

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ &
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ΠΕΔΙΟΥ ΚΑΙ ΥΛΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ»

Διπλωματική εργασία

Οι λύγγοι από τον οικισμό στη Φίλια Καρδίτσας

Ιωάννα Κασίδα

A.M.:M031121005

Κύριος επόπτης καθηγητής: Δημήτρης Παλαιοθόδωρος

Δεύτερος επόπτης καθηγητής: Ιωάννης Λώλος

Εξεταστής: Αλέξανδρος Μαζαράκης-Αινιάν

Βόλος 2023

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
Στόχοι της έρευνας.....	5
Μεθοδολογία - Τρόπος διαχείρισης υλικού	6
Δυσκολίες και προβλήματα	7
Περιεχόμενο κεφαλαίων	7
Μέθοδος διάρθρωσης καταλόγου.....	8
Διάρθρωση Καταλόγου	8
Κεφάλαιο 1	9
1.1 Η εξέλιξη του λύχνου.....	9
1.2 Ο λύχνος ως κριτήριο χρονολόγησης.....	13
Κεφάλαιο 2	14
2.1 Ο οικισμός της Φίλιας	14
2.2 Ευρήματα	17
2.3 Φάσεις κατοίκησης	18
Κεφάλαιο 3	20
3.1 Τυπολογία λύχνων Φίλιας.....	20
3.2 Είδη πηλών	38
Κεφάλαιο 4	40
Η διασπορά των λύχνων στον οικισμό (κτίσματα και ανοικτοί χώροι ανά φάση κατοίκησης)	40
4.1 «Κοινοτικό» κτήριο.....	40
4.2 Βοηθητικό κτήριο.....	41
4.3 Δρόμος και ανοικτοί - υπαίθριοι χώροι	42
4.3.1 Υπαίθριος χώρος μεταξύ δρόμου και Βοηθητικού κτηρίου.....	42
4.3.2 Υπαίθριος χώρος Ν και Α-ΝΑ του «Κοινοτικού» κτηρίου.....	42
4.3.3 Δρόμος και υπαίθριος χώρος Β-ΒΑ του «Κοινοτικού» κτηρίου	42
4.3.4 Δρόμος και υπαίθριος χώρος Α-ΝΑ των Κτισμάτων 5 και 7	43
4.3.5 Δρόμος.....	44
4.3.6 Υπαίθριος χώρος ΝΑ του Κτίσματος 2	44
4.4 Κτίσμα 1	44
4.5 Κτίσμα 2	46
4.6 Κτίσμα 3	50
4.7 Νότιο Πρόσκτισμα	55
4.8 Βόρειο Πρόσκτισμα.....	59
4.9 Κτίσμα 5	60

4.10	Περιοχή Κτίσματος 6	61
4.11	Κτίσμα 4	61
4.12	Περιοχή Κλιβάνων.....	61
	Σύνοψη και συμπεράσματα	62
	Γενικές παρατηρήσεις	62
	Τυπολογία	62
	Διασπορά.....	64
	ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ	69
	ΕΙΚΟΝΕΣ.....	145
	ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ.....	175
	ΠΗΓΕΣ ΕΙΚΟΝΩΝ.....	177
	ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ	178
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	179

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η επιλογή των λύχνων από τον οικισμό της Φίλιας ως θέμα της παρούσας εργασίας ήρθε ως συνέχεια της πολύχρονης και εντατικής συμμετοχής μου καταρχήν στη διαδικασία της διερεύνησης στο ανασκαφικό πεδίο και κατόπιν της ενασχόλησής μου με την καταγραφή, μελέτη και τεκμηρίωση μεγάλου μέρους του αντίστοιχου αρχαιολογικού υλικού.

Στην απόφασή μου αυτή συνέβαλλε ουσιαστικά και ιδιαιτέρως προτρεπτικά ο αναπληρωτής καθηγητής και επόπτης της διπλωματικής μου εργασίας κ. Δημήτρης Παλαιθοδώρος, τον οποίο ευχαριστώ από καρδιάς. Η παρότρυνσή του ήταν συνεχής και οι συμβουλές του σημαντικές για την ευόδωση της παρούσας μελέτης.

Της ενδιαφέρουσας αυτής περιόδου ενασχόλησης και εξοικείωσης με το υλικό της διπλωματικής εργασίας, προηγήθηκε η εξίσου πολύτιμη εμπειρία που απέκτησα από την παρακολούθηση των σεμιναριακών μαθημάτων και τη συμμετοχή μου στα υπόλοιπα «δρώμενα» (ανασκαφές και εκπαιδευτικές δράσεις) αυτού του Μεταπτυχιακού Προγράμματος.

Ως εκ τούτου, οφείλω θερμές ευχαριστίες στους υπόλοιπους καθηγητές του προγράμματος, καθώς πολύτιμη και εμπλουτιστική υπήρξε η εμπειρία μου από τις κοινές μας συναντήσεις στα μαθήματα τους: στον κ. Αλ. Μαζαράκη-Αινιάνα, την κ. Ι. Λεβέντη, τον κ. Ι. Λώλο και τον κ. Γ. Κουτσοφλάκη. Η απόκτηση ειδικότερων γνώσεων σε παλαιότερα και νέα -για εμένα- γνωστικά αντικείμενα όσο και η υποστηρικτική και ενθαρρυντική διάθεση που τους χαρακτηρίζει υπήρξαν καθοριστικής σημασίας για την ολοκλήρωση του προγράμματος.

Επίσης, εκφράζονται ευχαριστίες στην Εφορεία Αρχαιοτήτων Καρδίτσας και στην Προϊστάμενη κ. Μ. Βαϊοπούλου για την παραχώρηση του υλικού και την άδεια εργασίας στις αποθήκες της Εφορείας Αρχαιοτήτων Καρδίτσας.

Από καρδιάς ευχαριστώ και την κ. Μ. Σταματοπούλου, καθηγήτρια Κλασικής Τέχνης και Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης (Lincoln College), για τις συστάσεις της και τη θερμή υποστήριξή της στο εγχείρημά μου.

Τέλος, θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθώ στην οικογένειά μου, η οποία με στήριξε και στον σύζυγό μου και ανασκαφέα του οικισμού, Χ. Καραγιαννόπουλο για τις πολύωρες συζητήσεις και αναζητήσεις απαντήσεων στα ποικίλα δυσερμήνευτα ζητήματα του ανασκαφικού υλικού.

Τα σχέδια των λύχων και των σταθερών καταλοίπων του οικισμού εκπονήθηκαν από τη σχεδιάστρια της ανασκαφής κ. Λαμπρινή Χανή, την οποία ευχαριστώ θερμά από τη θέση αυτή, και τα γραφήματα παράχθηκαν από τη γράφουσα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στόχοι της έρευνας

Η μελέτη των λύχνων του οικισμού στη Φίλια, επιθυμεί να συμπληρώσει -στο βαθμό που της επιτρέπεται- τις υπάρχουσες διαθέσιμες εκδόσεις που αφορούν τους λύχνους των αρχαϊκών και κλασικών χρόνων και πιο συγκεκριμένα τους λύχνους που εντοπίστηκαν σε οργανωμένους οικισμούς, δεδομένου ότι οι δημοσιεύσεις ανάλογου υλικού από χώρους κατοίκησης, και δη της Θεσσαλίας των αρχαϊκών και κλασικών χρόνων, εν πολλοίς, απουσιάζει από τη βιβλιογραφία.¹

Η ενασχόληση με τους λύχνους διεξήχθη στα πλαίσια της γενικότερης έρευνας της σκευής του οικισμού με κυριότερο στόχο την ασφαλέστερη χρονολόγηση των σταθερών καταλοίπων και τελικά τη διασαφήνιση των φάσεων κατοίκησης, πάντα σε συνδυασμό με την χρονολόγηση της κορινθιακής και της αττικής κεραμικής.

Η λεπτομερής ένταξη των λύχνων σε όλους τους χώρους οικισμού επιδιώκει μακροπρόθεσμα να συνδράμει στην εν εξελίξει συζήτηση γύρω από τη λειτουργία και το ρόλο των χώρων - δωματίων και κατ' επέκταση να συμβάλει κατά το δυνατόν στην διαπίστωση των καθημερινών συνηθειών και ενασχολήσεων των κατοίκων του οικισμού.

Η τυπολογική κατάταξη σε συνδυασμό με τη σύνταξη του καταλόγου στοχεύει να αναδειχθούν συγχρόνως:

α) ο βαθμός παρουσίας των εισαγόμενων αντικειμένων αλλά και των μιμήσεών τους από τα γνωστά αλλά και από άγνωστα κέντρα, γεγονός το οποίο θα συνεισφέρει περαιτέρω στην αποτύπωση των επαφών του οικισμού με τα ισχυρά κέντρα κεραμικής παραγωγής της περιόδου (Αθήνα, Κόρινθος), μέσα από την εισαγωγή και την αντιγραφή συγκεκριμένων τύπων αντίστοιχα.

β) τα μοναδικά και ιδιαίτερα σχήματα λύχνων που βρέθηκαν στον οικισμό.

γ) η πρωτοτυπία της τοπικής παραγωγής, που διαπιστωμένα υπάρχει σε άλλες κατηγορίες κεραμικού υλικού.

¹ Λύχνοι της περιόδου που εξετάζεται στην παρούσα εργασία σποραδικά αναφέρονται μεταξύ των ευρημάτων από τις εξής θέσεις της Θεσσαλίας: Σωρός Μαγνησίας (Βήτος - Πανάγου 2009, 309-328, εικ. 8α, τύπος 21B), Αγναντερό Καρδίτσας (Θεογιάννη 2016, 604), Αγ. Τριάδα Καρδίτσας (Θεογιάννη - Πανάγου 2020, 452, όπου αναφέρονται λιγοστοί λύχνοι του τύπου 16B της Αγοράς), Φάρσαλα (Σταματοπούλου - Κατακούτα 2013, 83, εικ. 6β, τύπος 21B), Καστρί Αγίας Λάρισας (Αλεξίου 2022, εικ. 16, δύο λύχνοι τύπου 21A και 21B-21D).

Μεθοδολογία - Τρόπος διαχείρισης υλικού

Μετά από την αρχική διαλογή και τον διαχωρισμό όλου του κεραμικού υλικού του οικισμού στον χώρο του εργαστηρίου, έχουν ταυτιστεί και καταγραφεί συνολικά περί τους τριακόσιους εξήντα (360) λύχνους.

Κατά την πρώτη κιόλας αποτίμηση του υλικού, έγινε αντιληπτό πως το σύνολο των λύχνων εντοπίστηκε σε εξαιρετικά αποσπασματική κατάσταση. Μόνο ένας λύχνος εντοπίστηκε ακέραιος και άλλος ένας ολόκληρος μετά από συγκόλληση. Είναι χαρακτηριστικό ότι δεν διασώθηκε κανένα τμήμα λύχνου με τη λαβή του, καθώς το σημείο ένωσης του σώματος με τη λαβή αποτελεί το πιο εύθραυστο και συχνά αποσπασμένο τμήμα. Αρκετοί είναι οι μυκτήρες οι οποίοι διασώθηκαν ως μεμονωμένα τμήματα ενώ τον μεγαλύτερο αριθμό αποτελούν τα σώματα των λύχνων.

Η συντριπτική πλειονότητα των δειγμάτων είναι μελαμβαφή ενώ πολύ μικρός είναι ο αριθμός των αβαφών προϊόντων. Στο σύνολο τους διακρίνεται ένας πολύ μικρός αριθμός χειροποίητων λύχνων.

Ακολούθησε η ταξινόμηση σε τύπους, υποτύπους και παραλλαγές, γνωστούς από τις έως και σήμερα δημοσιεύσεις αλλά και σε άλλους που συναντήσαμε για πρώτη φορά. Ταυτόχρονα έγινε ποσοτική καταμέτρηση και χωροταξική τοποθέτηση όλων των λύχνων. Η τυπολογία των δειγμάτων απέφερε ικανοποιητικά αποτελέσματα τα οποία αναφέρονται σε ξεχωριστό κεφάλαιο.

Παράλληλα με τις παραπάνω εργασίες, έγινε προσπάθεια μέσω της μακροσκοπικής παρατήρησης, να διακριθούν οι πηλοί των δειγμάτων προκειμένου να αντιληφθούμε, κατά το δυνατόν, τα διαφορετικά κέντρα παραγωγής τοπικά, περιφερειακά και επείσακτα.

Η ταύτιση όλων των τύπων πραγματοποιήθηκε από το συνδυασμό μακροσκοπικών παρατηρήσεων και των γνωστών δημοσιεύσεων των λύχνων, παλαιότερων και νεότερων όπως της Αγοράς των Αθηνών, της Κορίνθου, του Κεραμεικού, της Ολυμπίας κ.ά.

Το επόμενο και πιο δύσκολο εγχείρημα ήταν η τοποθέτηση των λύχνων στα κτίσματα και στους υπαίθριους χώρους τους ανά φάση κατοίκησης προκειμένου να αντιληφθούμε την πλήρη διασπορά του υλικού και να καταλήξουμε στα ανάλογα συμπεράσματα. Πραγματοποιήθηκε αναλυτική απαρίθμηση των λύχνων που εντοπίστηκαν στο εσωτερικό των κτισμάτων και στο άμεσο εξωτερικό τους περιβάλλον. Στους κοινόχρηστους ανοιχτούς χώρους που πιθανόν χρησιμοποιούνταν

από όλη την κοινότητα (δρόμος - υπαίθριοι χώροι) έγινε καταμέτρηση και ένταξη τους στη διασπορά ανά φάσεις. Τέλος, δημιουργήθηκαν αντίστοιχα γραφήματα.

Δυσκολίες και προβλήματα

Κατά τη διάρκεια των εργασιών προέκυψαν οι εξής δυσκολίες και αντιξοότητες στη διαχείριση του υλικού:

α) Η σημαντικότερη δυσκολία η οποία ξεκάθαρα αναδείχθηκε και έγινε αμέσως αντιληπτή ήταν η αποσπασματικότητα των αντικειμένων σε συνδυασμό με το μικρό μέγεθος. Καθώς η πλειονότητα των οστράκων προέκυψε από τη διαλογή κεραμικής, ένας ικανός αριθμός αντικειμένων προήλθε από τη συγκόλληση θραυσμάτων τα οποία προέρχονταν κάποιες φορές από εντελώς διαφορετικούς χώρους (τμήματα από το εσωτερικό των κτισμάτων συνανήκαν με άλλα από τους υπαίθριους χώρους ή από το δρόμο). Το γεγονός αυτό δυσχέρανε την διαδικασία συγκόλλησης και κατά συνέπεια την κατάταξή τους σε τύπους καθώς επίσης την αντίστοιχη υπαγωγή τους σε φάσεις κατοίκησης.

β) Η επιφανειακή φθορά και η διάβρωση των οστράκων που συνήθως είχε ως αιτία -τουλάχιστον στα ανώτερα στρώματα- είτε τη σύγχρονη άροση είτε τις ταφονομικές συνθήκες, υπήρξε ένας ακόμη σκόπελος που συχνά εμπόδιζε την ταύτισή τους.

γ) Το περιορισμένο δημοσιευμένο υλικό που αφορά στους λύχνους από οικισμούς κυρίως της αρχαϊκής περιόδου δεν διευκόλυνε την εύρεση παράλληλων τύπων.

δ) Η παράλληλη παρουσία και χρήση αρκετών τύπων που έχουν μεγάλη διάρκεια χρήσης πιστοποιείται και στον οικισμό της Φίλιας με αποτέλεσμα να μη βοηθούν στην στενότερη χρονολόγηση των οικιστικών φάσεων.

Περιεχόμενο κεφαλαίων

Στην εισαγωγή παρουσιάζονται οι στόχοι της παρούσας εργασίας, ο τρόπος διαχείρισης του υλικού αλλά και οι δυσκολίες που προέκυψαν κατά τη διεκπεραίωση της έρευνας. Γίνεται επίσης λόγος για τον τρόπο και τη μέθοδο διάρθρωσης του καταλόγου.

Το πρώτο κεφάλαιο περιλαμβάνει μία σύντομη εξιστόρηση με θέμα την εξέλιξη του λύχνου, εστιάζοντας στην αρχαϊκή περίοδο και αφιερώνεται μια σύντομη αναφορά στην σπουδαιότητα του ως κριτηρίου χρονολόγησης. Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται όλα τα σταθερά κατάλοιπα του οικισμού και γίνεται μια σύντομη αναφορά στα κινητά ευρήματα που συλλέχθηκαν αλλά και στις φάσεις κατοίκησης του

οικισμού. Στο τρίτο κεφάλαιο επιχειρήθηκε η τυπολογική κατάταξη όλων των λύχων και εν συνεχεία η κατηγοριοποίηση των πηλών. Ακολουθεί το κεφάλαιο με τη διασπορά των λύχων σε όλους τους χώρους του οικισμού (εσωτερικούς και εξωτερικούς). Στο τελευταίο κεφάλαιο γίνεται αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της μελέτης και αναλύονται τα συμπεράσματα σχετικά με την τυπολογία και τη διασπορά των λύχων με βάση τα στοιχεία των ραβδογραμμάτων.

Μέθοδος διάρθρωσης καταλόγου

Η σύνταξη του καταλόγου έγινε αμέσως μετά την πρώτη αξιολόγηση του υλικού και η επιλογή των παρουσιαζόμενων λύχων έγινε καταρχήν με βάση την κατάσταση διατήρησης των λύχων, τη δυνατότητα της σχεδιαστικής τους αποτύπωσης και τον εντοπισμό εκείνων των διακριτικών χαρακτηριστικών που θα επέτρεπαν την ένταξή τους σε κάποιο τύπο.

Σχετικά γρήγορα έγινε αντιληπτό ότι η πλειονότητα των δειγμάτων ακολουθούσε στο μεγαλύτερο μέρος τους την τυπολογία των λύχων της Αγοράς των Αθηνών. Αυτό αφορά κυρίως τα ευρύτερα διαδεδομένα σχήματα, τα οποία έχουν και στη Φίλια ισχυρή παρουσία (τύποι 16B, 20 και 21 και σε μικρότερο βαθμό 19A, 19B).

Ένας σημαντικός αριθμός πρώιμων λύχων του οικισμού και ίσως κάποιων μεταγενέστερων εμπίπτουν στα χαρακτηριστικά του τύπου I της Κορίνθου.

Η μακροσκοπική διάκριση των πηλών ήταν μεν σχετικά εμφανής όμως η αδυναμία μας να ταυτίσουμε όλα τα είδη των πηλών με τα αντίστοιχα κέντρα παραγωγής τους, καθόρισε σημαντικά τον τρόπο οργάνωσης του καταλόγου. Έτσι επελέγη η τυπολογία που έκανε ο Howland στους λύχνους της Αγοράς, κυρίως γιατί πρόκειται για μια ευρέως γνωστή -και παρά τις αντιρρήσεις νεότερων μελετητών (βλ. Blondé)- αποδεκτή κατάταξη.

Διάρθρωση Καταλόγου

α. Χειροποίητοι λύχνοι

β. Λύχνοι που εντάσσονται και ακολουθούν τους τύπους της Αγοράς αλλά και τους τύπους της Κορίνθου. Ακολουθείται η τυπολογική και η χρονολογική σειρά του καταλόγου του Howland. Οι λύχνοι με κωνικό έξαρμα και με κεντρικό διάτρητο στέλεχος παρουσιάζονται ως ξεχωριστή υποομάδα, προκειμένου να διακριθούν και να αναδειχθούν οι διάφορες εκδοχές ή παραλλαγές τους.

γ. Λύχνοι - τύποι μοναδικοί σε ό, τι αφορά το σχήμα και το προφίλ για τους οποίους δεν έχουν εντοπιστεί ακριβή παράλληλα.

δ. Λύχνοι γκρίζου - τεφρού πηλού

Κεφάλαιο 1

1.1 Η εξέλιξη του λύχνου

Η φωτιά ήταν η μοναδική πηγή φωτισμού, πέρα από το φυσικό φως μέχρι και την ανακάλυψη του ηλεκτρισμού. Τα κύρια μέσα τεχνητού φωτισμού που ο άνθρωπος παγκόσμια χρησιμοποίησε για να φωτίσει τις νύχτες του μέχρι το 18^ο αι. ήταν οι εστίες, οι δάδες, οι λύχνοι και τα κεριά. Οι πυρσοί και τα κεριά σπάνια έχουν αφήσει ίχνη, τα οποία θα πρόδιδαν πληροφορίες σχετικά με τα υλικά και τη χρήση τους.²

Ο λύχνος³ όπως συναντάται στις αρχαίες πηγές, αποτέλεσε αναμφίβολα το επικρατέστερο και το πιο διαδεδομένο μέσο φωτισμού κατά την αρχαιότητα, η χρήση του οποίου μαρτυρείται σε ορισμένες περιοχές μέχρι και τον 19^ο αι. Πρόκειται συνήθως για ένα μικρό δοχείο φτιαγμένο από όστρεο, λίθο, πηλό ή μέταλλο και αργότερα από γυαλί το οποίο αποτελούσε το σώμα του λύχνου και περιείχε την καύσιμη ύλη σε υγρή μορφή, (φυτικό λάδι ή ζωικό λίπος), και ένα φτιλί φυτικής συνήθως προέλευσης (έλλύχνιον, θρυαλλίς)⁴ που τοποθετούνταν σε ειδική προεξοχή του δοχείου, τον μυκτήρα.

Ο παλαιότερος λύχνος χρονολογείται στο τέλος της Κατώτερης Παλαιολιθικής περιόδου ή στις αρχές της Μέσης Παλαιολιθικής. Ένας σημαντικός αριθμός (περισσότεροι από 300) ανάγεται στην Ανώτερη Παλαιολιθική περίοδο. Τα λυχνάρια αυτής της περιόδου ήταν κυρίως λίθινα, οστέινα ή από κελύφη κοχυλιών. Κατά τη νεολιθική περίοδο, κατασκευάζονταν πήλινοι λύχνοι απλής μορφής ενώ κατά την περίοδο της Εποχής του Χαλκού συναντάμε μετάλλινους λύχνους.⁵

Από την Πρώιμη, κατά τη διάρκεια της Μέσης και έως το τέλος της Μινωικής περιόδου επικράτησε στην Κρήτη ένας πιο εξελιγμένος και διακοσμημένος τύπος⁶ από πηλό, μέταλλο ή λίθο, άλλοτε ακόσμητος ή με ανάγλυφη διακόσμηση. Πρόκειται για

² Μουλλού 2010, 48-51.

³ Όμηρος, *Οδύσσεια*, 19.34, Ηρόδοτος, *Ιστορία* 2.62, Αριστοφάνης, *Νεφέλαι* 18, Ευρυπίδης, *Κύκλωψ* 511.

⁴ Μουλλού 2010, 132-136.

⁵ *Corinth* IV.2, 5. Μουλλού 2010, 132.

⁶ *Corinth* IV.2, 5.

λύχνους με ένα απλό δοχείο και μια απλή διαμόρφωση μιας ή πολλών υποδοχών για το φυτίλι. Συχνά φέρουν και λαβή ή σύμφυτο σε αυτούς στέλεχος ως στήριγμα.⁷

Κατά τη γεωμετρική περίοδο, φαίνεται ότι η παραγωγή λύχνων αναρρόφησης σταματά⁸ και τα λυχνάρια με την μορφή που επικράτησαν αργότερα ήταν προφανώς άγνωστα⁹ ενώ στα κεραμικά σύνολα της γεωμετρικής περιόδου από τον Κεραμικό, την Ελευσίνα, την Αγορά της Αθήνας αλλά και από άλλες θέσεις δεν υπάρχουν λυχνάρια.¹⁰ Ωστόσο, στην Κύπρο, στην Αίγυπτο και στη Φοινίκη και γενικά στις περιοχές της Ανατολικής Μεσογείου, η χρήση τους συνεχίζεται αδιάλειπτα.¹¹ Οι αναφορές στη χρήση της δάδας ως μέσο φωτισμού εσωτερικών χώρων, τις οποίες συναντάμε στην Οδύσσεια και μάλιστα σε αρκετά σημεία του έπους¹² αλλά και στην Ιλιάδα¹³, ενισχύουν την παραπάνω άποψη.¹⁴

Οι πρωιμότεροι πήλινοι λύχνοι που βρέθηκαν στην Αττική μετά τους Μυκηναϊκούς χρόνους τοποθετούνται στις αρχές του 7^{ου} αι. π.Χ. Οι λύχνοι αυτοί έχουν πολλές ομοιότητες με τον τύπο των λυχναριών που συνηθίζονταν τον 11^ο, τον 10^ο, τον 9^ο και τον 8^ο αι. π.Χ. στην Ανατολή. Πρόκειται για ένα ρηχό σκεύος με πεπλεγμένη τη μία πλευρά για το σχηματισμό του μυκτήρα. Ο ίδιος τύπος συναντάται και στη Σκάλα Ωρωπού.¹⁵ Κάποια παραδείγματα πρώιμων λύχνων αρχαϊκής περιόδου προέρχονται και από το Κτήριο 1 του Μεσαίου Πλατώματος, στην αρχαία πόλη της Κύθνου.¹⁶

⁷ *Corinth* IV.2, 5. Μουλλού 148. Επίσης, έχει υποστηριχθεί από μελετητές η άποψη ότι οι ραμφόστομες Πρωτοελλαδικές και Πρωτοκυκλαδικές φιάλες -που θεωρούνται τελετουργικά αγγεία- χρησιμοποιήθηκαν ως λύχνοι επίπλευσης.

⁸ Μουλλού 2010, 149.

⁹ Η Παρισινού εκφράζει την άποψη ότι τα ομοιώματα ναών/οικιών των γεωμετρικών χρόνων θα μπορούσαν να περιέχουν λύχνους επίπλευσης και να λειτουργούν ως φανάρια (Παρισινού 1998, 336-337).

¹⁰ *Agora* IV, 6.

¹¹ Μουλλού, 2010, 149.

¹² Όμηρος, *Οδύσσεια*, α 300-301, β 104-105, δ 300-301, τ 149-150 κ.α.

¹³ Όμηρος, *Ιλιάδα*, Ω 647-648.

¹⁴ Μουλλού 2010, 149. Η αναφορά του Ομήρου στον χρυσό λύχνο (τ 33-34) που κρατούσε η Αθηνά για να φωτίσει την αίθουσα του μεγάρου της Ιθάκης, προκειμένου να βοηθήσει τον Οδυσσέα και τον Τηλέμαχο θεωρήθηκε από ορισμένους μελετητές μεταγενέστερη προσθήκη.

¹⁵ Μαζαράκης-Αινιάν 1996, 78-79, εικ. 16. πιν. 26 α, του ιδίου 2000, 66, 83, 221 εικ. 309.

¹⁶ Κολοφωτιά 2021, 162, Πλ.1,2,3.

Γενικότερα, από τα μέσα του 7^{ου} αι. π.Χ. και μέχρι σχεδόν το τέλος των αρχαϊκών χρόνων, παρατηρείται ένα πειραματικό στάδιο στην παρασκευή λύχνων σε ό,τι αφορά το σχήμα και τις διαστάσεις τους.

Κατά τη διάρκεια του 6^{ου} αι. π.Χ. η παρουσία των λύχνων (πήλινων, λίθινων ή χάλκινων) μαρτυρείται στην Ελλάδα, στη Σικελία, στα παράλια της Μικράς Ασίας και στην Κυρηναϊκή. Πολλά από τα παραδείγματα αυτής της περιόδου δεν δύνανται να ενταχθούν σε κάποιον συγκεκριμένο τύπο καθώς εκφράζουν τις πρώτες προσπάθειες των κεραμέων να κατασκευάσουν ένα τέτοιο σκεύος. Είναι συνήθως από χονδροειδή πηλό και το σχήμα τους μπορεί να είναι ακόμα καιγωνιώδες ή ελλειψοειδές.

Κάποιοι πρώιμοι χειροποίητοι λύχνοι, χωρίς γάνωμα αντιπροσωπεύονται από τους Τύπους 1 και 2 του Howland και τοποθετούνται από το β' τέταρτο του 7^{ου} αι. μέχρι και το γ' τέταρτο του 6^{ου} αι. π.Χ. ενώ υποστηρίζεται ότι η πρώτη χρήση γανώματος γίνεται παράλληλα με την πρώτη χρήση του τροχού το γ' τέταρτο του 7^{ου} αι. π.Χ. (650 -625 π.Χ.). Στους πρώιμους τύπους η βαφή εφαρμόζεται στο εσωτερικό του σώματος προκειμένου τα καταστήσει τα τοιχώματα λιγότερο πορώδη ενώ η πρώτη χρήση γανώματος στην εξωτερική επιφάνεια πραγματοποιήθηκε γύρω στα μέσα του 6^{ου} αι. π.Χ. και εφαρμόστηκε κυρίως στην άκρη του μυκτήρα και στο άνω μέρος της λαβής.¹⁷ Η βαφή σχεδόν πάντα εφαρμόζεται στην περιφέρεια του χείλους ενώ κάποιες φορές μικροί κύκλοι ή στιγμές¹⁸ κοσμούν την περιοχή αυτή ενώ άλλοτε χρησιμοποιείται χρώμα ή αραιωμένο επίχρυσμα για να τονίσει τη διακόσμηση.

Από το γ' τέταρτο του 7^{ου} αι. έως το γ' τέταρτο του 6^{ου} αι. κατασκευάζονταν τόσο χειροποίητοι όσο και τροχήλατοι λύχνοι· ωστόσο, από εκεί και μετά χρησιμοποιήθηκε μόνο ο τροχός.¹⁹

Αξίζει να σημειωθεί πως μια πρώιμη μορφή λυχναριών διαθέτει αγεφύρωτο μυκτήρα (όπως παλαιότερα και τα περισσότερα από τα μινωικά πήλινα λυχνάρια) και βρέθηκε σε αρκετές ελληνικές θέσεις. Ωστόσο, οι αρχαιότεροι λύχνοι της Κορίνθου είχαν γεφυρωμένο μυκτήρα αλλά οι κάθετες πλευρές χωρίς χείλος και το γεγονός ότι είναι χειροποίητοι, αποτελούν ένδειξη της πρώιμης χρονολόγησής τους.²⁰ Ο

¹⁷ *Agora IV*, 14-16.

¹⁸ *Agora IV*, 14-16 (τύπος 5-6A). *Corinth IV.2*, 35-38 (τύπος II).

¹⁹ Howland, 1958, 5.

²⁰ *Corinth IV.2*, 5.

γεφυρωμένος μυκτήρας, που αποτελεί τον συνηθέστερο τύπο κατά τον Howland, εμφανίστηκε στο γ' τέταρτο του 7^{ου} αι. π.Χ. (τύπος 9)²¹.

Κατά τη διάρκεια του 5^{ου} αι. τα τοιχώματα των λύχνων γίνονται πιο καμπύλα, σε κάποιους από τους τύπους ο ώμος συνεχίζει την καμπυλότητα του σώματος ή σχηματίζει γωνία στο σημείο που ενώνεται με το σώμα και το χείλος. Σε άλλα παραδείγματα το χείλος προεξέχει ελάχιστα προς τα έξω και γίνεται βαθμιαία ολοένα και πιο πλατύ. Ο μυκτήρας ωστόσο συνεχίζει να είναι βραχύς με μικρή οπή καύσης. Την περίοδο αυτή τα αττικά λυχνάρια κυριαρχούν στις αγορές της Μεσογείου²² και κάποιοι συγκεκριμένοι τύποι φαίνεται να επικρατούν με πολλές παραλλαγές και με μεγάλη χρονική διάρκεια (τύπος 16B, τύπος 20, τύπος 21). Προς το τέλος της κλασικής περιόδου ο μυκτήρας επιμηκύνθηκε και η οπή καύσης απομακρύνθηκε από το χείλος²³ ενώ η υπερυψωμένη βάση διαμορφώθηκε σε αρκετούς από τους τύπους ήδη από τα τέλη του 6^{ου} αι. π.Χ.²⁴

Σε ό, τι αφορά στη μέθοδο και στον τρόπο παρασκευής τους, ήδη από τα πρώτα χρόνια γίνεται φανερό ότι συμπίπτει με τη μέθοδο που χρησιμοποιείται στην παρασκευή των άλλων αγγείων.²⁵ Φαίνεται δε ότι οι Αθηναίοι λυχοποιοί /αγγειοπλάστες κατασκεύαζαν συχνά λύχνους και χρησιμοποιούσαν τους ίδιους πηλούς. Οι παραλλαγές στην ποιότητα του πηλού ή του γανώματος που παρατηρούνται στα λυχνάρια ακολουθούν πιστά τα πρότυπα των αγγείων κάθε δεδομένης περιόδου. Επίσης, οι μέθοδοι κατασκευής ήταν οι ίδιες, για παράδειγμα οι τροχήλατοι λύχνοι είναι σύγχρονοι με την τροχήλατη κεραμική.²⁶

Περίπου στα 200 π.Χ. ξεκινάει η χρήση της μήτρας ως μέσο παραγωγής των λύχνων και οι δύο μέθοδοι συνυπάρχουν μέχρι περίπου τα τέλη του 1^{ου} αι. π.Χ. ενώ από τον 1^ο αι. μ.Χ. τα λυχνάρια κατασκευάζονται πλέον με μήτρες, πρακτική που ακολουθείται και για την κεραμική αυτής της περιόδου και που πρόκειται να κυριαρχήσει για τους επόμενους αιώνες προσφέροντας μεγαλύτερη και φθηνότερη παραγωγή.²⁷ Παράλληλα, η άνω επιφάνεια άρχισε εξ ολοκλήρου να καλύπτεται και να

²¹ *Agora IV*, 5.

²² *Agora IV*, 1.

²³ *Agora IV*, 5.

²⁴ *Corinth IV.2*, 6. *Kerameikos XI*, 105.

²⁵ *Corinth IV.2*, 6.

²⁶ *Agora IV*, 4.

²⁷ *Corinth IV.2*, 6-7.

διακοσμείται, σχηματίζοντας το δίσκο, προκειμένου να μη χύνεται το λάδι κατά τη μεταφορά του λύχνου· ταυτόχρονα, διαμορφώνονται η οπή πλήρωσης από την οποία εισέρχεται το λάδι και η οπή διευθέτησης της θρυαλλίδας η οποία βρίσκεται κοντά στον μυκτήρα.

1.2 Ο λύχνος ως κριτήριο χρονολόγησης

Σύμφωνα με την Blondé,²⁸ ο Broneer υπήρξε ο πρώτος που τόνισε τη σημασία των λύχνων ως κριτηρίου χρονολόγησης. Πράγματι, ο Broneer διαπιστώνει ότι σχεδόν σε κάθε στρώμα μιας κλασικής ανασκαφής συναντάμε θραύσματα και τμήματα λύχνων και αυτό αποδεικνύει πως οι λύχνοι ήταν σε κοινή χρήση σε κάθε σπίτι. Έτσι, λοιπόν, σε αντίθεση με τα μέταλλα αντικείμενα, τα λυχνάρια μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν μόνο για μια σχετικά σύντομη περίοδο, καθώς πολύ συχνά έσπαγαν και πετιούνταν. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο οι λύχνοι είναι ένα αξιόπιστο κριτήριο χρονολόγησης· οι τύποι τους είναι αρκετά διαφορετικοί, ώστε στις περισσότερες περιπτώσεις μπορούν με ασφάλεια να ταυτιστούν. Αντίθετα, η χρηστική κεραμική για παράδειγμα, παρότι συλλέγεται συνήθως σε μεγάλες ποσότητες και συναντάται σχεδόν καθολικά, επειδή είναι παρόμοια σε όλες τις περιόδους δεν μπορεί εύκολα να χρονολογηθεί.²⁹

Ο Broneer τονίζει επίσης πως από τον τρόπο παρασκευής των λύχνων ο οποίος είναι κοινός με τον τρόπο παραγωγής των άλλων αγγείων μπορούμε να διεξάγουμε συμπεράσματα για την εξέλιξη της αρχαίας τεχνολογίας και τεχνικής. Τον ρόλο των λύχνων ως αξιόπιστο κριτήριο χρονολόγησης τονίζει και ο Howland.³⁰

Τέλος, από τον Broneer επισημαίνεται η σημασία των αρχαίων λυχναριών στο αρχαίο διεθνές εμπόριο καθώς από τη μελέτη των λύχνων αναδεικνύονται οι εμπορικές συναλλαγές, οι αλληλεπιδράσεις, οι μιμητικές τάσεις και η επιρροή που δέχεται η τοπική παραγωγή από τα εισαγόμενα δείγματα.

²⁸ Blondé 1983, 19-20.

²⁹ *Corinth* IV.2, 4.

³⁰ *Agora* IV, 2-3.

Κεφάλαιο 2

2.1 Ο οικισμός της Φίλιας

Τα σταθερά κατάλοιπα που ήρθαν στο φως κατά τη διάρκεια των εκσκαφών για την κατασκευή του νέου οδικού άξονα κεντρικής Ελλάδας Ε65 αποκάλυψαν ένα σημαντικό τμήμα ενός οικισμού αρχαϊκών και κλασικών χρόνων, στη θέση «Καλάθια», στα όρια της κτηματικής περιφέρειας του χωριού Φίλια Καρδίτσας. **(Εικ.1)** ³¹ Ο εν λόγω οικισμός βρίσκεται περίπου 2,8χλμ. ΝΑ του σύγχρονου οικισμού, στις βόρειες παρυφές του οποίου είχε εντοπιστεί τη δεκαετία του 1960 το Πανθεσσαλικό ιερό της Ιτωνίας Αθηνάς **(Εικ.2)**.³²

Οι ανασκαφικές έρευνες διεξήχθησαν από το 2010 έως το 2014, σε μια έκταση 3,5 στρεμμάτων. Βάσει της διαίρεσης του ανασκαφικού χώρου σε τρεις τομείς (Κεντρικός, Βόρειος και Νότιος) εντοπίστηκαν τα εξής κατάλοιπα: **(Εικ.3)**

Στον κεντρικό τομέα³³ αποκαλύφθηκαν τα θεμέλια δύο κτισμάτων (Κτίσμα 1 και 2) μεγάλων και επιμήκων, αψιδωτής κάτοψης, με προσανατολισμό ΒΔ-ΝΑ και είσοδο στα ΝΑ. **(Εικ.4-6)** Τα κτίσματα αυτά ήταν μονόχωρα, είχαν στο εσωτερικό τους ορθογώνια ή πεταλόσχημη εστία και πρόσοψη που διέθετε μικρού μήκους παραστάδες· μια μικρή σειρά λίθων με τοξωτή διάταξη μπροστά στην είσοδό τους οριοθετούσε μικρό προαύλιο χώρο. Η θεμελίωση των τοίχων έγινε με ποταμίσιες κροκάλες και με αποστρογγυλλεμένες πέτρες ποικίλων διαστάσεων. Οι ιδιοκτησίες φαίνεται να οριοθετούνταν από επιμήκεις τοίχους που εντοπίστηκαν σε παράλληλη διάταξη με τα κτίσματα, τα οποία θεωρούνται σπίτια³⁴.

Στην εν λόγω περιοχή εντοπίστηκε, επίσης, μεγάλης έκτασης υπαίθριος χώρος (μήκους 22,20μ.) στρωμένος από μικρούς λίθους και με υπόστρωμα από θραύσματα κεράμων και αγγείων, ο οποίος κατέληγε στον προαύλιο χώρο του Κτίσματος 1. **(Εικ.7)** Θεωρήθηκε δρόμος του οικισμού που ορίζονταν από χαμηλά τοίχια-κράσπεδα.

³¹ Καραγιαννόπουλος 2018, 154-166. Karagiannopoulos 2018, 115-124. Καραγιαννόπουλος 2020α, 461-472. Καραγιαννόπουλος 2020β, 1497-1522.

³² Για μία επισκόπηση των ερευνών στο ιερό της Ιτωνίας έως το 2003, για τη λατρεία και τους μύθους που συνδέονται με την εγκατάσταση των Θεσσαλών στη Δυτ. Θεσσαλική πεδιάδα και τη σύνδεσή τους με το ιερό βλ. Ιντζεσίλογλου 2006.

³³ Καραγιαννόπουλος 2020α, 461-462. Καραγιαννόπουλος 2020β, 1505-1517.

³⁴ Για τα είδη των αψιδωτών κτισμάτων εν γένει βλ. Mazarakis-Ainian 1997, 43-86, 97-111· για τον χαρακτήρα και τη φυσιογνωμία τους, στο ίδιο 111-114· για την τυπολογία 259-269. Επίσης, πιο συνοπτικά βλ. Μαζαράκης-Αινιάν, 2009, 29.

Στα τελευταία παρατηρήθηκαν σε διαφορετικές φάσεις κάποιες επεμβάσεις στο ύψος τους καθώς και τροποποιήσεις από την αρχική τους κατεύθυνση. **(Εικ.8)**

Κατά τις τρεις προγενέστερες φάσεις κατοίκησης του οικισμού, στα νότια του προαναφερόμενου δρόμου υπήρχε μεγάλος ανοικτός, αδόμητος χώρος (υπαίθριος), ο οποίος κατά τόπους βρέθηκε στρωμένος με ποταμίσια βότσαλα και χαλίκια, θραύσματα σπασμένων αγγείων και κεραμιδιών.

Αργότερα, στα νότια του δρόμου -και από ό, τι φαίνεται σε κεντρική θέση του οικισμού- θεμελιώθηκε κτηριακό συγκρότημα, στο κέντρο του οποίου δέσποζε μεγάλη αίθουσα ορθογωνίου σχήματος, καταλαμβάνοντας τμήμα του παραπάνω υπαίθριου χώρου. **(Εικ.9)** Ένα τμήμα του συγκροτήματος είχε κτιστεί πάνω σε ισχυρά θεμέλια προγενέστερου κτηρίου με ορθογώνιο δωμάτιο ίδιων διαστάσεων. Εντός του χώρου αυτού εντοπίστηκαν τα κατάλοιπα δύο κυκλικών εστιών από επάλληλες στρώσεις πηλού ενώ στον περιβάλλοντα χώρο ήρθαν στο φως τα κατάλοιπα τεσσάρων μικρότερων δωματίων. Η δεσπόζουσα θέση αυτού του συγκροτήματος, τα χαρακτηριστικά της δόμησης του με φαρδιά θεμέλια από μεγάλους λίθους και οι διαστάσεις του, οδήγησαν τον ανασκαφέα να θεωρήσει ότι επρόκειτο για κτίσμα, το οποίο λειτουργούσε ως χώρος συγκέντρωσης των κατοίκων του οικισμού και χαρακτηρίστηκε ως «Κοινοτικό» κτήριο.

Νότια του κτηριακού αυτού συνόλου βρέθηκαν τα θεμέλια επιμήκους ορθογωνίου κτίσματος (Βοηθητικό κτήριο), αποτελούμενου από έξι ή επτά δωμάτια σε σειρά· αυτά όμως φαίνεται ότι δεν χρησιμοποιήθηκαν όλα ταυτόχρονα αλλά ανά τρία ή τέσσερα, σε διαφορετικές φάσεις κατοίκησης. **(Εικ.10)** Τα δωμάτια είχαν είσοδο στα βόρεια και το κτίσμα συνολικά είχε μέτωπο προς το μεγάλο κτηριακό συγκρότημα και τον υπαίθριο χώρο που βρισκόταν ανάμεσα αλλά και προς τα βόρεια-βορειοανατολικά.

Ο εντοπισμός μεγάλης, κυκλικού σχήματος πλατφόρμας στρωμένης με κροκάλες³⁵, η οποία καταλαμβάνει μεγάλο μέρος ενός από τα παραπάνω δωμάτια καθώς και μιας ημικυκλικής πηλόχτιστης εστίας σε ένα άλλο, υποδεικνύουν χώρους που χρησιμοποιούνταν για διάφορες οικιακές εργασίες (προετοιμασία-παρασκευή φαγητού ή γευμάτων). Παράλληλα, η άμεση γειτνίαση με τον μεγάλο υπαίθριο χώρο στις πρώτες φάσεις του οικισμού και αργότερα και με το συγκρότημα του «Κοινοτικού» κτηρίου υποδεικνύουν μια σχέση αλληλεξάρτησης ανάμεσά τους. Πιθανόν, λοιπόν, πρόκειται για κτίσμα βοηθητικού χαρακτήρα· ταυτόχρονα, τα δύο

³⁵ Για κυκλικές πλατφόρμες και κατασκευές βλ. Mazarakis-Ainian 1997, 122-124.

παραπάνω κτηριακά συγκροτήματα προσδιορίζονταν και σχετίζονταν με τον υπαίθριο χώρο.

Νότια του Κτίσματος 1 και παράλληλα με αυτό αποκαλύφθηκαν τμήματα από τα θεμέλια δύο ακόμα κτισμάτων διαφορετικής φάσης, τα οποία προχωρούν πέρα από το δυτικό όριο του σκάμματος, και είναι πολύ πιθανόν ότι ήταν και αυτά αφιδωτής κάτοψης (Κτίσμα 5 και Κτίσμα 7).

Στον Νότιο τομέα³⁶ της ανασκαφής εντοπίστηκαν μόνο τα υπολείμματα τοίχων από δύο κτίσματα στα ΝΑ του ανασκαφικού χώρου, αρκετά κατεστραμμένων, πιθανόν εξαιτίας της σύγχρονης καλλιέργειας. Επιπλέον, στα νοτιοδυτικά αποκαλύφθηκε και ένα τμήμα επιμήκους τοίχου, μάλλον περιβόλου, θεμελιωμένου σε μεγάλο, προγενέστερο αποθέτη με άφθονη κεραμική.

Βόρεια του δρόμου και ανατολικά του Κτίσματος 2 υπήρχε υπαίθριος, ορθογώνιος χώρος στρωμένος με υλικά, όμοια με του δρόμου ενώ στη νότια και δυτική πλευρά του βρέθηκαν ορθογώνιες πλάκες ψαμμόλιθου, οι οποίες ερμηνεύθηκαν ως βάσεις ξύλινων υποστρωμάτων υποδεικνύοντας την ύπαρξη στεγασμένου ημιυπαίθριου χώρου (ανοιχτή στοά;).³⁷ **(Εικ.11)**

Στον Βόρειο τομέα³⁸ εντοπίστηκαν τα κατάλοιπα του ενός ακόμη Κτίσματος 3 με τα ίδια χαρακτηριστικά δόμησης. **(Εικ.12)** Κατά μήκος της νοτιοδυτικής μακράς πλευράς του υπήρχε επίμηκες ορθογώνιο κτίσμα (Ν. Πρόσκτισμα) με τέσσερα δωμάτια, που χρησιμοποιήθηκε σε τέσσερις διαδοχικές οικιστικές φάσεις. **(Εικ.13)** Στους χώρους του αλλά σε διαφορετικές φάσεις εντοπίστηκαν: τετράγωνη πλατφόρμα στα ΒΔ, που ανήκει στην τέταρτη φάση, καθώς και κυκλική εστία από πηλό και ένας πίθος in situ στο ΝΑ δωμάτιο κατά τη διάρκεια της δεύτερης φάσης.

Στη βόρεια πλευρά του Κτίσματος 3 προστέθηκε κατά τη διάρκεια της πέμπτης φάσης του οικισμού σειρά τριών δωματίων με μικρή στοά μπροστά τους (Βόρειο Πρόσκτισμα). **(Εικ. 12)** Αρχικά, θεωρήθηκε από τον ανασκαφέα ότι και οι δύο σειρές δωματίων εκατέρωθεν του Κτίσματος 3 αποτελούσαν ξεχωριστές προσθήκες (σε διαφορετικές περιόδους) του ίδιου κτίσματος. Ωστόσο, προσεκτικότερη μελέτη έδειξε ότι τα δωμάτια μαζί με την κιονοστοιχία στη βόρεια πλευρά συνδέονταν περισσότερο με τα όρια 'ιδιοκτησίας' των ενοίκων του Κτίσματος 6. Το τελευταίο βρισκόταν

³⁶ Καραγιαννόπουλος 2020α, 463. Καραγιαννόπουλος 2020β, 1517-1519.

³⁷ Καραγιαννόπουλος 2020α, 462.

³⁸ Καραγιαννόπουλος 2020α, 462-463. Καραγιαννόπουλος 2020β, 1499-1505.

αμέσως βόρεια του Κτίσματος 3 και αποκαλύφθηκε σε αρκετά αποσπασματική κατάσταση. Η σειρά των δωματίων με τη μικρή στοά στην πρόσοψή τους εξυπηρετούσε ίσως και κάποιες εργαστηριακές ανάγκες που σχετίζονταν μάλλον και με τη λειτουργία ενός κλιβάνου, του κεραμικού κλιβάνου 1. Ο εν λόγω κλίβανος βρέθηκε στον υπαίθριο χώρο του Κτίσματος 6 ενώ λίγο νοτιότερα εντοπίστηκε ο πρωιμότερος κλίβανος 2 (ύστερος 6^{ος} και πρώιμος 5^{ος}αι. π.Χ.) (Εικ.14)

Στα βόρεια και βορειοδυτικά του Κτίσματος 6 και του Κτίσματος 3, μεταξύ των τμημάτων τοίχων με αποσπασματική διατήρηση βρέθηκε ακόμη ένα επίμηκες κτίσμα, εγκάρσιο προς τα παραπάνω, με δύο τουλάχιστον μακρόστενα δωμάτια: στο ένα υπήρχε μία ορθογώνια λιθόστρωτη κατασκευή με κροκάλες και πατημένο χώμα και πιθανόν αποτελούσε πλατφόρμα εργασίας ενώ το άλλο προοριζόταν μάλλον για αποθηκευτικούς σκοπούς.³⁹ (Εικ. 15)

2.2 Ευρήματα⁴⁰

Μεγάλη ήταν η ποσότητα της αβαφούς κεραμικής η οποία βρέθηκε εξαιρετικά αποσπασματική καθώς ένα σημαντικό τμήμα της αποτέλεσε υλικό γεμίσματος του δρόμου και των υπαίθριων χώρων. Περιλαμβάνει πολλά τμήματα αγγείων μεταφοράς, μαγειρικών και αποθηκευτικών σκευών (πιθοειδή μεγάλα αγγεία και ποικίλων διαστάσεων αμοφορείς) αλλά και αγγεία πόσεως και σερβιρίσματος (οινοχόες, υδρίες και πρόχοι). Αξιοσημείωτη ήταν και η παρουσία της μελαμβαφούς κεραμικής που μιμείται αττικά αγγεία («αττικίζουσα»)⁴¹ και της μελανόμορφης (Εικ.16), της κορινθιακής αλλά και της «κορινθιάζουσας» (Εικ.17) με τα αγγεία πόσεως και σερβιρίσματος να κυριαρχούν (σκύφοι, άωτα σκυφίδια, φιάλες, κάναστρα, κύλικες). Επίσης, συλλέχθηκαν αρκετά τμήματα γραπτών αγγείων της Πρώιμης και Μέσης Κορινθιακής περιόδου. Η γραπτή κεραμική αντιπροσωπεύεται κυρίως από σχήματα συμποτικών σκευών⁴² και από κάποια τελετουργικά αγγεία (θυμιατήρια, κάνθαροι) και μυροδοχεία.

Σε ό, τι αφορά στα υπόλοιπα πήλινα ευρήματα εντυπωσιακός ήταν ο αριθμός των πηνίων (περίπου χίλια τριακόσια, ακέραια και τμηματικά), (Εικ.18) αλλά και των

³⁹ Καραγιαννόπουλος 2020β, 1499.

⁴⁰ Karagiannopoulos 2018, 122-124. Καραγιαννόπουλος 2020α, 463, Καραγιαννόπουλος 2020β, 1519-1521. Καραγιαννόπουλος - Παλαιοθόδωρος 2022, 455-457.

⁴¹ Καραγιαννόπουλος (υπό έκδοση) β.

⁴² Καραγιαννόπουλος 2019, 89-90.

αγνύθων (περίπου εξακόσιες)⁴³. Αρκετά ήταν, επίσης, τα πήλινα ειδώλια, κυρίως γυναικείων μορφών (**Εικ.19**) αλλά και τα ζωόμορφα, στα οποία υπερισχύουν οι ίπποι με και χωρίς αναβάτες⁴⁴.

Αξίζει, επίσης, να αναφερθούν και τα μεταλλικά ευρήματα του οικισμού, σιδερένια, ορειχάλκινα και μολύβδινα: στα πρώτα περιλαμβάνονται ως επί το πλείστον καρφιά, διαφόρων τύπων και μεγεθών, ενώ αρκετά λιγότερα ήταν τα μαχαιρίδια, οι αιχμές δοράτων και ακοντίων καθώς και κάποια εργαλεία. Τα χάλκινα ευρήματα εκπροσωπούνται κυρίως από σχετικά λίγες πόρπες και περόνες. Βρέθηκαν, επίσης, λαβές ή προσαρτήματα λαβών, προερχόμενα από διάφορα χάλκινα σκεύη, λίγοι δακτύλιοι και οκτώ νομίσματα. Τέλος, βρέθηκαν αρκετοί μολύβδινοι σύνδεσμοι, λίγα ελάσματα, επιμήκη αλιευτικά βάρη, καθώς και λίγα λίθινα εργαλεία, κυρίως λίθινα ορθογώνια ή αμυγδαλόσχημα τριβεία από ηφαιστειογενή πετρώματα και λίγοι σφαιρικοί τριπτήρες και ελλειψοειδείς λειαντήρες.⁴⁵

2.3 Φάσεις κατοίκησης

Σύμφωνα με τη στρωματογραφία, που βασίστηκε μέχρι τώρα κυρίως στη μελέτη της κεραμικής από το εσωτερικό των Κτισμάτων 1 και 2⁴⁶ σε συνδυασμό και συσχέτιση με τα δομικά κατάλοιπα (μάζες πηλού, καμένα πλιθιά, κυκλικές οπές για ξύλινους πασσάλους, επάλληλες εστίες στο ίδιο σημείο με τις μεταγενέστερες), η θέση φαίνεται ότι κατοικείται ήδη από τον πρώιμο 7^ο ή και ακόμη και από τα τελευταία χρόνια του 8^{ου} αι. π.Χ. (φάση 1).

Τα πιο πολλά και καλύτερα διατηρημένα λείψανα τοίχων, κτισμάτων και κατασκευών ανήκουν σε δυο φάσεις που χρονολογούνται στους αρχαϊκούς χρόνους. Συγκεκριμένα, η φάση 2 τοποθετείται στα τέλη του 7^{ου}/αρχές 6^{ου} έως και το α' τέταρτο του 6^{ου} αι. π.Χ.· η φάση 3 ανήκει κυρίως στο β' και γ' τέταρτο του 6^{ου} αι. π.Χ. Οι επόμενες δύο φάσεις 4 και 5, όπου τα λείψανα είναι πιο αποσπασματικά, τοποθετούνται: η φάση 4 στο τελευταίο τέταρτο του 6^{ου} έως και την πρώτη εικοσαετία του 5^{ου} αι. π.Χ.· η φάση 5 φθάνει μέχρι περίπου το 420 - 410 π.Χ. ή τα τέλη του 5^{ου} και ίσως τις αρχές του 4ου αι. π.Χ. Ο οικισμός μετά την φάση 5 φαίνεται ότι εγκαταλείπεται ενώ κατά τους ύστερους ρωμαϊκούς χρόνους, κυρίως κατά τον 3ο - 4^ο αι. μ.Χ., η περιοχή

⁴³ Καραγιαννόπουλος 2020α, 464. Καραγιαννόπουλος - Κρανίτσας 2022, 463-472.

⁴⁴ Καραγιαννόπουλος 2020α, 464. Καραγιαννόπουλος (υπό έκδοση) α.

⁴⁵ Καραγιαννόπουλος 2020α, 464.

⁴⁶ Καραγιαννόπουλος - Παλαιοθόδωρος 2022, 452-455.

αυτή χρησιμοποιείται κυρίως είτε ως χώρος απόθεσης απορριμμάτων είτε και ως τόπος
- πηγή ανεύρεσης οικοδομικού υλικού.

Κεφάλαιο 3

3.1 Τυπολογία λύχνων Φίλιας (Εικ.20-21)

1. Χειροποίητοι λύχνοι

Από το σύνολο των λύχνων του οικισμού μόνο τρία (3) τμήματα είναι χειροποίητα. Ανάλογος είναι και ο αριθμός των αβαφών λύχνων.

Τα χαρακτηριστικά των χειροποίητων λύχνων απηχούν τους πειραματισμούς των κεραμέων στην απόδοση του σχήματος και της μορφής των προϊόντων τους.⁴⁷ Έτσι συναντάμε λύχνο τετράγωνου περιγράμματος και ελλειψοειδούς σχήματος σώμα μεγωνιώδη απόληξη στο σχηματισμό του μυκτήρα.

1. ΑΕ1781 Π1442 Τομή T27, Υπαίθριος χώρος Κτίσματος 2. (αρ.κατ. Λ1)
2. ΑΕ1706 Π1380 Τομή T29, Νότιο Πρόσκτισμα Κτίσματος 3 (αρ.κατ. Λ2)
3. ΑΕ4827 Π4157 Τομή K15, Περιοχή απόρριψης (αρ.κατ. Λ3)

2. Τροχήλατοι λύχνοι

2α. τύπος I της Κορίνθου⁴⁸ - α' μισό 6^{ου} αι. π.Χ.

Ένα σημαντικός αριθμός λύχνων του οικισμού εντάσσεται στους πρώιμους λύχνους του πρώτου μισού του 6^{ου} αι. π.Χ. Σε αυτήν την κατηγορία εντάχθηκαν όλοι εκείνοι οι λύχνοι που φέρουν όλα τα χαρακτηριστικά του τύπου I όπως αυτά έχουν περιγραφεί από τον Bronner: Στενά χείλη, σώματα σχετικά κάθετα ή ελαφρώς καμπύλα, μυκτήρες βραχείς με μεγάλη οπή καύσης και επίπεδη βάση. Ο πηλός ποικίλει με κυριότερες αποχρώσεις τον ανοιχτό καστανό και τον κοκκινωπό. Αριθμήθηκαν οι εξής λύχνοι:

1. ΑΕ3141 Π2495 Τομή N21 (αρ.κατ. Λ60)
2. ΑΕ2823 Π2208 Τομή N24
3. ΑΕ3025 Π2384 Τομή N29
4. ΑΕ3004 Π2364 Τομή Ξ31
5. ΑΕ3250 Π2603 Τομή Ξ31
6. ΑΕ3325 Π2676 Τομή Π29
7. ΑΕ3137 Π2492 Τομή N31
8. ΑΕ1373 Π1177 Τομή Ξ31
9. ΑΕ4154 Π3494 Τομή Π31 (αρ.κατ. Λ64)

⁴⁷ Μουλλού 2010, 151

⁴⁸ *Corinth* IV. 2, 31-35.

10. ΑΕ3360 Π2710 Τομή Μ26 (αρ.κατ. Α69)
11. ΑΕ3991 Π3333 Τομή Ν25-Ν26
12. ΑΕ5026 Π4355 Τομές Υ31, Υ32
13. ΑΕ4354 Π3693 Τομή Π34
14. ΑΕ2704 Π2120 Τομή Υ29 (αρ.κατ. Α59)
15. ΑΕ4354 Π3693 Τομή Π34
16. ΑΕ1251 Π1007 Τομή Ρ30
17. ΑΕ1246 Π1002 Τομή Ρ30
18. ΑΕ1781 Π1442 Τομή Ρ30
19. ΑΕ3275 Π2626 Τομή Τ27
20. ΑΕ3276 Π2627 Τομή Τ27
21. ΑΕ1604 Π1305 Τομή Π31

2β. Λύχνοι που ακολουθούν τους τύπους της Αγοράς

Αριθμούνται δεκαεπτά (17) τύποι της Αγοράς οι οποίοι αντιπροσωπεύονται σε γενικές γραμμές από λύχνους της Φίλιας και είναι οι εξής: τύπος 10, 11, 12Α, 13, 15, 16Α, 16Β, 19Α, 19Β, 20, 21Α, 21Β, 21C, 21D, 22Α, 22Β, 24Α.

Για όλους αυτούς τους τύπους παρατηρείται άλλοτε σχετικά πιστή μίμηση των χαρακτηριστικών των προτύπων από τους λύχνους του οικισμού ενώ άλλοτε συναντάμε διαφοροποιήσεις και παραλλαγές οι οποίες αναφέρονται και σχολιάζονται όπου θεωρείται απαραίτητο.

2β1. Αγορά, τύπος 10 - Πρώιμα λυχνάρια από το Άργος και την Κόρινθο - Ύστερος 7^{ος} αι. π.Χ. έως και το 2^ο τέταρτο του 6^{ου} αι.π.Χ.⁴⁹

Ο Howland διακρίνει τέσσερις υποτύπους με αντίστοιχα είδη πηλών. Μερικοί από τους λύχνους είναι από αττικό πηλό, (πολύ ανοιχτό ρόδινο με απαλή υφή και τάση να απολεπίζεται). Ένα λυχνάρι είναι από κορινθιακό πηλό, με τη γνωστή πρασινωπή απόχρωση και ένα άλλο είναι ίσως από κορινθιακό πηλό, ωχρό αλλά χωρίς την πρασινωπή απόχρωση των τυπικών κορινθιακών προϊόντων. Ένας άλλος, είναι χειροποίητος και όχι τροχήλατος και έχει ένα ελαφρώς πορτοκαλί τόνο, ο οποίος είναι παρόμοιος με έναν τύπο αργίτικου εργαστηρίου.

Στον οικισμό οι λύχνοι που ακολουθούν τον τύπο είναι:

⁴⁹ Agora IV, 22-23.

1. **ΑΕ4240 Π3581** Τομές Ρ32-Σ32, Ν. Πρόσκτισμα Κτίσματος 3, μίμηση κορινθιακού τύπου από αργίτικο εργαστήριο (**αριθ. κατ. Α5**).
2. **ΑΕ3325 Π2676** Τομή Π29, Κτίσμα 2, καστανέρυθρου πηλού. Αττικού εργαστηρίου ή μίμηση αττικού τύπου. (**αριθ. κατ. Α4**)
3. **ΑΕ240 Π198** Τομή Π39, Δ. κτίσματος 6, -μίμηση κορινθιακού ή αττικού τύπου, πορτοκαλόχρωμου πηλού (**αριθ. κατ. Α7**).
4. **ΑΕ2750 Π2151** Τομή Ξ29 Κτίσμα 1, Φάση 2 Τμήμα μελαμβαφούς μονόμυξου λύχνου, μίμηση Κορινθιακού ή αττικού τύπου πορτοκαλέρυθρου πηλού (**αριθ. κατ. Α8**)

2β2. Αγορά, τύπος 11 - Πρώιμοι Κορινθιακοί και αττικοί τύποι με κεντρικά διάτρητα στελέχη - Ύστερος 7^{ος} και κατά τη διάρκεια του 6^{ου} αι. π.Χ.⁵⁰

Οι κεντρικές υποδοχές εμφανίζονται σε διαφορετικές εκδοχές από τον 7^ο αι. π.Χ. μέχρι τον 2^ο αι. π.Χ.

Κατά τον Howland, ο πρωιμότερος τύπος λύχνων με κεντρικά διάτρητα στελέχη αντιπροσωπεύεται από αυτόν τον τύπο. Τα χαρακτηριστικά τους είναι το στενό επίπεδο χείλος, καμπύλο σώμα και επίπεδη βάση. Η κορυφή του κεντρικού διάτρητου στελέχους βρίσκεται περίπου στο ίδιο ύψος με αυτό των εξωτερικών τοιχωμάτων του λύχνου. Πιθανόν ο τύπος δεν διέθετε λαβή και είχε έναν μυκτήρα.

Ο Howland υποστηρίζει ότι το κεντρικό διάτρητο στέλεχος δεν προορίζεται για να εισχωρήσει σε αυτόν κάποιος τύπος στηρίγματος, καθώς δεν υπάρχουν σημάδια φθοράς μέσα στο σωληνωτό στέλεχος. Το γεγονός ότι αυτοί οι λύχνοι δεν έχουν λαβές, οδήγησε στην πεποίθηση ότι το κεντρικό στέλεχος αποτελεί μια βολική οπή για το δάχτυλο προκειμένου να πιάνει κανείς σταθερά και να μεταφέρει ένα αναμμένο λυχνάρι. Υποστηρίζεται πως το κεντρικό στέλεχος είναι εξίσου χρήσιμο στο να αναρτάται ο λύχνος μέσω ενός σχοινιού που θα περνούσε από τον κεντρικό σωλήνα. Την ίδια άποψη εκφράζει και ο Broneer.⁵¹ Ωστόσο, νεότεροι μελετητές υποστηρίζουν ότι επιμήκη στελέχη από μέταλλο ή ξύλο πιθανότατα εισχωρούσαν στο διάτρητο στέλεχος του λύχνου προκειμένου να μεταφερθεί.⁵²

Στον οικισμό διακρίνονται τα εξής παραδείγματα:

⁵⁰ *Agora IV*, 23, 24.

⁵¹ *Corinth IV*, 2, 33.

⁵² Για λυχνοστάτες και τη χρήση τους βλ. Μουλλού 2010, 152, 214.

1. **ΑΕ2957 Π2318** Τομή T35, Πέριξ Κτίσματος 6 (**αριθ. κατ. Α9**)
2. **ΑΕ2926 Π2287** Τομή N27, Κτίσμα 1, **ΑΕ3301 Π2652** Τομή Ξ30, Κτίσμα 2, **ΑΕ4145 Π3485** Τομή P31, Κτίσμα 3 (υπαίθριος χώρος) (**αριθ. κατ. Α53**)
Το παραπάνω σχήμα ακολουθούν δύο τμήματα βάσης γκρίζου πηλού:
3. **ΑΕ4950 Π4280** Τομή P35
4. **ΑΕ6914 Π6079** Τομή Σ36

2β3. Αγορά, τύπος 12Α - Λύχνοι με επίπεδα χείλη με κεντρικούς κώνους και επίπεδες βάσεις - **β' και γ' τέταρτο 6^{ου}αι. π.Χ.**⁵³

Σε αυτή την κατηγορία ο Howland εντάσσει τους λύχνους με κεντρικές κωνικές προεξοχές, με καμπύλα ή γωνιώδη τοιχώματα και επίπεδο χείλος που εισάγονται στο β' τέταρτο του 6^{ου}αι. π.Χ.

Στους λύχνους της Φίλιας εντοπίζουμε κάποια δείγματα με κεντρικό κώνο, σε άλλα ο κώνος έχει οξεία απόληξη, ενώ σε άλλα είναι πιο ήπια⁵⁴. Ο πηλός ποικίλει. Τα παραδείγματα είναι τα εξής:

1. **ΑΕ1289 Π1041** Τομή Ξ31
2. **ΑΕ3604 Π2952 - ΑΕ3601 Π2949** Τομή Π28, συνανήκοντα τμήματα γκρίζου πηλού (**αρ.κατ. Α74.**)
3. **ΑΕ4954 Π4284** Τομή Σ35, Χώρος 2, Β. Πρόσκτισμα Κτίσματος 3, τμήμα λύχνου κοκκινωπού πηλού με έντονης οξείας απόληξης κώνο (**αρ.κατ. Α57**)

2β4. Αγορά, τύπος 13 - Λύχνοι με στενό, ελαφρώς κυρτό χείλος – **β' έως και γ' τέταρτο 6^{ου}αι. π.Χ.**⁵⁵

Οι λύχνοι του τύπου χαρακτηρίζονται από τον Howland ως μεταβατικοί, έχουν επίπεδο πυθμένα, μάλλον υψηλές καμπύλες πλευρές και πολύ στενά, ελαφρώς κυρτά χείλη που ελάχιστα προεξέχουν από το εσωτερικό.

Τρία είναι τα τμήματα λύχνων που διαθέτουν τα χαρακτηριστικά αυτού του τύπου:

1. **ΑΕ3378 Π2728** Τομή N25, Κτίσμα 5, τμήμα λύχνου γκρίζου πηλού.

⁵³ *Agora* IV, 25-26.

⁵⁴ Υπάρχει και ένα τέτοιο δείγμα λύχνου (**ΑΕ4827 Π4157**, αρ.κατ. **Α3**) που είναι χειροποίητο (βλ. παρ. τύπος 2.1).

⁵⁵ *Agora* IV, 28.

2. **ΑΕ4152 Π3492** Τομή Σ30 τμήμα λύχνου, ανοιχτού καστανού πηλού, πιθανόν κορινθιάζοντας.

3. **ΑΕ1330 Π1079** Τομή Σ29, Υπαίθριος χώρος.

2β5. Αγορά, τύπος 15 - Αβαφείς Κορινθιακοί λύχνοι - Τελευταία χρόνια του 6^{ου} αι. και πρώτες δεκαετίες 5^{ου} αι. π.Χ.⁵⁶

Σε αυτή την κατηγορία ο Howland εντάσσει κάποιους λύχνους, χειροποίητους, χωρίς γάνωμα, κορινθιακού πηλού με αρχαϊκά και νεωτεριστικά στοιχεία. Η απουσία εμφανούς χείλους, η κάθετη λαβή καθώς και η παράλληλη παρουσία αγεφύρωτων και γεφυρωμένων μυκτήρων αποτελούν κάποια από τα χαρακτηριστικά των λύχνων αυτού του τύπου.

Ο λύχνος της Φίλιας αποτελεί μοναδικό δείγμα σε όλη τη συλλογή των δειγμάτων. Ο επιμήκης μυκτήρας διογκώνεται στην απόληξη του σε μια οβάλ, ιδιαίτερος ευρεία οπή του φυτιλιού. Ωστόσο, ο πηλός είναι κοκκινωπός, αδρός με έντονες χαλικώδεις προσμείξεις.

1. **ΑΕ1114 Π892** Τομή Σ23, Υπαίθριος χώρος, περιοχή λίθινων τετράγωνων κατασκευών. (αρ.κατ. Λ11)

2β6. Αγορά, τύπος 16Α - Λύχνοι με ευρύ προεξέχον χείλος, η κορινθιακή εκδοχή - Αρχές 6^{ου} έως και γ' τέταρτο 6^{ου} αι. π.Χ.⁵⁷

Ο Howland εντάσσει σε αυτή την κατηγορία μια ομάδα λυχναριών από την Κόρινθο, το κύριο χαρακτηριστικό της οποίας είναι το επίπεδο ή ελαφρώς κυρτό χείλος που προεξέχει λίγο εξωτερικά και σε ένα μεγάλο μέρος εσωτερικά. Υπάρχουν αρκετές υποδιαίρεσεις αυτού του τύπου ανάλογα με τον τόπο κατασκευής και το πλάτος του χείλους κατά τη διάρκεια του 6^{ου} αι. π.Χ. Μερικά από αυτά τα κορινθιακά λυχνάρια αντιγράφηκαν λίγο αργότερα από Αθηναίους κατασκευαστές (τύπος 16B) ενώ στη συνέχεια το αττικό αντίγραφο του πρωτοτύπου αντιγράφηκε με τη σειρά του στην Κόρινθο, δεδομένου ότι η Αθήνα κυριάρχησε στις εξαγωγές κεραμικής. Οι βάσεις τους είναι επίπεδες ή ελαφρώς κοίλες, δεν υπάρχει λαβή και ο μυκτήρας είναι κατασκευασμένος χωριστά, στο χέρι, με μια μεγάλη οπή φυτιλιού που εισχωρεί ελαφρά έως καθόλου, στο φαρδύ χείλος. Ο πηλός είναι συνήθως κορινθιακός, ανοιχτόχρωμος

⁵⁶ *Agora IV*, 29-30.

⁵⁷ *Agora IV*, 30, 31.

με κίτρινους ή πράσινους τόνους. Η βαφή εφαρμόζεται με τη μορφή καστανών ομόκεντρων ταινιών στο χείλος αλλά όχι στο εσωτερικό. Το άκρο του μυκτήρα συνήθως βυθιζόταν στη βαφή για να προστατεύεται η επιφάνεια του πηλού από την καύση.

Στον οικισμό εντάξαμε πέντε λύχνους που φαίνεται ότι αντιπροσωπεύουν καταρχήν μια πρώιμη εκδοχή του τύπου 16B (στενότερα χείλη) και ο πηλός τους είναι κορινθιακού ή κορινθιάζοντος εργαστηρίου (**Εικ.22**).

1. **ΑΕ4345 Π3685** Τομή T33, Κτίσμα 3, τμήμα λύχνου κορινθιάζοντος ή κορινθιακού εργαστηρίου. (**αρ.κατ. Λ12**)
2. **ΑΕ4264 Π3604** Τομή Π31, Ν. Πρόσκτισμα Κτίσματος 3, κορινθιακού εργαστηρίου. (**αρ.κατ. Λ13**)
3. **ΑΕ3475 Π2824** Τομή Ξ28, Κτίσμα 1, κορινθιακού εργαστηρίου. (**αρ.κατ. Λ14**)
4. **ΑΕ4874 Π4204** Τομή Λ14, κορινθιακού εργαστηρίου.
5. **ΑΕ4771 Π4102** Κ15-Λ15, κορινθιάζοντος εργαστηρίου.
6. **ΑΕ3670 Π3015** Τομή Ν22
7. **ΑΕ1215 Π975** Τομή Ξ23

2β7. Αγορά, τύπος 16B - Λύχνοι με φαρδύ προεξέχον χείλος - η αττική εκδοχή⁵⁸ - **Τελευταίο τέταρτο 6^{ου}αι. - 480 π.Χ.** αλλά δεν κατασκευάστηκαν πλέον μετά την Περσική εισβολή.

Είναι ένας πολύ κοινός τύπος λύχνου κατά τα τέλη του 6^{ου} αιώνα και τις αρχές του 5^{ου}. Πρόκειται για μια αττική εκδοχή του Τύπου 16Α. Στα πρώιμα παραδείγματα τα τοιχώματα είναι χαμηλά και το χείλος στενό (α' τέταρτο 6^{ου}αι.). Τα μεταγενέστερα παραδείγματα τείνουν να έχουν κάπως υψηλότερο σώμα και ελαφρώς ευρύτερα χείλη. Αυτά μπορεί να εισήχθησαν σταδιακά τα τελευταία χρόνια του 6^{ου}αι.

Υπάρχει ένας ελαφρώς κοίλος πυθμένας και δεν υπάρχει λαβή. Ο μυκτήρας είναι ευρύς με μια μεγάλη οβάλ οπή για το φυτίλι που μπορεί να εισχωρεί ελαφρά στο χείλος. Το γάνωμα χρησιμοποιείται ομοιόμορφα σε όλο το εσωτερικό, στο χείλος και γύρω από το εξωτερικό του μυκτήρα σε μια προσεκτικά καθορισμένη γραμμή. Το υπόλοιπο του λύχνου, το κάτω μέρος και τα πλαϊνά τοιχώματα εμφανίζουν αραιωμένο γάνωμα πορτοκαλί ή κόκκινου χρώματος.

⁵⁸ Agora IV, 30, 31.

Η Blondé κατηγοριοποιεί τους λύχνους αυτού του σχήματος (16A, 16B) από τον Θορικό στην ίδια ομάδα και υποστηρίζει ότι ο τύπος συνεχίστηκε και μετά το 480, σίγουρα κατά το α' τέταρτο του 5^{ου} αι. π.Χ. αν όχι και αργότερα.⁵⁹

Στον οικισμό συναντάμε ένα μεγάλο αριθμό λύχνων αυτού του τύπου, αρκετοί από τους οποίους εκτίθενται στον κατάλογο με μια ποικιλία που αφορά στο ύψος του λύχνου, στο εύρος του χείλους και φυσικά στο χρώμα του πηλού. **(Εικ.23)** Διακρίνονται δύο βασικές χρωματικές αποδόσεις πηλού που κινούνται ανάμεσα στο ανοιχτό καστανό-ροζ και στο πορτοκαλέρυθρο:

α) ρόδινος (7.5YR 8/3), πολύ ανοιχτός καστανός (10YR8/2), ωχρός-απαλός καστανός (2,5Y 8/2), ωχροκίτρινος, ανοιχτός κίτρινος (5Y8/2 ,7,5YR 8/2) και ροδαλός-υπόλευκος (7.5YR 8/2 - 8/3).

β) Ανοιχτός καφέ- κοκκινωπός, καθαρός (5YR 6/4), ανοιχτός πορτοκαλόχρωμος (7,5YR6/6)

1. **ΑΕ1215 Π975** Τομή Ξ23
2. **ΑΕ4355 Π3694** Τομή Π28
3. **ΑΕ3384 Π2734** Τομή Π28
4. **ΑΕ1367 Π1111** Τομή Ο31
5. **ΑΕ1154 Π922** Τομή Υ31
6. **ΑΕ5008 Π4337** Τομή Υ29
7. **ΑΕ1245 Π1002** Τομή Ρ30, Πέριξ Κτίσματος 2, Υπαίθριος χώρος. **(αρ.κατ. Λ17)**
8. **ΑΕ1265 Π1019** Τομή Σ30, Ν. Πρόσκτισμα **(αρ. κατ. Λ18)**
9. **ΑΕ3385 Π2735** Τομή Τ26 **(αρ.κατ. Λ19)**
10. **ΑΕ3346 Π2697** Τομή Ρ27, Αφαίρεση βοτσαλωτής επιφάνειας **(αρ.κατ. Λ20)**
11. **ΑΕ1376 Π1120** Τομή Ρ30, Αφαίρεση βοτσαλωτής επιφάνειας
12. **ΑΕ4404 Π3742** Τομή Υ32, Κτίσμα 3
13. **ΑΕ4210 Π3551** Τομή Τ29, Ν. Πρόσκτισμα Κτίσματος 3. **(αρ.κατ. Λ22)**
14. **ΑΕ3180 Π2533** Τομή Τ27, Πέριξ Κτίσματος 2 και Υπαίθριος χώρος **(αρ.κατ. Λ15)**
15. **ΑΕ1615 Π1314** Τομή 34

⁵⁹ Blondé 1983, 61.

16. **ΑΕ1585 Π1292** Τομή Π32
- 17 **ΑΕ1587 Π3456** Τομή Ρ37
18. **ΑΕ1248 Π1005** Τομή Ρ30, Υπαίθριος χώρος και **ΑΕ4120 Π3461** Τομές Ρ31-Σ30-Σ31-Τ30-Τ31, Ν. Πρόσκτισμα Κτίσματος 3 (**αρ.κατ. Λ23**)
19. **ΑΕ3347 Π2698** Τομή Σ28, Πέριξ Κτίσματος 2 και Υπαίθριος χώρος
20. **ΑΕ1956 Π1578** Τομή Ξ31, Εσωτερικό Κτίσματος 2 (**αρ.κατ. Λ24**)
21. **ΑΕ2906 Π2268** Τομή Ξ32, Εσωτερικά Κτίσματος 2 (**Εικ.24**)
22. **ΑΕ3593 Π2941** Τομή Ο28
23. **ΑΕ1615 Π1314** Τομή Ρ34, Κτίσμα 3 (**αρ.κατ. Λ25**)
24. **ΑΕ4046 Π3387** Τομή Ξ20, Βοηθητικό κτήριο
25. **ΑΕ6653 Π5823** Τομή Μ29
26. **ΑΕ3475 Π2824** Τομή Ξ28
27. **ΑΕ1272 Π1026** Τομή Π30
28. **ΑΕ5053 Π4382** Τομή Ν25
29. **ΑΕ5055 Π4484** Τομή Ν25
30. **ΑΕ4416 Π3754** Τομή Υ32
31. **ΑΕ4424 Π3762** Τομή Υ31
32. **ΑΕ4442 Π3780** Τομή Τ31
33. **ΑΕ4443 Π3781** Τομή Τ31
34. **ΑΕ4438 Π3776** Τομή Ρ34
35. **ΑΕ3920 Π3262** Τομή Π26 και **ΑΕ3346 Π2697** Τομή Ρ30
36. **ΑΕ4196 Π3537** Τομή Σ25, Ρ25
37. **ΑΕ3347 Π2698** Τομή Ρ30
38. **ΑΕ1294 Π1045** Τομή Σ29
39. **ΑΕ3180 Π2533** Τομή Τ27

2β8. Αγορά, τύπος 16 Variants - Τελευταίο τέταρτο 6^{ου} αι. π.Χ. έως περ. 480 π.Χ.

Στην ομάδα αυτή ο Howland συγκεντρώνει τις παραλλαγές του τύπου 16B σε ό, τι αφορά στο προφίλ, στη χρήση λαβής, στους πηλούς και στο γάνωμα.

Στον οικισμό συναντάμε τις εξής παραλλαγές:

1. **ΑΕ273 Π223** Τομή Ρ22
2. **ΑΕ4604 Π3941** και **ΑΕ4684 Π4019** Τομή Τ29, Αποθέτης
3. **ΑΕ3383 Π2733**, Τομή Σ29, Υπαίθριος χώρος Κτίσματος 2, (**αριθ. κατ.Λ16**)

2β9. Αγορά, τύπος 19A - Λύχνοι με οξεία γωνία μεταξύ του σώματος και του χείλους και με διάτρητο κεντρικό στέλεχος - **Τελευταίο τέταρτο 6^{ου}αι. - περ. 480 π.Χ.**⁶⁰

Οι ευρείς, ρηχοί λύχνοι με δύο μυκτήρες άκμασαν ταυτόχρονα με τους πιο συμπαγείς λύχνους διπλού σώματος και παρόλο που μπορεί να ήταν μη πρακτικοί, συνέχισαν με μεγαλύτερη δημοτικότητα, καθώς ήταν φθηνότεροι και ευκολότεροι στην κατασκευή τους. Πρόκειται για μια μεγάλη ομάδα, με χείλος προεξέχον μόνο προς το εσωτερικό, επίπεδο με κλίση προς τα κάτω. Υπάρχει συνήθως ένα ευρύ κεντρικό στέλεχος με κωνικό προφίλ (κόλουρος κώνος) και έντονη γωνίωση στο σημείο ένωσης με τον πυθμένα.

Ο Howland θεωρεί ότι αυτό το κεντρικό εξάρτημα είναι για να διευκολύνει το κράτημα του λύχνου ενώ είναι αναμμένος γιατί δεν εμφανίζονται σημάδια φθοράς εντός του σωλήνα. Δε απαντάται λαβή στον τύπο ενώ υπάρχουν συνήθως δυο μυκτήρες (ρηχοί και χειροποίητοι) σε διαμετρικά αντίθετες θέσεις και οι οπές για το φυτίλι εισχωρούν καλά στο χείλος. Ο πηλός είναι λεπτός και εύθρυπτος, μάλλον όχι αττικός. Είναι ανοιχτός καστανός με μικρές φυσαλίδες αέρα και κάποιες φορές με μίκα. Ένα θαμπό μελανό γάνωμα, μερικές φορές ερυθρό, εμφανίζεται στο εσωτερικό και στα χείλη και κάποιες φορές στο εξωτερικό ή στο εσωτερικό των μυκτήρων.

Αυτοί οι λύχνοι έχουν εμφανιστεί σε άλλες περιοχές όπου έχουν ονομαστεί ποικιλοτρόπως νοτιορωσικές, ροδιακές και αττικές. Ο πηλός μοιάζει με εκείνον που χρησιμοποιήθηκε για οικιακή κεραμική στους οικισμούς της Λίνδου.

Η Blondé κατηγοριοποιεί τους λύχνους με οξεία γωνία μεταξύ σώματος και χείλους σε μια κατηγορία και τα τοποθετεί στα τέλη 6^{ου} έως το 480 π.Χ.⁶¹

Σε κανένα από τα τμήματα που εντοπίστηκαν στη Φίλια και εντάσσονται σε αυτόν τον τύπο δεν σώθηκε το κεντρικό στέλεχος και ο δεύτερος μυκτήρας. Η ταύτιση έγινε με βάση το προφίλ των τμημάτων που σώθηκαν. Τα κάτωθι δείγματα διακρίνονται καταρχήν από την καταφορική κλίση του χείλους, τη γωνιώδη συνάντηση του ώμου με το χείλος, το χαμηλό και ευρύ σώμα και τον ανοιχτόχρωμο κορινθιάζοντα πηλό. Συναντάμε τα εξής παραδείγματα:

⁶⁰ *Agora IV*, 39-40.

⁶¹ Blondé 1983, 56-58.

1. ΑΕ1204 Π965 Τομή Ν23, Δρόμος, διακρίνεται η τάση ανόδου του πυθμένα για να σχηματιστεί το κεντρικό διάτρητο στέλεχος. Ιδιαίτερο και μοναδικό χαρακτηριστικό αποτελεί το ωτίο στο σώμα (**αρ.κατ. Α26**)

2. ΑΕ822 Π670 Τομή Ο27, Κτίσμα 1 (**αρ.κατ. Α28**)

3. ΑΕ3264 Π2616 Τομή Α29, Κτίσμα 1

4. ΑΕ4033 Π3374 Τομή Σ29, ίδιος μυκτήρας και ίδιος πηλός με ΑΕ3264 Π2616

5. ΑΕ1068 Π859 Τομή Τ24, Δρόμος

6. ΑΕ730 Π603 Τομή Π16

7. ΑΕ4334 Π3674 Τομή Τ33, Πηλός κιτρινωπός σχετικά καθαρός με στιλπνό μελανό γάνωμα στην επιφάνεια του χείλους. Είναι το μοναδικό παράδειγμα στο οποίο διατηρείται το στιλπνό μελανό γάνωμα.

Τα κεντρικά στελέχη που σώθηκαν και εντάχθηκαν σε αυτή την κατηγορία είναι:

8. ΑΕ3052 Π2411 Τομή Τ29

9. ΑΕ3059 Π2418 Τομή Ρ30 (**αρ.κατ. Α58**)

10. ΑΕ4791 Π4121

2β10. Αγορά, τύπος 19B - Λύχνοι με οξεία γωνία μεταξύ του σώματος και του χείλους και με διάτρητο κεντρικό στέλεχος, αττικών εργαστηρίων - **Τελευταίο τέταρτο 6^{ου} έως περ. 480 π.Χ.**⁶²

Ο Howland συγκεντρώνει σε αυτή την ομάδα τους αττικούς λύχνους που ακολουθούν τα χαρακτηριστικά του τύπου 19Α και τους διαφοροποιεί ως προς το πάχος του κεντρικού στελέχους (φαρδύ και πολύ χαμηλό) και συχνά στην απουσία της γωνιώδους συνάντησης πυθμένα και στελέχους. Οι περισσότεροι φέρουν δύο μυκτήρες αλλά σε κάποιες περιπτώσεις μόνο έναν, οι οποίοι εισχωρούν στην επιφάνεια του χείλους. Επίσης οι λαβές απουσιάζουν.

Οι λύχνοι της Φίλιας διακρίνονται για το ευρύ, χαμηλό σώμα και το στενό, σχετικά επίπεδο χείλος. Ο πηλός είναι ανοιχτός καστανός, κιτρινωπός και εύθρυπτος, κορινθιάζων, με χαλικώδεις προσμείξεις και μίκα.

1. ΑΕ977 Π783 Τομή Τ27, ρόδινου - ανοιχτού καστανέρυθρου, εύθρυπτου, κορινθιάζοντος πηλού (**αρ.κατ. Α27**)

2. ΑΕ1177 Π941 Τομή Π23, κιτρινωπού πηλού

⁶² Agora IV, 39-40.

3. **ΑΕ3748 Π3091** Τομή Μ24, Κοινοτικό κτήριο, ρόδινου ανοιχτού καστανέρυθρου, εύθρυπτου, κορινθιάζοντος πηλού
4. **ΑΕ4086 Π3427** Τομή Π25, Δρόμος, κιτρινωπού πηλού
5. **ΑΕ3791 Π3133** Τομή Ν26 Δρόμος, γκριζος, καμένος πηλός

2β11. Αγορά, τύπος 20 - Λύχνοι με καμπύλες πλευρές και μια ανυψωμένη ταινία ή ανυψωμένο δακτύλιο γύρω από την οπή πλήρωσης – **α΄ μισό 5^{ου} έως και στη δεκαετία του 460 π.Χ. (πριν και μετά τους Περσικούς πολέμους)**⁶³

Οι εν λόγω λύχνοι έχουν κυρτές πλευρές, καμπύλο ώμο και μια ανυψωμένη ταινία ή έναν ανυψωμένο δακτύλιο γύρω από την οπή πλήρωσης. Διαθέτουν επίπεδο ή ελαφρώς κοίλο πυθμένα ή (μερικές φορές) μια ελαφρώς ανυψωμένη βάση. Ο τύπος σηματοδοτεί ένα βήμα στην τάση να περικλείεται όλο και περισσότερο το επάνω τμήμα των λύχνων. Κάποιοι από αυτούς δεν έχουν λαβές. Όταν φέρουν, είναι επίπεδες, οριζόντιες ταινιωτές λαβές απέναντι από τους μυκτήρες. Ο πηλός τους είναι αττικός και το γάνωμα τους εφαρμόζεται με τη μορφή ομόκεντρων κύκλων στον ώμο και κάποιες φορές στο εσωτερικό των λύχνων, στην εξωτερική επιφάνεια του μυκτήρα και των λαβών.

Η Blondé κατηγοριοποιεί τους λύχνους αυτούς τους τύπους σε μια ομάδα και υποστηρίζει ότι το σχήμα ξεκινά στις αρχές του 5^{ου} και σβήνει στο α΄ μισό του αιώνα και δεν εμφανίζεται μετά το 450 π.Χ.⁶⁴

Ένας σημαντικός αριθμός λύχνων του οικισμού παρουσιάζει αρκετά κοινά χαρακτηριστικά με την ομάδα των λύχνων που ο Howland συγκεντρώνει στον τύπο 20. Διακρίθηκαν και καταγράφηκαν οι εξής παραλλαγές:

ι. Λύχνοι με λεπτό ανυψωμένο δακτύλιο στην απόληξη του χείλους, γύρω από την οπή πλήρωσης.

α. Με γωνίωση στον ώμο και ανυψωμένη ακμή (Εικ.25)

1. **ΑΕ1383 Π1117** Τομή Ξ30 και **ΑΕ503 Π407** Τομή Ξ31, Κτίσμα 2 (**αρ.κατ. Λ32**)
2. **ΑΕ538 Π437** Τομή Ο28, Πέριξ Κτίσματος 1 και 2
3. **ΑΕ480 Π390** Τομή Π27, Δρόμος.
4. **ΑΕ1028 Π825** Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου Τομή Π26 Δρόμος

⁶³ *Agora IV*, 43-44.

⁶⁴ Blondé 1983,73.

b. Με καμπύλους ώμους, χωρίς γωνιώσεις στο περίγραμμα του σώματος (Εικ.26)

5. ΑΕ4883 Π4213 Τμήμα κορινθιακού ή κορινθιάζοντος λύχνου
6. ΑΕ785 Π683 Τομή Ο20, Υπαίθριος χώρος ΒΑ κτηρίου βοηθητικού χαρακτήρα.
7. ΑΕ1386 Π1130 Τομή Π30
8. ΑΕ6912 Π6077 Τομή Υ37

c. Με πιο έντονη ακμή στην απόληξη του χείλους (Εικ.27)

9. ΑΕ114 Π100 Τομή Π22
10. ΑΕ3263 Π2615 Τομή Μ27, Κτίσμα 1
11. ΑΕ6913 Π6078 Τομή Υ38

ii. Λύχνοι με χείλος με τη μορφή ανυψωμένης πλατιάς ταινίας ή ανυψωμένου πλατύ δακτυλίου γύρω από την οπή πλήρωσης (Εικ.28)

12. ΑΕ1062 Π853 Ν23 Κοινοτικό κτήριο
13. ΑΕ438 Π755 και ΑΕ2152 Π1724 Τομή Ο29 (αρ.κατ. Λ30)
14. ΑΕ3790 Π3132 Τομή Ν26, Κτίσμα 5 (αρ.κατ. Λ31)
15. ΑΕ884 Π718 Τομή Π28 (αρ.κατ. Λ29)
16. ΑΕ597 Π491 Τομή Ν28
17. ΑΕ1104 Π883 Τομή Π22
18. ΑΕ3792 Π3134 Ν25 Κτίσμα 5
19. ΑΕ3711 Π3054 Τομές Ο24-Ο25

iii. Λύχνοι με αυλάκωση πριν από την ανυψωμένη ταινία (Εικ.29)

20. ΑΕ1119 Π996 Τομή Τ33 (αρ.κατ. Λ33)
21. ΑΕ321 Π258 Τομή Ρ26 (αρ.κατ. Λ34)
22. ΑΕ776 Π636 Τομή Μ23
23. ΑΕ3501 Π2850 Τομή Ξ29

2β12. Αγορά, τύπος 21Α - Λύχνοι με απλές καμπύλες πλευρές, καμπύλα χείλη και απλή, επίπεδη βάση. Αποτελούν μια πολύ μεγάλη ομάδα, που ταξινομείται από τον Howland στους τύπους 21Α-Δ.⁶⁵ - Ύστερος 6^{ος} - 480 π. Χ.

Αν και ποικίλουν από άλλες απόψεις, έχουν επίπεδους ή ελαφρώς κοίλους πυθμένες χωρίς υπερυψωμένες βάσεις, διαθέτουν ένα μόνο μυκτήρα με μια οβάλ οπή φυτιλιού που αγγίζει την περιοχή του χείλους και κάποιες φορές εισχωρεί σε αυτή.

⁶⁵ Agora IV, 44-46.

Συνήθως υπάρχει μια λαβή απέναντι από τον μυκτήρα, οριζόντια, ταινιωτή ή κυκλικής διατομής. Το μαύρο γάνωμα εφαρμόζεται πάντα στο εσωτερικό, στο εξωτερικό του μυκτήρα και στη λαβή (εάν υπάρχει), στο χείλος και στο σώμα. Ο πυθμένας αφήνεται πάντα χωρίς γάνωμα και συνήθως φέρει ένα αραιωμένο επίχρισμα στο χρώμα του πηλού.

Κατά τον Howland, μετά τα γεγονότα του 480-479 π.Χ. ο τύπος άλλαξε με την προσθήκη επίπεδης βάσης (τύπος 21B). Ωστόσο, η Blondé εντάσσει στην ίδια ομάδα τους λύχνους με ενιαία (συνεχή) καμπυλότητα από το σώμα στο χείλος και αυτούς που έχουν υπερυψωμένη επίπεδη βάση. Υποστηρίζει δε ότι ο τύπος με καμπύλο σώμα και χωρίς βάση συνεχίστηκε και μετά το 480 π.Χ. (αρ.72-114). Εντάσσει τα λυχνάρια του Θορικού από το β' τέταρτο 5^{ου} - τέλη 5^{ου} αι. π.Χ. Το σχήμα εγκαταλείπεται στο τέλος 5^{ου} ή αρχές 4^{ου} αι. Στον Θορικό δεν χρονολογείται κανένα από αυτά τα λυχνάρια στον 4^ο αι. Επίσης, παραδέχεται πως δεν μπορούμε να γνωρίζουμε για πόσο καιρό συνέχισαν να κατασκευάζονται οι κοντοί μυκτήρες μετά την εισαγωγή των μακρύτερων.⁶⁶

Η ομάδα των λύχνων με αυτά τα χαρακτηριστικά είναι πολύ μεγάλη. Το κύριο χαρακτηριστικό είναι η ποικιλία ως προς τους πηλούς αλλά επικρατεί ο κιτρινωπός και ο κοκκινωπός πηλός. Η διάβρωση των θραυσμάτων δεν μας επέτρεψε πολλές παρατηρήσεις και συμπεράσματα. Ωστόσο, φαίνεται ότι το σχήμα έχει μεγάλη παρουσία.

1. **ΑΕ127 Π111** Τομή Ξ22, Υπαίθριος χώρος
2. **ΑΕ1104 Π883** Τομή Π22, Υπαίθριος χώρος
3. **ΑΕ1105 Π884** Τομή Ο23
4. **ΑΕ495 Π489** Τομή Μ23 (αρ.κατ. Λ44)
5. **ΑΕ1208 Π968** Τομή Ν23, Δρόμος - υπαίθριος χώρος (αρ.κατ. Λ45)
6. **ΑΕ3792 Π3134** Τομή Ν25, Δρόμος
7. **ΑΕ3965 Π3307** Τομή Ν25-Ξ25, Δρόμος
8. **ΑΕ3711 Π3054** Τομές Ο24-Ο25
9. **ΑΕ4175 Π3516** Τομή Ο25
10. **ΑΕ995 Π799** Τομή Ν23, Δρόμος
11. **ΑΕ3789 Π3131** Τομή Ν26, καθαρός κιτρινωπός πηλός
12. **ΑΕ1074 Π862** Τομή Σ23 (διατηρείται η γένεση οριζόντιας λαβής)
13. **ΑΕ460 Π370** Τομή Π28

⁶⁶ Blondé 1983, 76.

14. ΑΕ456 Π368 Τομή Π28
15. ΑΕ683 Π561 Τομή Μ27
16. ΑΕ565 Π461 Τομή Ξ29
17. ΑΕ3631 Π2979 Τομή Ο28, Πέριξ Κτίσματος 2
18. ΑΕ4939 Π4269 Τομή Υ34, Περιοχή κλιβάνου 2
19. ΑΕ5029 Π4358 Τομή Υ37, Περιοχή κλιβάνου 1
20. ΑΕ4938 Π4268 Τομή Υ34, Περιοχή κλιβάνου 2
21. ΑΕ5017 Π4346 Τομή Υ30
22. ΑΕ1292 Π1044 Τομή Μ30
23. ΑΕ592 Π486 Τομή Μ20
24. ΑΕ3723 Π3066 Τομή Λ21
25. ΑΕ1144 Π915 Τομή Ο24
26. ΑΕ1145 Π916 Τομή Ο24
27. ΑΕ677 Π555 Τομή Μ25
28. ΑΕ4948 Π4278 Τομές Τ33-Τ34-Υ33-Υ34, Χώρος
29. ΑΕ484 Π393 Τομή Π18, Βοηθητικό κτήριο - Χώρος 5 (αρ.κατ. Λ35)
30. ΑΕ479 Π389 Τομή Π27
31. ΑΕ3223 Π2576 Τομή Υ37

2β13. Αγορά, τύπος 21B - Λύχνοι με καμπύλα χείλη και υπερυψωμένες βάσεις - 480 π.Χ. - 415π.Χ.⁶⁷

Ο τύπος 21B (εξέλιξη του τύπου 21A) έχει μεγάλη διάρκεια και αποτελούσε τον συνηθέστερο τύπο λύχνου κατά το δεύτερο και τρίτο τέταρτο του 5^{ου} αι. π.Χ. καθώς ήταν εύκολος στην κατασκευή και βολικός στη χρήση ενώ δεν συναντάται πριν το 480 π.Χ.

Σε αυτόν τον τύπο ο Howland εντάσσει τους λύχνους με μια ξεκάθαρα διαμορφωμένη βάση η οποία είναι είτε εντελώς επίπεδη είτε ελαφρώς κοίλη. Οι πλευρές καμπυλώνουν προς το χείλος και είναι όμοιες με αυτές του τύπου 21A. Όλοι έχουν λαβή οριζόντια ταινιωτή ή λιγότερο συχνά κυκλικής διατομής σε σχήμα U. Οι συνήθεις λαβές του Τύπου 21B τοποθετούνται σε ελαφριά γωνία προς την κορυφή και μπορεί κανείς να τις κρατήσει εύκολα. Οι μυκτήρες είναι μικροί και επίπεδοι με την οπή του φυτιλιού να καταλαμβάνει όλο τον μυκτήρα.

⁶⁷ *Agora IV*, 46, 47.

Η επιμήκυνση του μυκτήρα στα τέλη του 5^{ου} και στις αρχές του 4^{ου} αι. αποτελεί το διακριτικό χαρακτηριστικό για την ένταξη των λύχνων στον τύπο 21C, μια μεταγενέστερη κατηγορία λύχνων με καμπύλες πλευρές και χείλη.

Όλα τα παραδείγματα είναι από αττικό πηλό με στιλπνό μελανό γάνωμα, το οποίο καλύπτει εσωτερικά και εξωτερικά όλη την επιφάνεια με εξαίρεση τη βάση. Η βάση καλύπτεται συνήθως με μια ρόδινη αραιωμένη βαφή. Το μελανό γάνωμα καλύπτει και την περιοχή της ένωσης του σώματος με τη λαβή (η περιοχή αφήνεται άβαφη πριν το 480 π.Χ.).

Από τον χώρο του οικισμού (**Εικ.30**) συλλέχθηκαν οι εξής λύχνοι:

1. ΑΕ146 Π126 Τομή Π25, Δρόμος. Ο πηλός είναι αττικός ενώ το μελανό γάνωμα εφαρμόζεται σε όλη την εσωτερική και την εξωτερική επιφάνεια του λύχνου και σε αντίθεση με τα αττικά πρότυπα, εφαρμόζεται και στην περιοχή της βάσης.(**αρ.κατ. Λ37**)

2. ΑΕ455 Π367 Τομή Π28, Πέριξ Κτίσματος 2. Μικρό τμήμα κιτρινωπού πηλού με ιδιαίτερος απολεπισμένο γάνωμα.

3. ΑΕ1153 Π921 Τομή Τ36, Περιοχή κλιβάνου 1. Πρόκειται για αττικό προϊόν το οποίο ακολουθεί πιστά τα ανωτέρω χαρακτηριστικά του τύπου. (**αρ.κατ. Λ36**)

4. ΑΕ4172 Π3513 Τομή Ο25, Δρόμος. Διαφοροποιείται ως προς το μήκος του μυκτήρα, τη μικρή οπή καύσης που απομακρύνεται από το χείλος και τον κοκκινωπό πηλό (άγνωστου εργαστηρίου). Ωστόσο, διαθέτει υπερυψωμένη βάση.

5. ΑΕ868 Π703 Τομή Ρ30, Πέριξ Κτίσματος 2. Πρόκειται μάλλον για τοπικό προϊόν εξαιτίας του μη καθαρού πηλού. Το γάνωμα διατηρείται ελάχιστα. (**αρ.κατ. Λ38**)

6. ΑΕ4936 Π4266 Τομή Υ34, Περιοχή κλιβάνου 2. Μικρό τμήμα χείλους, το μοναδικό που σώζει τη γένεση της λαβής.

7. ΑΕ830 Π703 Τομή Ρ30

8. ΑΕ3531 Π2979 Τομή Ο28

2β14. Αγορά, τύπος 21C - Λύχνοι με καμπύλα σώματα και χείλη με επιμήκεις μυκτήρες - **Τέλος 5^{ου} - αρχές 4^{ου} αι. π.Χ.**

Οι λύχνοι αυτής της κατηγορίας ακολουθούν τα χαρακτηριστικά του τύπου 21B πλην των μυκτήρων, οι οποίοι επιμηκύνονται και η οπή καύσης απομακρύνεται από την περιοχή του χείλους, γεγονός που θεωρείται ύστερο στοιχείο των τύπων.

1. ΑΕ678 Ρ556 Τομή Μ25, Δρόμος. Διακρίνεται ο επιμήκης μυκτήρας και η μικρή, απομακρυσμένη από το χείλος οπή καύσης. **(αρ.κατ. Λ39)**

2. ΑΕ569 Π463 Τομή Ν22, Δρόμος. Αττικού εργαστηρίου. **(Εικ.31)**

2β15. Αγορά, τύπος 21D - Λύχνοι με καμπύλες πλευρές - **5^{ος}αι. π.Χ. έως και το τελευταίο τέταρτο 5^{ου}αι. π.Χ. (αρ.κατ. Λ40)⁶⁸**

Όλοι οι λύχνοι αυτής της ομάδας έχουν ελαφρώς κοίλο πυθμένα, χωρίς ίχνος υπερυψωμένης βάσης, καμπύλες πλευρές, προεξέχον χείλος που φαίνεται σε όλες τις υποδιαρέσεις του Τύπου 21 και οριζόντια ταινιωτή λαβή.

Κάθε λυχνάρι είναι από αττικό πηλό και έχει περιορισμένη χρήση μελανού γανώματος -κατά τον τρόπο των αρχών του 5^{ου}αι.- στο εσωτερικό, στη λαβή, γύρω από το εξωτερικό του μυκτήρα και σε δύο ομόκεντρες ταινίες γύρω από το χείλος με μία εξηρημένη ανάμεσά τους. Τα άβαφα τμήματα καλύπτονται από αραιωμένη βαφή. Μόνο στους μυκτήρες υπάρχει μια μικρή διαφοροποίηση. Κάποιοι λύχνοι έχουν μικρούς μυκτήρες με την οπή του φυτιλιού να πλησιάζει ή να εισχωρεί στον ώμο. Άλλα έχουν αναλογικά μεγαλύτερους και ευρύτερους μυκτήρες, όπως αυτοί του τύπου 21B, με την οπή του φυτιλιού να έχει απομακρυνθεί από την περιοχή των ώμων.

Σε αυτό τον τύπο ανήκουν τα εξής:

1. ΑΕ1871 Π1510 Τομή Σ25, Δρόμος. Διακρίνεται ο κοίλος πυθμένας και η γένεση της λαβής. Το μελανό γάνωμα, ιδιαιτέρως απολεπισμένο εφαρμόζεται στο εσωτερικό και στις ζώνες του χείλους με την ενδιάμεση εξηρημένη. **(αρ.κατ. Λ40)**

2. ΑΕ569 Π4639 Τομή Ν22, αττικού εργαστηρίου

3. ΑΕ1062 Π853 Τομή Ν23

4. ΑΕ3631 Π2979 Τομή Ο28

2β16. Αγορά, τύπος 22Α – Λύχνοι με καμπύλα και διακοσμημένα χείλη, με κεντρικά διάτρητα στελέχη και κοίλο πυθμένα – **500 - 460 π.Χ.⁶⁹**

Σε αυτή την ομάδα ο Howland εντάσσει τους λύχνους που έχουν μόνο ένα μυκτήρα με την οπή καύσης να καταλαμβάνει όλη την περιοχή του και να εισχωρεί κάπως στον ώμο του λύχνου. Ο τύπος δεν διαθέτει λαβές, αλλά σημειώνεται ότι οι λύχνοι αυτού του τύπου δεν θα μπορούσαν να αναρτηθούν εξαιτίας της έλλειψης

⁶⁸ *Agora IV*, 50-51.

⁶⁹ *Agora IV*, 52-53.

ισορροπίας από την ύπαρξη ενός μυκτήρα. Το κεντρικό στέλεχος ανυψώνεται πιο πάνω από το χείλος. Το στιλπνό μελανό γάνωμα στον αττικό πηλό εφαρμόζεται στο εσωτερικό, γύρω από το εξωτερικό των μυκτήρων ενώ δύο ευρείες ομόκεντρες ζώνες με εξαίρεση μια ενδιάμεση κοσμούν το χείλος.

Από τους λύχνους του οικισμού, διακρίθηκαν παραδείγματα με διάτρητο κεντρικό στέλεχος, τα οποία όμως δεν σώζουν ικανοποιητικό τμήμα σώματος και χείλους για μια απόλυτη ταυτοποίηση. Ο πηλός είναι καλής ποιότητας και το χρώμα του πηλού είναι σε γενικές γραμμές κιτρινέρυθρο, το γάνωμα είναι στιλπνό και εφαρμόζεται -αλλά δεν σώζεται- κυρίως σε όλη την εξωτερική επιφάνεια του στελέχους και του πυθμένα.

1. **ΑΕ1888 Π1523** Τομή Ν26, Δρόμος (**αρ.κατ. Α56**)
2. **ΑΕ270 Π221** Τομή Ρ36 (**αρ.κατ. Α55**)
3. **ΑΕ4149 Π3489** Τομή Σ31 (ακριβώς όμοιο με το **ΑΕ270 Π221**)
4. **ΑΕ3348 Π2699** Τομή Σ28
5. **ΑΕ1271 Π1025** Τομή Ν24
6. **ΑΕ3954 Π3296** Τομή Π25
7. **ΑΕ1247 Π1001** Τομή Ρ30

2β17. Αγορά, τύπος 22B - Λύχνοι με καμπύλες πλευρές, κεντρικά διάτρητα στελέχη και υπερυψωμένες βάσεις - **475 - 410 π.Χ.**⁷⁰

Σε αυτούς τους λύχνους απουσιάζει η λαβή και διαθέτουν έναν ή δύο μυκτήρες. Το στιλπνό μελανό γάνωμα εφαρμόζεται σε όλο το σώμα εσωτερικά και εξωτερικά, πλην της βάσης. Διακρίνονται για την προσεγμένη απόδοση του σχήματος του περιγράμματος.

1. **ΑΕ752 Π620** Τομή Ν27, Κτίσμα 1. Αττικού εργαστηρίου με καθαρό, λεπτόκοκκο πηλό· το γάνωμα έχει απολεπιστεί. (**αρ.κατ. Α49**)

2β18. Αγορά, τύπος 24A⁷¹ - Λύχνοι με διακοσμητικές αυλακώσεις στο χείλος και ευρεία ανοιχτά σώματα - **Τέλος του γ' τετάρτου έως και τα τελευταία χρόνια του 5^{ου} αι. π.Χ.**

⁷⁰ Agora IV, 53-54.

⁷¹ Agora IV, 63-64.

Οι λύχνοι αυτού του τύπου έχουν χαμηλά καμπύλα τοιχώματα και φαρδιά ρηγά σώματα. Η βάση μπορεί να είναι ανυψωμένη, επίπεδη, ελαφρώς κοίλη αλλά αρκετά συχνά δακτυλιόσχημη. Το χείλος με κλίση προς τα μέσα είναι διακοσμημένο με μια ή περισσότερες διακοσμητικές αυλακώσεις ή υπερυψωμένες ταινίες. Ο τύπος διαθέτει λαβή σε σχήμα U η οποία είναι τοποθετημένη σε ελαφρά γωνία με το σώμα και είναι σχεδιασμένη για να μπορεί να αναρτηθεί. Οι μυκτήρες είναι επιμήκεις και επίπεδοι με μάλλον μικρές οπές για το φυτίλι. Ο πηλός είναι αττικός, το μελανό γάνωμα είναι εξαιρετικής ποιότητας και χρησιμοποιείται σε όλο το εσωτερικό και στο μεγαλύτερο μέρος της εξωτερικής επιφάνειας.

Ένα μικρό τμήμα χείλους αττικού εργαστηρίου αυτού του τύπου εντοπίστηκε στη Φίλια.

1. ΑΕ308 Π249 Τομή Σ26 Δρόμος (αρ.κατ. Α50)

2γ. Λύχνοι γκριζου πηλού

Διακρίθηκαν έντεκα (11) τμήματα λύχνων γκριζου πηλού τα οποία παρουσιάζουν μια ποικιλία ως προς το σχήμα. **(Εικ.32)**

Δύο από αυτά διαθέτουν τετραγωνισμένο μυκτήρα, στοιχείο μοναδικό και ιδιαίτερο σε σχέση με τα υπόλοιπα δείγματα που συλλέχθηκαν. Αποτελεί ως φαίνεται μια τάση ενός ντόπιου εργαστηρίου **(τύπος Φίλιας)**. Ένα από τα τμήματα έχει καμπύλο σώμα και ακολουθεί τον τύπο 21Α της Αγοράς, ενώ δύο από αυτά έχουν στενό χείλος και κάθετο σώμα. Το ένα, επίσης ανήκει στον τύπο 16B της Αγοράς, παρά την αποσπασματική του κατάσταση.

1. ΑΕ2371 Π1866 Τομή Σ33 (αρ.κατ. Α71)

2. ΑΕ976 Π782 Τομή Π34 (αρ.κατ. Α72)

3. ΑΕ3791 Π3133 Τομή Ν26

4. ΑΕ3378 Π27228 Τομή Ν26 (αρ.κατ. Α73)

5. ΑΕ4678 Π1099 Τομή Κ15

7. ΑΕ3148 Π2502 Τομή Υ32 (αρ.κατ. Α74)

8. ΑΕ5286 Π4606 Τομή Ο34

9. ΑΕ5028 Π4357 Τομή Υ34

10. ΑΕ3223 Π2576 Τομή Υ37, περιοχή Κλιβάνου 1 (αρ.κατ. Α75)

11. ΑΕ4222 Π3563 Τομή Σ32-Ρ32

2δ. Μοναδικοί τύποι

Σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται λύχνοι – τύποι μοναδικοί σε ό,τι αφορά το σχήμα και το προφίλ τους και δεν έχουν εντοπιστεί παράλληλα δείγματα.

1. **ΑΕ2704 Π2120** Τομή Υ29 (αρ.κατ. Λ59)
2. **ΑΕ3141 Π2495** Τομή Ν21 (αρ.κατ. Λ60)
3. **ΑΕ1585 Π1292** Τομή Π32 (αρ.κατ. Λ61)
4. **ΑΕ1604 Π1305** Τομή Π31 (αρ.κατ. Λ62)
5. **ΑΕ3057 Π2416** Τομή Ρ30 (αρ.κατ. Λ63)
6. **ΑΕ4154 Π3494** Τομή Π31 (αρ.κατ. Λ64)
7. **ΑΕ1246 Π1003** Τομή Ρ30 (αρ.κατ. Λ65)
8. **ΑΕ3484 Π2833** Τομή Ξ29 (αρ.κατ. Λ66)
9. **ΑΕ2059 Π1655** Τομή Ν26 (αρ.κατ. Λ67)
10. **ΑΕ4177 Π3518** Τομή Ο25 και **ΑΕ4050 Π3391** Τομή Ξ25 (αρ.κατ. Λ67)
11. **ΑΕ3360 Π2710** Τομή Μ26 (αρ.κατ. Λ69)
12. **ΑΕ1329 Π1078** Τομή Σ29 (αρ.κατ. Λ70)

3.2 Είδη πηλών

Η μακροσκοπική παρατήρηση του πηλού των λύχνων του οικισμού, και το είδος του γάνωματος που αυτοί φέρουν μας οδήγησε στην παρακάτω κατηγοριοποίηση για τα είδη τους:

1. Η πλειονότητα των λύχνων αποδείχθηκε ότι ακολουθεί τα αθηναϊκά πρότυπα σε ό,τι αφορά το σχήμα, το προφίλ, το χρώμα και την σύσταση του πηλού και μπορούμε σε αυτούς να αναγνωρίσουμε αρκετούς από τους τύπους της Αγοράς.

Ο πηλός αυτών των λύχνων είναι πολύ συχνά πορτοκαλόχρωμος ή ανοιχτός κοκκινωπός (7,5YR6/6-5YR6/6), κάποιες φορές πιο ανοιχτός, κιτρινωπός (10YR8/4-8/6) και άλλοτε ροδαλός (7.5YR 8/3), καθαρός. Το γάνωμα είναι σχετικά στιλπνό και απλώνεται στις περιοχές που οι Αθηναίοι λυχνοποιοί συνήθιζαν να εφαρμόζουν στα λυχνάρια τους, ανάλογα με την περίοδο αλλά και τον τύπο στον οποίο αναφερόμαστε.⁷²

2. Μικρότερος είναι ο αριθμός των λύχνων που είναι κατασκευασμένοι με τον (συνήθη και γνωστό) καθαρό κοκκινωπό πηλό και το ιδιαίτερα στιλπνό μελανό γάνωμα και χαρακτηρίζονται με περισσότερη ασφάλεια αττικοί.

⁷² Agora IV, 5.

3. Λύχνοι των οποίων ο πηλός είναι κορινθιακός με κιτρινωπή ωχρή απόχρωση (5Y8/3), οι οποίοι εντοπίστηκαν στα κατώτερα στρώματα και είναι πολύ λιγότεροι αριθμητικά.

4. Σημαντικός είναι και ο αριθμός λύχνων, των οποίων ο πηλός μιμείται τον κορινθιακό, ο λεγόμενος «κορινθιάζων», και είναι ανοιχτός καστανός (10 YR 8/3), εύθρυπτος, με χαλικώδεις προσμείξεις και άλλοτε ροδαλός (7.5YR 8/3), σχετικά καθαρός, μαλακός και εύθρυπτος με γάνωμα μελανό ή καστανό αλλά θαμπό.

5. Ένα είδος πηλού ο οποίος τυγχάνει μικρότερης αντιπροσώπευσης είναι καστανός (7.5 6/4), ή καστανοκόκκινος καθαρός, (5YR 6/4), σκληρός και συμπαγής, καλοψημένος, άγνωστης προέλευσης.

6. Γκρίζος, τεφρός πηλός (2.5YR 6/1, 10YR 6/1), πιθανόν τοπικός (συναντάται στην ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλίας και δη της Δυτικής)⁷³.

7. Κοκκινωπός πηλός (7.5YR, 7/6/-6/6) με λίγες προσμείξεις και ασημίζουσα μίκα με χαρακτηριστικό κοκκινωπό γάνωμα· εκπροσωπείται από μια μικρότερη αλλά χαρακτηριστική ομάδα λύχνων. (Εικ.33). Από τον ίδιο πηλό κατασκευάζονταν και άλλα είδη αγγείων, όπως κάποια αγγεία πόσεως (Εικ.34).

8. Έντονα κοκκινωπός - πορτοκαλόχρωμος (5YR5/8), συμπαγής, σχετικά καθαρός με ελάχιστες προσμείξεις και με κάπως πιο αμελές μελανό γάνωμα (πιθανόν επείσακτος).

⁷³ Παλαιοθόδωρος 2019, 12.

Κεφάλαιο 4

Η διασπορά των λύχνων στον οικισμό (κτίσματα και ανοικτοί χώροι ανά φάση κατοίκησης)

4.1 «Κοινοτικό» κτήριο (Εικ.35)

Εσωτερικά της μεγάλης αίθουσας του κτηρίου της φάσης 4, συγκεκριμένα Ν. των Τχ9 και Τχ67, βρέθηκε λύχνος (ΑΕ1105 Π884) που πιθανόν ανήκει στον τύπο 21Α της Αγοράς (ύστερος 6^{ος}αι. - 480π.Χ.).

Εξωτερικά της μεγάλης αίθουσας του κτηρίου της φάσης 4, Β. των Τχ9 και Τχ67 βρέθηκε μυκτήρας μελαμβαφούς λύχνου μικρού μεγέθους (ΑΕ290 Π235), κοκκινωπού πηλού αλλά αδιάγνωστου τύπου.

Στα ΝΑ του κτηρίου, εμπρός από την πρόσοψη της μεγάλης αίθουσας, υπήρχε χώρος που ίσως αποτελούσε ένα είδος προθαλάμου, όπως υποδεικνύεται από το γεγονός ότι δεν ήταν λιθόστρωτος. Κατά τη διαλογή της κεραμικής από το στρώμα της φάσης 4 ξεχώρισε τμήμα λύχνου (ΑΕ1104 Π883), το οποίο αποτελεί μίμηση αττικού, του τύπου 21Α της Αγοράς (ύστερος 6^{ος}αι. - 480π.Χ.).

Στον ίδιο χώρο αλλά στο στρώμα της φάσης 5 βρέθηκε επίσης τμήμα λύχνου (ΑΕ114 Π100) που ανήκει στον τύπο 20 της Αγοράς (α' μισό 5^{ου}αι. - 460 π.Χ.).

Στα ΝΔ της μεγάλης αίθουσας του «Κοινοτικού» κτηρίου της φάσης 5, από τη διαλογή της κεραμικής προέκυψε τμήμα λύχνου (ΑΕ127 Π111) ιδιαίτερα μικρού μεγέθους (μικύλλο;) που εντάσσεται στον τύπο 21Α της Αγοράς ((ύστερος 6^{ος}αι. - 480π.Χ.).

Εσωτερικά του Δωματίου 1 του κτηρίου βρέθηκαν τα ακόλουθα:

Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ569 Π4639) σε στρώμα της φάσης 5, εσωτερικά του Δωματίου 1, στη ΝΑ του γωνία και πάνω σε βοτσαλωτό δάπεδο και σε στρώμα καταστροφής. Ο λύχνος διαθέτει τα χαρακτηριστικά του τύπου 21D της Αγοράς και είναι αττικού εργαστηρίου, σύμφωνα με το χρώμα του πηλού και το στιλπνό γάνωμα που διαθέτει (480 - 420π.Χ.)

Στο ίδιο Δωμάτιο 1, στο μέσον της ΝΑ του πλευράς και στο ίδιο βοτσαλωτό δάπεδο της φάσης 5 βρέθηκε μυκτήρας ενός ακόμη λύχνου (ΑΕ995 Π799), ο οποίος ανήκει στον τύπου 21Α της Αγοράς (ύστερος 6^{ος}αι. - 480π.Χ.).

Επίσης, κατά τη διαλογή της κεραμικής που προήλθε από το ίδιο Δωμάτιο 1 και από το ίδιο στρώμα προέκυψε τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ1062 Π853) του τύπου

20Α της Αγοράς (της υποομάδας με ανυψωμένο πλατύ δακτύλιο, α΄ μισό 5^{ου}αι. - 460 π.Χ.).

Στο μέσον περίπου της ΒΔ πλευράς του Δωματίου 1, σε στρώμα της φάσης 5 και πλησίον της απόληξης του Τχ35, βρέθηκε τμήμα λύχνου (**ΑΕ595 Π489**) του τύπου 21B (480 - 415 π.Χ.) ή 21D (5^{ου}αι. - και το τελευταίο τέταρτο του 5^{ου}αι. π.Χ.) της Αγοράς.

Επίσης, στο ίδιο περίπου σημείο του Δωματίου 1, δηλαδή πλησίον της απόληξης του Τχ35 και πάνω στο βοτσαλωτό δάπεδο της φάσης 5, βρέθηκε τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (**ΑΕ776 Π636**) του τύπου 20 της Αγοράς (παραλλαγή με αυλάκωση πριν την απόληξη του χείλους – ύστερος 6^{ος} αι. - 480 π.Χ.).

Στο Δωμάτιο 3 του «Κοινοτικού» κτηρίου της φάσης 5 συλλέχθηκε τμήμα μελαμβαφούς λύχνου, κοκκινωπού πηλού (**ΑΕ141 Π122**) και ανήκει στον τύπο 20 της Αγοράς, (παραλλαγή με λεπτό δακτύλιο/ακμή - ύστερος 6^{ος} αι. - 480 π.Χ.).

4.2 Βοηθητικό κτήριο (**Εικ.36**)

Η διασπορά των λύχνων στους χώρους του Βοηθητικού κτηρίου έχει ως εξής:

Στον Χώρο 3, ΝΔ του Τχ17, στο στρώμα της φάσης 2 βρέθηκε τμήμα βάσης μελαμβαφούς λύχνου (**ΑΕ4046 Π3387**). Πρόκειται για μίμηση αττικού τύπου, πιθανόν ανήκει στον τύπο της Αγοράς 16B (τελευταίο τέταρτο του 6^{ου} - 480 π.Χ. και πιθανόν έως και το 450 π.Χ.). Επειδή ο χώρος είχε παραβιασθεί σε μεγάλο βάθος από μεταγενέστερο τοίχο, ο λύχνος ίσως ανήκει σε μεταγενέστερη φάση (φάση 4).

Στον Χώρο 5, σε στρώμα της φάσης 4, σχεδόν σε επαφή με τον Τχ27 συλλέχθηκαν συνανήκοντα τμήματα μελαμβαφούς λύχνου (**ΑΕ484 Π393**, αρ.κατ. Λ35). Πρόκειται για λύχνο που τα χαρακτηριστικά του εμπίπτουν στους τύπους 21Α-21D της Αγοράς. (Ο τύπος 21Α συναντάται στον ύστερο 6^ο - 480 π.Χ. ενώ ο τύπος 21D από το τέλος του α΄ τετάρτου του 5^{ου} αι. Η κάθετη λαβή είναι πιθανότατα ένδειξη πρώιμης χρονολόγησης του τύπου⁷⁴).

Στο ανώτερο στρώμα, που ανήκε στην φάση 5, στο χώρο που κατελάμβανε ένα ευρύτατα κατεστραμμένο κτίσμα της φάσης αυτής (ανατολικό τμήμα Χώρου 2 των φάσεων 3 ή 2), βρέθηκε τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (**ΑΕ592 Π486**). Πρόκειται για αττικό λύχνο, με βάση τη μακροσκοπική παρατήρηση του (κοκκινωπού) χρώματος του πηλού και το στιλπνό μελανό γάνωμα. Πιθανόν ακολουθεί τους τύπους 20 ή 21 της Αγοράς (ύστερος 6^{ος} - 480 π.Χ.).

⁷⁴ *Isthmia* III, 10.

Επίσης, στα ΒΔ (εξωτερικά) του Βοηθητικού κτηρίου, σε περιοχή με θεμέλια μεγάλου κτηρίου της φάσης 5 που διερευνήθηκε σε πολύ μικρή έκταση, συλλέχθηκαν δύο τμήματα λύχνων· τμήμα μελαμβαφούς μυκτήρα λύχνου (ΑΕ3723 Π3066) αττικής προέλευσης ή μίμηση αττικού τύπου 20 ή 21 της Αγοράς. Επιπλέον, στο στρώμα της φάσης 4 εντοπίστηκε μικρό τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ3983 Π3325) αδιάγνωστου τύπου.

4.3 Δρόμος και ανοιχτοί - υπαίθριοι χώροι

4.3.1 Υπαίθριος χώρος μεταξύ δρόμου και Βοηθητικού κτηρίου

Στον υπαίθριο χώρο, Β του Χώρου 2 του Βοηθητικού κτηρίου εντοπίστηκε μελαμβαφής κορινθιάζων λύχνος (ΑΕ3141 Π2495). Βρέθηκε στα κατώτερα στρώματα διερεύνησης και ανήκει στη φάση 2 με αναμεμιγμένο κεραμικό υλικό που ανήκει στη φάση 1. Δεν εντοπίστηκε ακριβές παράλληλο· συγκεντρώνει, ωστόσο, τα χαρακτηριστικά των πρώιμων λύχνων (ρηχό και ανοιχτό σώμα, στενό χείλος) και τοποθετείται στο α' μισό του 6^{ου} αι. (Τύπος Ι της Κορίνθου).

Στον ίδιο υπαίθριο χώρο, Β του Χώρου 4 βρέθηκε στο βοτσαλωτό δάπεδο της φάσης 3 τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ785 Π643) του τύπου 20 της Αγοράς· ανήκει μάλλον στην παραλλαγή με ακμή στην απόληξη του χείλους (ύστερος 6^{ος} - 480 π.Χ.).

4.3.2 Υπαίθριος χώρος Ν και Α-ΝΑ του «Κοινοτικού» κτηρίου

Ο χώρος που εκτεινόταν ΝΑ (εμπρός από την πρόσοψη), ΒΑ και Ν-ΝΔ της μεγάλης αίθουσας του «Κοινοτικού» κτηρίου ήταν υπαίθριος και λιθοστρωμένος κατά τη διάρκεια της φάσης 5, κάτι που συνέβαινε και κατά τις φάσεις 3 και 2.

Στο στρώμα της φάσης 3 και εντός (ΝΑ) μιας σειράς λίθων σε διάταξη τοξωτή εντοπίστηκε τμήμα λύχνου (ΑΕ3670 Π3615)· πιθανόν ανήκει στον τύπο 16 της Αγοράς (με κοίλο πυθμένα - τελευταίο τέταρτο 6^{ου} αι. - 480 π.Χ.).

Στον ανοικτό χώρο που εκτεινόταν νότια των κρασπέδων του δρόμου Τχ119, Τχ122 και Τχ126 εντοπίστηκε στο στρώμα της φάσης 3, τμήμα από το άνω σώμα μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ1215 Π975)· ανήκει στον τύπου 16Α της Αγοράς (γ' τέταρτο 6^{ου} αι. π.Χ.).

Στα ΒΑ του Τχ9, στο στρώμα της φάσης 5, βρέθηκε μελαμβαφής λύχνος με διάτρητο κεντρικό στέλεχος (ΑΕ273 Π22), του τύπου 16 Variants της Αγοράς (2ο μισό 6^{ου} αι. π.Χ. - 450 π.Χ.).

4.3.3 Δρόμος και υπαίθριος χώρος Β-ΒΑ του «Κοινοτικού» κτηρίου

Ο χώρος αυτός στη διάρκεια της φάσης 4 ήταν ανοικτός - υπαίθριος και οριζόταν από Βορρά από το κράσπεδο Τχ68 του δρόμου και από Νότο από τον Τχ67

του κτηρίου. Στην φάση 3 αποτελούσε δρόμο, ο οποίος οριοθετούνταν από νότια από τα επάλληλα κράσπεδα Τχ122 και Τχ126. Δρόμο συνιστούσε ο χώρος αυτός στη διάρκεια της φάσης 5, αλλά προς Βορρά του Δωματίου 3 του «Κοινοτικού» κτηρίου.

Β-ΒΑ του Χώρου 3 του «Κοινοτικού» κτηρίου, στο στρώμα του δρόμου της φάσης 5, βρέθηκε τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ4172 Π1025) του τύπου 21Β της Αγοράς, καθώς και ένα τμήμα χείλους λύχνου, αδιάγνωστο (ΑΕ4175 Π3516). Τέλος, ένα τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ146 Π126) του τύπου 21Β της Αγοράς.

Σε επίχωση του δρόμου στη διάρκεια της φάσης 3 (ΒΑ του Τχ67 του μεταγενέστερου «Κοινοτικού» κτηρίου), συλλέχθηκαν τμήματα μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ1144 Π915). Πρόκειται για μίμηση αττικού τύπου, πιθανόν 21Α της Αγοράς. Στα ΒΔ του Τχ67 βρέθηκαν, επίσης, τμήματα λύχνου (ΑΕ1145 Π916) που ανήκουν και αυτά στον τύπο 21Α της Αγοράς.

Β του κτιρίου, στο στρώμα της φάσης 4, κατά τη διαλογή κεραμικής προέκυψε τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ1271 Π1025), μίμηση αττικού τύπου 21 ή 22 της Αγοράς (ύστερος 6^{ος}αι. – 460 π.Χ.).

Από το ίδιο περίπου σημείο και το ίδιο στρώμα (φάση 4) συλλέχθηκαν, επίσης: δυο τμήματα μελαμβαφών λύχνων, το (ΑΕ4177 Π3518), το οποίο συνιστά ίσως αταξινόμητο τύπο και το (ΑΕ3954 Π3296), το οποίο είναι αττικό ή μίμηση αττικού (Τύπος 21 ή 22 της Αγοράς). Επιπλέον, τμήμα κορινθιάζοντος λύχνου (ΑΕ4086 Π3427) του τύπου 19Α ή 19Β της Αγοράς (τελευταίο τέταρτο 6^{ου}αι. π.Χ. - 480 π.Χ.).

4.3.4 Δρόμος και υπαίθριος χώρος Α-ΝΑ των Κτισμάτων 5 και 7

Ο χώρος αυτός κατά τη διάρκεια των φάσεων 2 και 3 ήταν ανοικτός-υπαίθριος και πιθανόν συνιστούσε και τμήμα λιθόστρωτου δρόμου, αφού σε μία του πλευρά τη ΝΑ σώθηκε αποσπασματικό κράσπεδο με διεύθυνση ΝΔ-ΒΑ.

Στον χώρο αυτό, στο στρώμα της φάσης 3, βρέθηκε τμήμα λύχνου (ΑΕ1204 Π965) το οποίο ακολουθεί μορφολογικά τον τύπο 19Α της Αγοράς (τελευταίο τέταρτο 6^{ου}αι.π.Χ. - 480 π.Χ.).

Επίσης, στο στρώμα της ίδιας φάσης 3, στη γωνία των μεταγενέστερων Τχ28 και Τχ35 της φάσης 5, συλλέχθηκε μυκτήρας λύχνου (ΑΕ2823 Π2208). Τα χαρακτηριστικά του παραπέμπουν σε πρώιμο τύπο, (Τύπος Ι της Κορίνθου, α' μισό 6^{ου}αι. π.Χ.).

4.3.5 Δρόμος

Πρόκειται για το σχεδόν ευθύγραμμο τμήμα του Δρόμου που εκτείνεται μπροστά (ΝΑ) από την πρόσοψη του Κτίσματος 1 και Β του «Κοινοτικού» κτηρίου έως το ΝΑ όριο του σκάμματος.

Σε όλη την έκταση του δρόμου εντοπίστηκαν 21 τμήματα λύχνων:

- ❖ 1 τμήμα λύχνου στη φάση 3,
- ❖ 14 τμήματα λύχνων στη φάση 4,
- ❖ 4 τμήματα στη φάση 5.

4.3.6 Υπαίθριος χώρος ΝΑ του Κτίσματος 2

Σε όλη την έκταση του παραπάνω υπαίθριου χώρου εντοπίστηκαν συνολικά 42 τμήματα λύχνων. Πιο συγκεκριμένα:

- ❖ 3 στη φάση 1 ή 2.
- ❖ 3 στη φάση 2
- ❖ 30 στη φάση 3
- ❖ 4 στη φάση 4
- ❖ 2 στη φάση 5

4.4 Κτίσμα 1

Τα κατάλοιπα ανά φάση κατοίκησης

Στα όρια του κτίσματος 1, δηλαδή εσωτερικά των τοίχων που το απαρτίζουν και των περιβόλων του (Τχ62 και ίσως Τχ112) βρέθηκαν κατάλοιπα που ανήκουν σε πέντε διαδοχικές φάσεις.

Στην πρώτη φάση (7^{ος} - 590 π.Χ.) διατηρήθηκαν τμήματα λιθόστρωτου δαπέδου στο χώρο, οποίος αργότερα (κατά τη φάση 2) περικλείστηκε από αψιδωτό τοίχο. Επίσης, λίγο πιο ΒΔ από την μεταγενέστερη είσοδο του κτίσματος, υπήρχε κυκλικό όρυγμα με κάθετα τοιχώματα. Αυτό ίσως χρησιμοποιήθηκε αρχικά για αποθηκευτικούς λόγους ενώ αργότερα επιχώθηκε με υλικό που απορρίφθηκε από την καταστροφή του αρχικού κτίσματος (ίσως πλινθόκτιστη καλύβα).

Κατά τη διάρκεια της δεύτερης (590 - 540 π.Χ.) και τρίτης φάσης (540 – 480 π.Χ.) το κτίσμα απέκτησε λιθόκτιστα θεμέλια και αψιδωτή κάτοψη. Ήταν μονόχωρο και ο χώρος της αψίδας ήταν εν μέρει λιθόστρωτος, όπως πρωτύτερα, με ποταμίσιες κροκάλες. Ο προαύλειος χώρος ήταν και αυτός στρωμένος με κροκάλες και οριζόταν με μία σειρά από βότσαλα σε ημικυκλική διάταξη.

Από την τέταρτη (480 - 450π.Χ.) και πέμπτη φάση (450 – 420 π.Χ.) του κτίσματος σώθηκαν αποσπασματικά τμήματα τοίχων και μεμονωμένοι λίθοι σε σειρά

κατά μήκος του Β. και Ν. τοίχου των προηγούμενων φάσεων. Επιπλέον, τμήματα των δύο τοίχων της εισόδου που ήταν τοποθετημένοι πιο δυτικά από τους αντίστοιχους των προγενέστερων χρόνων.

Σε αυτές τις φάσεις το σχέδιο του κτίσματος ίσως ήταν ορθογώνιο και είχε μικρότερες διαστάσεις.

Η διασπορά των λύχνων (Εικ.37)

Εξωτερικά του κτίσματος, εντοπίστηκαν τα εξής:

α. Β του Τχ105, στο στρώμα της φάσης 1 ή σε πρωιμότερη φάση κατοίκησης, βρέθηκε ένας από τους πιο πρώιμους λύχνους της οικίας (**ΑΕ3025 Π2384**). Πρόκειται για τμήμα λύχνου καστανέρυθρου πηλού με ίχνη από κοκκινωπό γάνωμα. Ο λύχνος φέρει όλα τα χαρακτηριστικά των πρώιμων λύχνων όπως αυτοί περιγράφονται από τον Broneer, για τον τύπο I, ευρύ και χαμηλό σώμα, μυκτήρας σε σχήμα ‘κουταλιού’ και χείλος στενό, ελαφρώς προεξέχον εσωτερικά και εξωτερικά - α’ μισό 6^{ου} αι. π.Χ.

β. Β του Τχ105, περίπου στο μέσον του και στο στρώμα της φάσης 1, εντοπίστηκε μυκτήρας μελαμβαφούς λύχνου (**ΑΕ2919 Π2280**). Πιθανόν αποτελεί προϊόν αττικού εργαστηρίου αλλά αδιάγνωστου τύπου.

γ. Σε βοτσαλωτή επιφάνεια στα ΝΔ βρέθηκαν κατά τη φάση 3, τμήματα μελαμβαφούς λύχνου (**ΑΕ3263 Π2615**) του τύπου 20 της Αγοράς με μικρή ακμή/δακτύλιο πριν την οπή πλήρωσης (520 - 470 π.Χ.)

δ. Στα ΒΑ σε στρώμα της φάσης 3, βρέθηκε επίσης τμήμα μελαμβαφούς κορινθιακού λύχνου (**ΑΕ3475 Π2824**) του τύπου 16Α της Αγοράς (πρώιμος 6^{ος} έως και γ’ τέταρτο του 6^{ου} αι. π.Χ.).

ε. Επιπλέον, ΒΑ και κοντά στην απόληξη του Β. τοίχου του κτηρίου Τχ105 κατά την φάση 3, βρέθηκε μυκτήρας μελαμβαφούς λύχνου (**ΑΕ3018 Π2377**), ανοιχτού καστανού πηλού, ίσως κορινθιάζοντος αλλά αδιάγνωστου τύπου.

στ. ΒΑ της αψίδας, συλλέχθηκε λύχνος (**ΑΕ1292 Π1044**) του τύπου 21Α της Αγοράς (ύστερος 6^{ος} αι. - 480π.Χ.) και πιθανόν ανήκει στη φάση 3.

ζ. ΒΑ του προαύλειου χώρου του κτίσματος, βρέθηκε τμήμα λύχνου (**ΑΕ822 Π670**) του τύπου 19Α της Αγοράς (γ’ τέταρτο 6^{ου} αι. - 480 π.Χ.), σε στρώμα της φάσης 4.

η. Επίσης, ΒΑ του προαύλειου χώρου βρέθηκε μυκτήρας έτερου μελαμβαφούς λύχνου (**ΑΕ830 Π677**), ο οποίος ανήκει στη φάση 4.

θ. Στον υπαίθριο χώρο ΝΔ του κτίσματος (ο οποίος ήταν μάλλον λιθόστρωτος δρόμος κατά τη φάση 5), βρέθηκε τμήμα λύχνου (ΑΕ683 Π561) του τύπου 21Α της Αγοράς (ύστερος 6^{ος}αι. - 480π.Χ) και εντάσσεται στη φάση 4.

ι. Στον ίδιο χώρο στα ΝΔ εντοπίστηκε τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ565 Π461), του τύπου 21Α της Αγοράς (ύστερος 6^{ος}αι. - 480π.Χ) που ανήκει στη φάση 4.

ια. Στα ΝΔ, επίσης, βρέθηκε ακόμη ένα τμήμα σώματος λύχνου (ΑΕ538 Π437) του τύπου 20 της Αγοράς (α' μισό 5^{ου}αι. έως και τη δεκαετία του 460π.Χ.). που ανήκει στις φάσεις 4 ή και 5.

ιβ. ΝΑ συλλέχθηκε μυκτήρας αττικού μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ89 Π77) που πιθανόν ανήκει στον τύπο 21Α ή Β της Αγοράς (ύστερος 6^{ος} αι. - 480 ή έως 415π.Χ.) το οποίο εντάσσεται στην φάση 4 ή και 5.

Εσωτερικά του κτίσματος αποκαλύφθηκαν:

α. Πλησίον του μικρού τοίχου Τχ108, σε στρώμα της φάσης 1 βρέθηκε τμήμα λύχνου με διάτρητο κεντρικό στέλεχος (ΑΕ2926 Π2287) (τέλος 7^{ου} - αρχές 6^{ου}αι. π.Χ.)

β. Στο δυτικό τμήμα του κτίσματος, επάνω στο λιθόστρωτο της φάσης 2, βρέθηκε τμήμα κορινθιάζοντος λύχνου (ΑΕ6653 Π5823) το οποίο πιθανόν να ανήκει στον τύπο 16Α της Αγοράς (πρώμιος 6^{ος} - γ' τέταρτο του 6^{ου}αι. π.Χ.).

γ. Στο μέσον περίπου του αφιδωτού χώρου, στο στρώμα της φάσης 3, συλλέχθηκε τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ3264 Π2619), του τύπου 19Α της Αγοράς (τελευταίο τέταρτο του 6^{ου} αι. π.Χ. - 480 π. Χ.).

δ. Στο μέσον περίπου του κτίσματος, ΝΔ της εστίας, συλλέχθηκε μικρό τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ2982 Π2342), πιθανόν μίμησης αττικού τύπου αλλά αδιάγνωστου και ανήκει στη φάση 4.

ε. ΒΑ του Ν. τοίχου του κτίσματος Τχ108 βρέθηκε τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ752 Π620) που ανήκει στον τύπο της Αγοράς 22Β (β' τέταρτο 5^{ου}αι. - 410 π.Χ.) και εντάσσεται στη φάση 4.

στ. Στο μέσον της Β. πλευράς του κατεστραμμένου κτίσματος της φάσης 5 εντοπίστηκε τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ597 Π491) του τύπου 20 της Αγοράς (α' μισό 5^{ου}αι. - 460 π.Χ.).

4.5 Κτίσμα 2

Τα κατάλοιπα ανά φάση κατοίκησης

Το κτίσμα αυτό ήταν σε μεγάλο βαθμό κατεστραμμένο· ωστόσο, στην περιοχή έκτασής του που οριζόταν από Β και Ν από περίβολο (τους Τχ62 και Τχ86, αντίστοιχα) εντοπίστηκαν κατάλοιπα που ανήκαν και εδώ σε πέντε διαδοχικές φάσεις.

Στη φάση 1 (7^{ος} αι. - 590 π.Χ.) ανήκουν τα κατάλοιπα δύο επάλληλων εστιών κατασκευασμένων από πηλό και ασβεστοκονίαμα, που βρέθηκαν στα βαθύτερα στρώματα, στο μέσον περίπου του μεταγενέστερου αψιδωτού κτίσματος. Στη φάση αυτή ενδέχεται να ανήκουν και τα βαθύτερα τμήματα αποσπασματικά λιθόστρωτης επιφάνειας στα όρια της μεταγενέστερης αγίδας. Και σε αυτή την περίπτωση, όπως συνέβαινε και στο κτίσμα 1, ίσως πρόκειται για λείψανα πλινθόκτιστης καλύβας.

Στη φάση 2 (590 – 550/540π.Χ.) και φάση 3 (550/540 έως 480 π.Χ.) το κτίσμα αποκτά λίθινα θεμέλια, επιμήκη κάτοψη με αγίδα στην ΒΔ πλευρά, λιθόστρωτη στο μεγαλύτερο τμήμα της. Είχε μικρό λιθόστρωτο προστώο, που οριζόταν από βότσαλα τοποθετημένα τοξωτά καθώς και ίδιες περίπου διαστάσεις με αυτές του κτίσματος 1. Από τις φάσεις αυτές διατηρούνται μόνο ένα τμήμα του Β. τοίχου, η αγίδα, μικρότερο τμήμα του Ν. τοίχου, τμήματα των τοίχων της εισόδου και του λιθόστρωτου προαυλίου.

Τα κατάλοιπα της φάσης 4 (480 - 450/440 π.Χ.) και φάσης 5 είναι πενιχρά και σποραδικά και δεν διαχωρίζονται με ευκολία. Διατηρήθηκαν τμήματα από τα θεμέλια του λιθόστρωτου τοίχου της Β. και ένα ακόμη πιο αποσπασματικό της Ν. πλευράς του κτίσματος. Επίσης, τμήματα τεσσάρων μικρών τοίχων, κάθετων μεταξύ τους, που ήταν μάλλον εσωτερικοί με διαχωριστικό χαρακτήρα. Τέλος, βρέθηκε μια εστία από πηλό, μάλλον ορθογώνια και ίσως κοντά στη Ν. πλευρά. Κατά τη διάρκεια των φάσεων αυτών η κάτοψη του κτίσματος ήταν -πολύ πιθανόν- ορθογώνια.

Η διασπορά των λύχνων (Εικ.38)

Εσωτερικά του κτίσματος βρέθηκαν:

α. Κατά τη διερεύνηση των κατώτερων στρωμάτων στο μέσον περίπου της Β. πλευράς της οικίας εντοπίστηκε περιοχή παραβίασης ή αποθέτης με μαύρο χρώμα και ποσότητα κεραμικής με υλικό του 6^{ου} και του 5^{ου} αι. π.Χ. Από την περιοχή αυτή συλλέχθηκε τμήμα μεγάλου μελαμβαφούς λύχνου με μυκτήρα ανάλογο μεγέθους (**ΑΕ1956 Π1578**).

β. Στον ίδιο χώρο και περίπου στο ίδιο βάθος βρέθηκε ακόμη ένας μυκτήρας λύχνου ίδιων διαστάσεων, σύστασης πηλού και γανώματος (**ΑΕ2906 Π2268**). Και τα δύο τμήματα ακολουθούν τα μορφολογικά χαρακτηριστικά του τύπου 16B της Αγοράς (τελευταίο τέταρτο 6^{ου} αι. - περ. 480π.Χ.).

γ. Εμπρός από τον αψιδωτό χώρο, στο μέσον περίπου του κτίσματος, εντοπίστηκε στο στρώμα της φάσης 1, μυκτήρας μελαμβαφούς λύχνου (**ΑΕ3250 Π2603**). Τα χαρακτηριστικά του (στενό χείλος, κάθετο βαθύ σώμα ωοειδούς σχήματος,

μεγάλη οπή καύσης) παραπέμπουν σε πρώιμο τύπου λύχνου (τύπος I της Κορίνθου, α' μισό 6^{ου} αι. π.Χ.).

δ Από τον ίδιο περίπου χώρο και το ίδιο στρώμα της φάσης 1 προήλθε και τμήμα μελαμβαφούς μυκτήρα (**ΑΕ3004 Π2364**), κιτρινωπού πηλού με ευρεία οπή καύσης (τύπος I της Κορίνθου, α' μισό 6^{ου} αι. π.Χ.).

ε. Επίσης, στο μέσον περίπου του κτίσματος, βρέθηκε πρώιμος λύχνος (**ΑΕ3137 Π2492**) από κοκκινωπό πηλό με γκρίζο πυρήνα, πιθανόν ντόπιου εργαστηρίου. Ανήκει στη φάση 2. Διαθέτει στενό χείλος, κάθετο σώμα που καμπυλώνει προς τα πάνω και ευρεία οπή καύσης. Βρίσκεται πολύ κοντά τον τύπο 10 της Αγοράς και αντίστοιχα στον τύπο I της Κορίνθου (α' μισό 6^{ου} αι. π.Χ.).

στ. Από το μέσον περίπου της ΝΔ πλευράς του προέκυψε τμήμα λύχνου (**ΑΕ1373 Π1177**). Πρόκειται για σχετικά πρώιμο τύπο με στενό αλλά προεξέχων εξωτερικά χείλος, ρηχό σώμα και καμπύλα τοιχώματα, πιθανόν ντόπιου εργαστηρίου που εντάσσεται στη φάση 3. Ανήκει στον τύπο I της Κορίνθου (α' μισό 6^{ου} αι. π.Χ.).

ζ. Επίσης, από τον ίδιο χώρο συλλέχθηκε τμήμα μελαμβαφούς λύχνου σε στρώμα της ίδιας φάσης 3 (**ΑΕ1289 Π1041**) με πολύ κοντινό παράλληλο -ως προς την τομή- τον τύπο 12Α της Αγοράς (β' - γ' τέταρτο 6^{ου} αι. π.Χ.). Πιθανόν διέθετε κεντρικό διάτρητο στέλεχος.

η. Στο ΝΔ τμήμα του κτίσματος συλλέχθηκε τμήμα σώματος (**ΑΕ3301 Π2652**), το οποίο συνανήκε με τα θραύσματα **ΑΕ2926** και **ΑΕ4145**, και μαζί συναπαρτίζουν λύχνο με κεντρικό διάτρητο στέλεχος του τύπου 11 της Αγοράς (ύστερος 7^{ος}/6^{ος} αι. π.Χ.) και εντάσσονται στη φάση 3.

θ. Επίσης, στα ΒΑ και πλησίον της εισόδου του κτίσματος βρέθηκε τμήμα χείλους μελαμβαφούς λύχνου (**ΑΕ1272 Π1026**), στο στρώμα της φάσης 3. Ανήκει σε πρώιμη παραλλαγή του τύπου 16Β της Αγοράς, με επίπεδο και ελαφρώς προεξέχων εξωτερικά χείλος και μικρή ακμή στην απόληξη του (τελευταίο τέταρτο 6^{ου} αι. - 480 π.Χ.).

ι. Επιπλέον, από την ίδια περιοχή και από το ίδιο στρώμα της φάσης 3 συλλέχθηκε τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (**ΑΕ1386 Π1130**) από κοκκινωπό πηλό, με μικρή ακμή στην απόληξη του χείλους· ανήκει στον τύπο 20 της Αγοράς (α' μισό 5^{ου} αι. έως και τη δεκαετία του 460 π.Χ.)

ια. Στο ΝΑ τμήμα του κτίσματος, Β. του Τχ5 και στο στρώμα της φάσης 4 βρέθηκε τμήμα λύχνου (**ΑΕ438 Π354**, αρ.κατ. Λ30) του τύπου 20 της Αγοράς της παραλλαγής με πλατιά ανυψωμένη ταινία (α' μισό 5^{ου} αι. - 460 π.Χ.).

ιβ. Από το ΒΑ, κατεστραμμένο τμήμα της οικίας, προήλθε και ένα μικρό τμήμα λύχνου πολύ μικρού μεγέθους (**ΑΕ829 Π676**), φτιαγμένο από αδρό πηλό με πολλές προσμείξεις, πιθανόν ντόπιας παραγωγής. Ανήκει, όπως και το προηγούμενο, στον ίδιο τύπο 20 της Αγοράς (α΄ μισό 5^{ου} αι. - 460 π.Χ.) και εντάσσεται στην ίδια φάση 4.

ιγ. Κατά την αφαίρεση της πρώτης στρώσης του Τχ5, στα ΝΔ του κτηρίου, βρέθηκε μεγάλο τμήμα λύχνου (**ΑΕ2469 Π1944**, αρ.κατ. Λ41), το οποίο εντάσσεται στο στρώμα της φάσης 4 (500-450 π.Χ.) με πιθανό τόπο προέλευσης τη Δ. Πελοπόννησο ή την Ηλεία.⁷⁵

ιδ. Επίσης, στο μέσον περίπου της Β. πλευράς του κτίσματος και πλησίον του Β. τοίχου του Τχ53, βρέθηκε μυκτήρας (**ΑΕ803 Π655**) από κιτρινωπό πηλό στο στρώμα της φάσης 4. Πιθανόν ανήκει στον τύπο 21Α της Αγοράς (ύστερος 6^{ος} αι. - 480 π.Χ.).

ιε. Από το ίδιο σχεδόν σημείο και το ίδιο στρώμα της φάσης 4 προέκυψε και τμήμα αττικού ή μίμηση αττικού λύχνου (**ΑΕ1367 Π1111**) από κοκκινωπό πηλό, του τύπου 16Β της Αγοράς (τελευταίο τέταρτο 6^{ου} αι. - 480 π.Χ.).

ιστ. Στο μέσον περίπου της κατεστραμμένης Ν. πλευράς του κτίσματος εντοπίστηκε μυκτήρας λύχνου (**ΑΕ496 Π402**) στο στρώμα της φάσης 5, που πιθανόν ανήκει στον τύπο 20 ή τον τύπο 21 της Αγοράς (5^{ος} αι. π.Χ.).

ιζ. Από την ίδια περιοχή και από το στρώμα της φάσης 5 προέκυψαν, επιπλέον, τα συνανήκοντα τμήματα λύχνου (**ΑΕ503 Π407** και **ΑΕ1383 Π1127**) του τύπου 20 της Αγοράς (α΄ μισό 5^{ου} αι. - 460 π.Χ.).

Εξωτερικά του κτίσματος αποκαλύφθηκαν τα εξής τμήματα λύχνων:

α. Από τα ΝΔ συλλέχθηκε στο στρώμα της φάσης 1 ή και σε πρωιμότερο, τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (**ΑΕ2750 Π2151**). Πλησιέστερο παράλληλο αποτελεί ο τύπος 10 της Αγοράς (β΄ τέταρτο 6^{ου} αι. π.Χ.) και ο τύπος Ι της Κορίνθου, (α΄ μισό 6^{ου} αι. π.Χ.)

β. Από την περιοχή της εισόδου του προέκυψε κατά τη διαλογή κεραμικής της φάσης 2 τμήμα λύχνου (**ΑΕ3325 Π2676**) Ανήκει στον τύπο 10 της Αγοράς (ύστερος 7^{ος} αι. - β΄ τέταρτο 6^{ου} αι. π.Χ.) και στον τύπος Ι της Κορίνθου (α΄ μισό 6^{ου} αι. π.Χ.).

γ. Στα ΝΔ και κοντά στην είσοδο του κτίσματος βρέθηκε μικρό τμήμα αβαφούς λύχνου (**ΑΕ3631 Π2979**) του τύπου 21D της Αγοράς (5^{ος} αι. π.Χ.), το οποίο ανήκει στη φάση 3.

⁷⁵ Hubinger 2003, 241.

δ. Από το ίδιο σημείο και στρώμα της φάσης 3 συλλέχθηκε και μυκτήρας ενός ακόμη λύχνου αδιάγνωστου τύπου (**ΑΕ1342 Π1089**).

ε. ΒΑ του Τχ53 (Β. τοίχος κτίσματος) συλλέχθηκε στο στρώμα της φάσης 3, τμήμα σχετικά πρώιμου λύχνου (**ΑΕ4154 Π3494**) που εντάσσεται στον τύπο Ι της Κορίνθου (α' μισό 6^ο αι. π.Χ.)

στ. Επιπλέον, από το ίδιο σημείο προέκυψε και τμήμα μελαμβαφούς λύχνου μικρού μεγέθους (**ΑΕ1604 Π1305**, αρ.κατ. Λ62) αδιάγνωστου τύπου, αλλά σχετικά πρώιμης χρονολόγησης (6^{ος} αι. π.Χ.).

ζ. Κατά τη διαλογή κεραμικής του στρώματος 3, η οποία βρέθηκε κατά τη διερεύνηση της βοτσαλωτής επιφάνειας εμπρός (ΝΑ) από τον προαύλειο χώρο του κτίσματος προέκυψαν δύο συνανήκοντα τμήματα (**ΑΕ3604 Π2952** και **ΑΕ3601 Π2949**, αρ.κατ. Λ74) γκριζου λύχνου· ακολουθούν τον τύπο 12Α της Αγοράς (β' και γ' τέταρτο 6^ο αι. π.Χ.).

η. Από την κατεστραμμένη νότια πλευρά του κτίσματος εντοπίστηκε σε στρώμα της φάσης 4 τμήμα λύχνου (**ΑΕ565 Π461**)· ανήκει στον τύπο 20 της Αγοράς (α' μισό 5^ο - 460 π.Χ.).

θ. Από τον ίδιο χώρο και το ίδιο στρώμα (φάση 4) προήλθε και το τμήμα λύχνου (**ΑΕ3535 Π2884**)· ανήκει και αυτό στον τύπο 20 της Αγοράς (α' μισό 5^ο - 460 π.Χ.).

ι. Επίσης, ακόμη ένα τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (**ΑΕ3484 Π2833**) με αγεφύρωτο μυκτήρα για τον οποίο δεν εντοπίστηκε ακριβές παράλληλο, προήλθε από τον ίδιο χώρο και την ίδια φάση 4.

ια. ΝΑ του προαυλίου εντοπίστηκε στο στρώμα της φάσης 4 τμήμα λύχνου (**ΑΕ3501 Π2850**) που ανήκει στον τύπο 20 της Αγοράς (α' μισό 5^ο - 460 π.Χ.).

ιβ. Στον ίδιο χώρο βρέθηκε ακόμη ένα θραύσμα λύχνου (**ΑΕ884 Π718**) που ανήκει και αυτό στον τύπο 20 της Αγοράς (α' μισό 5^ο - 460 π.Χ.).

ιγ. Έξω από το κατεστραμμένο ΒΑ τμήμα του κτίσματος, βρέθηκε στο στρώμα της φάσης 4 τμήμα λύχνου (**ΑΕ4065 Π3406**), αδιάγνωστου τύπου.

4.6 Κτίσμα 3

Τα κατάλοιπα ανά φάση κατοίκησης

Τα σταθερά κατάλοιπα που σχετίζονται με το κτίσμα 3 είναι περισσότερα από αυτά των κτισμάτων 1 και 2, οριοθετούνται δε από τους τοίχους Τχ86 στα Ν-ΝΑ και Τχ49 και Τχ74 στα Β-ΒΔ αντίστοιχα· ανήκουν στις τέσσερις (εκτός της πρώτης) από τις πέντε διαφορετικές φάσεις ενώ διακρίθηκε και μία έκτη φάση, μετά την εγκατάλειψη του οικισμού, που περιλαμβάνει μόνο παραβιάσεις και αντίστοιχους

αποθέτες. Όλα μαζί συνιστούν ένα κύριο κτίσμα με αψιδωτή κάτοψη στα Β-ΒΔ και ένα παράλληλο, ορθογώνιο κτίσμα σχεδόν σε επαφή στα Ν-ΝΑ με το προηγούμενο.

Αναφορικά με το κύριο κτίσμα, από τη φάση 2 διατηρήθηκαν: δύο εφαπτόμενα τμήματα από την πηλόχριστη κεντρική εστία και αποσπασματική σειρά λίθων (κροκάλες) σε τοξωτή διάταξη, που όριζαν τον προαύλειο χώρο του κτίσματος.

Από τη φάση 3 εντοπίστηκαν: λίθοι (κροκάλες) σε σειρά που ανήκουν ίσως στην απόληξη του βόρειου τοίχου του κτίσματος, το κεντρικό (μεσαίο) τμήμα του αψιδωτού τοίχου Τχ19, τμήμα ακανόνιστου σχήματος της κεντρικής εστίας από στρώσεις πηλού καθώς και οι λίθοι σε τοξωτή διάταξη που οριοθετούσαν τον προαύλειο χώρο.

Στη φάση 4 ανήκουν: ένα τμήμα (το βορειότερο) του αψιδωτού τοίχου Τχ19, το ΒΑ τμήμα του βόρειου τοίχου (Τχ55) και ίσως η ΝΑ απόληξη του νότιου τοίχου (Τχ83) του κτίσματος.

Τέλος, στη φάση 5 ανήκουν: το νοτιότερο τμήμα του αψιδωτού τοίχου Τχ19, το ΝΑ τμήμα του βόρειου τοίχου (Τχ55) του κτίσματος, ο βόρειος (Τχ57) και μικρό τμήμα του νότιου τοίχου της εισόδου και μία πλακοειδής βάση (κατακόρυφου ξύλινου στηρίγματος) εμπρός από την είσοδο.

Η διασπορά των λύχνων (Εικ.39)

Η διασπορά των λύχνων στους χώρους του κτίσματος αυτού, εξωτερικά και εσωτερικά ανά φάση κατοίκησης, είναι η εξής:

Εξωτερικά:

Φάση 1

α. Στο ΒΑ τμήμα του προαύλειου χώρου, στο στρώμα της φάσης 1, συλλέχθηκε τμήμα βάσης με κοίλο πυθμένα μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ4416 Π3754), από κιτρινωπό πηλό, πιθανόν του τύπου 16Β της Αγοράς (τελευταίο τέταρτο 6^{ου} αι. και έως το 480 π.Χ. ή και έως 450 π.Χ.). Αν και εντοπίστηκε στο κατώτερο στρώμα ίσως να αποτελεί προϊόν αναμόχλευσης κατά τη θεμελίωση μεταγενέστερου τοίχου στα ΝΑ του Τχ57.

Φάση 2

β. Κατά τον καθαρισμό του λιθόστρωτου μπροστά από το προαύλιο σε στρώμα της φάσης 2 συλλέχθηκαν συνανήκοντα τμήματα λύχνου (ΑΕ5026 Π4355), πρώιμου τύπου, τύπου Ι της Κορίνθου (α' μισό 6^{ου} αι. π.Χ.).

Φάση 3

γ. Από τον υπαίθριο χώρο και το προαύλιο στα ΝΑ του κτίσματος κατά διαλογή κεραμικής προέκυψε τμήμα μελαμβαφούς λύχνου, κορινθιάζοντος πηλού, αδιάγνωστου τύπου (**ΑΕ5025 Π4354**).

δ. Από τον ίδιο χώρο προέρχεται και τμήμα βάσης λύχνου (**ΑΕ5024 ΑΕ4353**) με κοίλο πυθμένα, του τύπου 16B της Αγοράς (τελευταίο τέταρτο 6^{ου} αι. και έως το 480 π.Χ. ή και έως 450π.Χ.)

ε. Επίσης, στον ίδιο χώρο βρέθηκε τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (**ΑΕ4407 Π3745**) του οποίου κοντινότερο παράλληλο εντοπίζεται στους λύχνους της Ολυμπίας (500 - 460 π.Χ.) με πιθανό τόπο προέλευσης κάποιο εργαστήριο της Πελοποννήσου.

στ. ΒΔ του κτηρίου, σε χώρο απόρριψης κεραμικής, βρέθηκε μικρό τμήμα μελαμβαφούς μικροσκοπικού λύχνου (**ΑΕ4516 Π3853**) κορινθιακού πηλού με καμπύλο σώμα (πρώιμος τύπος;), αδιάγνωστου τύπου.

ζ. Από τον ίδιο χώρο απόρριψης κεραμικής συλλέχθηκε τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (**ΑΕ4354 Π3693**) κοκκινωπού πηλού (τύπος I της Κορίνθου, α΄ μισό 6ου αι. π.Χ.).

η. Στον ίδιο χώρο προέκυψε ακόμη ένα τμήμα γκριζού λύχνου (**ΑΕ4950 Π4280**).

θ. Στο βοτσαλωτό δάπεδο του υπαίθριου χώρου μεταξύ του αφιδωτού κτίσματος και του Ν. Προσκτίσματος, συλλέχθηκε τμήμα λύχνου (**ΑΕ4436 Π3774**), αδιάγνωστου τύπου.

ι. Στον πιο πάνω χώρο βρέθηκε, επιπλέον, στη βοτσαλωτή επιφάνεια τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (**ΑΕ4442 Π3780**), αδιάγνωστου τύπου.

ια. Επίσης, ακόμη ένα τμήμα σώματος (**ΑΕ4443 Π3781**) κορινθιάζοντος πηλού, του τύπου 16B της Αγοράς (τελευταίο τέταρτο 6^{ου} αι. και έως το 480 π.Χ. ή και έως 450π.Χ.)

ιβ. Από τον ίδιο χώρο προέρχεται τμήμα σώματος μελαμβαφούς λύχνου (**ΑΕ4444 Π3782**) από κιτρινωπό πηλό, αδιάγνωστου τύπου.

ιγ. Αλλά και ένα ακόμη τμήμα λύχνου (**ΑΕ4445 Π3783**), από ανοιχτόχρωμο πηλό, αδιάγνωστου τύπου εντοπίστηκε στον ίδιο χώρο

ιδ. Επίσης, στον ίδιο υπαίθριο λιθόστρωτο χώρο αλλά ακόμη πιο ΝΑ του κτίσματος (κοντά στο Α. όριο της ανασκαφής) συλλέχθηκε τμήμα βάσης μελαμβαφούς λύχνου (**ΑΕ4424 Π3762**) με κοίλο πυθμένα από ρόδινο καθαρό πηλό· πιθανόν συνιστά

μίμηση του αττικού τύπου 16B της Αγοράς (τελευταίο τέταρτο 6^{ου} αι. και έως το 480 π.Χ. ή και έως 450π.Χ.).

ιε. Από το ίδιο σημείο προέκυψαν τμήματα σώματος μελαμβαφούς λύχνου (**ΑΕ5018 Π4347**), λεπτόκοκκου, καθαρού, κορινθιάζοντας πηλού με σώμα καμπύλο, του τύπου 20 της Αγοράς (α' μισό του 5^{ου} αι. π.Χ. έως και τη δεκαετία του 460 π.Χ. ή και έως 450 π.Χ.).

ιστ. Στην ίδια περιοχή συλλέχθηκε, επίσης, τμήμα σώματος μελαμβαφούς λύχνου (**ΑΕ4425 Π3763**) από κοκκινωπό πηλό του τύπου 20 της Αγοράς (α' μισό 5^{ου} αι. π.Χ. έως και τη δεκαετία του 460 π.Χ. ή και έως 450 π.Χ.).

ιζ. Επίσης, βρέθηκε μικρό τμήμα σώματος λύχνου (**ΑΕ5019 Π4348**) από κοκκινωπό πηλό, αδιάγνωστου τύπου.

ιη. Επιπλέον, τμήμα βάσης μελαμβαφούς λύχνου (**ΑΕ5021 Π4350**) από χονδροειδή κοκκινωπό πηλό, πιθανόν προϊόν τοπικού εργαστηρίου.

ιθ. Ακόμη, τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (**ΑΕ5020 Π4349**), που ανήκει στον τύπο 21Α της Αγοράς (ύστερος 6^{ος} αι. - 480 π.Χ. και ίσως και έως το τέλος του 5^{ου} αι. π.Χ.).

κ. Τέλος, κατά τη διαλογή κεραμικής από τον ίδιο υπαίθριο χώρο ΝΑ του κτίσματος βρέθηκε τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (**ΑΕ5020 Π4349**) πιθανόν κορινθιάζοντας, του τύπου 20 ή 21 της Αγοράς (ύστερος 6^{ος} αι. - 480 π.Χ. και ίσως και έως το τέλος του 5^{ου} αι. π.Χ.).

κα. Στον χώρο ΒΑ του προαυλίου του κτίσματος βρέθηκε τμήμα βάσης μελαμβαφούς λύχνου (**ΑΕ5024 Π4353**) με κοίλο πυθμένα, του τύπου 16B της Αγοράς (τελευταίο τέταρτο 6^{ου} αι. έως 480 π.Χ. ή και έως 450 π.Χ.).

Φάση 4

κβ. ΝΔ του αψιδωτού χώρου, σε χώρο απόρριψης κεραμικής, εντοπίστηκε (**ΑΕ976 Π782**, αρ. κατ. Λ72) μυκτήρας γκρίζου λύχνου με ευθύγραμμες απολήξεις (τύπος Φίλιας). Πολύ πιθανόν αποτελεί προϊόν απόρριψης, καθώς παρόμοιος, γκρίζος λύχνος, με ανάλογο μυκτήρα (**ΑΕ2371 Π1866**) βρέθηκε και εντός του κτίσματος στο στρώμα της φάσης 2 (6^{ος} αι. π.Χ.).

κγ. Στον λιθόστρωτο (βοτσαλωτή επιφάνεια) υπαίθριο χώρο ΝΑ του κτίσματος βρέθηκε τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (**ΑΕ1154 Π922**) του τύπου της Αγοράς 21 (ύστερος 6^{ος} αι. - 480 π. Χ. και ίσως έως το τέλος 6^{ου} αι. π.Χ.).

κδ. Από το ίδιο βοτσαλωτό δάπεδο ΝΑ του κτίσματος συλλέχθηκαν τμήματα βάσης (ΑΕ4405 Π3743) μελαμβαφούς λύχνου με κοίλο πυθμένα και στιλπνό γάνωμα αττικού ή μίμησης αττικού τύπου (Τύπος 20 ή 22 της Αγοράς, 5^{ος} αι. π.Χ.).

κε. Επίσης, στον ίδιο χώρο βρέθηκε τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ4404 Π3742), αδιάγνωστου τύπου.

κστ. Τέλος, ακόμη ένα τμήμα λύχνου (ΑΕ1154 Π922) του τύπου 21Α της Αγοράς (ύστερος 6^{ος} - 480 π. Χ.) βρέθηκε στον ίδιο χώρο υπαίθριο λιθόστρωτο χώρο ΝΑ του κτίσματος.

Φάση 5

κζ. Εξωτερικά του αψιδωτού κτίσματος, στον υπαίθριο χώρο εμπρός από το προαύλειο χώρο στα Α-ΒΑ, κατά τη διαλογή κεραμικής προέκυψε τμήμα μυκτήρα μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ5022 Π4351) ανοιχτού καστανού πηλού.

κη. Επιπλέον, από τον ίδιο χώρο προέκυψαν και συνανήκοντα τμήματα σώματος μελαμβαφούς αττικού λύχνου (ΑΕ5023 Π435).

κθ. Επίσης, από τη διαλογή της κεραμικής από τον ίδιο χώρο πρόκυψε ακόμη ένα τμήμα βάσης μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ4393 Π3731) με κοίλο πυθμένα, αταύτιστου τύπου (θα μπορούσε να ανήκει στους τύπους 16Β ή 20 ή 21 ή 21Α της Αγοράς). Το θραύσμα αυτό συνανήκει με το τμήμα λύχνου (ΑΕ4073 Π3414) που βρέθηκε σε χώρο του Ν. Προσκτίσματος καθώς και με το τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ4396 Π3734) που εντοπίστηκε εξωτερικά του κτίσματος στα ΝΑ της εισόδου.

Εσωτερικά

α. Στην περιοχή εσωτερικά του αψιδωτού χώρου, συλλέχθηκε τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ4345 Π3685, αρ.κατ. Α12) (φάση 2 ή 1), του τύπου 16Α της Αγοράς (πρώιμος 6^{ος} αι. - γ' τέταρτο 6^{ου} αι. π.Χ.)

β. Στο εσωτερικό της οικίας, στην περιοχή της αψίδας (φάση 2) προέκυψε μικρό τμήμα επίπεδης βάσης μελαμβαφούς, κορινθιάζοντος λύχνου (ΑΕ4342 Π3682).

γ. Στον ίδιο παραπάνω χώρο (φάση 2) βρέθηκε και ένα τμήμα λύχνου γκριζού πηλού με τετραγωνισμένο μυκτήρα (ΑΕ2371 Π1866, αρ. κατ. Α71) (6^{ος} αι. π.Χ.). Το γωνιώδες περίγραμμα του μυκτήρα, το στενό χείλος και τα ελαφρώς κάθετα τοιχώματα υποδεικνύουν μια σχετικά πρώιμη χρονολόγηση του τύπου (τύπος Φίλιας).

δ. Στο εσωτερικό, στη ΒΑ γωνία του κτίσματος (Δ. Τχ57 και Ν. Τχ55) προέκυψε από διαλογή κεραμικής του στρώματος της φάσης 2 τμήμα χείλους μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ4334 Π3674) του τύπου 19Α ή 19Β της Αγοράς, με γωνίωση μεταξύ ώμου και χείλους και λοξή προς τα έσω κλίση του χείλους (τελευταίο τέταρτο

6^ο αι. - 480 π.Χ.). Πιθανόν, ωστόσο, να πρόκειται και για προϊόν αναμόχλευσης κατά την ανόρυξη της τάφρου θεμελίωσης του Τχ57, ο οποίος ανήκει στις μεταγενέστερες φάσεις κατοίκησης 4 και 5.

ε. Από το εσωτερικό του κτηρίου, περίπου στο μέσον του αψιδωτού χώρου, προήλθε τμήμα λύχνου (ΑΕ1615 Π1314) (φάση 3) του τύπου 16B της Αγοράς (τελευταίο τέταρτο 6^ο αι. - 480 π.Χ. ή και έως 450 π.Χ.).

στ. Στον ίδιο χώρο και στο στρώμα την ίδιας φάσης 3 εντοπίστηκε τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ4346 Π3686).

ζ. Από τη διαλογή κεραμικής που βρέθηκε σχεδόν στην είσοδό του κτίσματος (φάση 3) προέκυψαν τμήματα σώματος κορινθιάζοντος λύχνου (ΑΕ5007 Π4336) του τύπου 20 της Αγοράς με μικρή ακμή στην απόληξη του χείλους (α' μισό 5^ο αι. π.Χ. έως και τη δεκαετία 460 π.Χ. ή και 450 π.Χ.).

η. Στο εσωτερικό, στη ΒΑ γωνία του κτίσματος (Δ. Τχ57 και Ν. Τχ55) (φάση 4) βρέθηκε τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ1119 Π896) του τύπου 20 της Αγοράς (α' μισό 5^ο αι. - 460 π.Χ.)

θ. Επίσης, εσωτερικά του κτηρίου, στο μέσον περίπου του αψιδωτού χώρου (φάση 4) εντοπίστηκε τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ4438 Π3776) του τύπου 16B της Αγοράς (τελευταίο τέταρτο 6^ο αι. έως και 480 π.Χ. ή έως και 450 π.Χ.)

ι. Σε περιοχή μεταγενέστερης παραβίασης – αποθέτη, ο οποίος κατέστρεψε το ΝΔ τμήμα του αψιδωτού τοίχου, συλλέχθηκε τμήμα δίσκου λύχνου (ΑΕ1806 Π1461) με ανάγλυφη παράσταση και κάθετη λαβή, πιθανόν ύστερης ρωμαϊκής περιόδου.

4.7 Νότιο Πρόσκτισμα

Τα κατάλοιπα ανά φάση κατοίκησης

Στο Νότιο Πρόσκτισμα, όπως αποκαλείται το κτίσμα στα ΝΔ του Κτίσματος 3, διατηρήθηκαν κατάλοιπα από τέσσερις διαφορετικές φάσεις (2 έως 5): Στη φάση 2 ανήκουν τα κατάλοιπα τοξωτού τοίχου (Τχ85) στη ΝΑ πλευρά, τμημάτων του ΒΑ (Τχ50) και ΝΔ (Τχ52) τοίχου (οι κατώτεροι λίθοι) του κτίσματος, δύο αντωπά τοιχία - εν είδει παραστάδων- κάθετα στους πιο πάνω τοίχους καθώς και μικρή εστία στο μέσον.

Στη φάση 3 το κτίσμα απαρτίζεται από τρεις χώρους - δωμάτια με άνοιγμα προς τα ΒΑ, προς το κύριο κτίσμα και αποκτά μεγαλύτερο μήκος: σε αυτό ανήκουν ο ΝΑ τοίχος (Τχ85) που τώρα γίνεται ευθύγραμμος, ο ΒΑ (Τχ50), ο ΝΔ (Τχ52) και ο ΒΔ (Τχ51) τοίχοι του κτίσματος, το κατώτερο τμήμα του μεσότοιχου (διαχωριστικού) Τχ81

καθώς και μικρή κυκλική εστία από πηλό σε μικρή απόσταση από το μέσον του ΝΑ τοίχου (Τχ85).

Στη φάση 4 ανήκουν: ο ΒΑ (Τχ80) και το ανώτερο τμήμα του ΝΑ (Τχ52) τοίχων, το ανώτερο τμήμα του ΒΔ τοίχου (Τχ51), ο ΝΑ τοίχος (Τχ82), ο αποσπασματικός (διαχωριστικός) Τχ81 και ο τοίχος Τχ92 (περίβολος;). Επίσης, σε κοντινή απόσταση στα ΒΑ του Προσκτίσματος βρέθηκε σχεδόν τετράγωνη λίθινη πλατφόρμα, η οποία ίσως περικλειόταν σε δωμάτιο, όπως υποδεικνύεται από τους Τχ48 και Τχ48α. Στην ίδια φάση ανήκουν επιπλέον τα τοιχία θεμελίωσης μιας κυκλικής σιταποθήκης και ενός ακόμη δωματίου στα ΒΔ

Τέλος, από τη φάση 5 διατηρούνταν πενιγρά κατάλοιπα (λίθοι σε σειρά που ανήκαν σε ανώτερο στρώμα) που είχαν την ίδια διεύθυνση με ελαφριά μετατόπιση με τους Τχ50 στα ΒΑ, Τχ51 στα ΒΔ, Τχ52 στα ΝΑ και η προέκτασή του, ο Τχ29 (περίβολος;). Επίσης, ίσως ένα τμήμα θεμελιότοιχου από κροκαλοπαγείς λίθους και παράλληλου προς τον τοίχο Τχ51, που προχωρούσε σε μεγάλο βάθος.

Η διασπορά των λύχνων (Εικ.40)

Εξωτερικά:

Φάση 1

Στον υπαίθριο χώρο στα ΝΑ του κτίσματος βρέθηκε τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ2704 Π2120, αρ.κατ. Λ59) του τύπου Ι της Κορίνθου (α' μισό 6^{ου} αι. π.Χ.).

Φάση 2

Στον υπαίθριο χώρο, Β. του Τχ97, κατά τη διαλογή κεραμικής προέκυψαν τα εξής: τμήματα λύχνων (ΑΕ5002 Π4331) και (ΑΕ5003 Π4332), αδιάγνωστων τύπων. Επίσης, συνανήκοντα τμήματα μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ4464 Π3802) ενός ακόμη αδιάγνωστου τύπου.

Βόρεια των Τχ50 και Τχ80 (Β. τοίχοι του Προσκτίσματος) ανάμεσα σε αυτό και την κατεστραμμένη πλευρά του κτίσματος 3 συλλέχθηκαν συνανήκοντα τμήματα γκρίζου λύχνου (ΑΕ4222 Π3563), πρώιμου τύπου με κάθετα τοιχώματα και στενό, επίπεδο χείλος (6^{ος} αι. π.Χ.).

Φάση 3

ΒΑ του Προσκτίσματος και του Τχ83, στον υπαίθριο λιθόστρωτο χώρο, εντοπίστηκε τμήμα σώματος και χείλους λύχνου (ΑΕ4442 Π3780). Μάλλον αποτελεί μίμηση του αττικού τύπου 16Β της Αγοράς (ύστερος 6^{ος} αι. - 480 π.Χ.).

Στον υπαίθριο χώρο εντοπίστηκε τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (**AE4210 Π3551**) του τύπου 16B της Αγοράς (ύστερος 6^{ος}αι. - 480 π.Χ.) και τμήμα χειροποίητου λύχνου, ελλειψοειδούς σχήματος (**AE1706 Π1380**).

Επίσης, Ν. του Τχ29, συλλέχθηκε τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (**AE4145 Π3485**) αδιάγνωστου τύπου ενώ στα ΝΔ του Προσκτίσματος εντοπίστηκε τμήμα λύχνου (**AE4152 Π3492**), του τύπου Ι της Κορίνθου (α΄ μισό 6^{ου}αι. π.Χ.).

Στον υπαίθριο χώρο, στα ΝΑ και κατά τη διάλυση της εστίας, Β. του Τχ97, συλλέχθηκε τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (**AE5009 Π4338**) του τύπου 21Α της Αγοράς.

Στον υπαίθριο χώρο στα ΝΑ εντοπίστηκαν δύο τμήματα γκριζών λύχνων: τμήμα λύχνου με κωνικό στέλεχος (**AE3148 Π2502**), τμήματα σώματος λύχνου (**AE5010 Π4339**) του τύπου 16B της Αγοράς (τελευταίο τέταρτο 6^{ου}αι. - 480 π.Χ.), τμήμα διάτρητου κεντρικού στελέχους λύχνου (**AE3052 Π2411**) του τύπου 19Α της Αγοράς (τελευταίο τέταρτο 6^{ου}αι. - περ. 480 π.Χ.) και τμήμα μικρής οριζόντιας λαβής λύχνου (**AE5011 Π4340**).

ΝΑ αποθέτης

Κατά την αφαίρεση επίχωσης αποθέτη που υπήρχε στον υπαίθριο χώρο ΝΑ του Προσκτίσματος προέκυψαν: τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (**AE4604 Π3941**) αδιάγνωστου τύπου, τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (**AE4684 Π4019**), από κοκκινωπό πηλό του τύπου 16 Variants της Αγοράς (τελευταίο τέταρτο 6^{ου} αι. - 480 π.Χ.) και τμήμα κορινθιακού λύχνου (**AE5005 Π4334**) αδιάγνωστου τύπου.

Επιπλέον, Β. του Χώρου 6, σε έτερο μεταγενέστερο λάκκο εντοπίστηκε τμήμα λύχνου με ανάγλυφη διακόσμηση (**AE1830 Π1478**) ύστερης ρωμαϊκής περιόδου.

Φάση 5

Από τον υπαίθριο χώρο στα ΝΑ συλλέχθηκαν συνανήκοντα τμήματα μελαμβαφούς λύχνου (**AE5008 Π4337**) του τύπου 16B της Αγοράς (τελευταίο τέταρτο 6^{ου}αι. - 480 π.Χ.) και τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (**AE4493 Π3830**), αδιάγνωστου τύπου.

Από τον ίδιο χώρο συλλέχθηκε τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (**AE5012 Π4341**) μικρού μεγέθους, του τύπου 21Α της Αγοράς. (ύστερος 6^{ος}αι. - 480 π.Χ.)

Εσωτερικά:

Φάση 1 ή 2

Κάτω από το επίπεδο θεμελίωσης των τοίχων, Β. του Τχ80, προέκυψε κατά τη διαλογή κεραμικής, τμήμα λύχνου κορινθιακού εργαστηρίου (**AE4240 Π3581**, αρ.κατ. Λ5) του τύπου 10 της Αγοράς (ύστερος 7^{ος} - β΄ τέταρτο 6^{ου}αι. π.Χ.).

Φάση 2

Στον Χώρο 7B βρέθηκε τμήμα μελαμβαφούς λύχνου με κεντρικό στέλεχος (ΑΕ3024 Π2383 αρ.κατ. Λ52, - α' μισό 6^{ου}).

Φάση 2 ή 3

Στον Χώρο 7B βρέθηκε τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ4120 Π3461), συνανήκον με το (ΑΕ1248 Π1003, αρ.κατ. 23), το οποίο εντοπίστηκε εξωτερικά του χώρου 7. Ανήκει στον τύπο 16B της Αγοράς (τελευταίο τέταρτο 6^{ου} αι. - 480 π.Χ.).

Φάση 3

Από τον Χώρο 7B συλλέχθηκε μυκτήρας μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ3410 Π2759), ανοιχτόχρωμου κορινθιάζοντος πηλού, πρώιμου τύπου (α' μισό 6^{ου} αι. π.Χ.).

Στον Χώρο 7B εντοπίστηκε, επίσης, ακόμη ένα τμήμα λύχνου (ΑΕ1265 Π1019) του τύπου 16B της Αγοράς. (τελευταίο τέταρτο 6^{ου} αι. - 480 π.Χ.).

Στον Χώρο 5 εντοπίστηκε τμήμα μεγάλου λύχνου (ΑΕ1585 Π1292, αρ.κατ. Λ61), ο οποίος φέρει τα χαρακτηριστικά των πρώιμων λύχνων, πιθανόν ντόπιου εργαστηρίου (6^{ος} αι. π.Χ.).

Κατά την αποξήλωση του Τχ29 (Νότιος τοίχος/περίβολος προσκτίσματος συλλέχθηκε μικρό τμήμα λύχνου (ΑΕ5004 Π4333) αδιάγνωστου τύπου.

Φάση 4

Στον Χώρο 7Α βρέθηκε τμήμα κεντρικού στελέχους λύχνου (ΑΕ4149 Π3489), του τύπου 22Α (500 - 460 π.Χ.).

Επίσης, από τον Χώρο 7B συλλέχθηκε τμήμα βάσης μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ4057 Π3398) από κιτρινωπό πηλό με γάνωμα κόκκινου χρώματος. Ανήκει στον τύπο 16B ή 20 της Αγοράς. (τέλος 6^{ου} αι. - 5^{ος} αι. π.Χ.).

Φάση 5

Στον Χώρο 7B, πλησίον της ΒΔ γωνίας, συλλέχθηκε μυκτήρας λύχνου (ΑΕ883 Π717) αδιάγνωστου τύπου.

Εσωτερικά του Προσκτίσματος συλλέχθηκαν και τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ4064 Π3405) του τύπου 21Α ή 21B της Αγοράς (ύστερος 6^{ος} - τέλος 5^{ου} αι. π.Χ.) και ένα τμήμα λύχνου (ΑΕ4073 Π3414) αδιάγνωστου τύπου.

Μεταγενέστερος αποθέτης

Στον αποθέτη - μεγάλο κυκλικό όρυγμα που εντοπίστηκε στον Χώρο 5 εντοπίστηκαν τρία τμήματα λύχνων των ύστερων ρωμαϊκών χρόνων. Πρόκειται για τμήμα λύχνου με ανάγλυφη διακόσμηση (ΑΕ4278 Π3618), μια λαβή λύχνου με

πλαστική διακόσμηση (ΑΕ4279 Π3619) και ένα ακόμη τμήμα λύχνου (ΑΕ4300 Π3640).

4.8 Βόρειο Πρόσκτισμα

Το κτίσμα αυτό προστέθηκε κατά τη διάρκεια της φάσης 5, κατά μήκος της ΒΔ πλευράς του κτίσματος 3. Αποτελούνταν από τρία τουλάχιστον δωμάτια (Χώρος 2, Χώρος 3, Χώρος 4), τα οποία είχαν άνοιγμα προς τον ανοικτό - υπαίθριο χώρο του Κτίσματος 6. Μπροστά τους προς τα ΒΔ σχηματιζόταν μικρή στοά, όπως υποδεικνύει η ύπαρξη μικρών ορθογώνιων ασβεστολιθικών βάσεων. Είναι περισσότερο πιθανό ότι τα δωμάτια σχετίζονταν κυρίως με το Κτίσμα 6 και τις εργασίες που λάμβαναν χώρα στους κεραμικούς κλιβάνους που υπήρχαν εκεί παρά με το Κτίσμα 3, καθώς δεν είναι σαφές αν επικοινωνούσαν με αυτό· ίσως το χρησιμοποίησαν απλά για τη στήριξη της κατασκευής τους.

Η διασπορά των λύχνων (Εικ.41)

Φάση 2

Στον Χώρο 4 βρέθηκε τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ4948 Π4278) που πιθανόν ανήκει στον τύπο 21Α της Αγοράς (ύστερος 6^{ος} αι. - 480 π.Χ. και πιθανόν και αργότερα).

Φάση 3

Στον Χώρο 4 (ΑΕ4786 Π4116) κατά τη διαλογή κεραμικής προέκυψαν: μυκτήρας μελαμβαφούς λύχνου του τύπου 20 της Αγοράς, μία μικρή ταινιωτή λαβή λύχνου (ΑΕ4787 Π4117) και από τον ίδιο χώρο προήλθε και τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ4791 Π4121) του τύπου 20 της Αγοράς. (α' μισό 5^{ου} έως 460 π.Χ.)

Στον Χώρο 3 (φάση 4 ή 3) συλλέχθηκε μυκτήρας μελαμβαφούς λύχνου (ΑΕ4947 Π4277), κιτρινωπού πηλού με ευρεία οπή καύσης και στενό χείλος που πιθανόν ανήκει σε πρώιμο τύπο (6^{ος} αι. π.Χ.).

Από την ίδια περιοχή και την ίδια φάση 4 ή 3 προήλθε, επίσης, μικρό τμήμα μυκτήρα (ΑΕ4949 Π4279) κορινθιακού πηλού.

Από τον Χώρο 2 (φάση 4 ή 3) προήλθαν δύο τμήματα σώματος λύχνων (ΑΕ4953 Π4283) και (ΑΕ4954 Π4284), ανοικτόχρωμου (κορινθιάζοντος) πηλού αλλά αδιάγνωστων τύπων.

Στον Χώρο 4 (φάση 4) τμήματα λύχνων (ΑΕ4940 Π4270) του τύπου 20 της Αγοράς (α' μισό 5^{ου} αι. 460 π.Χ.) και (ΑΕ4941 Π4271) του τύπου 20 ή 21 της Αγοράς. (ύστερος 6^{ος} αι. - 450 π.Χ.).

4.9 Κτίσμα 5

Τα κατάλοιπα ανά φάση κατοίκησης

Το κτίσμα 5 βρίσκεται στα ΝΑ του κτίσματος 2 και σώζεται αποσπασματικά ενώ τα κατάλοιπά του ανήκουν στις δύο κατώτερες φάσεις 1 και 2.

Από την φάση 1 διατηρήθηκαν δύο κυκλικές πασαλλότρυπες πάνω στον κατά μήκος άξονα του μετέπειτα λιθόκτιστου κτίσματος, οι οποίες βρέθηκαν καλυμμένες από στρώση καμένων πλίνθων. Πρόκειται μάλλον για ό, τι απέμεινε από το δομικό υλικό πλινθόκτιστης καλύβας.

Στην φάση 2 ανήκουν: ο ΒΑ (Τχ118) και τμήμα του ΝΑ τοίχου (Τχ116) του κτίσματος, οι δύο τοίχοι της θύρας (Τχ117 και Τχ124). Επίσης, διατηρήθηκαν λίθοι (κροκάλες) σε σειρά, παράλληλοι και σε κοντινή απόσταση από τον τοίχο Τχ116, οι οποίοι ίσως οριοθετούσαν ορθογώνια εστία.

Στην φάση 3 ανήκουν πολύ πιθανόν δύο αποθηκευτικά αγγεία (πιθαμοφορείς;) που εντοπίστηκαν σε σειρά στο σημείο που προγενέστερα έβαινε ο ΝΑ τοίχος Τχ111 του κτίσματος. Δεν προσδιορίστηκε εάν πρόκειται για υπαίθριο/ημιυπαίθριο ή κλειστό χώρο, καθώς δεν εντοπίστηκαν άλλοι τοίχοι.

Στη διάρκεια της φάσης 4, ο χώρος που καταλάμβανε προγενέστερα το κτίσμα 5 αποτέλεσε εν μέρει υπαίθριο χώρο, ο οποίος σχετιζόταν πιθανόν με το κτίσμα 1, και εν μέρει δρόμο, στον τύπο στενού λιθόστρωτου διαδρόμου. Στην πέμπτη φάση ο ίδιος χώρος συνιστούσε εξ ολοκλήρου τμήμα λιθόστρωτου υπαίθριου χώρου ή δρόμου.

Η διασπορά των λύχνων (Εικ.42)

Βρέθηκαν θραύσματα λύχνων μόνο εσωτερικά του κτίσματος. Συγκεκριμένα: Στο εσωτερικό του κτίσματος (φάση 2) βρέθηκε τμήμα πρώιμου λύχνου (ΑΕ3360 Π2710), του τύπου Ι της Κορίνθου (α' μισό 6^{ου} αι. π.Χ.)

Στο μέσον περίπου του κατά μήκος άξονα και λίγο μετά την είσοδό του (φάση 2), προέκυψε κατά τη διαλογή κεραμικής, τμήμα γκριζου λύχνου (ΑΕ3378 Π2728) του τύπου 13 της Αγοράς (β' και γ' τέταρτο 6^{ου} αι. π.Χ.).

Επίσης, στη ΒΑ γωνία του κτίσματος (φάση 2), εντοπίστηκε τμήμα βάσης και σώματος πρώιμου λύχνου (ΑΕ3991 Π3333) του τύπου Ι της Κορίνθου (α' μισό 6^{ου} αι. π.Χ.).

Από τη διαλογή κεραμικής στρώματος της φάσης 3, προέκυψε τμήμα χείλους μελαμβαφούς λύχνου (**ΑΕ5053 Π4382**), το οποίο αν και πολύ αποσπασματικό, φαίνεται ότι ανήκει στο τύπο 16B της Αγοράς (γ' τέταρτο 6^{ου} αι. - 480 π.Χ.).

4.10 Περιοχή Κτίσματος 6

ΝΑ του κτίσματος, σε χώρο που διαπιστώθηκε η ύπαρξη προγενέστερων καταλοίπων στα κατώτερα στρώματα (φάση 1) συλλέχθηκε τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (**ΑΕ2957 Π2318**, αρ.κατ. Λ9) του τύπου 11 της Αγοράς (ύστερος 7^{ος} αι. και 6^{ος} αι. π.Χ.).

Από τον ίδιο χώρο, ΒΑ του Τχ32 και ΝΑ του κτίσματος (φάση 2) συλλέχθηκε μυκτήρας μελαμβαφούς λύχνου (**ΑΕ2956 Π2317**) του τύπου Ι της Κορίνθου (α' μισό 6^{ου} αι. π.Χ.)

Στα ΒΔ του κτίσματος (φάση 2) βρέθηκε τμήμα μελαμβαφούς λύχνου (**ΑΕ240 Π198**, αρ.κατ. Λ7) του τύπου 10 της Αγοράς (β' τέταρτο 6^{ου} αι. π.Χ.).

Σε μεταγενέστερη φάση (φάση 4 ή 5) φαίνεται να ανήκει το τμήμα βάσης μελαμβαφούς λύχνου με διάτρητο κεντρικό στέλεχος (**ΑΕ270 Π221**, αρ.κατ. Λ55) του τύπου 22Α (500 - 460π.Χ.).

4.11 Κτίσμα 4

Στον ανοιχτό χώρο ΒΑ του κτίσματος 6 (στον χώρο που καταλάμβανε το προγενέστερο κτίσμα 4) (φάση 5) εντοπίστηκε τμήμα μυκτήρα μελαμβαφούς αττικίζοντος λύχνου (**ΑΕ629 Π511**) του τύπου 20 (α' μισό 5^{ου} αι. - 460 π.Χ.) ή 21Α της Αγοράς (ύστερος 6^{ος} αι. - 480 π.Χ.).

4.12 Περιοχή Κλιβάνων

Στην ευρύτερη περιοχή των κλιβάνων εντοπίστηκαν 13 τμήματα λύχνων.

Από τον Κλίβανο 2 (προγενέστερο-φάση 4) συλλέχθηκαν 7 τμήματα λύχνων από τα οποία ένα τμήμα ακολουθεί τον τύπο 21Α της Αγοράς (ύστερος 6^{ος} αι. - 480 π.Χ.) και ένα τμήμα τον τύπο 21Β της Αγοράς (480 - 415π.Χ.). Τα υπόλοιπα είναι αδιάγνωστα.

Από τον Κλίβανο 1 (φάση 5) συλλέχθηκαν 6 τμήματα λύχνων από τα οποία 2 ακολουθούν τον τύπο 21Α της Αγοράς (ύστερος 6^{ος} αι. - 480 π.Χ.), 1 τμήμα γκριζου λύχνου, 1 τμήμα του τύπου 21Β (480 - 415π.Χ.) και τα υπόλοιπα αδιάγνωστα.

Σύνοψη και συμπεράσματα

Γενικές παρατηρήσεις

Ο μεγάλος αριθμός λύχνων οφείλεται στη μακρά και συνεχόμενη κατοίκηση της περιοχής.

Η αποσπασματικότητα του υλικού συνδέεται άμεσα με το γεγονός ότι εντοπίζονται σε έναν ευρύτατο χώρο κατοίκησης όπου οι άνθρωποι είναι βέβαιο ότι χρησιμοποιούσαν τους λύχνους ως μέσο φωτισμού, αντικείμενα που συχνά -και σχετικά εύκολα- έσπαγαν και πετιούνταν. Τα θραύσματα αυτά χρησιμοποιήθηκαν ως υλικό γεμίματος (μπαζώματα) για τους δρόμους και τους υπαίθριους χώρους. Έτσι ερμηνεύεται ίσως η πληθώρα των αντικειμένων σε αυτούς τους χώρους συγκριτικά με τους μικρότερος αριθμούς λύχνων που εντοπίζονται στο εσωτερικό των κτισμάτων.

Αναφέρουμε ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα της μεγάλης διασποράς τμημάτων ενός λύχνου (ΑΕ2926 Π2287 - τέλος 7^{ου} - αρχές 6^{ου} αι. π.Χ.), ο οποίος εντοπίστηκε στη φάση 1. Συνανήκοντα τμήματά του συλλέχθηκαν από τον εξωτερικό χώρο του κτίσματος 2 (φάση 3) και στον υπαίθριο χώρο του κτίσματος 3 (φάση 3). Από το παράδειγμα αυτό, που δεν είναι και το μοναδικό, μπορούμε να αντιληφθούμε ότι κάποιοι λύχνοι που έσπαγαν, στη συνέχεια πετιούνταν συνήθως στους εξωτερικούς χώρους.

Η αποσπασματικότητα, η φθορά και η διάβρωση των οστράκων στα μεταγενέστερα στρώματα (φάση 4 και 5) οφείλεται κατά ένα μέρος στη σύγχρονη άροση και κατά άλλο στις ταφονομικές συνθήκες κάθε ξεχωριστού ανασκαφικού τομέα· η πρώτη δε επηρέασε καταλυτικά και το πλήθος και την ταύτιση των ευρεθέντων λύχνων. Παρατηρείται δηλαδή καταρχάς μία ελάττωση στον αριθμό των λύχνων, όπως και στα άλλα είδη των πήλινων τεχνέργων, η οποία οφείλεται μάλλον στην καταστροφή που έχει υποστεί ο οικισμός κατά την σύγχρονη εποχή εξαιτίας της μηχανικής καλλιέργειας. Επιπλέον, ένα μεγάλο μέρος των αδιάγνωστων δειγμάτων πιθανόν ανήκαν στους τύπους της Αγοράς του 5^{ου} αι. π.Χ.

Τυπολογία

Μόνο ένα μικρό μέρος των λύχνων είναι χειροποίητα και τα σχήματά τους (τετράγωνο ή/και ελλειψοειδούς σχήματος σώμα με γωνιώδη απόληξη στο σχηματισμό του μυκτήρα) απηχούν -όπως ειπώθηκε- τους πειραματισμούς των κεραμέων στην δημιουργία αντικειμένων που πρόσφατα εισήχθησαν στο ρεπερτόριό τους και στην

καθημερινότητα των καταναλωτών-κατοίκων. Επίσης, αποδεικνύει την καθολικότητα του τροχού στην κατασκευή των κεραμικών προϊόντων εν γένει.

Η παρουσία γανώματος (ερυθρού, καστανού, μελανού ή ποικίλων αποχρώσεων) στην πλειονότητα των λύχνων εξηγείται από το γεγονός ότι η τεχνική λύση αυτή καθιερώθηκε σχετικά γρήγορα και δεν είχε διακοσμητικό χαρακτήρα· σχετίζονταν άμεσα με την στεγανότητα της επιφάνειας του λύχνου και την προστασία από τις υψηλές θερμοκρασίες που αναπτύσσονταν και ενείχαν τον κίνδυνο θραύσης.

Οι πρώιμοι τύποι, που είναι περισσότερο ανοιχτοί στην άνω επιφάνεια και διαθέτουν πιο κάθετα τοιχώματα, αποδόθηκαν στον τύπο I της Κορίνθου και μαζί με έναν μικρό αριθμό κορινθιακών λύχνων χρονολογούνται στις πρωιμότερες φάσεις κατοίκησης. Η παρουσία τέτοιων τύπων συμπίπτει χρονικά με την κυρίαρχη θέση της κορινθιακής κεραμικής εκείνη την περίοδο (τέλη 7^{ου} - α΄ μισό 6^{ου} αι. π.Χ.).

Η επικράτηση των τύπων που ακολουθούν αττικά πρότυπα (τύποι 16B, 21A, 20A της Αγοράς) συμπίπτει με την σταδιακή καθιέρωση και εν τέλει την κυριαρχία της αττικής κεραμικής, καθώς ίδια δείγματα συναντάμε σε διάφορες περιοχές και πόλεις της Ελλάδας και της Μεσογείου⁷⁶. Τα δεδομένα από τον οικισμό της Φίλιας δείχνουν ότι το ίδιο φαινόμενο παρατηρείται για πρώτη φορά και στη Θεσσαλία αυτής της περιόδου, χωρίς όμως πολύ πιθανόν να είναι η μοναδική.

Παράλληλα με την εκτεταμένη παρουσία των αττικών μιμήσεων, που αναμφίβολα αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό των λύχνων, εντοπίζονται δείγματα - πολύ λιγότερα - που προέρχονται πλην της Αττικής και της Κορίνθου, πιθανόν από τη Δυτική Πελοπόννησο, την Ηλεία ή το Άργος. Επίσης, κάποιοι λύχνοι φαίνεται ότι έχουν κοινά στοιχεία με τύπους που απαντώνται σε περιοχές της Ανατολικής Ελλάδος (Σάμος, Ιωνία). Τέλος, ένας μικρός σχετικά αριθμός λύχνων θεωρείται «τοπικής» προέλευσης. Η ποσοστιαία και η αριθμητική παρουσία τους στον οικισμό φαίνεται στα αντίστοιχα γραφήματα (Εικ.43-44).

Η ανάπτυξη μιας τυπολογίας που ακολουθεί την αττική 'μόδα' της εποχής η οποία εκφράζεται και με τις ντόπιες παραλλαγές αποδεικνύει τα εξής:

α) η περιοχή της Φίλιας, αν και αγροτική, παρακολουθεί τις εξελίξεις στην κατασκευή και την τυπολογία των λύχνων στα μεγάλα κέντρα παραγωγής.

β) αν και δεν γνωρίζουμε μέχρι τώρα τον ακριβή τρόπο και τις διαδρομές από όπου προμηθεύονταν τα κεραμικά προϊόντα εισαγωγής, φαίνεται ότι είχαν εύκολη

⁷⁶ Agora IV, 1.

πρόσβαση στις αγορές, κάτι το οποίο συμβαδίζει με την εικόνα που διαθέτουμε και για τη διακοσμημένη κεραμική και τα ειδώλια από τον οικισμό⁷⁷.

γ) οι λυχνοποιοί διέθεταν την απαραίτητη τεχνογνωσία για να αποδίδουν τα απαιτούμενα χαρακτηριστικά των εισαγόμενων προτύπων, στις δικές τους δημιουργίες. Δεδομένου ότι ανάμεσα στα ευρήματα δεν εντοπίστηκαν μήτρες, σε συνδυασμό με την ύπαρξη των δυο κλιβάνων, θα μπορούσε κανείς να μιλήσει για τοπικά εργαστήρια, τα οποία πλην των γκρίζων λύχνων παρήγαγαν και διάφορων ειδών μιμήσεις. Ωστόσο, δεν διαθέτουμε σαφείς ενδείξεις (θραύσματα λύχνων) από το εσωτερικό των κλιβάνων ή από το άμεσο περιβάλλον τους (αποτυχημένα δείγματα που απορρίφθηκαν) παρά μόνο λιγοστά τμήματα από τον ευρύτερο χώρο τους.

Διασπορά

Για την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της διασποράς των λύχνων θεωρήθηκε απαραίτητο να λάβουμε υπόψη μας τα πιο κάτω δεδομένα, που βασίζονται στον αριθμό και τις θέσεις εντοπισμού λύχνων που προέρχονται από κατοικίες (εσωτερικά και εξωτερικά):⁷⁸

α) από την αρχαϊκή περίοδο έως την ύστερη αρχαιότητα, οι λύχνοι αποτελούν μέρος της οικοσκευής κάθε σπιτιού, τουλάχιστον από την κλασική εποχή και μετά, γεγονός που το αποδεικνύει η παρουσία τους σχεδόν σε κάθε ανασκαφικό στρώμα.⁷⁹

β) Οι λύχνοι είναι κινητά αντικείμενα και συνεπώς είναι δυνατό να μεταφέρονται από δωμάτιο σε δωμάτιο, κατά τη διάρκεια της χρήσης τους.⁸⁰

γ) σημαντική αύξηση ως προς τον αριθμό των χρησιμοποιούμενων λύχνων ανά σπίτι παρατηρείται ιδιαίτερα από την Ύστερη Κλασική-Ελληνιστική περίοδο και εξής. Η αυξητική αυτή τάση ερμηνεύεται από την αλλαγή που παρατηρείται στην αρχιτεκτονική και τη διακόσμηση των σπιτιών.⁸¹

δ) Στην Όλυνθο (β' τέταρτο 5^{ου} αι. π.Χ. - 338π.Χ.), ο μέσος όρος λύχνων ανά οικία είναι μικρότερος από 3. Επίσης, σε κάθε χρονική περίοδο υπάρχουν οικίες -

⁷⁷ Καραγιαννόπουλος 2020α, 464. Καραγιαννόπουλος - Παλαιοθόδωρος 2022, 457. Καραγιαννόπουλος (υπό έκδοση)α. Palaiothodoros (forthcoming)

⁷⁸ Seidel 2009, 27-28 (εδώ μελετώνται οι λύχνοι από πόλεις και οικισμούς διάφορων περιοχών της Μεσογείου καθ' όλη αυτή τη μακρά περίοδο, όπου τα δεδομένα το επιτρέπουν). Βλ. επίσης, Μουλλού 2010, 219.

⁷⁹ Μουλλού 2010, 219.

⁸⁰ Μουλλού 2010, 225.

⁸¹ Seidel 2009, 27. Μουλλού 2010, 219.

ανεξάρτητα των κοινωνικών στρωμάτων που ανήκουν- με μικρό αριθμό λύχνων (1-3)⁸² τέλος, ακόμα και 1-2 λύχνοι επαρκούσαν για να καλύψουν τις απαραίτητες ανάγκες ενός νοικοκυριού.

ε) Στις κατοικίες της Ολύνθου ο μεγαλύτερος αριθμός λύχνων εντοπίζεται στους χώρους της κουζίνας, όπου πραγματοποιούνταν και οι περισσότερες οικιακές εργασίες.⁸³ Οι αμέσως επόμενοι μεγαλύτεροι αριθμοί λύχνων βρίσκονται στην παστάδα και στην αυλή, δηλαδή σε ανοικτούς χώρους, όπου πραγματοποιούνταν πολλές από τις καθημερινές εργασίες, κατά τη θερινή περίοδο.⁸⁴ Ακολούθως, μεγαλύτερος αριθμός λύχνων εντοπίζεται στους αποθηκευτικούς χώρους.⁸⁵ Ακολουθούν σε συχνότητα εύρεσης τα υπνοδωμάτια (Από τις γραπτές πηγές μαθαίνουμε ότι στα υπνοδωμάτια υπήρχε σχεδόν πάντοτε ένας λύχνος και σπάνια παρέμενε αναμμένος καθ' όλη τη διάρκεια της νύχτας). Λιγότερους λύχνους συναντάμε στα καταστήματα, στους ανδρώνες (ή στον πρόδομό τους) και στα εργαστήρια, γεγονός το οποίο εξηγείται από το ότι οι άνθρωποι δεν θα παρέμεναν σε αυτά πολλές ώρες. Άλλωστε οι ανδρώνες χρησιμοποιούνταν μόνο για συμπόσια, τα οποία γίνονταν κατά τις νυχτερινές ώρες.

Μελετώντας και συγκρίνοντας τα δεδομένα των γραφημάτων για τα Κτίσματα 1-3 (Εικ.45-49) και των σχεδίων διασποράς των λύχνων σε όλο τον οικισμό συνολικά (Εικ.50-56) παρατηρούμε τα εξής:

1. Οι λύχνοι που εντοπίζονται στους εξωτερικούς χώρους των κτισμάτων (κυρίως στα Κτίσματα 1, 2, 3) είναι πάντοτε (σε όλες τις φάσεις) περισσότεροι από αυτούς που εντοπίζονται στο εσωτερικό. Μία ενδεχόμενη ερμηνεία θα μπορούσε να είναι η χρήση μικρού αριθμού λύχνων, ειδικά στις πρώιμες φάσεις, η απόρριψή τους μετά το σπάσιμο και εν συνεχεία η χρήση τους σαν υλικό εξισωτικής επίχωσης της επιφάνειας υπαίθριων χώρων. Κατά συνέπεια, εξωτερικά συσσωρεύονταν σταδιακά θραύσματα περισσότερων λύχνων από τους χρησιμοποιούμενους κάθε φορά. Θα πρέπει, ωστόσο, να ληφθεί υπόψη ότι αρκετές εργασίες του νοικοκυριού εκτελούνταν στους ανοικτούς (υπαίθριους και ημιυπαίθριους) χώρους.

⁸² Μουλλού 2010, 224

⁸³ Cahill 2002, 160-161.

⁸⁴ Cahill 2002, 160, 168.

⁸⁵ Μουλλού 2010, 226.

2. Κατά τη διάρκεια της φάσης 3 (Εικ.47, 53) παρατηρείται αύξηση του αριθμού λύχνων σε όλα τα κτίσματα, κάτι το οποίο συμφωνεί και με την αντίστοιχη αύξηση των λύχνων στους εξωτερικούς - υπαίθριους χώρους στην ίδια φάση.

3. Ο αριθμός των λύχνων μειώνεται συνολικά κατά τις φάσεις 4 και 5 (Εικ.48-49, 54-55) -συγκριτικά με την προηγούμενη φάση 3-, παρόλο που θα περιμέναμε το αντίθετο, δηλαδή μία αύξηση που, όπως αναφέρθηκε πιο πάνω, παρατηρείται εν γένει σε άλλους οικισμούς. Αυτό αντιστοιχεί στην εικόνα που αποκομίζουμε από την υπόλοιπη κεραμική και το πλήθος των οικοδομικών λειψάνων και ίσως οφείλεται -κατά μεγάλο μέρος -στην καταστροφή των ανώτερων επιχώσεων από τη μηχανική καλλιέργεια.

Ειδικότερα, για κάθε κτίσμα μπορούμε να συμπεράνουμε τα εξής:

«Κοινοτικό» κτήριο»

Κατά τη φάση 4 και 5 εντοπίστηκαν συνολικά 10 λύχνοι σε όλους τους χώρους του. Ο εντοπισμός τους επιβεβαιώνει τη θεμελίωση και τη χρήση των δωματίων του κτηρίου σε αυτή την περίοδο.

Στη φάση 5 παρατηρείται εύρεση μεγαλύτερου αριθμού λύχνων (4) στο Δωμάτιο 1 που πιθανόν υποδεικνύει συστηματικότερη χρήση του εν λόγω χώρου για συγκεκριμένες εργασίες.

Το γεγονός ότι στο μεγάλο δωμάτιο του «Κοινοτικού» κτηρίου εντοπίστηκε μόνο ένα θραύσμα λύχνου, υποδεικνύει ίσως την περιστασιακή του χρήση.

Βοηθητικό κτίσμα

Στο κτήριο αυτό βρέθηκαν συνολικά 3 μόνο λύχνοι σε εσωτερικούς χώρους (από ένας στις φάσεις 2, 4 και 5). Ο μικρός αριθμός συγκριτικά με άλλα κτίσματα υποδηλώνει πιθανόν την περιστασιακή χρήση των δωματίων του κτηρίου. Θα μπορούσε όμως να οφείλεται και στην εκτεταμένη καταστροφή των σταθερών καταλοίπων του σε συνδυασμό με την άμεση ανοικοδόμηση και επαλληλία των τοίχων του, που άφησε λεπτές επιχώσεις. (Επισημαίνεται εδώ ότι στο κτήριο της φάσης 4 - Χώρος 5 εντοπίστηκε ένας από τους δύο ολόκληρους λύχνους του οικισμού (ΑΕ484 Π393, αρ.κατ Λ35).

Κτίσμα 1 (Εικ.45-49)

Κατά την φάση 1, η μικρή παρουσία λύχνων (1 στο εσωτερικό και 1 στο εξωτερικό) θα μπορούσε με ασφάλεια να αποδοθεί γενικότερα στη μικρή παρουσία λύχνων εκείνης της περιόδου, αφού η εν λόγω φάση κατοίκησης συμπίπτει με την αρχή της χρήσης τους στον ελλαδικό χώρο (τέλος 7^{ου} - αρχές 6^{ου}).

Κατά τη φάση 2 εντοπίστηκε 1 μόνον λύχνος στο εσωτερικό του κτίσματος.

Στη φάση 3, όταν το σπίτι αποκτά αφιδωτή κάτοψη, εσωτερικά εντοπίστηκε μόνον 1 λύχνος ενώ στον εξωτερικό χώρο του εντοπίστηκαν 4 λύχνοι που αποτελούν τον μεγαλύτερο αριθμό λύχνων όλων των φάσεων κατοίκησης. Παρατηρείται, δηλαδή, μια σημαντική αύξηση σε αυτή την φάση. Αυτό, σε συνδυασμό με τη μεγάλη ποσότητα κεραμικής και την αττική κεραμική που συλλέχθηκε, ίσως αντανακλά μία περίοδο ακμής των ενοίκων του κτίσματος.

Κατά τη φάση 4 εντοπίστηκαν 2 λύχνοι στο εσωτερικό και 3 στον εξωτερικό χώρο ενώ κατά την φάση 4 ή 5 εντοπίστηκαν 2 λύχνοι στον εξωτερικό του χώρο.

Κτίσμα 2 (Εικ. 45-49)

Κατά την φάση 1 βρέθηκαν 2 τμήματα λύχνων στο εσωτερικό και 1 στον εξωτερικό χώρο του κτίσματος.

Στη φάση 2 ανήκει 1 τμήμα λύχνου από το εσωτερικό και ένα από τον εξωτερικό του χώρο.

Κατά τη φάση κατοίκησης 3, όταν και αυτό το κτίσμα είχε λίθινα θεμέλια και αφιδωτή κάτοψη, εντοπίστηκαν 5 τμήματα λύχνων στο εσωτερικό και 5 στο εξωτερικό. Παρατηρείται, δηλαδή, μια ποσοστιαία αύξηση των δειγμάτων τουλάχιστον σε σχέση με τις δύο προηγούμενες φάσεις 1 και 2.

Κατά την φάση 4 συλλέχθηκαν 5 τμήματα λύχνων από το εσωτερικό και 6 από το εξωτερικό, ακολουθείται με άλλα λόγια η αυξητική τάση της προηγούμενης φάσης.

Τέλος, κατά τη φάση 5 συλλέχθηκαν μόνο 2 λύχνοι από το εσωτερικό.

Γενικότερα, παρατηρείται ίδιος αριθμός λύχνων στις δύο πρώτες φάσεις (1 και 2) του κτίσματος. Επιπλέον, τα δεδομένα των κτισμάτων 1 και 2 σε αυτές τις πρώιμες φάσεις είναι σχεδόν ταυτόσημα.

Κτίσμα 3 (Εικ. 45-49)

Κατά την φάση κατοίκησης 1 εντοπίστηκαν 1 τμήμα λύχνου στο εσωτερικό και 1 στο εξωτερικό. Επίσης, 1 τμήμα λύχνου, το οποίο ανήκει στην φάση 1 ή 2. Ο αριθμός των λύχνων συμφωνεί με τα δεδομένα των κτισμάτων 1 και 2.

Στη φάση 2 εντοπίστηκαν 3 τμήματα λύχνων στο εσωτερικό και 1 εξωτερικά. Η εικόνα και εδώ δεν διαφέρει από τα κτίσματα 1 και 2. Ωστόσο, παρατηρείται μια αυξητική τάση στον αριθμό των λύχνων από το εσωτερικό. (Εικ. 46)

Κατά τη φάση 3 εντοπίστηκαν 3 λύχνοι στο εσωτερικό και υπάρχει μεγάλη αύξηση στον αριθμό των λύχνων εξωτερικά, καθώς βρέθηκαν 19 τμήματα λύχνων.

Στη φάση 4 εντοπίστηκαν 2 τμήματα λύχνων εσωτερικά και 5 εξωτερικά.

Κατά τη φάση 5 εντοπίστηκαν μόνον 3 εξωτερικά.

Νότιο Πρόσκτισμα

Κατά τη φάση 2 ή 3, στο εσωτερικό του κτίσματος (Χώρος 7B) εντοπίστηκε 1 τμήμα λύχνου.

Στη φάση 3 βρέθηκαν συνολικά 3 τμήματα λύχνου στο εσωτερικό (τα 2 βρέθηκαν στον Χώρο 7B και 1 τμήμα βρέθηκε στο Χώρο 5). Στον εξωτερικό χώρο, αντίστοιχα, βρέθηκαν 9 τμήματα λύχνων. Παρατηρείται κι εδώ μια αύξηση του αριθμού των λύχνων σε αυτή τη φάση και μάλιστα στον εξωτερικό του χώρο.

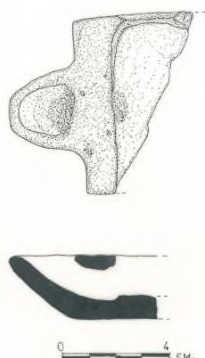
Η φάση 4 είχε 2 λύχνους (1 στο Χώρο 7A και 1 στο Χώρο 7B).

Κατά την φάση 5 εντοπίστηκαν 3 τμήματα λύχνων εσωτερικά και 3 εξωτερικά.

Γενικότερα, παρατηρείται αύξηση χρήσης λύχνων κατά την φάση 3 στον εξωτερικό χώρο του κτίσματος καθώς και συνεχόμενη παρουσία λύχνων στον Χώρο 7B, ο οποίος ήταν υπαίθριος στη διάρκεια των φάσεων 2 και 3 και πιθανόν ημιυπαίθριος στις φάσεις 4 και 5.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

Πρώιμοι χειροποίητοι λύχνοι
Πρώιμος λύχνος πιθανόν τοπικού εργαστηρίου
Λ1

Χειροποίητος λύχνος

ΑΕ1781 Π1442, Τομή T27, υπαίθριος χώρος Κτίσματος 2.

Βάθος: -0,70 έως -0,78μ. Από διαλογή κεραμικής.

Φάση 3

Μέγιστο σωζ. μήκος: 6,8εκ., ύψος: 2,4εκ., σωζ. πλάτος: 6,8εκ., μήκος μυκτήρα: 2,7εκ., πλάτος μυκτήρα: 3 εκ.

Μικρό τμήμα σώματος, χείλους, βάσης και ακέραιος μυκτήρας. Αποκρούσεις σε αρκετά σημεία της επιφάνειά του, ιδιαίτερα στην περιοχή του χείλους, προς την πλευρά ανάπτυξης του μυκτήρα. Συγκολλημένος. Πιθανώς χειροποίητος. Πηλός, ανοιχτός καστανέρυθρος (2.5YR7/3), σχετικά καθαρός. Ίχνη μελανού επιχρίσματος ή γανώματος στην εξωτερική και στην εσωτερική πλευρά.

Χείλος στενό και εντελώς επίπεδο. Σώμα τετράγωνου περιγράμματος με έντονες γωνιώσεις και κάθετα τοιχώματα. Μυκτήρας βραχύς, τριγωνικού σχήματος, εκφύεται στην άκρη του χείλους, χωρίς να εισχωρεί σε αυτό. Η οπή του φυτιλιού, τριγωνικού σχήματος και αυτή με αποστρογγυλλεμένες άκρες καταλαμβάνει ολόκληρο τον μυκτήρα. Βάση επίπεδη.

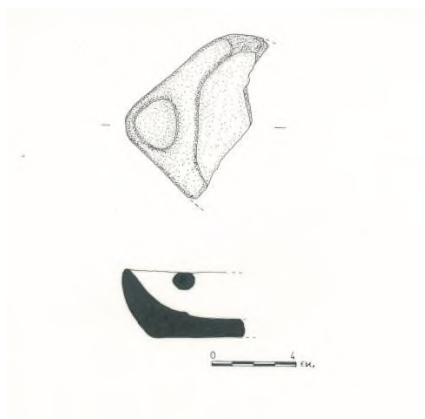
Ίχνη καύσης στην εξωτερική περιοχή του μυκτήρα μαρτυρούν χρήση.

Οι ευθείες, κάθετες πλευρές, το τετραγωνισμένο σώμα, η επίπεδη βάση και το γεγονός ότι είναι χειροποίητος, αποτελούν ασφαλή ένδειξη της σχετικά πρώιμης χρονολόγησής του. (*Corinth* IV, 5) Ωστόσο, σημειώνεται η ύπαρξη στενού, επίπεδου χείλους.

Πλησιέστερα παράλληλα (ως προς το γωνιώδες περίγραμμα): *Corinth* IV 2, τύπος I, 35, αριθ.43, fig. 17. **α' μισό 6^{ου} αι.π.Χ.** *Isthmia* III, τύπος I, 4, αριθ.1, πιν. 1. *Olynthus* V, 267, αριθ. 11, πιν. 197-202.

Πρώιμος χειροποίητος λύχνος πιθανόν τοπικού εργαστηρίου

Λ2

Αβαφής χειροποίητος λύχνος

ΑΕ1706 Π1380, Τομή T29, Νότιο Πρόσκτισμα Κτίσματος 3

πάσα ε', Βάθος: -0,84μ. ΣΝΔ: 0,35μ ΣΝΑ: 3,77μ.

Φάση 3

Μέγιστο σωζ. μήκος: 6εκ. ύψος: 3,3 εκ. πλάτος: 8,2εκ. Μικρό τμήμα σώματος, χείλους, βάσης και ακέραιος μυκτήρας. Αρκετές αποκρούσεις στην επιφάνεια έδρασης. Πιθανόν χειροποίητος.

Πηλός ανοιχτός κόκκινος (2.5YR6/6), χονδροειδής με προσμείξεις και μίκα. Άβαφος.

Ελλειψοειδούς σχήματος σώμα με γωνιώδη απόληξη στο σημείο σχηματισμού του μυκτήρα. Δεξαμενή πλήρωσης του λαδιού ανάλογου σχήματος με ελαφρώς γωνιώδη τα σωζόμενα άκρα της. Αρκετά στενό επίπεδο χείλος, κάθετα τοιχώματα και επίπεδη βάση. Τριγωνικού σχήματος μυκτήρας, γεννάται στην απόληξη της περιφέρειας του χείλους. Μεγάλη και τριγωνικού σχήματος η οπή του φυτιλιού, δεν εισχωρεί στο χείλος και καλύπτει όλη την περιοχή του μυκτήρα.

Έντονα ίχνη καύσης στην περιοχή του μυκτήρα.

Τα κάθετα τοιχώματα, τα στενά χείλη και ο χονδροειδής πηλός αποτελούν ένδειξη μιας σχετικά πρώιμης χρονολόγησης. Φαίνεται ότι αποτελεί πρώιμο δείγμα των πειραματισμών των λυχνοποιών και δεν εντάσσεται σε κάποιον τύπο.

α' μισό 6^{ου} αι. π.Χ.

Χειροποίητος λύχνος με κωνικό έξαρμα στον πυθμένα

Λ3

Τμήμα αβαφούς χειροποίητου(;) λύχνου, ντόπιου εργαστηρίου(;) ΑΕ4827 Π4157, Τομή Κ15, περιοχή

απόρριψης κεραμικής

πάσα ζ', Βάθος: -1,10μ. έως -1,17μ.

Μέγιστο σωζ. μήκος: 5,3εκ., ύψος: 1,9εκ., διαμ. σώματος: 6,6εκ.

Τμήμα βάσης με ακέραιο το κωνικό έξαρμα στον πυθμένα και μικρό τμήμα σώματος. Χειροποίητος.

Πηλός καστανοκόκκινος (5YR, 5/4), χονδροειδής, με αρκετές χαλικώδεις προσμείξεις. Ίχνη μελανού ή καστανού επιχρίσματος σε κάποια σημεία στην εξωτερική επιφάνειά του.

Σώμα με κάθετα τοιχώματα και ελαφρώς έξω νεύον. Κωνικό αλλά όχι έντονα οξυκόρυφο έξαρμα στο κέντρο του πυθμένα. Βάση επίπεδη.

Έντονα ίχνη καύσης κυρίως στο εσωτερικό της βάσης.

6^{ος}αι. π.Χ.

Μελαμβαφής λύχνος - Agora IV, τύπος 10

Λ4

Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου

ΑΕ3325 Π2676, Τομή Π29, Κτίσμα 2, Ν.
Τχ5

Πάσα θ', Βάθος: -0,85μ.έως -1,00μ.

Από διαλογή κεραμικής.

Φάση 2

Μέγιστο σωζ. μήκος: 5,6εκ. ύψος: 2,4εκ.
διαμ. σώματος: 9,5εκ.

Τμήμα σώματος, χείλους, βάσης και η
γένεση του μυκτήρα. Συγκολλημένος από
δύο τμήματα. Τροχήλατος.

Πηλός καστανέρυθρος (5YR 5/4-5/6),
καθαρός.

Χείλος στενό, επίπεδο με μικρή κλίση προς
το εσωτερικό, ελαφρώς προεξέχον. Σώμα με
κάθετα τοιχώματα στη γένεση του και
καμπύλο στην συνάντησή του με τη βάση.
Επιφάνεια έδρασης επίπεδη. Ίχνη καύσης
στην περιοχή του μυκτήρα.

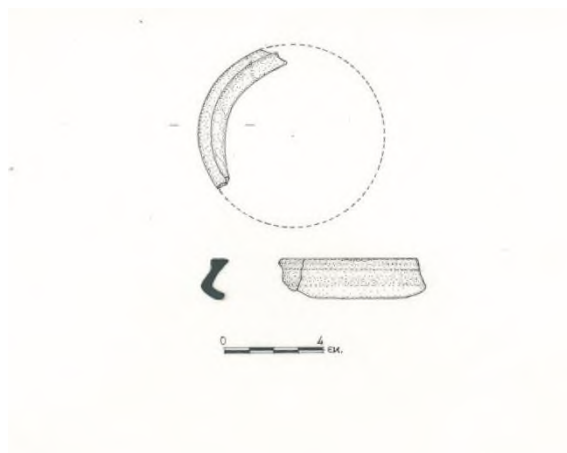
Πλησιέστερο παράλληλο:Agora IV, τύπος
10, 23, αριθ. 65, πιν.3,31. Ύστερος 7^{ος} - β'
τέταρτο 6^οαι. π.Χ.

Corinth IV, τύπος I, 31, προφ. 8, εικ.14,
πιν.1.

α' μισό 6^οαι. π.Χ.

Λύχνος κορινθιακού πηλού - *Agora IV*, τύπος 10

Λ5

Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου

ΑΕ4240 Π3581, Τομές Ρ32-Σ32, Β. Τχ80, Κτίσμα 3

Πάσα η΄ Βάθος: -1,05 έως -1,15μ. Εντοπίζεται κάτω από τα θεμέλια του Κτίσματος. Από διαλογή κεραμικής.

Φάση 1 ή 2

Μέγιστο σωζ. μήκος: 6εκ., ύψος: 1,7εκ. διαμ. σώματος: 7,5εκ.

Τμήμα χείλους και σώματος. Συγκολλημένος από δύο τμήματα. Τροχήλατος.

Πηλός κίτρινος ωχρός (5Υ8/3) με λίγες προσμείξεις, κορινθιακού εργαστηρίου. Ίχνη καστανού ή μελανού γανώματος στο εσωτερικό και στο εξωτερικό.

Χείλος επίπεδο και στενό, ελάχιστα προεξέχον προς το εσωτερικό και το εξωτερικό. Σώμα χαμηλό με κλίση προς τα έξω, και έντονη γωνίωση στη συνέχεια της ανάπτυξής του.

Πλησιέστερο παράλληλο ως προς το προφίλ αλλά και ως προς τον πηλό:

Agora IV, τύπος 10, 22, 23, αριθ. 66, πιν. 3, 31 (κορινθιακός πηλός, ωχρός αλλά χωρίς την πρασινωπή απόχρωση).

Ύστερος 7^{ος} - β΄ τέταρτο 6^{ου} αι. π.Χ.

Μαντζώρου, τύπος VI, 110, 136, αριθ. 7, εικ. 1, πίν. 75 **Ύστερος 7^{ος} - β΄ τέταρτο 6^{ου} αι. π.Χ.**

Μελαμβαφής λύχνος, επείσακτος (Πελοπόννησος;)

Λ6

Μυκτήρας μελαμβαφούς λύχνου

ΑΕ2823 Π2208, Τομή Ν24, Δρόμος-υπαίθριος χώρος

Πάσα ζ', Βάθος:-0,70μ., ΣΝΑ: 3,00μ., ΣΝΔ: 2,00μ.

Φάση 3

Μέγιστο σωζ. μήκος: 4,2εκ., ύψος: 3εκ.

Τμήμα χείλους, σώματος και βάσης και ακέραιος μυκτήρας. Τροχήλατος.

Πηλός καστανός ανοιχτός, καθαρός, συμπαγής. Ελάχιστα ίχνη μελανού γανώματος ή επιχρίσματος στο εσωτερικό και στο εξωτερικό.

Στενό, επίπεδο χείλος προεξέχον ελαφρώς προς τα μέσα όσο και προς τα έξω. Μυκτήρας βραχύς, ημικυκλικού σχήματος, ελαφρώς υπερυψωμένος στην απόληξή του με ευρεία οπή, κυκλικού σχήματος, η οποία καταλαμβάνει ολόκληρη την περιοχή του μυκτήρα, πλησιάζοντας στην άκρη του χείλους αλλά χωρίς να εισχωρεί σε αυτό. Σώμα βαθύ με ελαφρώς καμπύλα τοιχώματα. Βάση επίπεδη. Ίχνη καύσης στην περιοχή του μυκτήρα.

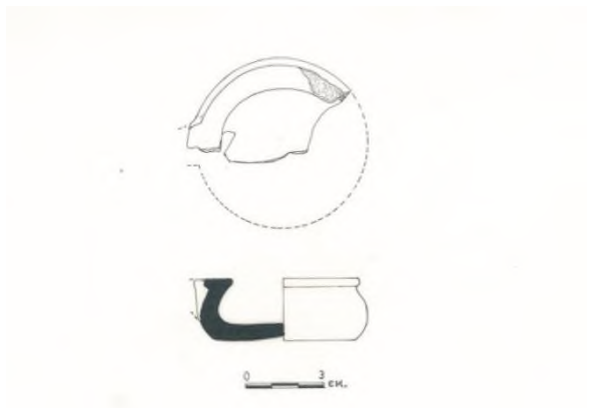
Το σχήμα και το προφίλ είναι ανάλογα με τα χαρακτηριστικά πρώιμων λύχνων παρότι εντοπίστηκε σε μεταγενέστερη φάση.

Πλησιέστερο παράλληλο ως προς το σχήμα: *Corinth IV*, τύπος I, 31, εικ.14, προφ. 7.

α' μισό 6^{ου} αι. π.Χ.

Μελαμβαφής λύχνος - μίμηση κορινθιακού ή αττικού τύπου από ντόπιο ή άλλο εργαστήρι - *Agora IV*, τύπος 10

Λ7

Τμήμα μελαμβαφούς μονόμυξου λύχνου

ΑΕ240 Π198, Τομή Π39, Δ. του Κτίσματος 6

πάσα γ, Βάθος: -1,18μ. ΣΒΔ: 1,10μ., ΣΒΑ: 3,75μ.

Φάση 2

Μέγιστο σωζ. μήκος: 6,5εκ., ύψος: 2,4εκ., διαμ. σώματος: 6,4εκ.

Τμήμα χείλους, σώματος, βάσης και τμήμα γένεσης του μυκτήρα από τη μια πλευρά. Συγκολλημένος από τρία τμήματα. Τροχήλατος.

Πηλός πορτοκαλόχρωμος (7,5YR 6/6) καθαρός. Μελανό, στιλπνό γάνωμα, αρκετά απολεπισμένο καλύπτει το χείλος και το εσωτερικό του λύχνου. Η εξωτερική επιφάνεια και η βάση καλύπτεται από αραιό επίχρισμα στο χρώμα του πηλού.

Ίχνη καύσης στην περιοχή γένεσης του μυκτήρα.

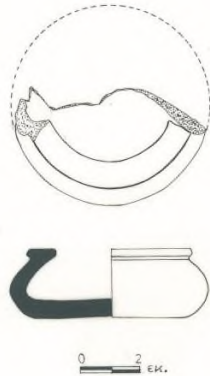
Πλησιέστερο παράλληλο ως προς το σχήμα και το προφίλ: *Agora IV*, τύπος 10, 23-24, αριθ. 67, πιν. 3, 31. (Ο εν λόγω λύχνος, ανοιχτόχρωμου πορτοκαλί πηλού, αποτελεί προϊόν αργίτικου εργαστηρίου που μιμείται ένα κορινθιακό πρότυπο).

β' τέταρτο 6^{ου} αι. π.Χ.

Παρόμοιος: *Corinth IV.2*, τύπος I, 32, προφ.8, **α' μισό 6^{ου} αι. π.Χ.**

Μελαμβαφής λύχνος - μίμηση κορινθιακού ή αττικού τύπου από ντόπιο ή άλλο εργαστήριο - *Agora IV*, τύπος 10

Λ8

**Τμήμα μελαμβαφούς μονόμυξου λύχνου
ΑΕ2750 Π2151, Τομή Ξ29, Κτίσμα 1**

Βάθος: -1,16μ., ΣΒΑ: 1,40μ., ΣΝΑ: 3,50μ.
Από τον καθαρισμό καμένου χώματος
εντός των ορίων του.

Φάση 1 ή και σε πρωιμότερο στρώμα

Μέγιστο σωζ. μήκος: 6.7εκ., ύψος: 2,3εκ.,
διαμ. σώματος: 6.8εκ.

Τμήμα χείλους, σώματος και βάσης.
Σώζεται σχεδόν κατά το ήμισυ.
Συγκολλημένος. Τροχήλατος.

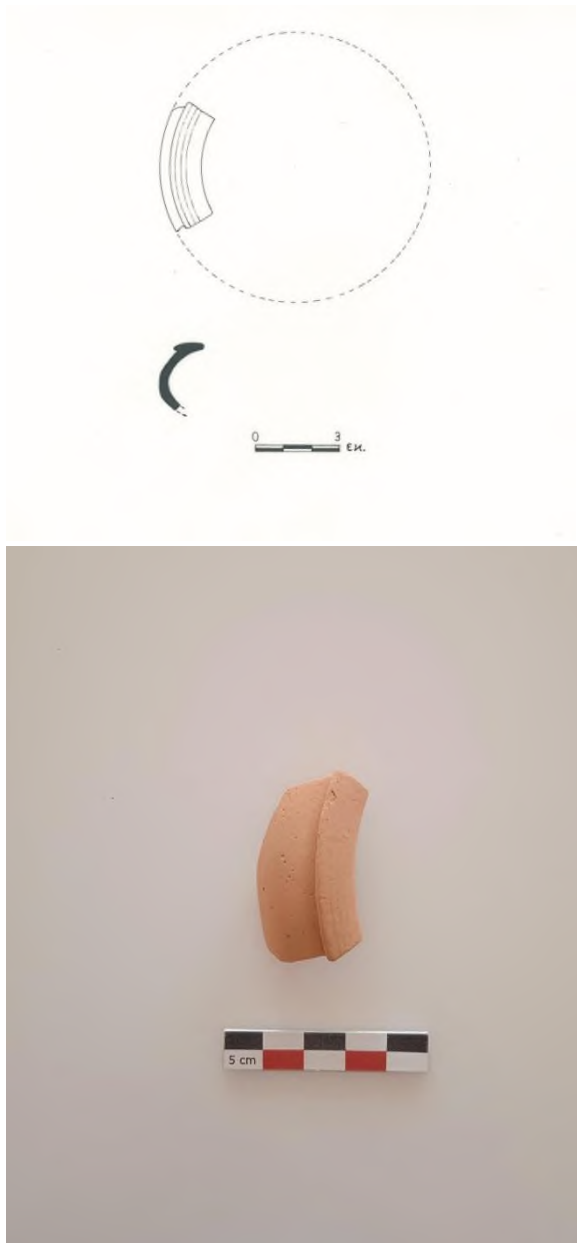
Πηλός πορτοκαλέρυθρος (5YR 6/6-6/8),
καθαρός. Μελανό, στιλπνό γάνωμα
καλύπτει την άνω επιφάνεια του χείλους και
όλο το εσωτερικό. Το σώμα και η βάση
φέρουν αραιό επίχρισμα στο χρώμα του
πηλού. Το γάνωμα είναι αρκετά
απολεπισμένο στην περιοχή του χείλους
αλλά διατηρείται στο εσωτερικό του
αγγείου.

Στενό, επίπεδο χείλος, ελαφρώς προεξέχον
προς το εξωτερικό. Σώμα καμπύλο
ιδιαίτερα στα χαμηλά τοιχώματα με κλίση
προς το εσωτερικό στη συνάντησή του με
το χείλος. Βάση επίπεδη.

Παρόμοιο με το ΑΕ240 ως προς το προφίλ
του χείλους και τον πηλό αλλά με όχι τόσο
κάθετα τοιχώματα. (*Agora IV*, τύπος 10,
23, αριθ.67, Πιν.3, 31)

β' τέταρτο 6^{οο}αι. π.Χ.

**Μελαμβαφής λύχνος - Agora IV, τύπος 11
Λ9**

**Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου
ΑΕ2957 Π2318, Τομή Τ35, ΒΑ Τχ32,
περίξ Κτίσματος 6**

Πάσα στ, Βάθος: -1,25 έως -1,33μ.,
Από διαλογή κεραμικής

Φάση 1

Μέγιστο σωζ. μήκος: 4,5εκ., ύψος:
2,9εκ., διαμ. σώματος: 9,5εκ.

Μικρό τμήμα χείλους και σώματος.
Τροχήλατος.

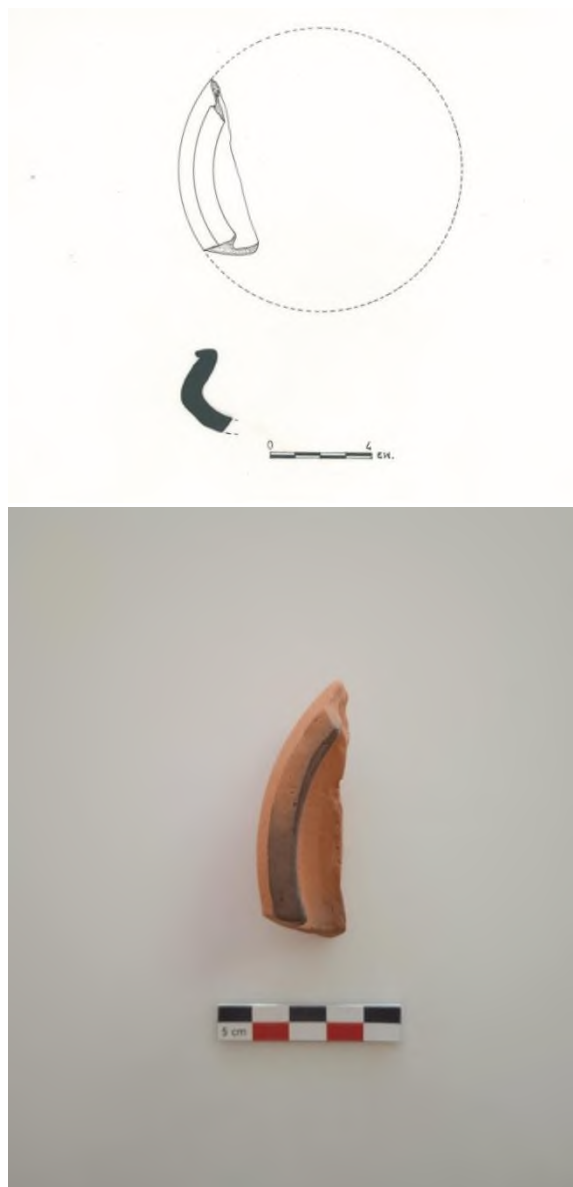
Πηλός ροζ αλλά και ελαφρώς
κιτρινωπός (7,5YR7/6) με λίγες
προσμείξεις. Έντονα ίχνη καστανού
γανώματος στο εσωτερικό, ιδιαίτερα
εσωτερικά του χείλους, και ελάχιστα
στην εξωτερική του επιφάνεια.

Χείλος σχετικά στενό, επίπεδο,
ελαφρώς προεξέχον εξωτερικά αλλά
και εσωτερικά. Σώμα ψηλό με αρκετά
καμπύλα τοιχώματα.

Πλησιέστερο παράλληλο ως προς το
σχήμα: Agora IV, τύπος 11, 24, αριθ.68,
πιν.3, 31.

Ύστερος 7^{ος} και 6^{ος}αι. π.Χ.

**Λύχνος, μίμηση κορινθιακού τύπου από εγχώριο ή άλλο εργαστήριο
Λ10**

**Τμήμα μελαμβαφούς(;) λύχνου
ΑΕ4354 Π3693, Τομή Π34,
Κτίσμα 3**

Πάσα γ', Βάθος: -079μ. έως -0,86μ.
Από διαλογή κεραμικής

Φάση 3

Μέγιστο σωζ. μήκος: 6,9εκ., ύψος:
3εκ. διαμ. σώματος: 11εκ.

Τμήμα χείλους, σώματος και γένεση
βάσης. Τροχήλατος.

Πηλός ανοιχτός κόκκινος (2,5YR
6/8). Μικρά ίχνη μελανού
επιχρίσματος.

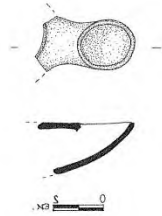
Χείλος στενό, επίπεδο, ελαφρώς έξω
νεύον. Σώμα καμπύλο, με ελαφρά
γωνίωση και κλίση προς τα έξω στο
μέσο του τοιχώματος. Βάση πιθανόν
επίπεδη.

Ίχνη καύσης στην άνω επιφάνεια του
χείλους.

Πλησιέστερο παράλληλο ως προς το
προφύλ: *Corinth* IV, τύπος I, 31-32,
προφ.3,4, εικ.14.

α' μισό 6^{ου} αι. π.Χ.

**Μυκτήρας λύχνου, πιθανόν ντόπιου εργαστηρίου(;) - Agora IV, τύπος 15
Λ11**

Μυκτήρας λύχνου
ΑΕ1114 Π892, Τομή Σ23,
υπαίθριος χώρος (περιοχή λίθινων
τετράγωνων κατασκευών)
Πάσα δ', Βάθος: -0,68μ., ΣΒΑ:
1,90μ., ΣΒΔ: 2,51μ.

Φάση 4

Μέγιστο σωζ. μήκος: 3,7εκ., ύψος:
2,3εκ.

Μυκτήρας λύχνου με μικρό τμήμα
χείλους.

Πηλός κοκκινωπός, αδρός με
χαλικώδεις προσμείξεις.

Μυκτήρας επιμήκης, κυλινδρικής
διατομής. Χείλος υποτυπώδες, έσω
νεύον.

Πλησιέστερο παράλληλο: *Agora IV,*
τύπος 15, 29, αριθ. 66, πιν.4,32

Ύστερος 6^{ος} - 480 π.Χ.

Λύχνος κορινθιάζοντος πηλού - εργαστηρίου - *Agora IV*, τύπος 16A - Παραλλαγή του τύπου

Λ12

**Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου
ΑΕ4345 Π3685, Τομή Τ33,
Κτίσμα 3, (περιοχή εσωτερικά της
αψίδας)**

B: -0,88μ. έως -1,01μ.

Φάση 2 ή 1

Μέγιστο σωζ. μήκος: 5,5εκ., ύψος:
2εκ. διαμ. σώματος: 8,5εκ.

Μικρό τμήμα χείλους, σώματος και
γένεση βάσης. Τροχήλατος.

Πηλός ροζ (7.5YR8/3), με λίγες
καστανού χρώματος προσμείξεις,
κορινθιακού ή κορινθιάζοντος
εργαστηρίου (Πελοποννησιακού;)

Ίχνη μελανού γανώματος στο
εσωτερικό και στο εξωτερικό.

Ίχνη καύσης στην επιφάνεια του
χείλους.

Χείλος επίπεδο, έντονα προεξέχον
με κατηφορική κλίση προς το
εσωτερικό. Σώμα με έντονη
γωνίωση και στη συνέχειά του
καμπύλο στη συνάντησή του με τη
βάση.

Πλησιέστερο παράλληλο ως προς το
προφίλ: *Agora*, 16A, 30-31, αριθ.
92, πιν. 4,32.

**Πρώιμος 6ος^{ος} - γ' τέταρτο 6^{ου}αι.
π.Χ.**

Hübinger, αριθ. 36, 175-176, πιν.
3,14 (πρόκειται για τυπικό, καλής
ποιότητας κορινθιακό προϊόν
εξαιτίας του ωχρού πηλού και της
βαφής με τη μορφή καστανέρυθρων
ταινιών στην επιφάνεια του
χείλους). *Tocra* II, 65, εικ. 26, πιν.
32-33 αριθ. 2270 (Corinthian
archaic lamps)

550 - 520 π.Χ. ή λίγο νωρίτερα

Λύχνος κορινθιάζοντας πηλού – εργαστηρίου – *Agora IV*, τύπος 16A
Λ13

**Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου
ΑΕ4264 Π3604 Τομή Π31, Νότιο
Πρόσκτισμα Κτίσματος 3**

πάσα γ', Βάθος: -0,65μ. έως -0,72μ.
Από διαλογή κεραμικής

Φάση 4

Μέγιστο σωζ. μήκος: 3,8εκ., μέγιστο
σωζ. ύψος: 1,4εκ., πλάτος χείλους:
1,9εκ., διάμ. σώματος: 8εκ.

Μικρό τμήμα χείλους και μικρό τμήμα
σώματος. Τροχήλατος.

Πηλός πολύ ανοιχτός καστανός
(10YR8/2)-λευκός, καθαρός με ίχνη
μελανού γανώματος στο εσωτερικό και
στο εξωτερικό.

Πλατύ επίπεδο χείλος, προεξέχον,
ενισχυμένο στην εξωτερική του πλευρά
και πιο λεπτό στην εσωτερική.
Ελαφρώς καμπύλο το τοίχωμα του
σώματος.

Παράλληλο: *Agora IV*, τύπος 16A, 30-
31, αριθ. 92, πιν.4,32. **Πρώιμος 6^{ος} - γ'
τέταρτο 6^{ου} αι. π.Χ.**

Isthmia III, τύπος II, 6-7, αριθ. 13, πιν.
1,14 (χείλος ευρύτερο, παρόμοιο
ωστόσο ως προς το σχήμα).

Hübinger 2003, 179, αριθ. 41, πιν.14,
520-470 π.Χ. Κορινθιακής προέλευσης
(παρόμοιο ως προς τον πηλό).

Λύχνος κορινθιακού εργαστηρίου - *Agora*, τύπος 16^A

Λ14

Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου

ΑΕ3475 Π2824, Τομή Ξ28, Κτίσμα1

Βάθος: -0,65μ. έως -0,79μ. Από διαλογή κεραμικής

Φάση 3

Μέγιστο σωζ. μήκος: 6,6εκ. σωζ. ύψος: 1,4εκ., διαμ. σώματος: 7,6εκ. ή 8εκ.

Τμήμα χείλους, μικρό τμήμα σώματος και γένεση μυκτήρα. Αποκρούσεις σε όλη την επιφάνεια του χείλους. Τροχήλατος.

Πηλός ανοιχτός καστανός-κιτρινωπός, ωχρός (2,5Y8/2-5Y8/2). Ίχνη μελανού γανώματος, έντονα απολεπισμένου στο εσωτερικό και στο εξωτερικό.

Χείλος σχετικά στενό και επίπεδο, ελαφρώς προεξέχον εξωτερικά. Σώμα κάθετο.

Παράλληλο: *Agora* IV, τύπος 16A, 30-31, αριθ. 92, πιν.4,32. **Πρώιμος 6^{ος} - γ' τέταρτο 6^{ου} αι π.Χ.**

Hübinger 2003, 178, αριθ. 38, πιν. 3,14 (κορινθιακό) **530 - 500 π.Χ.**

Μελαμβαφής λύχνος - Agora IV, τύπος 16B

Λ15

Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου

ΑΕ3180 Π2533, Τομή Τ27, περίξ
Κτίσματος 2 και Υπαίθριος χώρος

Βάθος: -0,78 έως -0,96μ. Από διαλογή
κεραμικής.

Φάση 2

Σωζ. μήκος: 4,6εκ. Σωζ. ύψος: 2,2εκ.
διαμ. Σώματος: 8 εκ., πλάτος χείλους
2,6εκ.

Πηλός ροζ ανοιχτός, ροδαλός (7,5YR 8/2
- 8/3), καθαρός. Μελανό στιλπνό
γάνωμα, απολεπισμένο κατά τόπους,
καλύπτει την επιφάνεια του χείλους, και
το εσωτερικό. Εξωτερικά το σώμα
αφήνεται στο χρώμα του πηλού.

Πλατύ και επίπεδο χείλος, προεξέχον
εξωτερικά. Κάθετο σώμα, που
καμπυλώνει στην ανάπτυξη της βάσης.
Βάση επίπεδη.

Παράλληλα: *Corinth* IV.2, τύπος II, 35-
38, πιν.14, προφ.12, **β' μισό 6^{ου} αι. π.Χ.**,
Agora IV, τύπος 16B, αριθ. 100 ή 110,
31-33, πιν. 4,32, **Τελευταίο τέταρτο 6^{ου}
αι. - 480 π.Χ.**

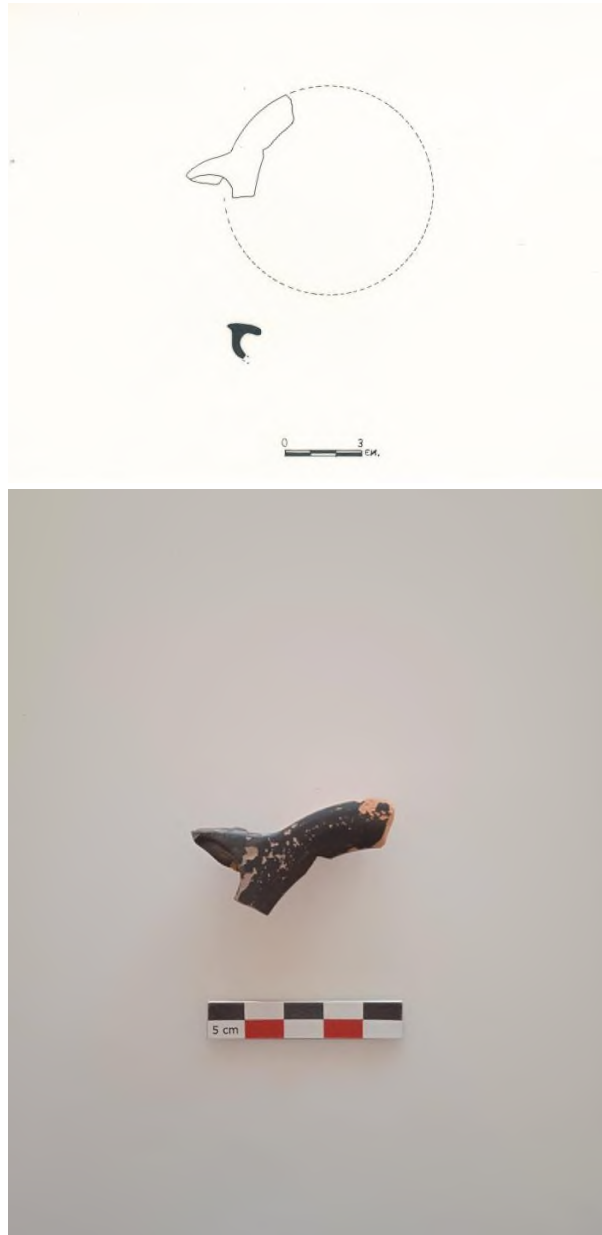
Hübinger, 184, αριθ. 55, πιν. 4,15 **500-
470 π.Χ.**, *Kerameikos*, XI, 16-17, DRL,
αριθ. 13, πιν. 6,7, **520 - 480 π.Χ.**. Bailey
1975, 31, Q16, πιν. 6,7, **τελευταίο
τέταρτο 6^{ου}αι. π.Χ.**

Blondé 1983, 61-68, (Archaic lamps with
flat overhanging rims), αριθ. 38 ή 39,
εικ.5. (πιθανόν ο τύπος να συνεχίζει και
μετά το 480 π.Χ. έως και β' τέταρτο
5^{ου}αι. π.Χ.).

Παρλαμά-Σταμπολίδης, 2000, 66, αριθ.
38, **525 - 480 π.Χ.**

Μελαμβαφής μικρός λύχνος-παραλλαγή Agora IV, τύπος 16B

Λ16

**Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου
ΑΕ3383 Π2733, Τομή Σ29,
υπαίθριος χώρος μεταξύ Κτίσματος
2 και 3.**

Πάσα στ', Βάθος: -0,76 έως -0,83μ.
Από διαλογή κεραμικής.

Φάση 3

Μέγιστο σωζ. μήκος :4,9εκ., ύψος:
1,3εκ., διάμ. σώματος: 7εκ.

Τμήμα χείλους, σώματος και μικρό
τμήμα μυκτήρα. Τροχήλατος.

Πηλός ανοιχτός καφέ-κοκκινωπός,
καθαρός(5YR 6/4). Στιλπνό μελανό
γάνωμα καλύπτει το χείλος στην
εξωτερική του πλευρά, το τμήμα του
μυκτήρα καθώς και το εσωτερικό του
σώματος. Το σώμα στην εξωτερική
πλευρά του βάφεται με αραιό
επίχρισμα στο χρώμα του πηλού.

Χείλος στενό, κυρτό με κλίση προς το
εσωτερικό, προεξέχον ελαφρώς προς
το εξωτερικό. Σώμα χαμηλό και
καμπύλο. Μυκτήρας βραχύς με
μεγάλη οπή καύσης, ωοειδούς
σχήματος που εισχωρεί ελαφρώς στο
χείλος.

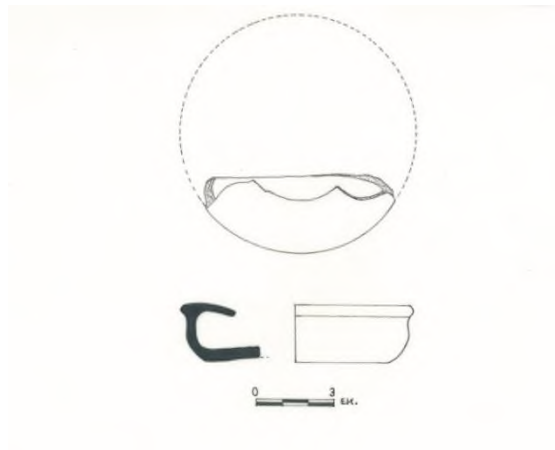
Παράλληλο: Agora IV, τύπος 16B-16
Variants

**Τελευταίο τέταρτο 6^{ου}αι. - περ. 480
π.Χ.**

Πλησιέστερο παράλληλο: Bailey
1975, Q13.31, πιν. 6,7.

Μελαμβαφής λύχνος – παραλλαγή *Agora IV*, τύπος 16B

Λ17

Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου

ΑΕ1245 Π1002, Τομή Ρ30, περίξ
Κτίσματος 2 - υπαίθριος χώρος

Βάθος: -0,75μ.

Φάση 3

Μέγιστο μήκος: 7,2εκ., ύψος: 2,2εκ.,
διάμ. σώματος: 9εκ.

Τμήμα χείλους, σώματος και βάσης.
Τροχήλατος.

Πηλός ανοιχτός πορτοκαλόχρωμος
(7,5YR6/6), καθαρός. Στιλπνό μελανό
γάνωμα σε όλη την επιφάνεια του
χείλους αλλά και στο εσωτερικό του
πυθμένα. Η εξωτερική πλευρά του
σώματος και της βάσης αφήνεται στο
χρώμα του πηλού ή βάφεται με αραιό
επίχρισμα στο χρώμα του πηλού.

Πλατύ επίπεδο χείλος, ελαφρώς
προεξέχον εξωτερικά και με κατηφορική
κλίση προς το εσωτερικό. Σώμα σχετικά
ψηλό και κάθετο αλλά και ελαφρώς
καμπύλο προς το σχηματισμό της
επίπεδης βάσης.

Παράλληλο: *Agora IV*, τύπος 16B

Παρόμοιο: Hübinger 2003, 189-190,
αριθ. 58, πιν.4,15. (Περιοχή παραγωγής
μη σαφώς καθορισμένη, Αττική ή
Βοιωτία. Θα μπορούσε να αποδοθεί σε
βοιωτικό εργαστήριο, λόγω του ανοιχτού
καφέ χρώματος πηλού και του άτονου
μελανού γανώματος.) **Περ. 520 - 470
π.Χ.**

Μελαμβαφής λύχνος – παραλλαγή *Agora IV*, τύπος 16B

Λ18

ΑΕ1265 Π1019, Τομή Σ30, Νότιο Πρόσκτισμα Κτίσματος 3

Πάσα στ', Βάθος: -0,75μ., ΣΝΔ: 1,80μ., ΣΝΑ: 2,70μ.

Φάση 3

Μέγιστο σωζ. μήκος: 6,8εκ., ύψος: 2,2εκ., διαμ. σώματος: 10εκ.

Τμήμα χείλους, σώματος και μικρή γένεση μυκτήρα. Τροχήλατος.

Πηλός ανοιχτός πορτοκαλόχρωμος (7,5YR6/6), καθαρός. Στιλπνό μελανό γάνωμα σε όλη την επιφάνεια του χείλους και στο εσωτερικό αλλά αρκετά απολεπισμένο. Η εξωτερική πλευρά του σώματος αφήνεται στο χρώμα του πηλού.

Πλατύ, κυρτό χείλος, ελαφρώς προεξέχον εξωτερικά και με κατηφορική κλίση προς το εσωτερικό. Σώμα καμύλο.

Παραλλαγή του τύπου 16B με κυρτό χείλος προς το εσωτερικό και μικρότερη προεξοχή εξωτερικά.

Παράλληλα: *Agora IV*, τύπος 16B, 31-32, αριθ. 98, πιν.4,32.

Μαντζώρου 1977, 111, αριθ.16, εικ.1, πιν.76.

δ' τέταρτο του 6^{ου} αι. – περ. 480 π.Χ., Hübinger 2003, 190-191, αριθ. 60 πιν. 4,15. Απροσδιόριστος τόπος παραγωγής, πιθανόν Αττική. **Περ. 520 - 470 π.Χ.**

Μελαμβαφής λύχνος-παραλλαγή *Agora IV*, τύπος 16B

Λ19

**Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου
ΑΕ3385 Π2735, Τομή Τ26**

Πάσα στ', Βάθος: -0,70μ. έως -
0,84μ.

Από διαλογή κεραμικής

Φάση 3

Μέγιστο σωζ. μήκος: 8εκ., ύψος:
1,6εκ., διαμ. σώματος: 9εκ.

Συγκολλημένος από τρία τμήματα.
Τροχήλατος.

Πηλός πορτοκαλόχρωμος
(7.5YR7/8), καθαρός. Στιλπνό
γάνωμα, απολεπισμένο κατά
τόπους, καλύπτει όλο το χείλος
εξωτερικά και εσωτερικά καθώς και
το εσωτερικό του σώματος. Το
σώμα στην εξωτερική του πλευρά
αφήνεται στο χρώμα του πηλού.

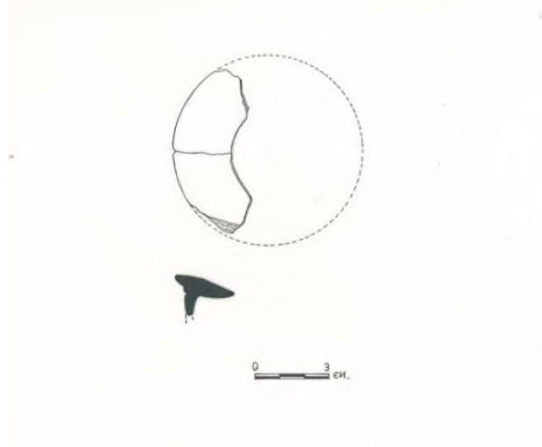
Χείλος ευρύ, έντονα κυρτό προς το
εσωτερικό. Σώμα χαμηλό και ευρύ.

Παράλληλο: *Agora IV*, τύπος 16B,
31-32, αριθ.98, πιν.4,32. **Τελευταίο
τέταρτο 6^{ου} αι. – 480 π.Χ.**

Hübinger 2003, 190-191, αριθ. 60
πιν.4,15. Απροσδιόριστος τύπος
παραγωγής, πιθανόν Αττική. **Περ.
520 - 470 π.Χ.**

Πρόκειται για παραλλαγή του τύπου
16B με έντονα κυρτό χείλος προς το
εσωτερικό.

**Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου – Παραλλαγή *Agora* IV, τύπος 16B
Λ20**

Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου

**ΑΕ3346 Π2697, Τομή Ρ30. υπαίθριος
χώρος**

Βάθος: -0,35μ. έως -0,77μ.

ΑΕ3920 Π3262, Τομή Π26, δρόμος Βάθος:
-0,61μ. έως 0,71 μ. Από διαλογή κεραμικής.
Μέγιστο σωζ. μήκος: 6,5εκ., ύψος:1,6εκ.,
διαμ. σώματος:7,7εκ.

Συνανήκοντα και συγκολλώμενα τμήματα
χείλους, σώματος και γένεση μυκτήρα.
Τροχήλατος. Φέρει έντονα ίχνη καύσης.

Πηλός ανοιχτός καστανός, καθαρός. Στιλπνό
γάνωμα σε όλη την επιφάνεια του χείλους το
οποίο εφαρμόζεται με ζώνες μελανού και
καστανού χρώματος. Σε κάποια σημεία είναι
απολεπισμένο.

Πλατύ επίπεδο χείλος και με έντονη
κατηφορική κλίση προς το εσωτερικό,
προεξέχον εξωτερικά και εκτεινόμενο
κυρίως στο εσωτερικό. Μικρό τμήμα
κάθετου σώματος.

Παράλληλο: *Agora* IV, τύπος 16B,
Παραλλαγή με έντονη κλίση του χείλους
προς το εσωτερικό.

Πλησιέστερο παράλληλο:

Isthmia III, 6, αριθ. 18, πιν. 1,14.

**Μελαμβαφής λύχνος – Παραλλαγή Agora IV, τύπος 16B
Λ21**

**Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου
ΑΕ3384 Π2334, Τομή Π28, περίξ
Κτίσματος 2 και υπαίθριος χώρος
Πάσα 6, Βάθος: -0,80μ .έως -0,86μ. Από
διαλογής κεραμικής.**

Φάση 3

Μέγιστο σωζ. μήκος: 9εκ., ύψος: 2,2εκ.,
διάμ. σώματος: 8,5εκ., πλάτος χείλους:
2,3εκ.

Τμήμα χείλους, σώματος, βάσης και
γένεση μυκτήρα. Συγκολλημένος.
Τροχήλατος.

Πηλός πορτοκαλόχρωμος (5YR6/6),
καθαρός. Στιλπνό μελανό γάνωμα
καλύπτει την εξωτερική επιφάνεια του
χείλους και τη γένεση του μυκτήρα. Το
σώμα καλύπτεται με αραιή βαφή στο
χρώμα του πηλού.

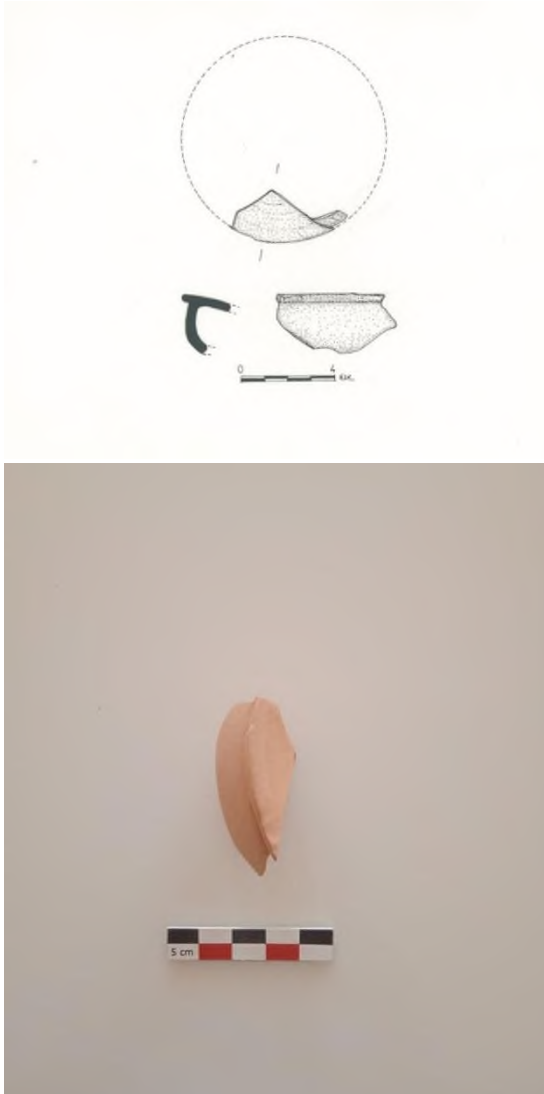
Παράλληλο: Agora IV τύπος 16B
Παραλλαγή του τύπου.

Πλησιέστερο παράλληλο: Hübinger
2003, 189-190, αριθ.58 ,πιν.. 4,15.

520 -470 π.Χ.

Μελαμβαφής λύχνος – Παραλλαγή *Agora IV*, τύπος 16B (κορινθιάζοντας εργαστηρίου;)

Λ22

Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου

ΑΕ4210 Π3551, Τομή T29, Νότιο Πρόσκτισμα Κτίσματος 3

Πάσα ε', Βάθος: -0,87μ. έως -0,84μ. Από διαλογή κεραμικής.

Φάση 3

Μέγιστο σωζ. μήκος: 5εκ., ύψος:2,5εκ., διαμ. σώματος: 8,9εκ.

Τμήμα χείλους και σώματος. Τροχήλατος. Πηλός ροζ (7.5YR 8/3), καθαρός. Ίχνη καστανής ταινίας γανώματος στην εξωτερική επιφάνεια του χείλους. Το σώμα αφήνεται στο χρώμα του πηλού.

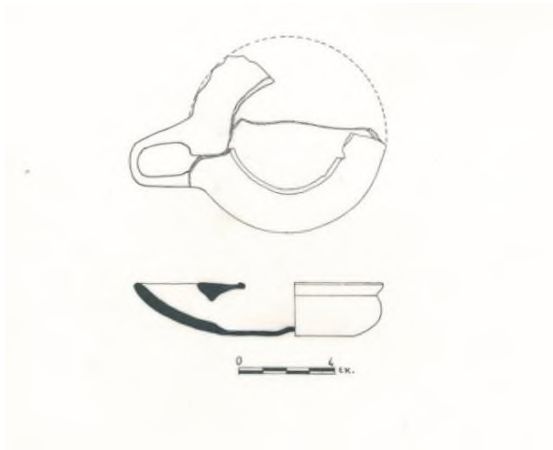
Ευρύ και επίπεδο χείλος με κλίση ελαφρώς προς το εσωτερικό. Κάθετο σχετικά σώμα το οποίο καμπυλώνει προς το σχηματισμό της βάσης.

Παράλληλα: *Agora IV*, τύπος 16B, Παραλλαγή με ευρύτερο χείλος, (εξελιγμένος, μεταγενέστερος τύπος)

Τελευταίο τέταρτο 6^{ου}αι. - 480 π.Χ.

Για πλησιέστερο παράλληλο: Blondé 1983, 61-67, αριθ. 56, εικ. 6, 61-68, (Archaic Lamps with flat over hanging rims), πιθανόν ο τύπος να συνεχίζει και μετά το 480π.Χ. - β' τέταρτο 5^{ου}αι. π.Χ.)

**Λύχνος - παραλλαγή με ακμή στην απόληξη του χείλους – Agora IV, τύπος 16B
Λ23**

Μελαμβαφής λύχνος

ΑΕ1248 Π1005, Τομή Ρ30, υπαίθριος χώρος

Πάσα ε', Βάθος: -0,74μ., ΣΒΑ: 1,80μ.
ΣΝΑ: 2,20μ.

ΑΕ4120 Π3461, Τομές Ρ31-Σ30-Σ31-Τ30-Τ31, Νότιο Πρόσκτισμα Κτίσματος 3

Βάθος: -0,82 έως -1,00 μ. και 0,87 - 0,93 μ. Από διαλογής κεραμικής

Φάση 1

Μέγιστο σωζ. μήκος: 10,4εκ., ύψος: 2,2εκ., διαμ. σώματος: 8εκ.

Τμήμα σώματος, χείλους, βάσης και ολόκληρος ο μυκτήρας. Συγκολλημένος από δύο τμήματα. Τροχήλατος.

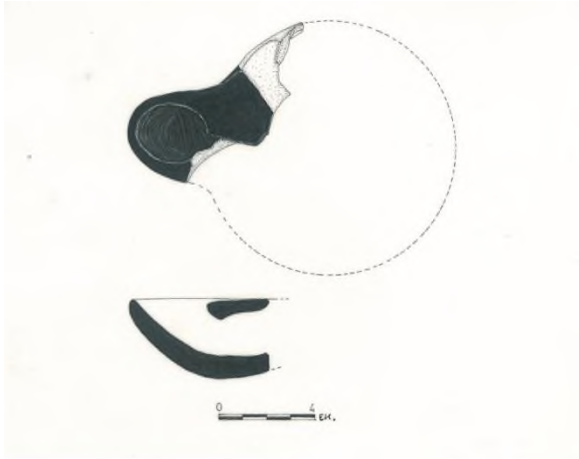
Πηλός πορτοκαλόχρωμος (7.5YR6/6). Μελανό, σχετικά θαμπό γάνωμα, αρκετά απολεπισμένο, στην εξωτερική επιφάνεια του χείλους, στο εσωτερικό και σε όλο τον μυκτήρα.

Σώμα σχετικά χαμηλό και πλατύ, με σχεδόν καμπύλα τοιχώματα. Χείλος επίπεδο που προεξέχει εξωτερικά και καταλήγει σε μια μικρή υπερυψωμένη ακμή στο εσωτερικό. Μυκτήρας ωοειδούς σχήματος, δεν εισχωρεί στην περιφέρεια του χείλους, επίπεδος στο ανώτερο τμήμα του με μεγάλη ανάλογου σχήματος οπή καύσης. Επιφάνεια έδρασης επίπεδη και ελαφρώς κοίλη στην περιοχή του πυθμένα. Παράλληλο: Agora IV, τύπος 16B, παραλλαγή με μικρή ακμή στην απόληξη του χείλους.

Τελευταίο τέταρτο 6^{ου} αι. - 480 π.Χ.

**Μελαμβαφής λύχνος - Agora IV, τύπος 16B
Λ24.**

**Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου
ΑΕ1956 Π1578, Τομή Ε31,
Εσωτερικό Κτίσματος 2**

Πάσα ε' -0,90 έως-1,00μ., ΣΒΑ: 3,25μ.
ΣΝΑ: 4,10μ.

Φάση 2

Μέγιστο σωζ. μήκος: 9,2εκ. ύψος:
3,4εκ., διαμ. σώματος: 10,5εκ.

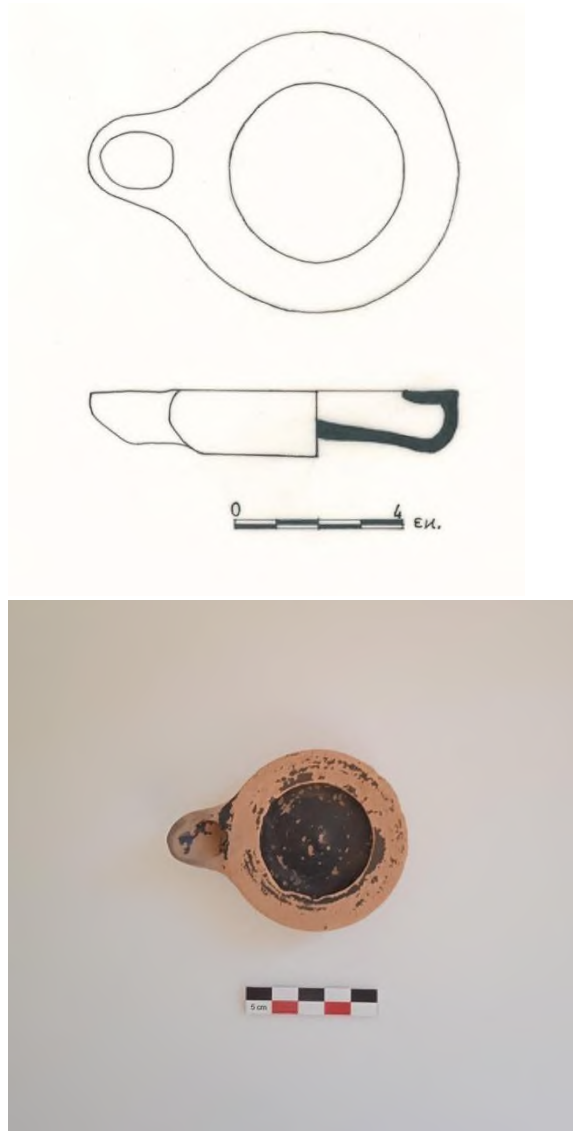
Μικρό τμήμα σώματος, δίσκου, βάσης
και το μεγαλύτερο τμήμα του μυκτήρα.
Τροχήλατος.

Πηλός καστανέρυθρος (7.5YR 6/6),
καθαρός. Στιλπνό μελανό γάνωμα κατά
τόπους απολεπισμένο καλύπτει το
εσωτερικό του σώματος ενώ η περιοχή
του μυκτήρα βάφεται εσωτερικά και
εξωτερικά. Η επιφάνεια του χείλους
αφήνεται στο χρώμα του πηλού, εκτός
ίσως από μια μικρή ταινία στην απόληξή
του.

Σώμα με καμπύλα τοιχώματα, χείλος
επίπεδο, ελαφρώς προεξέχον εξωτερικά.
Ο μυκτήρας μεγάλος, ανάλογος του
μεγέθους του λύχνου, εισχωρεί στην
περιφέρεια του δίσκου με μεγάλη,
ελλειψοειδούς σχήματος οπή καύσης.
Παράλληλο: Agora IV, τύπος 16B,
παραλλαγή ελαφρώς προεξέχον
εξωτερικά και με μικρή ακμή στην
απόληξη του χείλους.

**Τελευταίο τέταρτο 6^{ου}αι. π.Χ. - 480
π.Χ.**

**Λύχνος – παραλλαγή Agora IV, τύπος 16B
Λ25**

Μελαμβαφής λύχνος

ΑΕ1615 Π1314, Τομή Ρ34, Κτίσμα 3

Πάσα γ', Βάθος: -0,80μ., ΣΝΔ: 1,50μ.

ΣΝΑ: 2,54μ.

Φάση 3

Ύψος: 1,5εκ., διάμ. σώματος: 6,5εκ.

Ακέραιος. Μικρές αποκρούσεις στην περιφέρεια του δίσκου.

Πηλός πολύ ανοιχτός καστανός-κιτρινωπός (10YR8/4-8/6) με χαλικώδεις προσμείξεις. Μελανό γάνωμα καλύπτει την εξωτερική επιφάνεια του λύχνου, καλά διατηρημένο στο εσωτερικό και αρκετά απολεπισμένο στην περιοχή του χείλους και στον μυκτήρα. Ίχνη καύσης στην περιοχή του μυκτήρα.

Χείλος επίπεδο και στενό, ελαφρώς προεξέχον εξωτερικά, με μια αμυδρή ανύψωση στην απόληξή του. Σώμα χαμηλό με τοιχώματα κάθετα στο χείλος και καμπύλο στη γένεση της βάσης. Μυκτήρας βραχύς με μεγάλη ωοειδούς σχήματος οπή καύσης που δεν εισχωρεί στο χείλος.

Βάση επίπεδη με υπερυψωμένο πυθμένα.

Παράλληλο: *Agora IV*, τύπος 16B

Το χαμηλό σώμα και το στενό χείλος που προεξέχει ελάχιστα εξωτερικά, το τοποθετούν στις πρώιμες παραλλαγές του τύπου 16B.

Τελευταίο τέταρτο 6^{ου}αι. - 480 π.Χ.

Μελαμβαφής λύχνος - *Agora IV*, τύπος 19A – 19B

Λ26

Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου

ΑΕ1204 Π965, Τομή Ν23, δρόμος

Πάσα ζ', Βάθος: -0,64 έως -1,08μ., ΣΒΔ: 1,08μ., ΣΝΔ: 3,33μ.

Φάση 3

Μέγιστο σωζ. μήκος: 3,9εκ., ύψος: 1,9εκ.

Μικρό τμήμα χείλους, σώματος και βάσης.

Αποκρούσεις στο χείλος. Τροχήλατος.

Πηλός ανοιχτός πορτοκαλόχρωμος (7.5YR7/4-7/6) με αρκετές προσμείξεις και έντονη ασημίζουσα μίκα. Υπόλειμμα καστανέρυθρου γανώματος στο εσωτερικό και στο εξωτερικό.

Χείλος στενό και επίπεδο με κατηφορική κλίση. Σώμα με τοιχώματα κάθετα με κλίση προς το εσωτερικό. Επιφάνεια έδρασης επίπεδη, ελαφρώς καμπύλη και με τάση ανόδου πιθανόν για τη δημιουργία εξάρματος ή διάτρητου κεντρικού στελέχους.

Στην εξωτερική πλευρά του σώματος ωτίο, τριγωνικής διατομής.

Αποτελεί το μοναδικό παράδειγμα αυτής της περιόδου που φέρει ωτίο στο σώμα.

Παράλληλο ως προς το προφίλ: *Agora IV*, τύπος 19A, 39-40, αριθ. 135, πιν.5,33.

Τελευταίο τέταρτο 6^{ου} αι. - 480 π. Χ.

Bailey 1975, 301, (SICILY) Q639, Q640 πιν. 120-121. **β' μισό 6^{ου} ή α' μισό 5^{ου} αι. π.Χ.**

Παρόμοιο: Blondé 1983, αριθ. 30, εικ. 4 Archaic Lamps, rim enclosing the body; rim at acute angle to wall.

Λύχνος κορινθιάζοντος πηλού – *Agora IV*, τύπος 19B

Λ27

Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου

ΑΕ977 Π1783, Τομή Τ27, υπαίθριος
χώρος Βάθος: -0,61μ., ΣΝΔ:2,00μ.
ΣΝΑ:2,79μ.

Φάση 3

Μέγιστος σωζ. μήκος: 7εκ., ύψος: 2εκ.,
διαμ. σώματος: 7εκ.

Τμήμα χείλους, σώματος και βάσης.

Πηλός ροζ - ανοιχτός καστανέρυθρος
(5YR 8/2) εύθρυπτος. Μελανό θαμπό
γάνωμα καλύπτει το εσωτερικό ενώ
μελανή ταινία καλύπτει τη μεγαλύτερο
μέρος του χείλους. Ο ώμος αφήνεται στο
χρώμα του πηλού.

Στενό επίπεδο χείλος με κλίση ελαφρώς
προς τα κάτω. Καμπύλο, χαμηλό σώμα.
Βάση επίπεδη.

Παράλληλο: *Agora IV*, τύπος 19A - 19B,
αριθ. 136, πιν.5,33.

Τελευταίο τέταρτο 6^{ου} αι. - 480 π. Χ.

Παρόμοιο: Blondé 1983, αριθ. 31 εικ.4
(Archaic Lamps, rim enclosing the body;
rim at acute angle to wall)

Μελαμβαφής λύχνος - Agora IV, τύπος 19A

Λ28

Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου

ΑΕ822 Π670, Τομή Ο27, Κτίσμα 1

Πάσα γ', Βάθος: -0,55μ., ΣΒΔ: 3,01μ.

ΣΒΑ: 0,77μ.

Φάση 4

Μέγιστο σωζ. μήκος: 8,4εκ., ύψος: 2εκ.
διαμ. σώματος: 8,5εκ.

Τμήμα χείλους, σώματος και βάσης.
Συγκολλημένος από τρία τμήματα.
Τροχήλατος.

Πηλός καστανέρυθρος (7.5YR 7/6).
Ελάχιστα ίχνη μελανού γανώματος στην
εξωτερική επιφάνεια και στην περιοχή
γένεσης της βάσης.

Στενό, επίπεδο χείλος με κλίση προς το
εσωτερικό. Σώμα καμπύλο, χαμηλό και
ευρύ από το οποίο γεννάται επίπεδη
επιφάνεια έδρασης.

Ανήκει πιθανόν στους τύπους των λύχνων
με κεντρικό διάτρητο στέλεχος.

Πλησιέστερο παράλληλο ως προς το
προφίλ: *Agora* IV, τύπος 19A, 39-40,
αριθ.131,135, πιν. 5,33. **Τελευταίο
τέταρτο 6^{ου} αι. - 480 π.Χ.**

Tocra II, 65, εικ. 26, πιν. 32, αριθ. 2271
(Ανατολικής Ελλάδας αρχαϊκοί λύχνου)
πιθανόν τύπος με δύο μυκτήρες. Τέλη 6^{ου}
αι.π.Χ. και αργότερα.

Παρόμοιο: Blondé 1983, αριθ. 28, πιν. 4
(Archaic Lamps, rim enclosing the body;
rim at acute angle to wall)

Durpont 1987, 49, εικ.7. Durpont 2005,
76, εικ. 1g (Λύχνοι της Βόρειας περιοχής
της Ανατολικής Ελλάδας. Αναφέρονται
τέτοια δείγματα πλην των Ταυχείρων,
στην Αίγινα, στη Ρόδο στην Όλυθο, στην
Σαμοθράκη κ.α.). Κάποια από αυτά
διαθέτουν δύο αντίωτους μυκτήρες.

β' μισό 6^{ου} αι. π.Χ..

Μελαμβαφής λύχνος - μίμηση αττικού τύπου - Agora IV, τύπος 20

Λύχνοι με χείλος με τη μορφή ανυψωμένης ταινίας ή ανυψωμένου πλατύ δακτυλίου

Λ29

Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου

ΑΕ884 Π718, Τομή Π28, περίξ Κτίσματος 2 και υπαίθριος χώρος
Πάσα γ', Βάθος:-0,55μ. ΣΒΑ: 1,20μ.
ΣΝΑ: 4,40μ.

Φάση 4

Μέγιστο σωζ. μήκος: 8εκ., ύψος: 2εκ.,
διαμ. σώματος: 7,5εκ.

Τμήμα χείλους, σώματος, βάσης και
μυκτήρας. Συγκολλημένος.

Τροχήλατος.

Πηλός ροζ, καθαρός. Στιλπνό μελανό
γάνωμα, ιδιαίτερος απολεπισμένο,
καλύπτει το χείλος, τον ώμο και τον
μυκτήρα. Σώμα με καμπύλα τοιχώματα,
καμπύλος ώμος και χείλος με τη μορφή
πλατιάς ανυψωμένης ταινίας.
Μυκτήρας με μεγάλη οπή καύσης.

Παράλληλα: *Agora IV*, τύπος 20, 43-
44, αριθ.149, πιν.34. **500 -4 80π.Χ.**

Kerameikos XI, τύπος RSL 3, 25, αριθ.
71,72, πιν. 16,17. **500-460 π.Χ.**

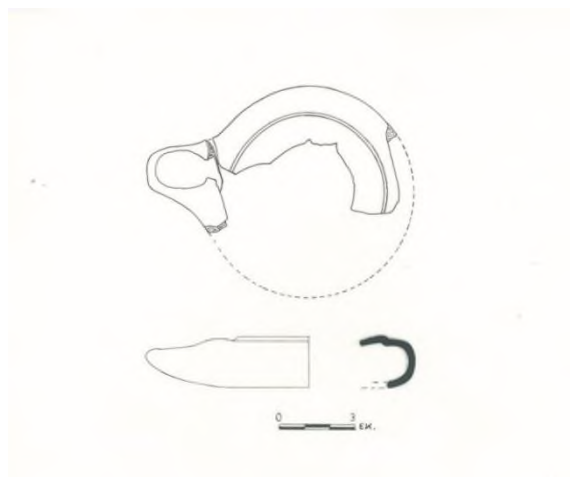
Bailey 1975, 34, Q21, πιν.8,9 (Αττικό,
λέγεται ότι είναι από το Tharros της
Σαρδηνίας)

Blondé 1983, 72 αριθ. 69-70, εικ. 6
(Lamps with continuous curve from
wall to rim. Raised band around filing
hole), **5^{ος}αι. π.Χ.**

Isthmia III, τύπος V, 12-13, αριθ.75,
πιν. 2,16, **500 - 480 π.Χ.**

Hübinger 2003, 280, αριθ. 175, 178,
πιν. 10, 21. **520 - 460 π.Χ.** (Δυτική
Πελοπόννησος ή Ηλεία). Το χρώμα του
πηλού, απαλό ροζ με μαρμαρυγία τα
διαχωρίζει από τα αττικά δείγματα.

**Μελαμβαφής λύχνος -Agora IV, τύπος 20
Λ30**

**Τμήμα μελαμβαφούς μονόμυξου
λύχνου**

ΑΕ2152 Π1724, Τομή Ο29, Κτίσμα 2

Πάσα ε', Βάθος: -0,75 έως -0,82μ. Από
διαλογή κεραμικής

ΑΕ438 Π354, Τομή Ο29

Πάσα β', Βάθος: -0,40 έως -0,54μ. Από
διαλογή στο πεδίο.

Φάση 4

Μέγιστο σωζ. μήκος: 9,9εκ., ύψος:
2,1εκ., διαμ. σώματος: 8,3εκ.

Τμήμα σώματος, χείλους, και μυκτήρας.
Συγκολλημένος. Τροχήλατος.

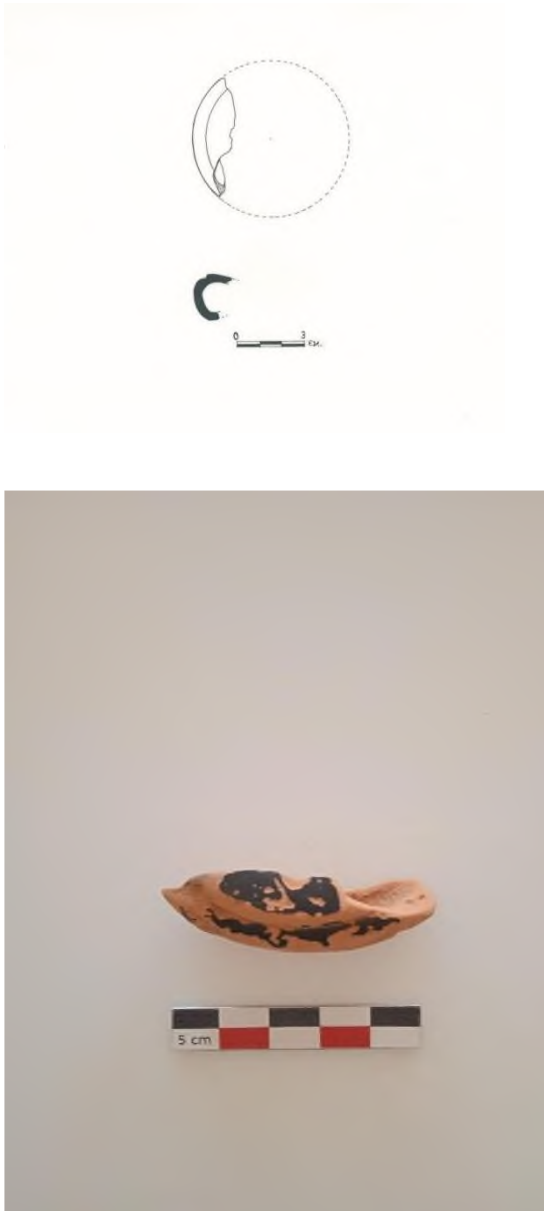
Πηλός πορτοκαλόχρωμος (5YR 6/6),
θαμπός. Ίχνη μελανού γανώματος σε όλη
την εξωτερική, την εσωτερική επιφάνεια
και στην περιοχή του μυκτήρα.

Σώμα με καμπύλα τοιχώματα, καμπύλος
ώμος και χείλος με τη μορφή πλατιάς
ανυψωμένης ταινίας. Μυκτήρας με
μεγάλη, ωοειδούς σχήματος, οπή
καύσης.

Παράλληλα: *Agora IV*, τύπος 20, 43-44,
αριθ.149, πιν.34. **500 – 480 π.Χ.**

Όμοιο με το Λ29. Ωστόσο, ο πηλός είναι
πιο κοκκινωπός.

**Μελαμβαφής λύχνος - Agora IV, τύπος 20
Λ31**

Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου

ΑΕ3790 Π3132, Τομή Ν26, Κτίσμα 5

Πάσα γ', Βάθος: -0,44μ. έως -0,59μ.

Φάση 4

Μέγιστο σωζ. μήκος: 5,4εκ. ύψος: 2,2εκ.
διαμ. σώματος: 7εκ.

Μικρό τμήμα σώματος, χείλους και βάσης.
Τροχήλατος.

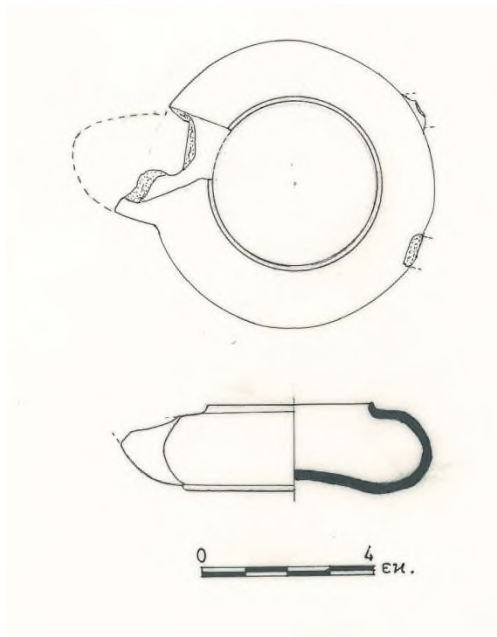
Πηλός καστανός ανοιχτός. Στιλπνό
μελανό γάνωμα, αρκετά απολεπισμένο
στην εξωτερική επιφάνεια του χείλους και
στο εσωτερικό.

Το χείλος έχει τη μορφή ανυψωμένης
ταινίας, γύρω από την οπή πλήρωσης.
Σώμα με καμπύλα τοιχώματα.

Παράλληλα: *Agora IV*, τύπος 20, 43-44,
αριθ.149, πιν.34. **500 - 480 π.Χ.**

Όμοιο με **Λ29, Λ30.**

**Μελαμβαφής λύχνος - μίμηση αττικού τύπου *Agora IV*, τύπος 20
Παραλλαγή με ανασηκωμένο μικρό δακτύλιο γύρω από την οπή πλήρωσης
Λ32**

**Μελαμβαφής μονόμυξος λύχνος
ΑΕ1383 Π1127, Τομή Ξ30
ΑΕ503 Π407, Τομή Ξ31, Κτίσμα2
Φάση 4**

Ύψος: 2,3εκ., διαμ. σώματος: 6,7εκ.,
διαμ. οπής πλήρωσης: 3,6εκ.

Απουσιάζει το μεγαλύτερο τμήμα του
μυκτήρα και τμήμα της περιφέρειας του.
Πηλός καστανέρυθρος (5YR5/6),
καθαρός. Ίχνη μελανού γανώματος σε
μικρά σημεία της επιφάνειάς του.

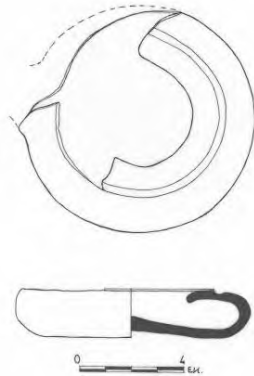
Σώμα και ώμος καμπύλο. Λεπτός
ανασηκωμένος δακτύλιος γύρω από την
οπή πλήρωσης. Σώμα χαμηλό με
καμπύλα τοιχώματα. Βάση με ευδιάκριτη
κοιλότητα στον πυθμένα.

Παράλληλο: *Agora IV*, τύπος 20, 43-44,
αριθ. 154, πιν. 6,35. **α' τέταρτο 5^{ου} αι.
π.Χ.**

Hübinger 2003, 274, αριθ. 165, πιν. 9,20,
520-470 π.Χ. (αττικής προέλευσης).

Μελαμβαφής λύχνος - Παραλλαγή με αυλάκωση πριν τον πλατύ δακτύλιο ή την ανυψωμένη ταινία - Agora IV, τύπος 20

Λ33

Μελαμβαφής μονόμυξος λύχνος
ΑΕ1119 Π996, Τομή Τ33, Κτίσμα 3

Πάσα γ', Βάθος:,-0,80μ., ΣΝΑ:3,31μ.
ΣΝΔ: 2,70μ.

Φάση 4

Ύψος: 1,8εκ. διάμ. σώματος: 8,9εκ.
διαμ. οπής πλήρωσης: 3,7εκ.

Μεγάλο τμήμα σώματος, χείλους και βάσης μελαμβαφούς λύχνου. Απουσιάζει ολόκληρος ο μυκτήρας και σημαντικό τμήμα της περιφέρειάς του. Τροχήλατος.

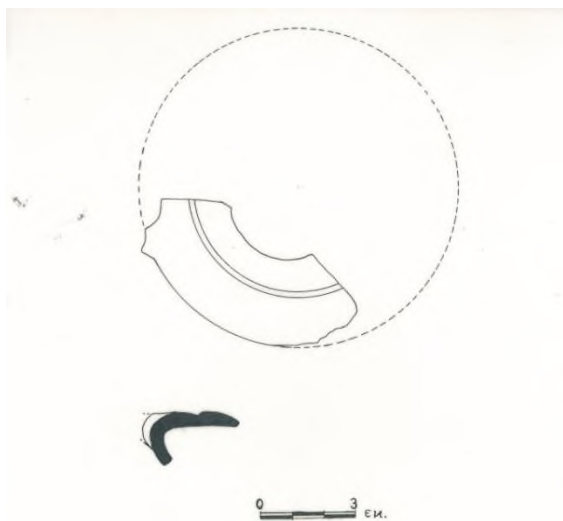
Πηλός ανοιχτός πορτοκαλόχρωμος (7.5YR8/6-7/6), καθαρός. Στιλπνό μελανό γάνωμα, έντονα απολεπισμένο ιδιαίτερα στο εξωτερικό και καλύτερα διατηρημένο στο εσωτερικό, καλύπτει την περιοχή του χείλους και το εσωτερικό. Η περιοχή του σώματος αλλά και η εξωτερική επιφάνεια της βάσης διατηρεί αραιό επίχρισμα στο χρώμα του πηλού.

Σώμα ευρύ, χαμηλό με καμπύλα τοιχώματα. Η καμπυλότητα συνεχίζεται και στην περιοχή του ώμου. Ευδιάκριτη, σχετικά ευρεία αυλάκωση στο χείλος πριν την γένεση της υπερυψωμένης ταινίας. Βάση επίπεδη με ελαφρώς υπερυψωμένο πυθμένα.

Παράλληλα: Agora IV, τύπος 20, 43-44, αριθ.149, 151, πιν. 5,34. **α' μισό 5^{ου} - 460 π.Χ.**

Πλησιέστερο παράλληλο: Kerameikos XI, RSL 3, 25, αριθ.71, πιν. 16,17 (σε αυτό το παράδειγμα διακρίνεται μια ρηχή αυλάκωση). Ο λύχνος της Φίλιας φέρει έντονη αυλάκωση. Hübinger 2003,285, αριθ.180, Πιν. 10,21. **520 - 460 π.Χ.** (Δυτική Πελοπόννησος ή Ηλεία).

**Μελαμβαφής λύχνος - Agora IV, τύπος 20
Λ34**

Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου

ΑΕ321 Π258, Τομή Ρ26, δρόμος

Πάσα β' Βάθος: -0,40 έως -0,50μ. Από διαλογής κεραμικής.

Φάση 4

Μέγιστο σωζ. μήκος: 7,1εκ., ύψος: 2,7εκ., διαμ. σώματος: 10εκ.

Τμήμα χείλους, σώματος και γένεση μυκτήρα. Τροχήλατος.

Πηλός ανοιχτός πορτοκαλόχρωμος. Μελανό γάνωμα, ιδιαίτερος απολεπισμένο στην εξωτερική επιφάνεια του ώμου και του χείλους.

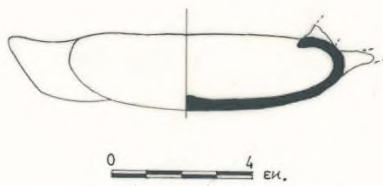
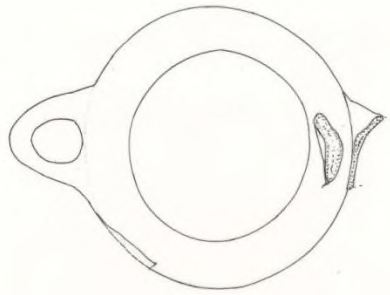
Το σώμα αφήνεται στο χρώμα του πηλού. Χείλος με τη μορφή ανυψωμένης ταινίας. Μικρή αυλάκωση μεταξύ καμπύλου ώμου και χείλους. Σώμα με καμπύλα τοιχώματα.

Παράλληλα: Agora IV, τύπος 20, 43-44, αριθ.149,151, ΠΙΝ.5,34. **α' μισό 5^{ου} - 460 π.Χ.**

Όμοιο με το Λ33 ως προς το σχήμα και ως προς τον πηλό.

Μελαμβαφής λύχνος, Agora IV, τύπος 21A - 21D

Λ35

Μελαμβαφής λύχνος

**ΑΕ484 Π393, Τομή Π18, Χώρος 5
Βοηθητικό κτήριο**

Πάσα γ', Βάθος: -0,80μ., ΣΝΑ: 2,00μ.
ΣΝΔ: 2,20μ.

Φάση 4

Ύψος: 2εκ., διαμ. σώματος: 7,8εκ.

Απουσιάζει η λαβή. Συγκολλημένος από αρκετά τμήματα. Τροχήλατος.

Πηλός ανοιχτός καστανέρυθρος (7.5YR8/4 - 7/6), σχετικά καθαρός. Το γάνωμα διατηρείται εσωτερικά στον πυθμένα, στο εσωτερικό του μυκτήρα και στη λαβή. Λίγα ίχνη βαφής στην εξωτερική επιφάνεια.

Στενό, κυρτό και έσω νεύον χείλος, μυκτήρας βραχύς που δεν εισχωρεί στο χείλος, με ωοειδούς σχήματος οπή καύσης. Σώμα καμπύλο, αδιαμόρφωτη επιφάνεια έδρασης. Γένεση κάθετης ταινιωτής λαβής από την άκρη του χείλους έως και τη γένεση της βάσης.

Ίχνη καύσης στην περιοχή του μυκτήρα.

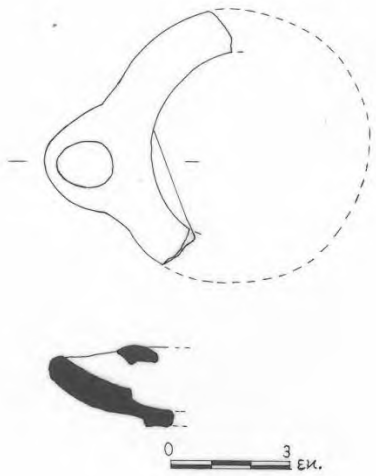
Στα πρώιμα δείγματα η λαβή είναι κάθετη, ενώ στα μεταγενέστερα, συνήθως οριζόντια.

Agora IV, τύπος 21A, αριθ. 160 ή 21D αριθ. 181, πιν.6.

Isthmia III, τύπος IVB, 10-12, αριθ. 43, πιν. 2,15. (Η μεγάλη διακύμανση στο σχήμα και το μήκος του μυκτήρα δείχνει ότι ο τύπος καλύπτει μεγάλο χρονικό διάστημα, από τα **τέλη του 6^{ου} έως 4^{ου} αι. π.Χ.** Η κάθετη λαβή το τοποθετεί στα πρώιμα του είδους.)

Μελαμβαφής λύχνος – μίμηση αττικού τύπου - *Agora IV*, τύπος 21B

Λ36

Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου

ΑΕ1153 Π921, Τομή Τ36, περιοχή Κλιβάνων 1 και 2

Βάθος: -0,93μ.

Φάση 5

Μέγιστο σωζ. μήκος: 7εκ., ύψος: 2εκ., διαμ. σώματος: 7εκ.

Τμήμα σώματος, χείλους, βάσης και ακέραιος ο μυκτήρας.

Πηλός ανοιχτός κοκκινωπός-καφέ (5YR, 6/3), καθαρός, αττικός. Στιλπνό μελανό γάνωμα, απολεπισμένο κατά τόπους, καλύπτει ολόκληρη την εσωτερική και την εξωτερική επιφάνεια. Εξαιρείται η βάση, η οποία πιθανόν καλύπτεται με αραιό καστανομέλανο επίχρισμα. Ίχνη καύσης στην εξωτερική πλευρά του μυκτήρα και στο χείλος μαρτυρούν τη χρήση.

Χείλη καμπύλα που γέρνουν προς το εσωτερικό. Σώμα καμπύλο. Βάση υπερυψωμένη και επίπεδη. Μυκτήρας μικρός και επίπεδος. Η οπή του φυτιλιού καταλαμβάνει όλη την περιοχή του μυκτήρα.

Παράλληλο: *Agora IV*, τύπος 21B, αριθ.1 68, 47, πιν. 6,34. **430 - 420 π.Χ.**

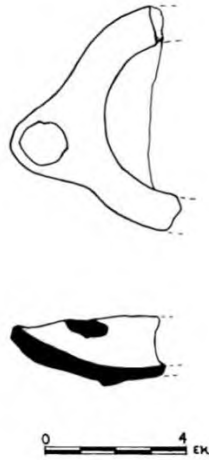
Kerameikos XI, τύπος RSL 1, 2, 23-24, αριθ. 58, 59, πιν. 14,15.

Μαντζώρου 1977, τύπος XIII, 139, αριθ. 44, εικ. 2, πίν. 77.

Thorikos II, TC 64.417, 76, εικ. 49.

Thorikos III, TC 65.158, 83-85, εικ.97.

**Μελαμβαφής λύχνος - Agora IV, τύπος 21B
Λ37**

Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου

ΑΕ146 Π126, Τομή Π25, δρόμος

Πάσα γ' Βάθος: 0,34μ., ΣΝΑ: 1,20μ., ΣΝΔ: 3,83μ.

Φάση 5

Μέγιστο σωζ. μήκος: 6,5εκ. ύψος: 2εκ. διαμ. σώματος: 6,5εκ.

Τμήμα σώματος, χείλους, βάσης και ακέραιος ο μυκτήρας.

Πηλός ροζ (5YR,7/4). Μελανό γάνωμα, έντονα απολεπισμένο σε όλη την επιφάνεια του λύχνου.

Χείλη καμπύλα που γέρνουν προς το εσωτερικό. Σώμα καμπύλο. Βάση υπερυψωμένη και επίπεδη. Μυκτήρας βραχύς και επίπεδος. Η οπή του φυτιλιού καταλαμβάνει όλη την περιοχή του μυκτήρα.

Παράλληλο: *Agora IV*, τύπος 21B, 47, αριθ. 168, πιν.6,34. **430 - 420 π.Χ.**

Όμοιο με το **Λ36**.

**Μελαμβαφής λύχνος - Agora IV, τύπος 21B
Λ38**

**Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου
ΑΕ868 Π703, Τομή Ρ30, περίξ
Κτίσματος 2 - υπαίθριος χώρος**

Πάσα δ', Βάθος: -0,59μ., ΣΒΑ:
1,23μ., ΣΝΔ: 2,85μ.

Φάση 4

Μέγιστο σωζ. μήκος: 7,1εκ.,
ύψος:1,4εκ., διαμ. σώματος: 8εκ.

Τμήμα ώμου, σώματος και βάσης.
Πολλές αποκρούσεις στην περιοχή
γένεσης του χείλους. Τροχήλατος.

Πηλός ανοιχτός πορτοκαλόχρωμος,
ροδαλός (5YR7/4-7/6), αδρός, με
προσμείξεις. Ίχνη καστανού
γανώματος στο εσωτερικό και στο
εξωτερικό.

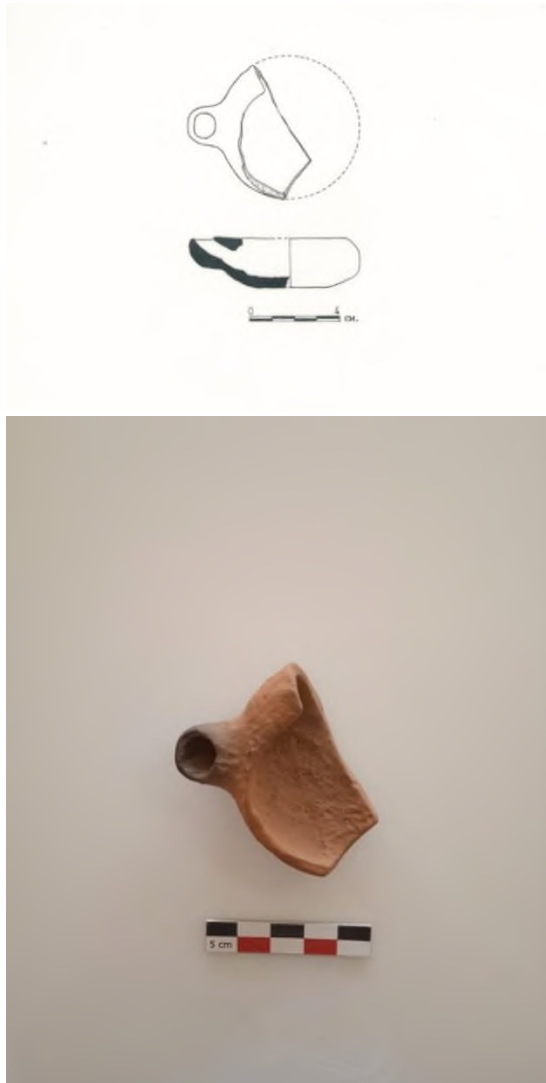
Σώμα καμπύλο, ευρύ και ανοιχτό, με
αποκλίνοντα τοιχώματα. Βάση,
ελαφρώς υπερυψωμένη, επίπεδη.

Πλησιέστερα παράλληλα: Agora IV
τύπος 21B, 46-47, αριθ. 167, πιν.6,34.

Περ. 480 - 415 π.Χ.

Μελαμβαφής λύχνος - Agora IV, τύπος 21C

Λ39

Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου

ΑΕ678 Π556, Τομή Μ26, υπαίθριος χώρος

Πάσα β', Βάθος: -0,43μ., ΣΝΔ: 1,98μ., ΣΝΑ: 2,06μ.

Φάση 5 ή 4

Μέγιστο σωζ. μήκος: 6,2εκ., ύψος: 2,2εκ., διαμ. σώματος: 6,4εκ.

Τμήμα σώματος, χείλους και μυκτήρας. Πολλές αποκρούσεις. Τροχήλατος.

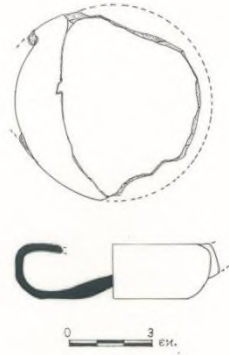
Πηλός καστανέρυθρος (5YR6/4-6/6). Μικρά ίχνη μελανού γανώματος σε όλη την επιφάνειά του.

Χείλος, ώμος και σώμα καμπύλο. Μυκτήρας σχετικά επιμήκης, που απομακρύνεται από το χείλος με μικρή σπή καύσης, ελλειψοειδούς διατομής. Βάση επίπεδη.

Παράλληλα: *Agora IV*, τύπος 21C, 48, αριθ.174, πιν. 6,35.

Τελευταίο τέταρτο 5^{ου}αι. - πρώιμα χρόνια 4^{ου}αι. π.Χ.

**Μελαμβαφής λύχνος – Agora IV, τύπος 21D
Λ40**

Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου

ΑΕ1871 Π1510, Τομή Ρ26, δρόμος

Πάσα ε΄ Βάθος: -0,73μ., ΣΝΔ: 3,95μ.,
ΣΝΑ:0,93μ.

Εντοπίστηκε κατά τον καθαρισμό της
βοτσαλωτής επιφάνειας του δρόμου.

Φάση 4

Μέγιστο σωζ. μήκος:6,6εκ. ύψος: 2εκ.,
διαμ. σώματος:7εκ.

Τμήμα χείλους, σώματος και βάσης.
Αποκρούσεις και φθορές, ιδιαίτερα
στην περιοχή του χείλους.

Πηλός ανοιχτός πορτοκαλόχρωμος
(7.5YR7/4-7/6), καθαρός. Στιλπνό
μελανό γάνωμα, έχει διασωθεί σε
τμήματα του χείλους και στο
εσωτερικό. Η επιφάνεια του σώματος
αφήνεται στο χρώμα του πηλού. Έχει
διασωθεί η γένεση της οριζόντιας
λαβής από τη μια και την άλλη πλευρά.
Χείλος σχετικά επίπεδο με κλίση
ελαφρώς προς το εσωτερικό. Σώμα
καμπύλο. Βάση επίπεδη με κοίλο και
υπερυψωμένο πυθμένα.

Πλησιέστερα παράλληλα: *Agora IV*,
τύπος 21D, 50, αριθ. 180, πιν. 6,35.

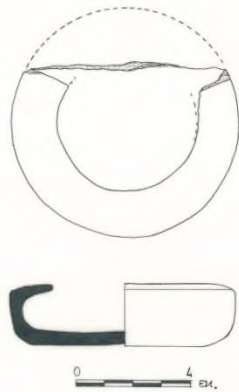
Περ. 480 - 450 π.Χ.

Ο τύπος 21D συναντάται από το τέλος
του α΄ τέταρτου του 5^{ου}αι. π.Χ. έως το
τελευταίο τέταρτο του αιώνα.

Hübinger 2003, 241 αριθ. 128. **500 -
450 π.Χ.** (Πιθανώς Δυτική
Πελοπόννησος ή Ηλεία)

Μελαμβαφής λύχνος, εισηγμένος ή ντόπιος (μη αττικός πήλός)

Λ41

Μελαμβαφής λύχνος

ΑΕ2469 Π1944, Τομή Ο29, Κτίσμα 2

Βάθος: -0,40μ. έως -0,70μ., ΣΝΔ: 2,60μ., ΣΝΑ:1,80μ.

Φάση 4

Μήκος: 7,8εκ., ύψος: 2,2εκ., διαμ. σώματος: 8εκ.

Μεγάλο τμήμα χείλους, σώματος και βάσης. Απουσιάζει ο μυκτήρας και το τμήμα του λύχνου που πρόσκειται σε αυτόν. Συγκολλημένος από δύο τμήματα. Τροχήλατος.

Πηλός ανοιχτός καστανέρυθρος-ανοιχτός καστανός (7.5YR6/4-6/6), αδρός, με αμμώδεις προσμείξεις και ασημίζουσα μίκα. Ίχνη καστανού επιχρίσματος στη βάση και μελανού γανώματος στην εξωτερική επιφάνεια του χείλους και στο εσωτερικό του πυθμένα. Στην εξωτερική επιφάνεια του πυθμένα, εμφανής χαραγμένος κύκλος (ίχνη εργασίας τροχού).

Χείλος επίπεδο, με μια κλίση ελαφρώς προς τα πάνω. Έντονη γωνίωση στον ώμο. Σώμα χαμηλό και ευρύ με κάθετα τοιχώματα. Βάση επίπεδη. Αμυδρή γωνίωση από το σώμα στη βάση.

Πλησιέστερο παράλληλο ως προς το σχήμα: Hübinger 2003, 241, αριθ. 127, πιν. 8,18. **500 - 450 π.Χ.** Πιθανός τόπος παρασκευής Δυτική Πελοπόννησος ή Ηλεία.

Λύχνος αττικού ή μίμηση αττικού εργαστηρίου
Λ42

Τμήμα μελαμπαφούς λύχνου
ΑΕ4407 Π3745, Τομή Υ32, Κτίσμα 3
Πάσα ε', Βάθος: -0,97 έως 1,10μ. Από
διαλογή κεραμικής.

Φάση 2

Μέγιστο σωζ. μήκος: 8εκ., ύψος:
1,9εκ., διαμ. σώματος: 8,3εκ.

Τμήμα χείλους, σώματος και μεγάλο
τμήμα βάσης. Συγκολλημένος από δύο
τμήματα. Τροχήλατος.

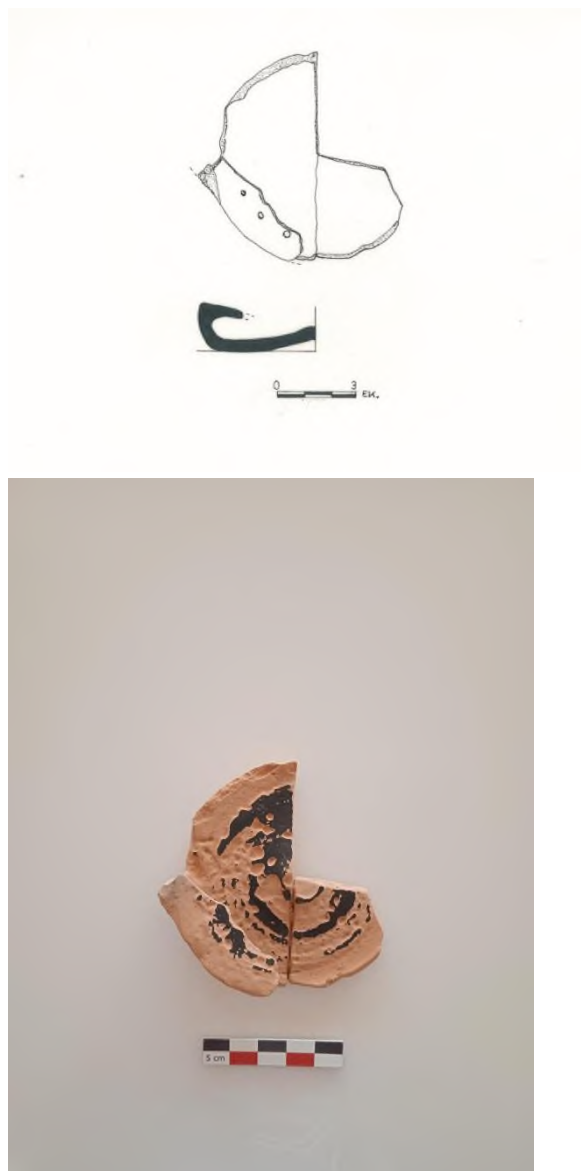
Πηλός πορτοκαλόχρωμος (5YR7/6-
5/6) καθαρός. Ίχνη μελανού γανώματος
στο εσωτερικό και στο εξωτερικό.

Χείλος στενό και επίπεδο. Κάθετα
τοιχώματα σώματος με γωνιώσεις στην
ανάπτυξη της βάσης. Βάση επίπεδη, με
ελαφρώς κοίλο, υπερυψωμένο
πυθμένα. Μικρή μαστοειδή απόφυση
στο κέντρο του πυθμένα.

Πλησιέστερο παράλληλο ως προς το
σχήμα: Hübinger 2003, 238-239, αριθ.
120, πιν. 7,18. **500 - 460 π.Χ.** Πιθανός
τόπος παρασκευής Πελοπόννησος ή
Ηλεία.

Λύχνος αττικού ή μίμηση αττικού εργαστηρίου

Λ43

Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου ΑΕ4396 Π3734, Τομή Τ33, Κτίσμα 3

Πάσα α', Βάθος: -0,40 έως -0,60μ.
Από διαλογή κεραμικής.

Φάση 5

Μέγιστο σωζ. μήκος: 8εκ., ύψος:
2εκ., διαμ. σώματος: 8,1εκ.

Τμήμα χείλους, σώματος, γένεσης
μυκτήρα και βάσης. Συγκολλημένος
από δύο τμήματα. Τροχήλατος.

Πηλός ροζ (5YR 7/4) ροδόχρους,
καθαρός. Ίχνη μελανού γανώματος,
ιδιαίτερος απολεπισμένο, στο
εσωτερικό και στο χείλος. Το σώμα
και η βάση καλύπτονται από λεπτό
επίχρισμα στο χρώμα του πηλού.

Χείλος επίπεδο με κλίση προς το
εσωτερικό. Σώμα ευρύ και χαμηλό.
Βάση επίπεδη με κοίλο πυθμένα.

Πλησιέστερο παράλληλο κυρίως ως
προς το σχήμα: Hübinger 2003, 240,
αριθ. 123, πιν. 8,18. **500 - 450 π.Χ.**

Πιθανός τόπος παρασκευής Δυτ.
Πελοπόννησος ή Ηλεία.

Λύχνος κοκκινωπού πηλού (πιθανόν τοπικός) - Agora IV, τύπος 21A-21D

Λ44

Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου

**ΑΕ495 Π489, Τομή Μ23, μεγάλο δωμάτιο
«Κοινοτικού» κτηρίου.**

Πάσα α', Βάθος: -0,20μ., ΣΒΑ: 2,30μ.,
ΣΝΑ: 1,90μ.

Φάση 5

Μέγιστο σωζ. μήκος: 5,6εκ., ύψος: 1,5εκ.

Πηλός ερυθρός (2,5YR5/8), αδρός με προσμείξεις. Καστανοκόκκινο γάνωμα στην περιοχή του μυκτήρα και σε όλη την επιφάνεια, απολεπισμένο εντελώς στο εξωτερικό και ελάχιστα διατηρημένο στο εσωτερικό.

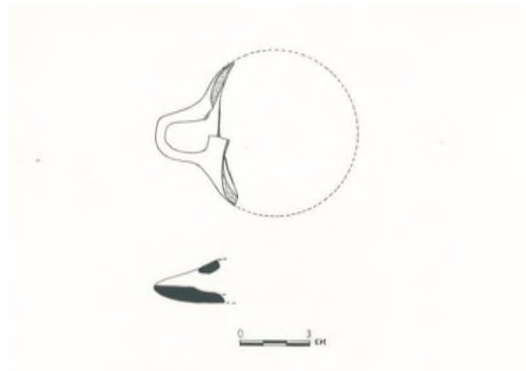
Καμπύλο περίγραμμα σώματος με απαλές γωνιώσεις για το σχηματισμό της βάσης και του σώματος. Μυκτήρας ευρύς με οπή καύσης σχεδόν τετράγωνου σχήματος.

Ο λύχνος φαίνεται να ακολουθεί τα χαρακτηριστικά των λύχνων με καμπύλο σώμα, ώμο και χείλος αλλά οι γωνιώσεις στο σχηματισμό της βάσης διαφοροποιούν το σχήμα του. Πιθανόν αποτελεί παραλλαγή αυτών των τύπων.

Πλησιέστερο παράλληλο: Agora IV, τύπος 21A, 45, πιν. 6,34. Ύστερος 6^{ος}αι. - 480 π.Χ.

Μελαμβαφής λύχνος – Agora IV, τύπος 21A-21D

Λ45

Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου

ΑΕ1208 Π968, Τομή Ν23, δρόμος - υπαίθριος χώρος

Πάσα ζ', Βάθος: -0,65μ., ΣΒΔ: 3,50μ., ΣΝΔ: 3,17μ.

Μέγιστο σωζ. μήκος: 6εκ., ύψος: 2εκ.

Πηλός ροζ (7,5YR 8/3-8/4), καθαρός. Μελανό γάνωμα στο εσωτερικό και στο εξωτερικό του μυκτήρα όπου και διατηρείται καλύτερα αλλά και ίχνη σε όλο το σώμα εσωτερικά και εξωτερικά.

Χείλος κυρτό, καμπύλο περίγραμμα σώματος, ώμος καμπύλος. Μυκτήρας ελαφρώς τετραγωνισμένος στην απόληξή του με μεγάλη οπή καύσης ανάλογου σχήματος. Αμυδρή γωνίωση στο σχηματισμό της βάσης.

Πλησιέστερο παράλληλο: *Agora IV*, τύπος 21A, 45, πιν. 6,34. Ύστερος 6^{ος}αι. - 480 π.Χ

**Μελαμβαφής λύχνος αττικού εργαστηρίου - Agora IV, τύπος 21A ή 22A
Λ46**

**Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου
ΑΕ3954 Π3296, Τομή Π25, δρόμος
Πάσα στ'. Βάθος: -0,52μ. έως -
0,60μ.**

Φάση 4

Μέγιστο σωζ. μήκος: 4,9εκ., ύψος:
0,8εκ., διάμετρος σώματος: 8εκ.

Τμήμα χείλους, ώμου. Τροχήλατος.
Πηλός ανοιχτός πορτοκαλόχρωμος
(5YR6/6/). Στιλπνό μελανό γάνωμα
στην εξωτερική επιφάνεια.

Χείλος κυρτό με κλίση προς το
εσωτερικό, καμπύλος ώμος.

Παράλληλα: Agora IV, τύπος 21D ή
τύπος 22A, αριθ.195, πιν. 7,35.

500 - 460 π.Χ.

**Μελαμβαφής λύχνος αττικού εργαστηρίου - Agora IV, τύπος 21A ή 22A
Λ47**

**Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου
ΑΕ1247 Π1001, Τομή Ρ30, περίξ
Κτίσματος 2 και υπαίθριος χώρος
Πάσα ε', Βάθος: -0,74μ., ΣΝΑ:
1,10μ., ΣΒΑ: 3,06μ.**

Φάση 3

Μέγιστο σωζ. μήκος: 5,3εκ., ύψος:
0,8εκ., διάμ. οπής πλήρωσης: 4εκ.

Πηλός πορτοκαλόχρωμος (5YR6/6),
ανοιχτός. Στιλπνό μελανό γάνωμα
εξωτερικά στο χείλος και ελάχιστα
εσωτερικά στην απόληξη του. Ο
ώμος αφήνεται στο χρώμα του
πηλού.

Χείλος καμπύλο με κλίση προς το
εσωτερικό. Ώμος καμπύλος.

Πλησιέστερο παράλληλο:, Agora IV,
τύπος 21A, 44-45, αριθ.160, πιν.
6,34.

Ύστερος 6^{ος}αι. - 480 π.Χ.

**Μελαμβαφής λύχνος, μίμηση αττικού εργαστηρίου - Agora IV, τύπος 21D ή 22A
Λ48**

**Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου
ΑΕ1247 Π1004, Τομή Ρ30, υπαίθριος
χώρος**

Πάσα ε', Βάθος: -0,74μ., ΣΝΑ:1,10μ.
ΣΒΑ: 3,06μ.

Φάση 3

Μέγιστο σωζ. μήκος: 4,9εκ., ύψος:
1,7εκ., διάμ. σώματος: 8εκ.

Τμήμα σώματος, χείλους, βάσης.

Τροχήλατος.

Πηλός κιτρινωπός, καθαρός. Στιλπνό
μελανό γάνωμα στην επιφάνεια του
χείλους, εσωτερικά του σώματος. Η
εξωτερική επιφάνεια του σώματος
διατηρείται στο χρώμα του πηλού.

Καμπύλο περίγραμμα το οποίο
διατηρείται και στο χείλος και στη βάση.

Πλησιέστερο παράλληλο: Agora IV,
τύπος 21D ή 22A.

5^{ος}αι. π.Χ.

**Μελαμβαφής λύχνος – Agora IV, τύπος 22B
Λ49**

Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου

ΑΕ752 Π620, Τομή Ν27, Κτίσμα 1

Πάσα γ', Βάθος: -0,53μ., ΣΝΑ:1,50μ.,
σε επαφή με τη Ν. παρειά της τομής.

Φάση 4

Μέγιστο σωζ. μήκος: 7εκ., ύψος: 2εκ.,
διάμ. σώματος: 7,3εκ.

Μικρό τμήμα σώματος, χείλους και
βάσης. Συγκολλημένος από δύο
τμήματα. Τροχήλατος.

Πηλός πορτοκαλόχρωμος (5YR6/6),
ανοιχτός. Ίχνη καστανέρυθρου
γανώματος στην εξωτερική του
επιφάνεια.

Καμπύλα τοιχώματα τα οποία
απολήγουν σε ένα αρκετά στενό επίπεδο
χείλος. Βάση δισκοειδής.

Παράλληλα: Agora IV, τύπος 22B, 54,
αριθ. 197, πιν. 7,35.

475 - 410 π.Χ.

**Μελαμβαφής λύχνος αττικού εργαστηρίου - Agora IV, τύπος 24A
Λ50**

**Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου
ΑΕ308 Π249, Τομή Σ26, δρόμος
Πάσα α', από διαλογή κεραμικής
Φάση 5**

Τμήμα χείλους, άνω τμήμα σώματος και λαβής.

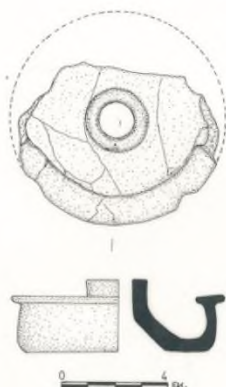
Πηλός αττικός, κοκκινωπός-κίτρινος (5YR6/6) καθαρός. Στιλπνό μελανό γάνωμα σε όλη την εσωτερική και την εξωτερική επιφάνεια, κατά τόπους απολεπισμένο.

Χείλος με κλίση προς το εσωτερικό διαμορφωμένο από δυο διακοσμητικές αυλακώσεις (ή υπερυψωμένες ταινίες). Γένεση οριζόντιας κυλινδρικής λαβής.

Παράλληλα: Agora IV, τύπος 24A, 63-64, αριθ. 246, πιν. 10, 37. Corinth IV.2., τύπος V. Kerameikos XI, τύπος RSL 3, 26, αριθ. 75-76, πιν. 16-17.

Τέλος γ' τετάρτου έως και το τελευταίο τέταρτο του 5^{ου} αι. π.Χ.

Λύχνοι με διάτρητο κεντρικό στέλεχος Λ51

Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου

**ΑΕ938 Π755 Τομή Ο32, Χώρος 5, Νότιο
Πρόσκτισμα Αψιδωτού 3**

Βάθος: -0,63μ., ΣΒΑ: 1,60μ., ΣΒΔ: 3,20μ.

Φάση 4

Μέγιστο σωζ. μήκος: 7,8εκ., ύψος:
σώματος: 2,8εκ. ύψος κεντρ.
στελέχους: 3εκ. διάμ. σώματος: 8 εκ., διαμ.
κεντρικού στελέχους (εσωτ.): 1,2εκ.

Τμήμα σώματος, χείλους, βάσης και
ολόκληρο το κεντρικό διάτρητο στέλεχος.
Συγκολλημένος από πολλά τμήματα.
Τροχήλατος.

Πηλός καστανέρυθρος (5YR6/6)
χοντρόκοκκος αλλά σχετικά καθαρός.
Ίχνη καστανού ή μελανού γανώματος στην
εσωτερική και στην εξωτερική πλευρά.
Ίχνη καύσης στις εσωτερικές παρυφές του
χείλους και γύρω από το κεντρικό
διάτρητο στέλεχος.

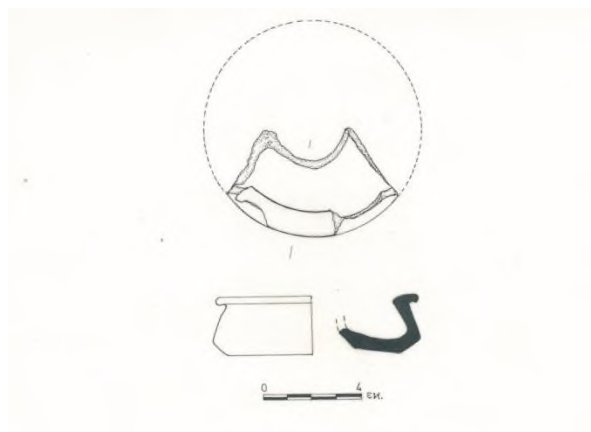
Χείλος επίπεδο, προεξέχον εσωτερικά και
εξωτερικά. Κάθετα τα τοιχώματα του
σώματος και επίπεδη βάση. Το διάτρητο
στέλεχος φέρει γωνιώσεις στη γένεση και
στην ανάπτυξή του και είναι υψηλότερο
του χείλους.

Δεν εντοπίστηκε ακριβές παράλληλο.
Ωστόσο, φαίνεται να αποτελεί έναν
σχετικά πρώιμο τύπο με βάση το σχήμα
του χείλους.

Πλησιέστερο παράλληλο: Dupont 1987,
48, αριθ. 3,5,6 (λύχνοι με διάτρητο
κεντρικό στέλεχος από το Ηραίο της
Σάμου). **α΄ μισό 6^{ου} αι. π.Χ.**

Ο λύχνος της Φίλιας είναι πιο γωνιώδης ως
προς το σχηματισμό του κεντρικού
διάτρητου στελέχους. Bailey 1975, Q147,
94, πιν. 28-29. Q150, 95, πιν. 30-31
(Ephesus and Southern Ionia), **α΄ μισό
6^{ου} αι. π.Χ.**

**Λύχνος με διάτρητο κεντρικό στέλεχος - Επεισακτος;
Λ52**

**Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου
ΑΕ3024 Π2383, Τομές Τ30-Σ30-Τ31-
Σ31, Χώρος 7B, Κτίσμα 3**

Βάθος: -1,10 έως -1,15μ.

Φάση 2

Μέγιστο σωζ. μήκος: 7εκ., ύψος:
2,4εκ., διαμ.:5,9εκ.

Τμήμα χείλους, σώματος, βάσης και
γένεση διάτρητου κεντρικού
στελέχους. Τροχήλατος.

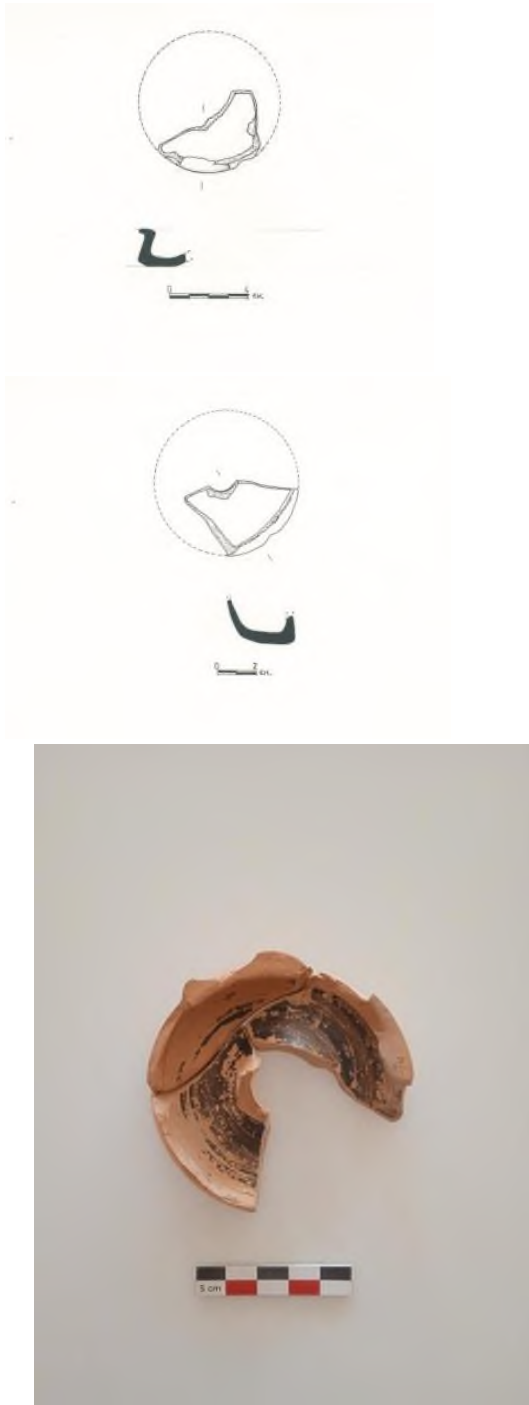
Πηλός ανοιχτός καστανός (7.5YR 6/3 -
6/4), καθαρός και σκληρός. Μελανό
γάνωμα σε όλη την εξωτερική
επιφάνεια του χείλους και σε όλο το
εσωτερικό, εξίτηλο στο χείλος,
φροντισμένο και καλύτερα
διατηρημένο στα εσωτερικά
τοιχώματα. Αμελές γύρω από τη
γένεση του κεντρικού διάτρητου
στελέχους. Η εξωτερική επιφάνεια
καλύπτεται με ένα αραιό καστανό
επίχρισμα στο χρώμα του πηλού.

Χείλος στενό, επίπεδο, προεξέχον
εξωτερικά. Σώμα με κλίση προς τα έξω
και γωνιώδες προς τη γένεση της
βάσης. Επιφάνεια έδρασης επίπεδη.
Γωνίωση στη γένεση του κεντρικού
στελέχους.

Πλησιέστερο παράλληλο: Dupont
1987, 48, αριθ. 3 (λύχνος με διάτρητο
κεντρικό στέλεχος από το Ηραίο της
Σάμου). **α΄ μισό 6^{ου} αι. π.Χ.**

Λύχνος με διάτρητο κεντρικό στελέχος - Επείσακτος;

Λ 53

Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου

ΑΕ2926 Π2287, Τομή Ν27, Κτίσμα 1

Πάσα στ', Βάθος: -0,93 έως -1,05μ..

Φάση 1

ΑΕ3301 Π2652, Τομή Ξ30, Κτίσμα 2

Πάσα γ', Βάθος: -0,60 έως -076μ.

Φάση 3

ΑΕ4145 Π3485, Τομή Ρ31, Κτίσμα 3, υπαίθριος χώρος

Βάθος : -0,83 έως -0,94μ., Ν. Τχ52, **Νότιο**

Πρόσκτισμα Από διαλογή κεραμικής

Μέγιστο σωζ. μήκος: 7,9εκ., ύψος: 2εκ., ύψος

στελέχους: 2,2εκ., διαμ. σώματος: 8εκ.

Τρία (3) συνανήκοντα και συγκολλώμενα τμήματα χείλους, σώματος, βάσης και γένεση διάτρητου κεντρικού στελέχους.

Πηλός καστανός, καθαρός και συμπαγής.

Μελανό αμελές γάνωμα, αρκετά απολεπισμένο διατηρείται στο εσωτερικό του σώματος, ιδιαίτερα στον πυθμένα. Η εξωτερική πλευρά καλύπτεται με ένα αραιό καστανό επίχρισμα στο χρώμα του πηλού.

Χείλος στενό, επίπεδο, προεξέχον εξωτερικά. Σώμα με κλίση προς τα έξω και γωνιώδες προς τη γένεση της βάσης. Επιφάνεια έδρασης επίπεδη. Γωνίωση στη γένεση του κεντρικού στελέχους.

Πλησιέστερα παράλληλα: *Agora IV*, Type 11, 23-24, αριθ. 69, πιν. 3,31. **Ύστερος 7^{ος} και 6^{ος}αι. π.Χ,**

Λύχνος με διάτρητο κεντρικό στέλεχος - *Agora IV*, τύπος 16 Variants

Λ54

Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου

ΑΕ273 Π223, Τομή Ρ22, υπαίθριος χώρος
Πάσα γ', Βάθος: -0,53μ., ΣΒΑ: 0,90μ., ΣΒΔ:
3,13μ.

Φάση 5

Μέγιστο σωζ. μήκος: 5,7εκ., ύψος: 3,1εκ.,
μέγιστη σωζ. διάμ. βάσης: 6εκ.

Τμήμα βάσης και σχεδόν ολόκληρο το
κεντρικό στέλεχος.

Πηλός κοκκινωπός - πορτοκαλόχρωμος
(5YR6/8 - 5/8), σχετικά καθαρός. Μελανό
γάνωμα, απολεπισμένο, αλλά καλύτερα
διατηρημένο στην περιοχή γύρω από το
κεντρικό στέλεχος.

Πλησιέστερο παράλληλο: *Agora IV*, τύπος
16 Variants, 33-34, αριθ. 110, πιν. 4,32.

Τελευταίο τέταρτο 6^{ου}αι. - περ. 480 π.Χ.
(περίπου). *Corinth IV.2*, Type II, 36,
προφ.13, πιν. 1.

β' μισό του 6^{ου}αι. π.Χ.

Λύχνος με διάτρητο κεντρικό στέλεχος - *Agora IV*, τύπος 22A(;)

Λ55

Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου

**ΑΕ270 Π221, Τομή Ρ36, περίξ
Κτίσματος 6**

Πάσα α', Βάθος: -0,82μ., ΣΝΔ:2,10μ.,
ΣΝΑ:2,00μ.

Φάση 1

Ύψος: 2,3 εκ., μέγιστη σωζ. διαμ.:
7,8εκ., διαμ. απόληξης στελέχους: 1,3εκ.
Μεγάλο τμήμα βάσης και τμήμα
κεντρικού στελέχους.

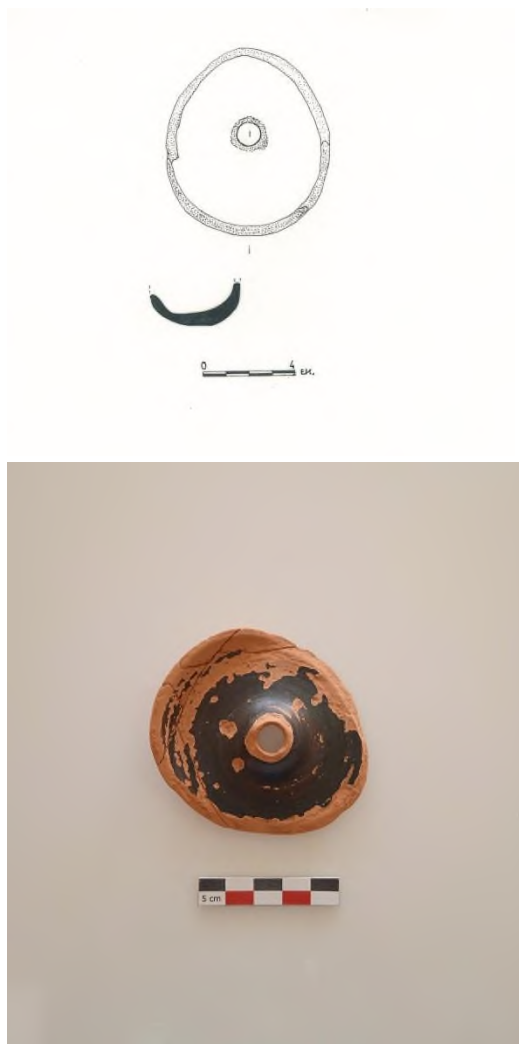
Πηλός καστανέρυθρος (7.5YR 6/3-6/6).
Στιλπνό μελανό γάνωμα καλύπτει το
εσωτερικό. Διατηρείται καλύτερα στην
περιοχή γύρω από κεντρικό στέλεχος.
Κυκλικής διατομής κεντρικό στέλεχος.
Βάση επίπεδη.

Παράλληλο: *Agora IV*, τύπος 22A, 52-
53, αριθ.193, πιν. 7,35.

500 - 460 π.Χ.

Λύχνος με διάτρητο κεντρικό στέλεχος - Agora IV, τύπος 22A

Λ56

Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου

**ΑΕ1888 Π1523, Τομή Ν26, υπαίθριος χώρος
- δρόμος**

Βάθος: -0,53μ., ΣΒΔ:1,75μ., ΣΝΔ:3,94μ.

Φάση 5 ή 4

Μέγιστο σωζ. ύψος: 1,7εκ., σωζ. διαμ.: 7,9εκ.

Σχεδόν ολόκληρη η βάση με μικρό τμήμα σώματος και τμήμα του κεντρικού στελέχους.

Πηλός κιτρινέρυθρος (5YR 6/8-7/8). Στιλπνό μελανό γάνωμα, αρκετά απολεπισμένο αλλά καλύτερα διατηρημένο στο εσωτερικό, ιδιαίτερα στην περιοχή που περιβάλλει το κεντρικό στέλεχος.

Καμπύλο περίγραμμα σώματος. Διάτρητο κεντρικό στέλεχος κυκλικής διατομής. Βάση αδιαμόρφωτη και επίπεδη.

Πλησιέστερο παράλληλο: *Agora IV*, τύπος 22A, 52-53, αριθ.193, πιν. 7,35.

500 - 460π.Χ.

**Λύχνος με κωνικό έξαρμα
Λ57**

**Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου
ΑΕ4954 Π4284, Τομή Σ35, Χώρος 2,
Βόρειο Πρόσκτισμα Κτίσματος 3.**

Πάσα β', Βάθος: -0,74 έως -0,87μ.

Φάση 4 και 3

Μέγιστο σωζ. μήκος: 6,6εκ., ύψος:
2,7εκ., σωζ. διαμ: 6,6εκ.

Τμήμα βάσης με κωνικό έξαρμα.
Αποκρούσεις σε όλη την επιφάνεια
της βάσης. Τροχήλατος.

Πηλός πορτοκαλοκόκκινος (10R5/8)
με καστανού χρώματος προσμείξεις.
Στίλπνο μελανό γάνωμα αρκετά
απολεπισμένο στο εσωτερικό του. Η
εξωτερική πλευρά της βάσης φέρει
αραιό επίχρισμα στο χρώμα του
πηλού.

Επίπεδη βάση. Κωνικό και
οξυκόρυφο έξαρμα στο κέντρο του
πυθμένα δημιουργεί έντονη και βαθιά
εσωτερική εσοχή στην εξωτερική
πλευρά.

Agora IV, τύπος 12A

β' και γ' τέταρτο 6^{ου} αι. π.Χ.⁸⁶

⁸⁶ *Agora* IV, 25-26.

Λύχνος με κεντρικό διάτρητο στέλεχος - Agora IV, τύπος 19A

Λ58

**Διάτρητο κεντρικό στέλεχος
μελαμβαφούς λύχνου**

**ΑΕ3052 Π2411, Τομή Τ29, Β. Τκ.97,
Νότιο Πρόσκτισμα Κτίσματος 3**

Πάσα θ', Βάθος: -1,05μ. έως -1,10μ. Από
διαλογή κεραμικής.

Φάση 2 ή 3

Μέγιστο σωζ. διαμ.: 5,1εκ., ύψος:3,1εκ.,
διαμ. απόληξης κεντρικού στελέχους:
4,4εκ.

Τμήμα διάτρητου κεντρικού στελέχους.
Απουσιάζει ένα σημαντικό τμήμα της μιας
πλευράς του.

Πηλός πορτοκαλόχρωμος-κοκκινωπός
(5YR6/8-6/6-5/8). Αμελές μελανό
γάνωμα απλώνεται δυσανάλογα στην
εξωτερική επιφάνεια. Η εσωτερική
πλευρά αφήνεται στο χρώμα του πηλού.

Κωνικού σχήματος διάτρητο κεντρικό
στέλεχος. Κυλινδρικής διατομής κορυφή.
Γωνιώδης κατάληξη προς το σχηματισμό
της βάσης.

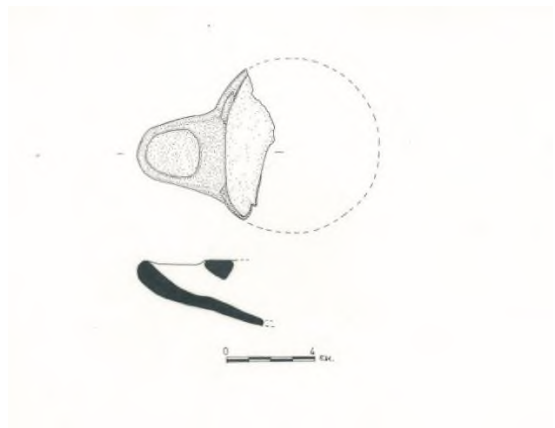
Πλησιέστερο παράλληλο: *Agora IV*,
τύπος 19A, 39-40, αριθ.131,132, πιν. 5,33.

Τελευταίο τέταρτο 6^{ου} αι. - 480 π.Χ.

Μοναδικοί τύποι

Πρώιμος λύχνος με μεγάλο μυκτήρα

Λ59

Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου

ΑΕ2704 Π2120, Τομή Υ29, Νότιο

Πρόσκισμα Κτίσματος 3

Πάσα η', Βάθος: 1,23μ. ΣΒΔ: 2,00μ., ΣΝΔ: 2,70μ.

Φάση 1

Μέγιστο σωζ. μήκος: 6,2εκ., ύψος: 3εκ., διάμ. σώματος: 8εκ.

Μυκτήρας με μικρό τμήμα χείλους και σώματος. Συγκολλημένος. Τροχήλατος.

Πηλός κοκκινωπός-πορτοκαλόχρωμος (5YR5/8) καθαρός, συμπαγής. Ίχνη μελανού-καστανού γανώματος στο εσωτερικό και στο εξωτερικό.

Χείλος πολύ στενό (σχεδόν υποτυπώδες), ελαφρώς προεξέχον στο εξωτερικό και σώμα ψηλό με καμπύλα τοιχώματα.

Μυκτήρας ιδιαίτερος επιμήκης με μεγάλη οπή καύσης, ωοειδούς σχήματος, η οποία καταλαμβάνει ολόκληρη την περιοχή του μυκτήρα. Επιφάνεια έδρασης επίπεδη.

Ίχνη καύσης στην περιοχή του μυκτήρα.

Ο τύπος του χείλους είναι μοναδικός σε σχέση με όλους τους λύχνους του οικισμού.

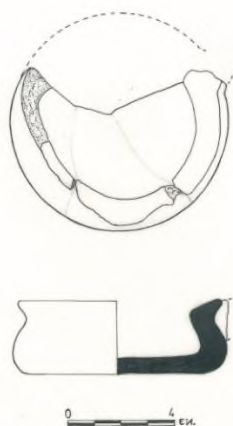
Ο λύχνος συγκεντρώνει όλα τα χαρακτηριστικά των πρώιμων λύχνων (ιδιαίτερος στενό χείλος, ευρύ σώμα και σχετικά ευρύς μυκτήρας) τα οποία συνάδουν με τον εντοπισμό του στην πρώιμη φάση κατοίκησης.

Corinth IV 2, τύπος I ,30.

α' μισό 6^{ου} αι. π.Χ.

Πρώιμος λύχνος κορινθιακού ή κορινθιάζοντος εργαστηρίου

Λ60

Μελαμβαφής κορινθιακός ή κορινθιάζων (;) λύχνος

ΑΕ3141 Π2495, Τομή Ν21, Βόρεια του Βοηθητικού κτηρίου.

Πάσα η', Βάθος: -0,98μ. έως-1,10μ.

Φάση 2

Μέγιστο σωζ. μήκος: 8εκ., ύψος: 2,6εκ., διαμ. σώματος: 8,1εκ.

Τμήμα σώματος, χείλους και βάσης. Συγκολλημένος από τρία τμήματα. Τροχήλατος.

Πηλός πολύ ανοιχτός καστανός (10 YR 8/3), σχετικά χονδροειδής, εύθρυπτος με χαλκώδεις προσμείξεις. Ίχνη μελανού γανώματος, ιδιαιτέρως απολεπισμένου, κυρίως στο εσωτερικό και ελάχιστα στο εξωτερικό.

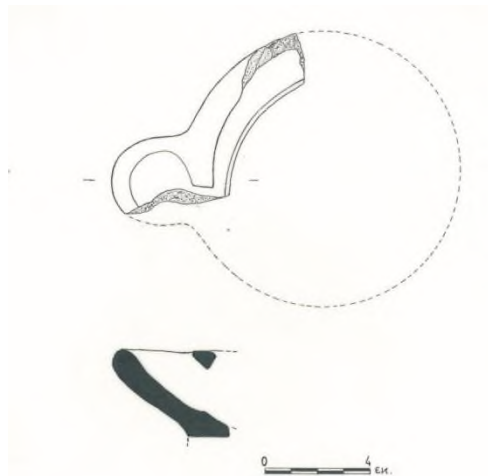
Σώμα χαμηλό και ευρύ, καμπύλο στη συνάντησή του με τη βάση, και στη συνέχεια με κλίση προς τα μέσα. Χείλος επίπεδο, προεξέχον εξωτερικά, με κλίση προς το εσωτερικό. Επιφάνεια έδρασης επίπεδη.

Πλησιέστερο παράλληλο ως προς το προφίλ: *Agora* IV, τύπος 6A, 15-16, αριθ.41, πιν. 2,50. β' και γ' τέταρτο 6^{ου} αι. π.Χ. 14.6, πιν. 4,5. Περ. 550 π.Χ.

Ο λύχνος της Αγοράς έχει αγεφύρωτο μυκτήρα. Από το τμήμα του λύχνου της Φίλιας απουσιάζει η ευρύτερη περιοχή του μυκτήρα. Επομένως δεν αποτελεί ένα ασφαλές παράλληλο. Ωστόσο, τα χαρακτηριστικά του τον τοποθετούν στους πρώιμους λύχνους.

Λύχνος, μεγάλου μεγέθους, ντόπιου εργαστηρίου(;

Λ61

**Τμήμα μελαμβαφούς μεγάλου λύχνου
ΑΕ1585 Π1292, Τομή Π32, Χώρος 5
Νότιο Πρόσκτισμα Κτίσματος 3**

Πάσα δ', Βάθος: -0,77μ., ΣΒΔ: 0,20μ.
ΣΒΑ: 3,80μ.

Φάση 3

Μέγιστο σωζ. μήκος: 9εκ., ύψος: 3,4εκ.
διαμ. σώματος: 10,5εκ.

Τμήμα σώματος, χείλους, βάσης και το μεγαλύτερο τμήμα του μυκτήρα. Απουσιάζει το κατώτατο τμήμα της επιφάνειας έδρασης. Τροχήλατος.

Πηλός καστανός με γκρι πυρήνα. Καστανέρυθρο θαμπό, γάνωμα, αρκετά απολεπισμένο κυρίως στο εσωτερικό, καλύτερα διατηρημένο στο εξωτερικό.

Στενό επίπεδο χείλος. Σώμα με κάθετα τοιχώματα και πιθανόν με μια ελαφρώς κλίση προς τα έξω στη συνάντησή του με τη βάση. Μυκτήρας βραχύς, με ευρεία, κυκλικού σχήματος οπή καύσης. Εκφύεται ακριβώς μετά το χείλος, εισχωρώντας λίγο σε αυτό. Βάση πιθανόν επίπεδη.

Το στενό επίπεδο χείλος, τα κάθετα τοιχώματα, ο βραχύς μυκτήρας που μόλις εισχωρεί στο χείλος συνηγορούν σε μια σχετικά πρώιμη χρονολόγηση ή σε μια ντόπια επιβίωση πρώιμου τύπου.

Το χρώμα του πηλού με το γκρι πυρήνα και το κοκκινωπό γάνωμα αποτελούν χαρακτηριστικά μιας πιθανόν ντόπιας παραγωγής.

6^{ος}αι. π.Χ.

**Λύχνος μικρού μεγέθους
Λ62**

Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου μικρού μεγέθους

ΑΕ1604 Π1305, Τομή Π31, Εξωτερικά Κτίσματος 2

Πάσα δ', Βάθος: -0,81μ., ΣΒΔ: 3,77μ., ΣΝΔ: 3,05μ.

Φάση 3

Μέγιστο σωζ. μήκος: 5,7εκ., ύψος: 2,3εκ. διαμ. σώματος: 5,3εκ.

Τμήμα σώματος, χείλους, βάσης και ακέραιος μυκτήρας. Τροχήλατος.

Πηλός κιτρινέρυθρος (7.5YR7/8) με μικρά μελανά εγκλείσματα. Έντονα ίχνη μελανού γανώματος, ιδιαίτερα στο εσωτερικό του σώματος, και στο μυκτήρα και λιγότερα στο χείλος. Τα τοιχώματα εξωτερικά και η βάση καλύπτεται με αραιό επίχρισμα στο χρώμα του πηλού.

Επίπεδο και στενό χείλος. Ευδιάκριτη γωνίωση στη γένεση του σώματος. Σώμα ελαφρώς καμπύλο. Μυκτήρας βραχύς με μεγάλη οπή καύσης. Γεννάται στην άκρη του χείλους χωρίς να εισχωρεί σε αυτό. Γωνίωση και στη γένεση της βάσης. Βάση επίπεδη.

Η ύπαρξη στενού χείλους, τα ελαφρώς καμπύλα τοιχώματα και ο βραχύς μυκτήρας που δεν εισχωρεί στο χείλος συνηγορούν σε μια σχετικά πρόιμη χρονολόγηση.

6^{ος}αι. π.Χ.

**Τμήμα μελαμβαφούς πρώιμου λύχνου
Λ63**

**Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου
ΑΕ3057 Π2416, Τομή Ρ30, περίξ
Κτίσματος 2 και υπαίθριος χώρος.**

Πάσα ε', Βάθος: -0,72μ. έως -0,87μ.

Φάση 3

Μέγιστο μήκος σώματος: 4,9εκ., ύψος: 2,1εκ.

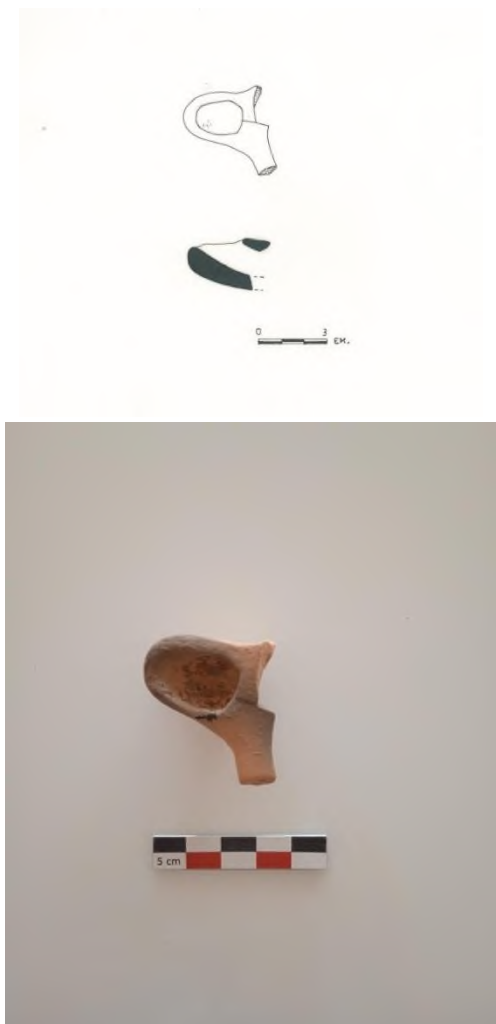
Μικρό τμήμα χείλους, τμήμα σώματος, βάσης και τμήμα μυκτήρα.

Πηλός πορτοκαλόχρωμος (5YR 5/8), καθαρός. Αμελές, κατά τόπους αραιό μελανοκάστανο γάνωμα καλύπτει το εσωτερικό της βάσης και πιθανόν το χείλος. Το σώμα και η βάση αφήνονται στο χρώμα του πηλού. Ίχνη καύσης στην περιοχή γύρω από το μυκτήρα.

Χείλος στενό, επίπεδο και ελαφρώς προεξέχον εσωτερικά και εξωτερικά. Κάθετο σώμα, σχετικά ψηλό με γωνίωση στο σχηματισμό της βάσης. Επιφάνεια έδρασης επίπεδη.

α' μισό 6^{ου} αι. π.Χ.

**Τμήμα μελαμβαφούς πρώιμου λύχνου
Λ64**

**Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου
ΑΕ4154 Π3494, Τομή Π31, περίξ
Κτίσματος 2**

Πάσα δ', Βάθος: -0,72μ. έως -0,81μ.

Από διαλογή κεραμικής.

Φάση 3

Μέγιστο σωζ. μήκος: 4,1εκ., ύψος: 2,2εκ.

Μικρό τμήμα χείλους, σώματος και ολόκληρος ο μυκτήρας. Τροχήλατος.

Πηλός ρόδινο-ροζ (7.5YR/7/4) λεπτός, καθαρός. Ίχνη μελανού γανώματος σχεδόν σε όλη την επιφάνεια του σώματος, εσωτερικά και εξωτερικά.

Χείλος στενό και επίπεδο. Σώμα σχετικά ψηλό με κάθετα τοιχώματα. Μυκτήρας, σχετικά μεγάλος με ωοειδούς σχήματος οπή καύσης.

Με βάση τα χαρακτηριστικά του εντάσσεται στους πρώιμους λύχνους.

Πλησιέστερο παράλληλο: *Corinth* IV, τύπος I.

α' μισό 6^{ου} αι. π.Χ.

Λύχνος Κορινθιακού ή Κορινθιάζοντος πηλού (επίσακτος;)

Λ65

Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου

ΑΕ1246 Π1003, Τομή Ρ30, υπαίθριος χώρος Κτίσματος 2.

Βάθος: -0,74μ., ΣΝΑ: 0,90μ., ΣΒΑ: 3,18μ.

Φάση 3

Μέγιστο σωζ. μήκος: 4,6εκ., σωζ. πλάτος: 6,2 εκ., ύψος: 2,4εκ.

Τμήμα σώματος, χείλους, βάσης και γένεση μυκτήρα. Συγκολλημένος. Τροχήλατος.

Πηλός ωχρός, πολύ ανοιχτός καστανός (10YR,8/2-8/3), εύθρυπτος, μαλακός με προσμείξεις και αρκετά καστανά ή μελανά εγκλείσματα. Ίχνη μελανού γανώματος στην εξωτερική αλλά και στην εσωτερική πλευρά. Πολλές επικαθήσεις στην εξωτερική και εσωτερική επιφάνειά του.

Σώμα με καμπύλο περίγραμμα. Πριν τη γένεση του ώμου δημιουργείται βάθυνση και μια μικρή αυλάκωση πριν το δακτύλιο που οριοθετεί την απόληξή του χείλους. Χείλος ελαφρώς ανασηκωμένο. Επιφάνεια έδρασης επίπεδη.

Πλησιέστερο παράλληλο ως προς το προφίλ και το σχήμα: Hübinger 2003, 213, αρ. 86, πιν. 5,16.

520-480 π.Χ. Πιθανός τόπος παραγωγής: Δυτική Πελοπόννησος, Ηλεία, Αργολίδα ή Λακωνία.

**Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου με αγεφύρωτο μυκτήρα
Λ66**

**Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου
ΑΕ3484 Π2833. Τομή Ξ29, περίξ
Κτίσματος 2**

Πάσα β', Βάθος: -0,50μ. έως -0,58μ.

Φάση 4

Μέγιστο σωζ. μήκος: 4,3εκ., σωζ. πλάτος: 2,1 εκ., ύψος: 1,9εκ.

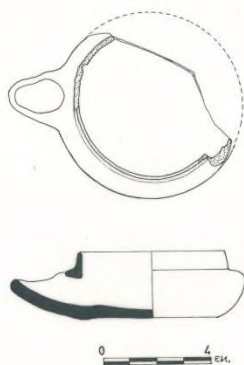
Μικρό τμήμα χείλους, σώματος και γένεση μυκτήρα. Τροχήλατος.

Πηλός ανοιχτός καστανός (7.56/4), συμπαγής, καθαρός. Στιλπνό μελανό γάνωμα στην εξωτερική και στην εσωτερική επιφάνεια του χείλους, εσωτερικά στο ανώτερο τμήμα του σώματος και στην ευρύτερη περιοχή του μυκτήρα.

Χείλος ελλειψοειδούς διατομής, ελαφρώς κυρτό. Σώμα ελαφρώς καμπύλο. Γένεση αγεφύρωτου μυκτήρα.

Οι αγεφύρωτοι μυκτήρες θεωρούνται πρώιμο στοιχείο. Ωστόσο, η προσεκτική εφαρμογή του γανώματος και η ποιότητα του πηλού συνιστούν μεταγενέστερο χαρακτηριστικό.

Λύχνος αδιάγνωστου τύπου και εργαστηρίου
Λ67

Μελαμβαφής μονόμυξος λύχνος

ΑΕ2059 Π1655, Τομή Ν26, δρόμος

Πάσα γ', Βάθος: -0,59μ., ΣΝΔ: 0,80μ.,
ΣΒΔ: 3,20μ.

Φάση 4

Μέγιστο σωζ. μήκος: 8,4εκ., ύψος:
2,2εκ., διαμ. σώματος: 7εκ.

Μεγάλο τμήμα σώματος, χείλους,
βάσης και ακέραιος ο μυκτήρας.
Απουσιάζει ένα σημαντικό τμήμα
σώματος, βάσης και χείλους. Μικρές
αποκρούσεις σε όλη την άνω επιφάνεια
του χείλους. Τροχήλατος.

Πηλός κιτρινέρυθρος (5YR 6/6)
καθαρός, λεπτόκοκκος. Στιλπνό αλλά
αραιό και αμελές μελανό γάνωμα
καλύπτει όλη την επιφάνεια του,
απολεπισμένο ιδιαίτερα στην
εξωτερική πλευρά και καλύτερα
διατηρημένο στο εσωτερικό.

Ιδιαίτερος υπερυψωμένο και κάθετο
χείλος. Ωμος και σώμα καμπύλο.
Μυκτήρας βραχύς ο οποίος εισχωρεί
στο χείλος. Οπή καύσης μεγάλη,
ωοειδούς σχήματος. Βάση επίπεδη.

Πιθανόν το υπερυψωμένο χείλος να
αποτελεί χαρακτηριστικό λύχνου που
δέχεται πόμα. Η διαμόρφωση του
χείλους θυμίζει χείλος πυξίδας.

Πιθανόν β' μισό 6^{ου} αι. π.Χ.

**Μελαμβαφής λύχνος
Λ68**

Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου

ΑΕ4177 Π3518, Τομή Ο25

Πάσα δ', αφαίρεση βοτσαλωτής επιφάνειας, Βάθος: -0,37μ. έως -0,44 μ.

ΑΕ4050 Π3391, τομή Ξ25, δρόμος υπαίθριος χώρος

Πάσα γ', Βάθος: -0,46 έως -055μ. Από διαλογής κεραμικής

Φάση 4

Μέγιστο σωζ. μήκος: 5,7εκ., ύψος: 2,1εκ. διάμ.: 5,8εκ.

Μικρό τμήμα σώματος, ώμου, χείλους και βάσης. Συγκολλημένος από τρία τμήματα. Τροχήλατος.

Πηλός ανοιχτός καστανός (7.5YR6/3) καθαρός. Ίχνη καστανού ή μελανού γανώματος με έντονα ίχνη καύσης σε πολλά σημεία της επιφάνειάς του.

Σώμα χαμηλό με καμπύλα τοιχώματα και έντονη γωνίωση στον ώμο. Επίπεδο χείλος στη γένεση του το οποίο αναδιπλώνεται στην εξέλιξή του, γίνεται έξω νεύον με κλίση προς το εσωτερικό. Στην εξωτερική πλευρά του σώματος διατηρείται η γένεση οριζόντιας λαβής. Βάση δισκοειδής. Δεν εντοπίστηκε κάποιο παράλληλο.

Λύχνοι με κοκκινωπό γάνωμα - Τοπικοί;

Τμήμα μελαμβαφούς πρώιμου λύχνου με κοκκινωπό γάνωμα

Λ69

Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου

ΛΕ3360 Π2710, Κτίσμα 5

Πάσα ζ', Βάθος: -0,84μ. έως -0,99μ.

Από διαλογή κεραμικής.

Φάση 1

Μέγιστο σωζ. μήκος: 6,5εκ., ύψος:

2,6εκ., διαμ. σώματος: 8,5εκ.

Τμήμα χείλους, σώματος, τμήμα βάσης και ακέραιος ο μυκτήρας. Τροχήλατος.

Πηλός κοκκινωπός (7.5YR 7/6-6/6) με λίγες προσμείξεις και ασημίζουσα μίκα.

Ίχνη καστανού και κατά τόπους ερυθρού γανώματος.

Στενό και επίπεδο χείλος ελαφρώς προεξέχον εξωτερικά και εσωτερικά.

Μυκτήρας ευρύς, ημικυκλικού σχήματος με μεγάλη οπή καύσης. Σώμα κάθετο, ρηχό και καμπύλο προς τη συνάντησή του με τη βάση. Επιφάνεια έδρασης επίπεδη.

Πλησιέστερο παράλληλο: *Corinth IV 2*, τύπος I ,30.

α' μισό 6^{ου} αι. π.Χ.

**Τμήμα πρώιμου λύχνου με κοκκινωπό γάνωμα
Λ70**

**Τμήμα λύχνου με κοκκινωπό γάνωμα
ΑΕ1329 Π1078, Τομή Σ29, υπαίθριος
χώρος**

Πάσα ε', Βάθος: -0,60μ., ΣΝΔ:1,10μ.,
ΣΝΑ: 3,12μ.

Φάση 4

Μέγιστο σωζ. μήκος: 7,3εκ., ύψος:
2,2εκ., διαμ. σώματος: 8,5εκ.

Τμήμα χείλους, σώματος και τμήμα
βάσης.

Πηλός κοκκινωπός με λίγες καστανού
χρώματος προσμείξεις. Ίχνη ερυθρού
γανώματος στο εσωτερικό και στο
εξωτερικό.

Χείλος στενό, επίπεδο, ελαφρώς
προεξέχον εξωτερικά και εσωτερικά.
Σώμα χαμηλό, στη γένεση του κάθετο
και στη συνέχεια καμπύλο προς το
σχηματισμό της βάσης. Επιφάνεια
έδρασης επίπεδη.

Τα στενά χείλη, το ευρύ, ανοιχτό σώμα
αποτελούν χαρακτηριστικά των
πρώιμων λύχνων.

Πιθανόν αποτελεί προϊόν τοπικού
εργαστηρίου. Ανάλογου πηλού και
γανώματος τα μόνωτα κύπελλα ή
κυάθια καθώς και κάποιες σκυφοειδείς
κύλικες που εντοπίστηκαν στον
οικισμό.

Πλησιέστερο παράλληλο: *Corinth IV*,
τύπος 1. α' μισό 6^{ου} αι. π.Χ.

Λύχνοι γκρίζου πηλού – Τύπος Φίλιας Λ71

Τμήμα λύχνου γκρίζου πηλού

ΑΕ2371 Π1866, Τομή Σ33, Κτίσμα 3

Πάσα ε', Βάθος: -1,02μ., ΣΝΑ: 2,42μ.

ΣΒΑ: 3,28μ.

Φάση 2

Μέγιστο σωζ. μήκος: 7,3εκ., ύψος: 2,2εκ., διαμ. σώματος: 5,4εκ.

Τμήμα χείλους, σώματος, βάσης και ακέραιος ο μυκτήρας. Συγκολλημένος από δύο τμήματα. Τροχήλατος.

Πηλός γκρίζος (2.5YR 6/1), καθαρός, συμπαγής. Ίχνη μελανού γανώματος εξωτερικά.

Ιδιαίτερος στενό και επίπεδο χείλος, κάθετα τοιχώματα. Γωνίωση στο κάτω μέρος του σώματος και στη γένεση της βάσης. Μυκτήρας βραχύς, τετραγωνισμένος, στην απόληξή του, φέρει ωσειδούς σχήματος οπή καύσης που εισχωρεί στην περιφέρεια του χείλους. Βάση επίπεδη.

Η παρουσία γκρίζας κεραμικής στα κατώτερα στρώματα του οικισμού και ιδιαίτερα στην περιοχή του κτίσματος 3 επιβεβαιώνει την πρόωμη χρονολόγησή του.

6^{ος}αι. π.Χ.

Λύχνος γκρίζου πηλού – Τύπος Φύλιας
Λ72

**Μυκτήρας λύχνου γκρίζου πηλού
ΑΕ976 Π782, Τομή Π34, Κτίσμα 3**
Πάσα β', Βάθος: -0,79μ. ΣΝΔ: 2,68μ.,
ΣΒΔ: 1,50μ.

Φάση 4

Μέγιστο σωζ. μήκος: 3εκ., ύψος: 2εκ.
Μεγάλο τμήμα μυκτήρα με μικρό τμήμα
χείλους. Τροχήλατος.
Πηλός γκρίζος (2.5YR 6/1), καθαρός.
Μυκτήρας βραχύς, τετραγωνισμένος
στην απόληξή του.

6^{ος} αι. π.Χ.

Παρόμοιο με το **ΑΕ2371 Π1866**. Σε αυτό
το παράδειγμα είναι πιο ευρεία η περιοχή
του εξωτερικού τμήματος του μυκτήρα.

Λύχνος γκρίζου πηλού - *Agora IV*, τύπος 13

Λ73

Τμήμα λύχνου γκρίζου πηλού

ΑΕ3378 Π2728, Τομή Ν25, Κτίσμα 5

Πάσα ζ', Βάθος: -0,82 έως -0,89μ. Από διαλογή κεραμικής.

Φάση 2

Μέγιστο σωζ. μήκος: 5,9εκ., ύψος: 2,5εκ., διαμ. σώματος: 9,2εκ.

Τμήμα χείλους, σώματος με γένεση μυκτήρα και μικρό τμήμα βάσης. Τροχήλατος.

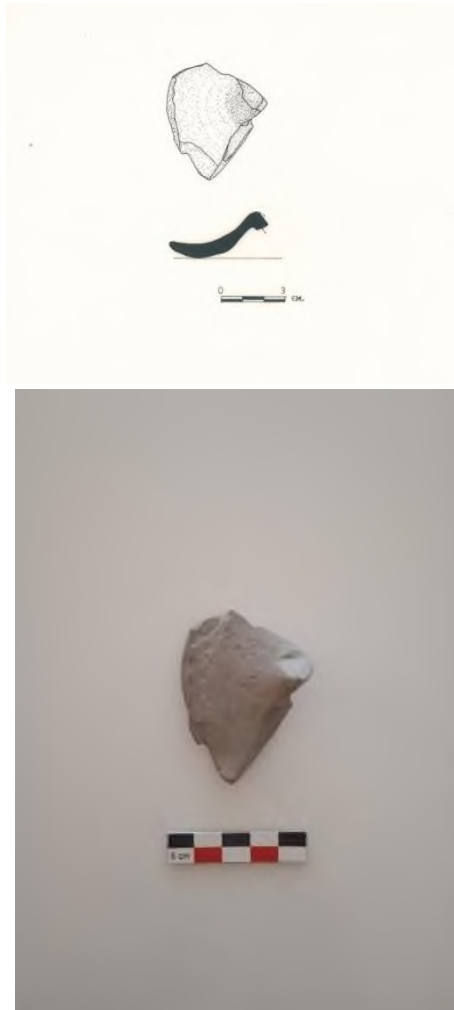
Πηλός γκρίζος, τεφρός (10YR6/1), σχετικά καθαρός.

Χείλος ελλειψοειδούς διατομής, στενό, προεξέχον ελαφρώς προς το εξωτερικό. Καμπύλα τοιχώματα, ιδιαίτερα χαμηλά προς τον σχηματισμό της βάσης. Επιφάνεια έδρασης επίπεδη.

Πλησιέστερο παράλληλο ως προς το προφίλ, το χείλος, τα τοιχώματα του σώματος: *Agora IV*, τύπος 13, 28, αριθ. 82, πιν. 3,32.

β' και γ' τέταρτο 6^{ου}αι π.Χ.

**Τμήμα λύχνου γκριζου πηλού
Λ74**

**Τμήμα λύχνου γκριζου πηλού
ΑΕ3148 Π2502, Τομή Υ29, Κτίσμα 3**

Βάθος: -0,77μ. έως -0,95μ.

Φάση 3

Μέγιστο σωζ. μήκος: 5,3εκ., ύψος: 2,4εκ.
διαμ.: 4,6εκ.

Τμήμα κωνικού εξάρματος με τμήμα βάσης.

Πηλός γκριζός (5YR 6/1), καθαρός.

Τμήμα βάσης με κωνικού σχήματος, κεντρικό
έξαρμα. Επιφάνεια έδρασης αδιαμόρφωτη,
επίπεδη, η οποία φαίνεται ότι τείνει να γίνει
καμπύλη προς το σχηματισμό του σώματος.

Πλησιέστερο παράλληλο: *Agora IV*, τύπος 12A,
25-26, αριθ.75, πιν. 3,31.

β' και γ' τέταρτο 6^{ου} αι. π.Χ.

Λύχνος γκριζού πηλού με καμπύλο σώμα και χείλος

Λ75

Τμήμα μελαμβαφούς λύχνου

ΑΕ3223 Π2576, Τομή Υ37, Α. Κλιβάνου 1

Βάθος: -1,00 έως 1,05μ. Από διαλογή κεραμικής.

Φάση 4

Μέγιστο σωζ. μήκος: 4,6εκ. ύψος:2,5εκ.

Τμήμα σώματος, χείλους, μικρό τμήμα βάσης και ακέραιος ο μυκτήρας. Το χείλος είναι αποκρουσμένο σε όλη την επιφάνειά του. Τροχήλατος.

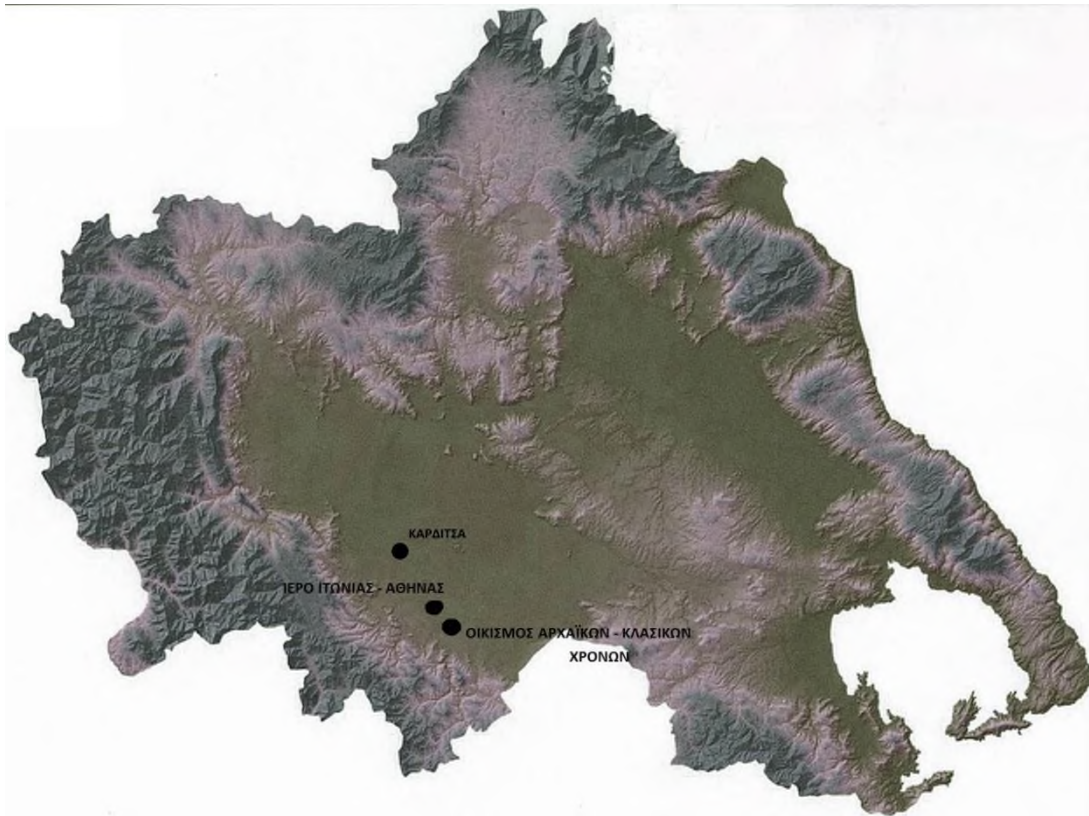
Πηλός γκριζός, τεφρός (2.5YR 6/1), καθαρός. Ίχνη μελανού γανώματος στην εξωτερική και στην εσωτερική επιφάνεια του. Πολλές επικαθήσεις σε όλη την επιφάνειά του εσωτερικά και εξωτερικά.

Σώμα με καμπύλα τοιχώματα. Χείλος καμπύλο με κλίση προς το εσωτερικό. Μυκτήρας βραχύς ωσειδούς σχήματος που εισχωρεί στο χείλος, ελαφρώς ανυψωμένος στην απόληξή του. Μεγάλη σπή καύσης, ανάλογου σχήματος, καταλαμβάνει ολόκληρη την περιοχή του μυκτήρα. Επίπεδη επιφάνεια έδρασης.

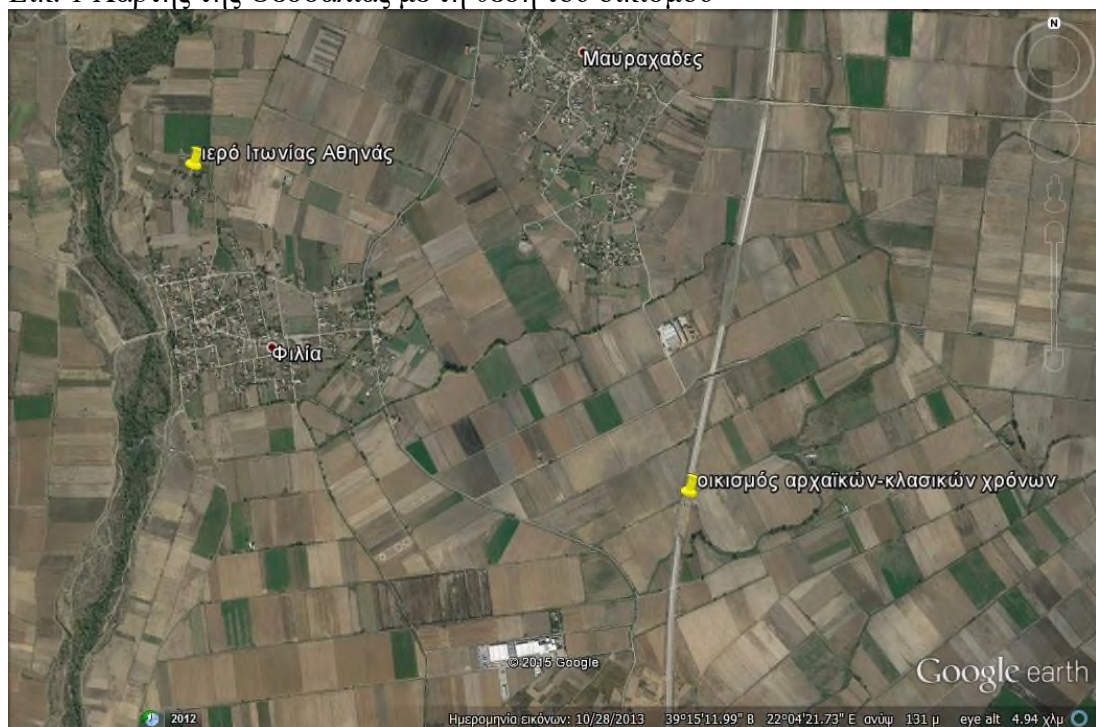
Πλησιέστερο παράλληλο: *Agora IV*, τύπος 21A, 44-45, αριθ.156, πιν.6,34.

Τέλη 6^{ου}αι. π.Χ.

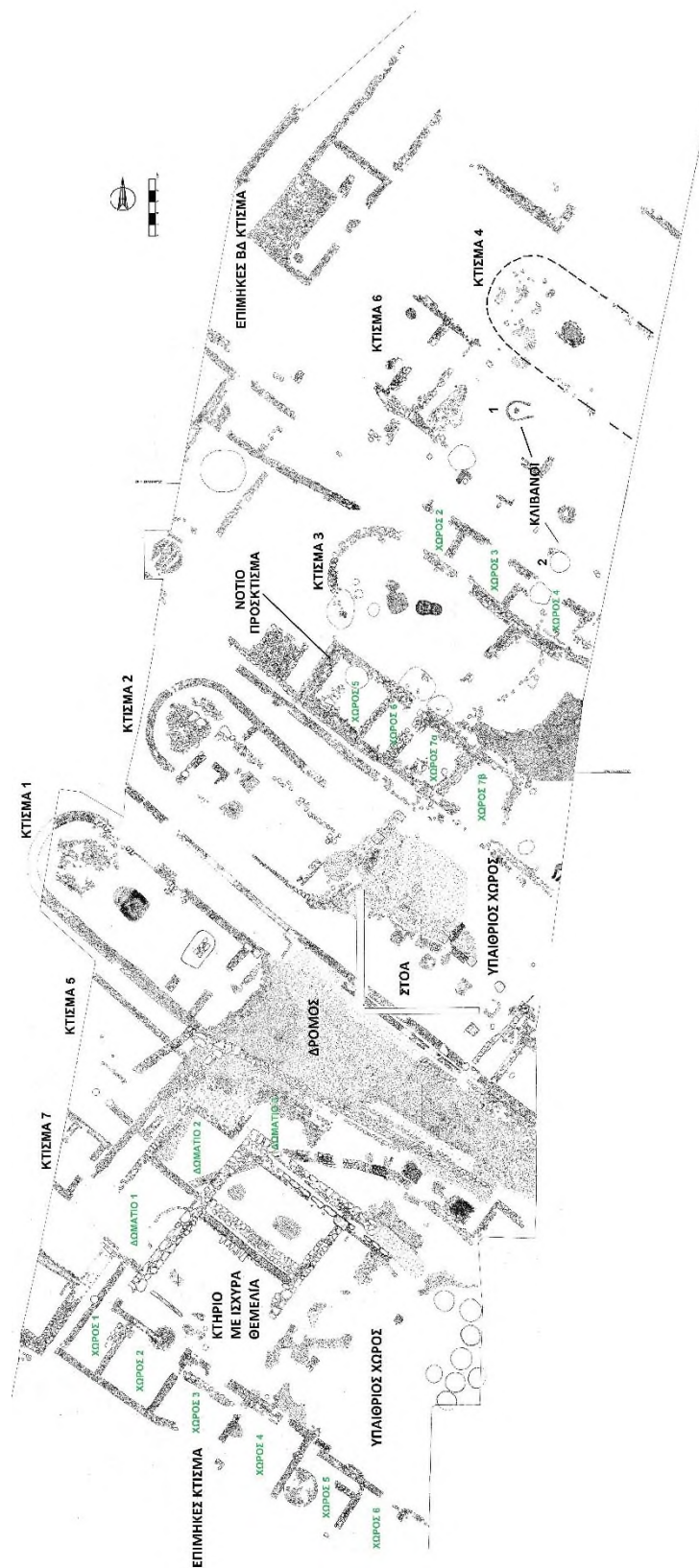
EIKONEΣ

Εικ. 1 Χάρτης της Θεσσαλίας με τη θέση του οικισμού

Εικ. 2 Θέση οικισμού στη θέση «Καλάθια» σε σχέση με το ιερό της Ιτωνίας-Αθηνάς

Εικ. 3 Κάτοψη των κτισμάτων και καταλοίπων του οικισμού

Εικ. 4 Κτίσμα 1 και Κτίσμα 2 από ΝΔ

Εικ. 5 Το Κτίσμα 1 από ΝΑ

Εικ. 6 Το Κτίσμα 2 από ΝΑ

Εικ. 7 Υπαίθριος χώρος - δρόμος εμπρός (ΝΑ) από το Κτίσμα 1. Λήψη από ΒΔ

Εικ. 8 Λιθόστρωτος δρόμος από Νότια

Εικ. 9 «Κοινοτικό» κτήριο από ΒΑ

Εικ. 10 Βοηθητικό κτήριο από ΝΑ

Εικ. 11 Υπαίθριος χώρος και λίθινες βάσεις κατακόρυφων στηριγμάτων ΝΑ του Κτίσματος 2 και Βόρεια του δρόμου. Λήψη από Α

Εικ. 12 Κτίσμα 3 και Βόρειο Πρόσκτισμα από ΝΔ

Εικ. 13 Το Κτίσμα 3 και Νότιο Πρόσκτισμα. Λήψη από Νότια

Εικ. 14 Τα κατάλοιπα του ορύγματος του Κλιβάνου 2 και στρώμα καταστροφής μπροστά από την είσοδό του. Λήψη από ΒΑ

Εικ. 15 Επίμηκες κτίσμα ΒΔ του Κτίσματος 6. Λήψη από Βόρεια

Εικ. 16 Θραύσματα αγγείων χαρακτηριστικής μελανόμορφης, αττικής κεραμικής

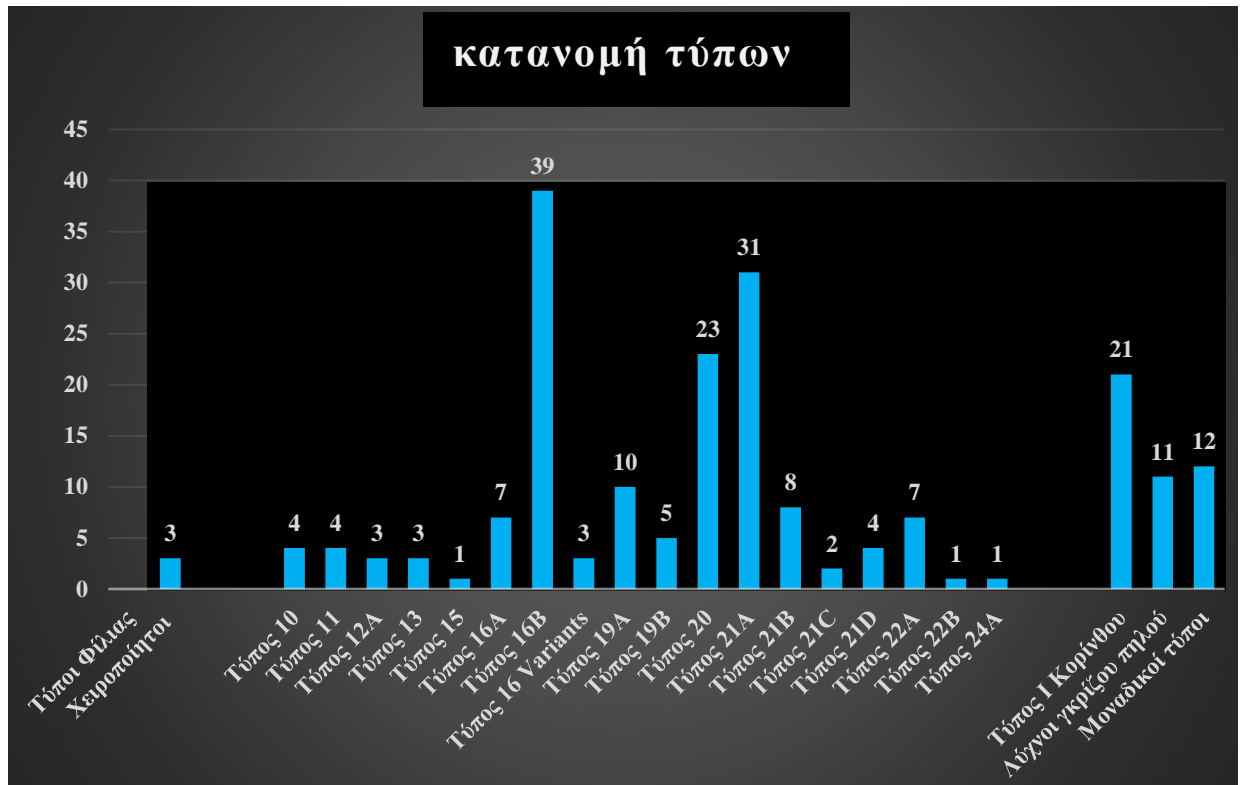
Εικ. 17 Τμήματα από το λαιμό Πρωτοκορινθιακής οινοχόης

Εικ. 18 Πήλινα πτηνία από τον οικισμό της Φίλιας

Εικ. 19 Τμήματα πήλινων ειδωλίων γυναικείων μορφών

Εικ. 20 Γράφημα κατανομής τύπων των λύχνων του οικισμού

Εικ. 21 Γράφημα κατανομής λύχνων των τύπων της Αγοράς

Εικ. 22 Τμήματα λύχνων των τύπων 16Α και 16Β της Αγοράς

Εικ. 23 Τμήματα λύχνων του τύπου 16Β της Αγοράς

Εικ. 24 Μυκτήρες λύχνων μεγάλου μεγέθους του τύπου 16B της Αγοράς

Εικ. 25 Λύχνος και τμήματα λύχνων με γωνίωση στον ώμο και ανυψωμένη ακμή στο χείλος (παραλλαγή τύπου 20 της Αγοράς)

Εικ. 26 Τμήματα λύχνων με καμπύλους ώμους χωρίς γωνιώσεις στο περίγραμμα του σώματος (παραλλαγή τύπου 20 της Αγοράς)

Εικ. 27 Τμήματα λύχνων με πιο έντονη ακμή στην απόληξη του χείλους (παραλλαγή τύπου 20 της Αγοράς)

Εικ. 28 Τμήματα λύχνων με χείλος με τη μορφή ανυψωμένης πλατιάς ταινίας ή ανυψωμένου πλατύ δακτυλίου γύρω από την οπή πλήρωσης (τύπος 20 της Αγοράς)

Εικ. 29 Λύχνος και τμήματα λύχνων με αυλάκωση πριν από την ανυψωμένη ταινία (παραλλαγή τύπου 20 της Αγοράς)

Εικ. 30 Λύγνοι και τμήματα λύχνων του τύπου 21B της Αγοράς

Εικ. 31 Τμήμα αττικού λύχνου του τύπου 21C της Αγοράς

Εικ. 32 Λύχνοι και τμήματα λύχνων γκριζου πηλού

Εικ. 33 Τμήματα λύχνων με κοκκινωπό πηλό (κατηγορία 7)

Εικ. 34 Μόνωτο τροπιδωτό κύπελλο (κύαθος) από κοκκινωπό πηλό (κατηγορία 7)

Εικ. 35 Γράφημα λύχνων «Κοινοτικού» κτηρίου (ανά φάση, εσωτερικά-εξωτερικά)

Εικ. 36 Γράφημα διασποράς λύχνων Βοηθητικού κτηρίου (ανά φάση και χώρο)

Εικ. 37 Γράφημα διασποράς λύχνων Κτίσματος 1 (ανά φάση, εσωτερικά-εξωτερικά)

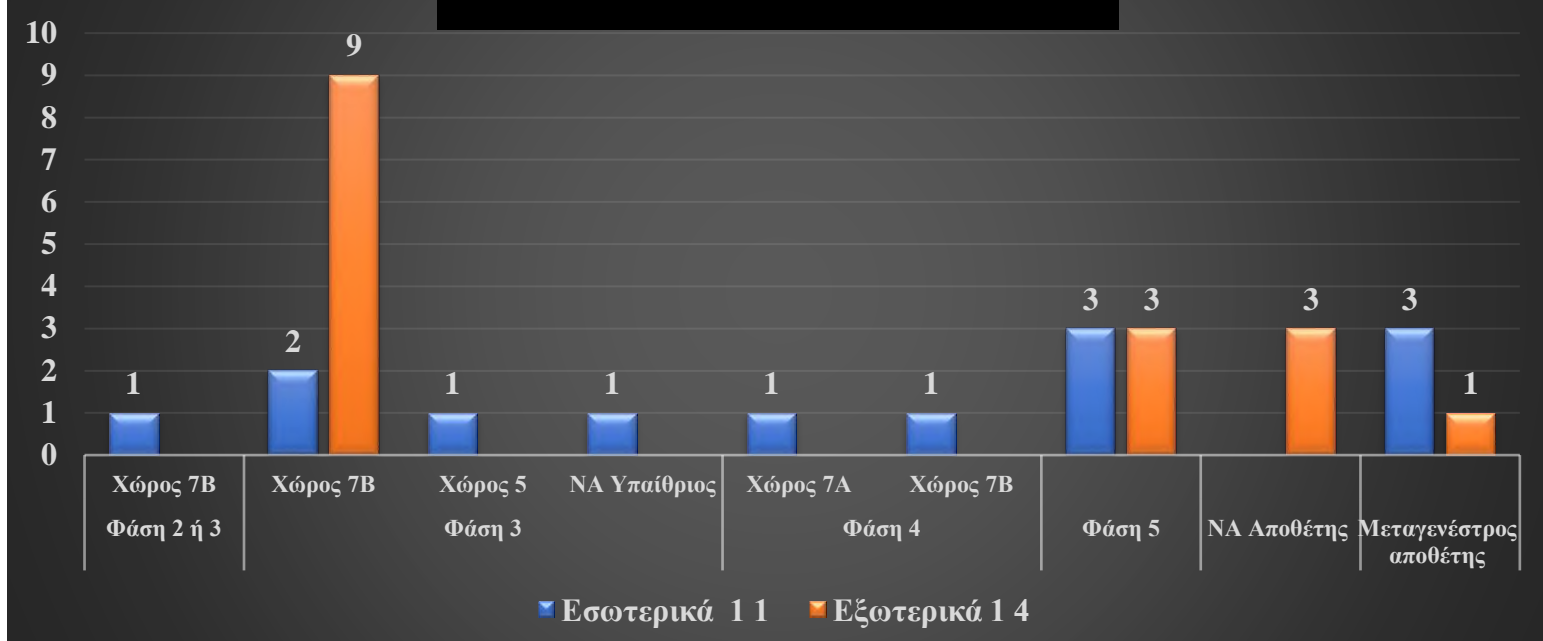

Εικ. 38 Γράφημα διασποράς λύχνων Κτίσματος 2 (ανά φάση, εσωτερικά-εξωτερικά)

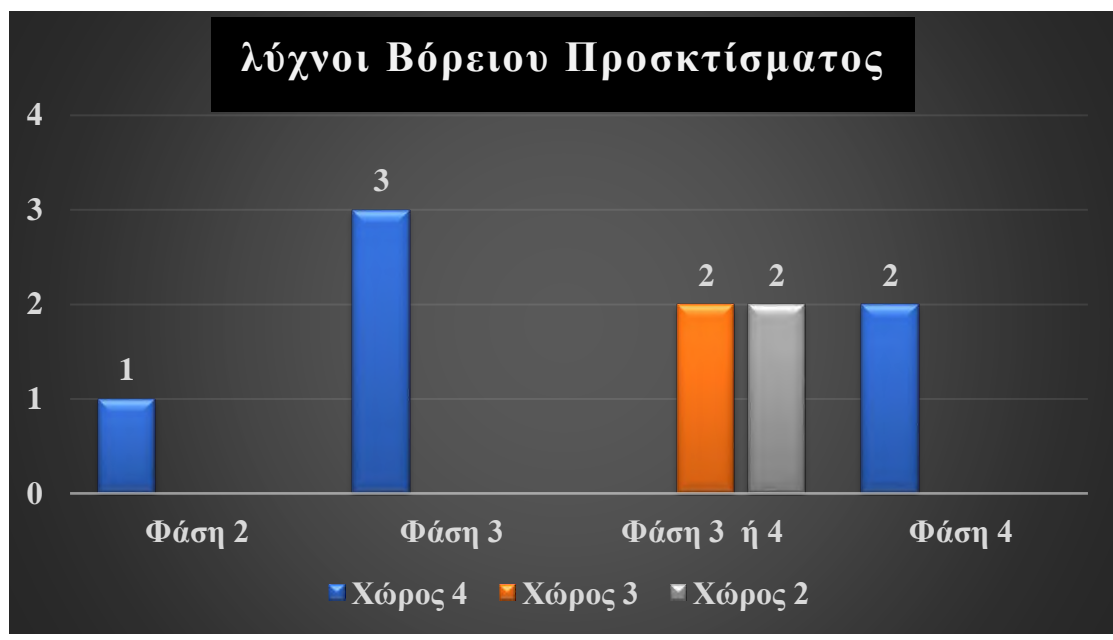
Εικ. 39 Γράφημα διασποράς λύχνων Κτίσματος 3 (ανά φάση, εσωτερικά-εξωτερικά)

λύχνοι Νότιου Προσκτίσματος

Εικ. 40 Γράφημα διασποράς λύχνων Νότιου Προσκτίσματος (ανά φάση, χώρο, εσωτερικά-εξωτερικά)

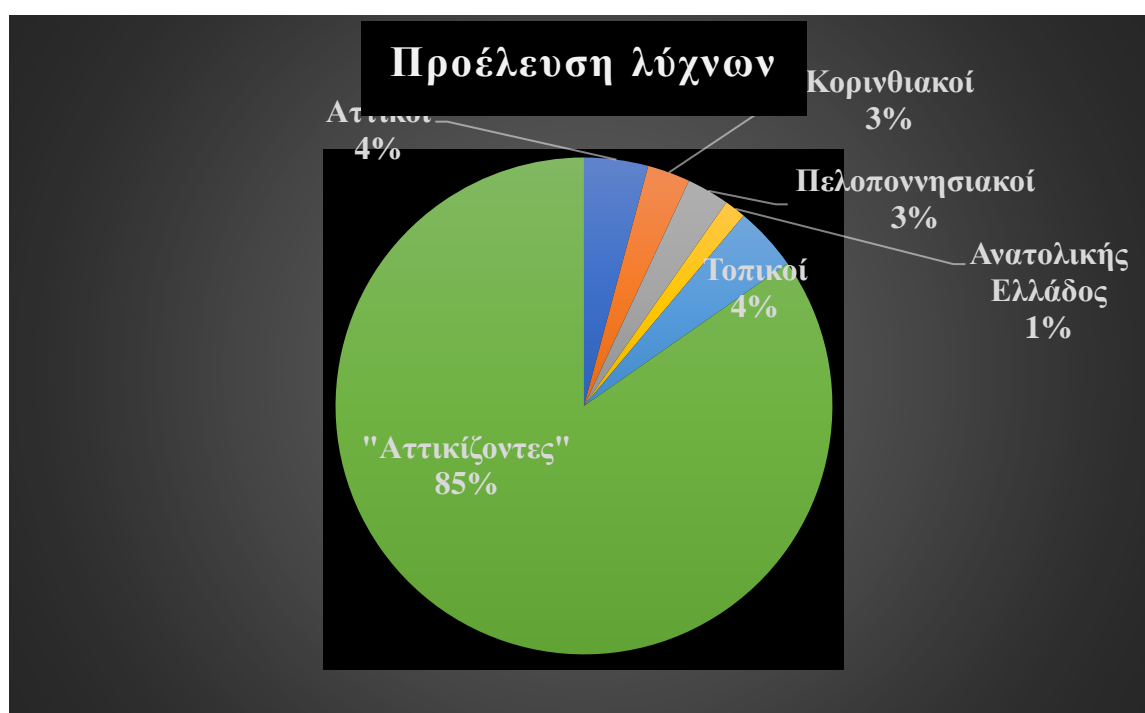
λύχνοι Βόρειου Προσκτίσματος

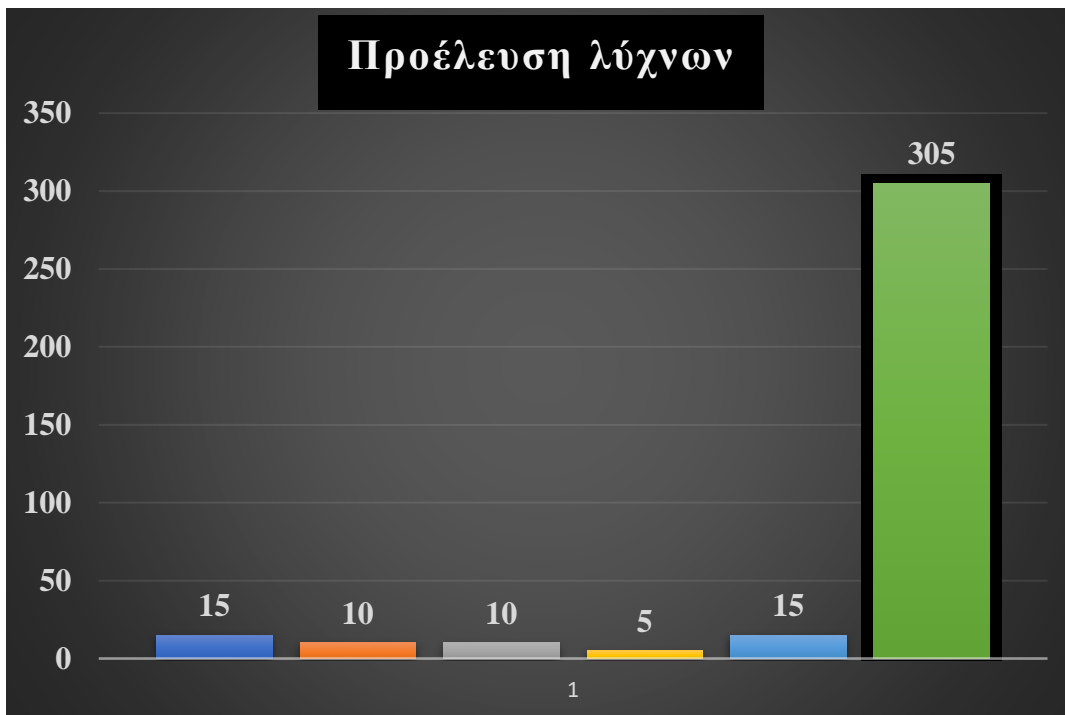
Εικ. 41 Γράφημα διασποράς λύχνων Βόρειου Προσκτίσματος (ανά φάση, χώρο)

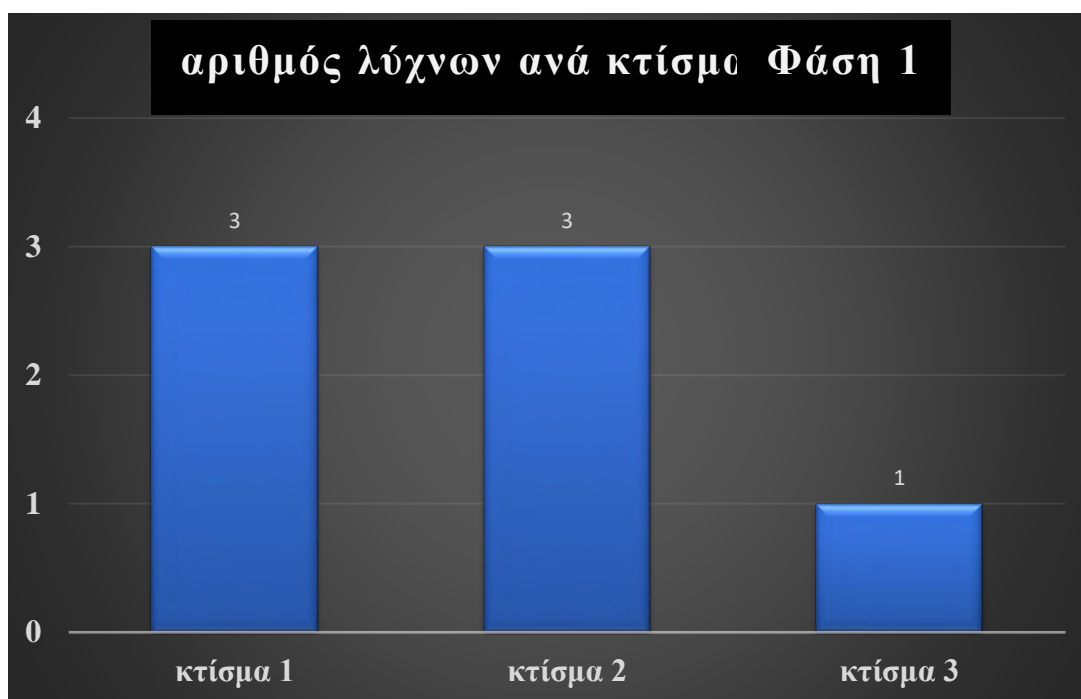
Εικ. 42 Γράφημα διασποράς λύχνων Κτίσματος 5 (ανά φάση)

Εικ. 43 Γράφημα ποσοστιαίας κατανομής «προέλευσης» λύχνων

Εικ. 44 Γράφημα αριθμητικής κατανομής «προέλευσης» λύχων

Εικ. 45 Γράφημα λύχων Κτισμάτων 1, 2, 3 - Φάση 1 (συνολικά)

Εικ. 46 Γράφημα λύχνων Κτισμάτων 1,2,3 - Φάση 2 (συνολικά)

Εικ. 47 Γράφημα λύχνων Κτισμάτων 1,2,3 - Φάση 3 (συνολικά)

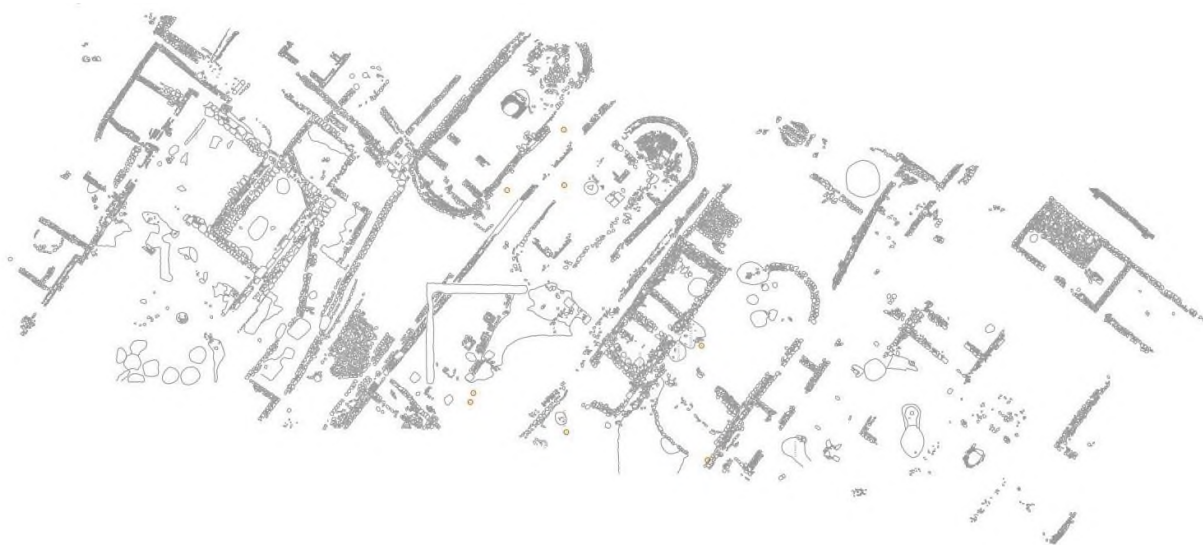
Εικ. 48 Γράφημα λύχνων Κτισμάτων 1,2,3 - Φάση 4 (συνολικά)

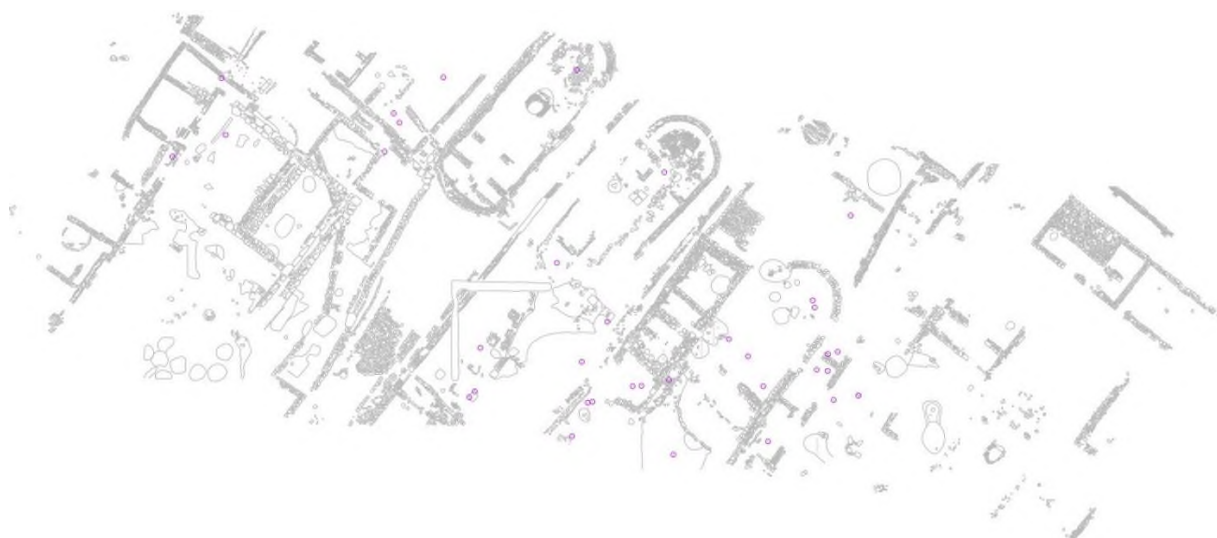
Εικ. 49 Γράφημα λύχνων Κτισμάτων 1,2,3 - Φάση 5 (συνολικά)

Εικ. 50 Συνολική διασπορά λύχνων (σε όλες τις φάσεις του οικισμού)

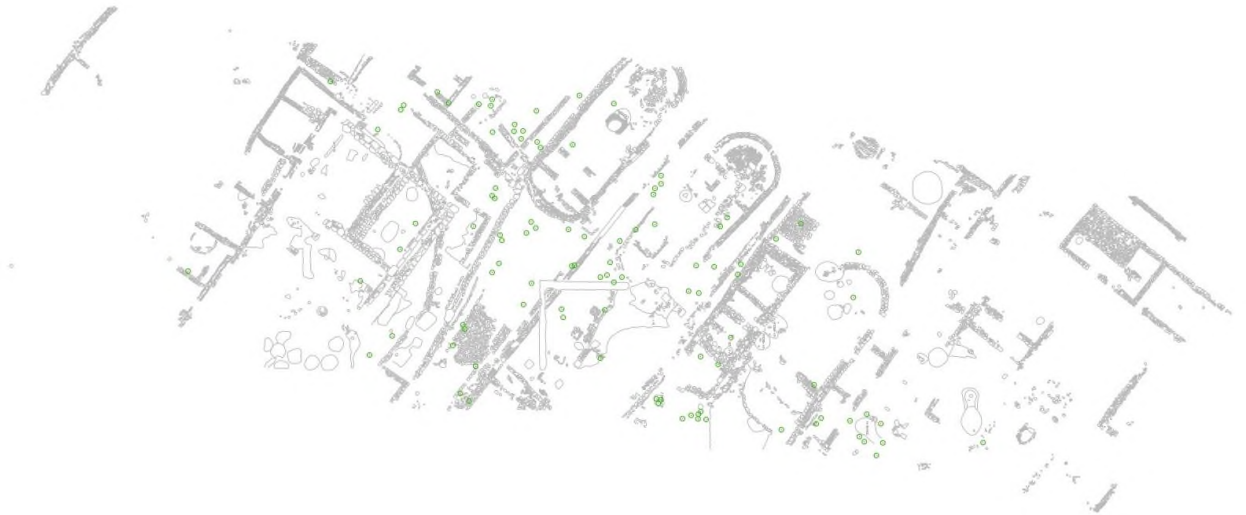
Εικ. 51 Διασπορά λύχνων - φάση 1

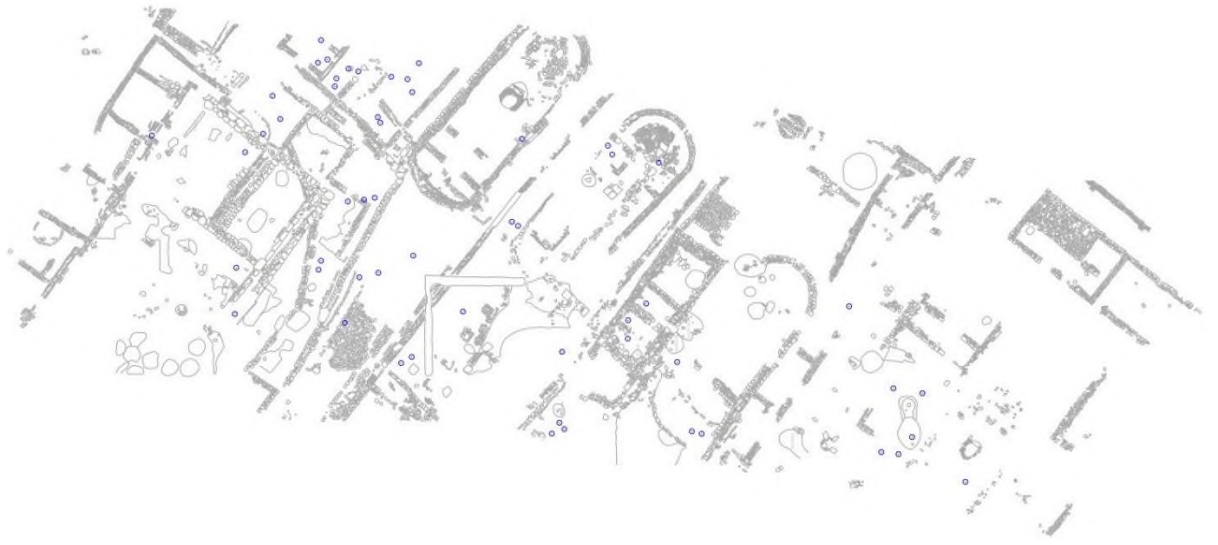
Εικ. 52 Διασπορά λύχνων - φάση 2

Εικ. 53 Διασπορά λύχνων - φάση 3

Εικ. 54 Διασπορά λύχνων - φάση 4

Εικ. 55 Διασπορά λύχνων - φάση 5

Εικ. 56 Διασπορά λύχνων - φάση 6

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

- Εικ. 1 Χάρτης της Θεσσαλίας με τη θέση του οικισμού
- Εικ. 2 Θέση οικισμού στη θέση «Καλάθια» σε σχέση με το ιερό της Ιτωνίας-Αθηνάς
- Εικ. 3 Κάτοψη των κτισμάτων και καταλοίπων του οικισμού
- Εικ. 4 Κτίσμα 1 και Κτίσμα 2 από ΝΔ
- Εικ. 5 Το Κτίσμα 1 από ΝΑ
- Εικ. 6 Το Κτίσμα 2 από ΝΑ
- Εικ. 7 Υπαίθριος χώρος - δρόμος εμπρός (ΝΑ) από το Κτίσμα 1. Λήψη από ΒΔ
- Εικ. 8 Λιθόστρωτος δρόμος από Νότια
- Εικ. 9 «Κοινοτικό» κτήριο από ΒΑ
- Εικ. 10 Βοηθητικό κτήριο από ΝΑ
- Εικ. 11 Υπαίθριος χώρος και λίθινες βάσεις κατακόρυφων στηριγμάτων ΝΑ του Κτίσματος 2 και Βόρεια του δρόμου. Λήψη από Ανατολικά
- Εικ. 12 Κτίσμα 3 και Βόρειο Πρόσκτισμα από ΝΔ
- Εικ. 13 Το Κτίσμα 3 και Νότιο Πρόσκτισμα. Λήψη από Νότια
- Εικ. 14 Τα κατάλοιπα του ορύγματος του Κλιβάνου 2 και στρώμα καταστροφής μπροστά από την είσοδό του. Λήψη από ΒΑ
- Εικ. 15 Επίμηκες κτίσμα ΒΔ του Κτίσματος 6. Λήψη από Βόρεια
- Εικ. 16 Θραύσματα αγγείων χαρακτηριστικής μελανόμορφης, αττικής κεραμικής
- Εικ. 17 Τμήματα από το λαιμό Πρωτοκορινθιακής οινοχόης
- Εικ. 18 Πήλινα πηνία από τον οικισμό της Φίλιας
- Εικ. 19 Τμήματα πήλινων ειδωλίων γυναικείων μορφών
- Εικ. 20 Γράφημα κατανομής τύπων των λύχνων του οικισμού
- Εικ. 21 Γράφημα κατανομής λύχνων των τύπων της Αγοράς
- Εικ. 22 Τμήματα λύχνων των τύπων 16Α και 16Β της Αγοράς
- Εικ. 23 Τμήματα λύχνων του τύπου 16Β της Αγοράς
- Εικ. 24 Μυκτήρες λύχνων μεγάλου μεγέθους του τύπου 16Β της Αγοράς
- Εικ. 25 Λύχνος και τμήματα λύχνων με γωνίωση στον ώμο και ανυψωμένη ακμή στο χείλος (παραλλαγή του τύπου 20 της Αγοράς)
- Εικ. 26 Τμήματα λύχνων με καμπύλους ώμους χωρίς γωνιώσεις στο περίγραμμα του σώματος (παραλλαγή του τύπου 20 της Αγοράς)
- Εικ. 27 Τμήματα λύχνων με πιο έντονη ακμή στην απόληξη του χείλους (παραλλαγή του τύπου 20 της Αγοράς)

- Εικ. 28 Τμήματα λύχνων με χείλος με τη μορφή ανυψωμένης πλατιάς ταινίας ή ανυψωμένου πλατύ δακτυλίου γύρω από την οπή πλήρωσης (τύπος 20 της Αγοράς)
- Εικ. 29 Λύχνος και τμήματα λύχνων με αυλάκωση πριν από την ανυψωμένη ταινία (παραλλαγή του τύπου 20 της Αγοράς)
- Εικ. 30 Λύχνοι και τμήματα λύχνων του τύπου 21B της Αγοράς
- Εικ. 31 Τμήμα αττικού λύχνου του τύπου 21C της Αγοράς
- Εικ. 32 Λύχνοι και τμήματα λύχνων γκρίζου πηλού
- Εικ. 33 Τμήματα λύχνων με κοκκινωπό πηλό (κατηγορία 7)
- Εικ. 34 Μόνωτο τροπιδωτό κύπελλο (κύαθος) από κοκκινωπό πηλό (κατηγορία 7)
- Εικ. 35 Γράφημα λύχνων «Κοινοτικού» κτηρίου (ανά φάση, εσωτερικά-εξωτερικά)
- Εικ. 36 Γράφημα διασποράς λύχνων Βοηθητικού κτηρίου (ανά φάση και χώρο)
- Εικ. 37 Γράφημα διασποράς λύχνων Κτίσματος 1 (ανά φάση, εσωτερικά-εξωτερικά)
- Εικ. 38 Γράφημα διασποράς λύχνων Κτίσματος 2 (ανά φάση, εσωτερικά-εξωτερικά)
- Εικ. 39 Γράφημα διασποράς λύχνων Κτίσματος 3 (ανά φάση, εσωτερικά-εξωτερικά)
- Εικ. 40 Γράφημα διασποράς λύχνων Νότιου Προσκτίσματος (ανά φάση, χώρο, εσωτερικά-εξωτερικά)
- Εικ. 41 Γράφημα διασποράς λύχνων Βόρειου Προσκτίσματος (ανά φάση, χώρο)
- Εικ. 42 Γράφημα διασποράς λύχνων Κτίσματος 5 (ανά φάση)
- Εικ. 43 Γράφημα ποσοστιαίας κατανομής «προέλευσης» λύχνων
- Εικ. 44 Γράφημα αριθμητικής κατανομής «προέλευσης» λύχνων
- Εικ. 45 Γράφημα λύχνων Κτισμάτων 1, 2, 3 - Φάση 1 (συνολικά)
- Εικ. 46 Γράφημα λύχνων Κτισμάτων 1,2,3 - Φάση 2 (συνολικά)
- Εικ. 47 Γράφημα λύχνων Κτισμάτων 1,2,3 - Φάση 3 (συνολικά)
- Εικ. 48 Γράφημα λύχνων Κτισμάτων 1,2,3 - Φάση 4 (συνολικά)
- Εικ. 49 Γράφημα λύχνων Κτισμάτων 1,2,3 - Φάση 5 (συνολικά)
- Εικ. 50 Συνολική διασπορά λύχνων (σε όλες τις φάσεις του οικισμού)
- Εικ. 51 Διασπορά λύχνων - φάση 1
- Εικ. 52 Διασπορά λύχνων - φάση 2
- Εικ. 53 Διασπορά λύχνων - φάση 3
- Εικ. 54 Διασπορά λύχνων - φάση 4
- Εικ. 55 Διασπορά λύχνων - φάση 5
- Εικ. 56 Διασπορά λύχνων - φάση 6

ΠΗΓΕΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Οι Εικ. 1-2, 20-33, 35-56 έχουν παραχθεί από την γράφουσα.

Οι Εικ. 3-17 προέρχονται από: Χ. Καραγιαννόπουλος, *ΑΔ* 69 (2014), Έργο: «Αυτοκινητόδρομος Κεντρικής Ελλάδας Ε-65», Χ.Θ. 64+380-64+520, Θέση «Καλάθια», Β΄1γ, Χρονικά, 1497-1522 εικ. 27-28, 30, 34-35, 37-38, 41, 44, 47, 51, 56α, 58α.

Οι Εικ. 18-19, 34 προέρχονται από το αρχείο του ©ΥΠΠΟ/Εφορεία Αρχαιοτήτων Καρδίτσας.

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΕ:	Αριθμός Ευρήματος
αι.:	αιώνας
Α:	Ανατολικά, -ός
Β:	Βόρεια,-ος
ΒΑ:	Βορειοανατολικά, -ός
ΒΔ:	Βορειοδυτικά, -ος
Δ:	Δυτικά-ός
Ν:	Νότια -ος
ΝΑ:	Νοτιοανατολικά, -ός
ΝΔ:	Νοτιοδυτικά, -ός
αριθ.:	αριθμός
αρ.κατ.:	αριθμός καταλόγου
διαμ.:	διάμετρος
Εικ.:	εικόνα
εκ.:	εκατοστό-ά
κ.άλ.:	και άλλα
Λ:	Λύχνος
Π:	Πήλινο
πίν.:	πίνακας
προφ.:	προφίλ
μ.:	μέτρα
σωζ.:	σωζόμενο

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΣΕΙΡΩΝ & ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ

Agora IV: Howland, R. H. 1958. *Greek Lamps and their Survivals, The Athenian Agora IV*, American School of Classical Studies at Athens, Princeton

Corinth IV.2: Broneer, O. 1930. *Terracotta Lamps, Corinth IV. 2*, American School of Classical Studies at Athens, Cambridge (Massachusetts)

Isthmia III: Broneer, O. 1977. *The Terracotta lamps, Isthmia III*, American School of Classical Studies at Athens, Princeton (New Jersey)

Kerameikos XI: Scheibler, I. 1976. *Griechische Lampen Kerameikos: Ergebnisse der Ausgrabungen 11*, Walter De Gruyter, Berlin

Thorikos II: Mussche, H.F., Bingen, J., De Geyter, J. Donnay, G., Hackens, T., 1967, *Thorikos 1964, Rapport Préliminaire sur la deuxième campagne de fouilles*, Bruxelles.

Thorikos III: Mussche, H.F., Bingen, J., Servais, J., De Geyter, J. G., Hackens, T., Spitaels, P., Gautier, A., 1967, *Thorikos 1965, Rapport Préliminaire sur la troisième campagne de fouilles*, Bruxelles.

Tocra II: Boardman, J. and Hayes, J. 1973. *Excavations at Tocra 1963 - 1965. The Archaic Deposits II and Later Deposits, Supplementary Volume 10*, The British School at Athens, The Society for Libyan Studies, Thames and Hudson, Oxford

ΑΔ: Αρχαιολογικό Δελτίο

ΑΡ: Archaeological Reports

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Bailey, D. 1975. *Greek, Hellenistic and Early Roman Pottery Lamps: A Catalogue of the Lamps in the British Museum*, vol. 1, London.

Blondé, F. 1983. *Greek lamps from Thorikos*, *Miscellanea Graeca* 6, C.F.B.G, Gent.

Cahill 2002: Cahill, N. *Household and city organization at Olynthus*. Yale University Press, New Haven, London 2002.

Dupont, P. 1987, Lampes ioniennes archaïques, in *Les Lampes de terre cuite en Méditerranée. Des origines à Justinien. Table ronde du CNRS, tenue à Lyon du 7 au 11 décembre 1981*, Lyon. Maison de l' Orient et de la Méditerranée Jean Pouilloux, (Travaux de la Maison de l' Orient) 47-50.

Dupont, P. 2005, Les lampes ioniennes archaïques de mer Noire: présentation générale, in *Lychnological Acts 1, Actes du 1er Congrès international d' études sur le luminaire antique*, (Nyon - Genève, 29.IX - 4.X.2003), *Monographies Instrumentum 31*, Montagnac, 73-79.

Hübinger, U. 2003. *Die archaischen Lampen aus Olympia. Entwurf für eine systematische Darstellung der Formen griechischer Lampen*, (Διδακτ. Διατριβή F. U. Berlin), Berlin

Karagiannopoulos, C. 2018. Revealing Geometric to Classical Thessalotis: Recent discoveries in southwestern Thessaly, *AR 64*, 113-131

Mazarakis-Ainian, A. 1997. *From rulers dwellings to temples. Architecture, Religion and Society in Early Iron Age Greece (1100-700 B.C.)*, *Studies in Mediterranean Archaeology Vol. CXXI*, Jonsered, Paul Åströms Förlag.

Palaiothodoros, D. (forthcoming). Iconography in the *Oikos*: Attic Black-Figure from the settlement at Philia (Thessaly, Karditsa)

Parisinou 1998: Parisinou E. «Lighting practices in Early Greece (from the end of Mycenaean world to the 7th century B.C)», *Oxford Journal of Archaeology (OJA)*, 17(3) 1998, 327-343.

Seidel, Y. 2009. *Künstliches Licht im individuellen, familiären und öffentlichen Lebensbereich*, Phoibos-Vlg, Wien

Robinson, D. M. 1950. *Vases found in 1934 and 1938. Excavations at Olynthus. Part XIII*, John Hopkins Press, Baltimore (MD)

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αλεξίου, Ν. 2022, Σωστικές ανασκαφές, «Καστρί Αγιάς», *ΑΔ 71* (2016), Β' 1β, Χρονικά, 965.

Βήτος, Γ. - Πανάγου Μ. 2009. Η κεραμική από το Ιερό του Απόλλωνος στο Σωρό: προκαταρκτική μελέτη, στο Α. Μαζαράκης-Αινιάν (επιμ.), *Αρχαιολογικό Έργο Θεσσαλίας και Στερεάς Ελλάδας 2 (2006)*, Πρακτικά Επιστημονικής Συνάντησης, Βόλος 16.03-19.03.2006, 1: *Θεσσαλία*, Βόλος, 309-328

Θεογιάννη, Λ. 2016, Έργο: «Κατασκευή Αυτοκινητόδρομου Κεντρικής Ελλάδας Ε-65, Χ.Θ. 99+530 έως 99+371,05, Θέση Παλιοκκλήσι Αγναντερού, ΑΔ 66 (2011), Β'1, Χρονικά, 600-604.

Θεογιάννη, Λ. - Πανάγου, Μ. 2020. Αρχαϊκό ιερό και νεκροταφείο στη θέση «Ντόβρες ή Ράχες στην Αγία Τριάδα, Π.Ε. Καρδίτσας, στο: Α. Μαζαράκης-Αινιάν (επιμ.), *Αρχαιολογικό Έργο Θεσσαλίας και Στερεάς Ελλάδας 5 (2015), Πρακτικά Επιστημονικής Συνάντησης, Βόλος 26.02-01.03.2015, 1: Θεσσαλία*, Βόλος, 449-459

Ιντζεσίλογλου, Μ.Γ. 2006. Η Ιτωνία Αθηνά και το ομοσπονδιακό ιερό της στην Φίλια Καρδίτσας, στο: Α. Μαζαράκης-Αινιάν (επιμ.), *Αρχαιολογικό Έργο Θεσσαλίας και Στερεάς Ελλάδας 1 (2003), Πρακτικά Επιστημονικής Συνάντησης, Βόλος 27.02-02.03.2003, 1: Θεσσαλία*, Βόλος, 221-237

Καραγιαννόπουλος, Χ. 2018α. Φίλια Καρδίτσας. Ένας οικισμός των αρχαϊκών και κλασικών χρόνων, στο Ε. Αυδίκος, Β. Κοζιού-Κολοφωτιά (επιμ.), «*Γη και αγώνες των κατοίκων της πεδινής Θεσσαλίας*», στο *4^ο Πανελλήνιο Εθνολογικό Συνέδριο, Νίκαια Λάρισας 08-10.09.2016*, Καρδίτσα, 154 - 166.

Καραγιαννόπουλος, Χ. 2019. Γραπτή και γκρίζα κεραμική αρχαϊκών χρόνων από τη ΝΔ Θεσσαλία. Παραγωγή τοπικών εργαστηρίων;, στο Σ. Κατακούτα Δ. Παλαιοθόδωρος (επιμ.), *Πέτασος 1, Περιοδική έκδοση του Διαχρονικού Μουσείου Λάρισας, τόμος 1, Τοπική Κεραμική της Θεσσαλίας (από τον 7^ο στον 5^ο αι. π.Χ.)*. *Πρακτικά Ημερίδας, Λάρισα, 24 Νοεμβρίου 2017*, 79-94.

Καραγιαννόπουλος Χ., 2020α. Ανασκαφή οικισμού αρχαϊκών και κλασικών χρόνων στη Φίλια, Π.Ε. Καρδίτσας. Πρώτη Παρουσίαση, στο: Α. Μαζαράκης-Αινιάν (επιμ.), *Αρχαιολογικό Έργο Θεσσαλίας και Στερεάς Ελλάδας 5 (2015), Πρακτικά Επιστημονικής Συνάντησης, Βόλος 26.02-01.03.2015, 1: Θεσσαλία*, Βόλος, 461-472.

Καραγιαννόπουλος, Χ. 2020β. Έργο «Κατασκευή Αυτοκινητόδρομου Κεντρικής Ελλάδας - Ε65», Φίλια, Χ.Θ. 64+380 - 64+520, θέση 'Καλάθια', ΑΔ 69 (2014), Χρονικά, Β'1γ, 1497-1522.

Καραγιαννόπουλος, Χ. (υπό έκδοση) α. Τύποι ειδωλίων από οικιστικά σύνολα στη δυτική θεσσαλική πεδιάδα. Η περίπτωση του οικισμού αρχαϊκών και κλασικών χρόνων στη Φίλια Καρδίτσας, *Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου, Το ειδώλιο στον βορειοελλαδικό χώρο από την προϊστορία έως τους ρωμαϊκούς χρόνους, 11-13 Οκτωβρίου 2018, Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης*.

Καραγιαννόπουλος, Χ. (υπό έκδοση) β. Απομιμήσεις αττικών μελαμβαφών αγγείων σε ένα κεραμικό εργαστήριο στη Φίλια Καρδίτσας (Δυτ. Θεσσαλία), στο Ν. Δημάκης, Ειρ. Δημητριάδου (επιμ.), *Τιμητικός τόμος για τον Καθ. Π. Βαλαβάνη*.

Καραγιαννόπουλος, Χ., Κρανίτσας, Κ. 2022. Μελέτη των πηνίων και αγνύθων από τον οικισμό αρχαϊκών-κλασικών χρόνων στη Φίλια Καρδίτσας. Το υλικό από τις Οικίες 1, 2 και 3, στο Α. Μαζαράκης-Αινιάν (επιμ.), *Αρχαιολογικό Έργο Θεσσαλίας και Στερεάς Ελλάδας 6 (2018), Πρακτικά Επιστημονικής Συνάντησης, Βόλος 27.02-02.03.2018, 1, Θεσσαλία*, Βόλος, 463-472.

Καραγιαννόπουλος, Χ., Παλαιοθόδωρος, Δ. 2022. Φάσεις κατοίκησης του οικισμού αρχαϊκών και κλασικών χρόνων στη Φίλια Καρδίτσας, στο Α. Μαζαράκης-Αινιάν (επιμ.), *Αρχαιολογικό Έργο Θεσσαλίας και Στερεάς Ελλάδας 6 (2018), Πρακτικά Επιστημονικής Συνάντησης, Βόλος 27.02-02.03.2018, 1, Θεσσαλία*, Βόλος, 451-462.

Κολοφωτιά, Ε. 2021. *Η κεραμική από το κτήριο 1 του Πλατόματος της άνω πόλης της Κύθνου (Βρυόκαστρο)*, (Διπλωματική εργασία), Βόλος

Μαζαράκης-Αινιάν Α., 2009. Αρχιτεκτονική και κοινωνία κατά τους πρώιμους ιστορικούς χρόνους, *Αρχαιολογία και Τέχνες* 112, 18-30.

Μαντζώρου, Ν. 1977. *Λύχνοι έκ της Ανασκαφής Ν. Ακροπόλεως*, *ΑΔ* 29 (1974), Μέρος Α', Μελέται, Αθήνα, 109-141

Μουλλού, Δ. 2010. *Τεχνητός Φωτισμός στην Αρχαία Ελλάδα*, (Διδακτορική Διατριβή), Πανεπιστήμιο Κρήτης, Τμήμα Ιστορίας - Αρχαιολογίας, Ρέθυμνο

Παλαιοθόδωρος, Δ., 2019. Η μελέτη της τοπικής κεραμικής στη Θεσσαλία: ζητήματα και προοπτικές, στο Σ. Κατακούτα Δ. Παλαιοθόδωρος (επιμ.), *Πέτασος 1, Περιοδική έκδοση του Διαχρονικού Μουσείου Λάρισας, τεύχος 1, Τοπική Κεραμική της Θεσσαλίας (από τον 7^ο στον 5^ο αι. π.Χ.). Πρακτικά Ημερίδας, Λάρισα, 24 Νοεμβρίου 2017*, 9-20.

Παρλαμά, Λ. - Σταμπολίδης, Ν. Χρ. 2000 (επιμ.), *Η Πόλη κάτω από την Πόλη. Ευρήματα από τις ανασκαφές του Μητροπολιτικού Σιδηροδρόμου των Αθηνών*, Αθήνα

Σταματοπούλου, Μ. - Κατακούτα, Σ. 2013. Ταφικοί περίβολοι κλασικής περιόδου στα Φάρσαλα, στο Κ. Sporn (επιμ.) *Griechische Grabbezirke klassischer Zeit. Normen und Regionalismen, Internationales Kolloquium am Deutschen Archäologischen Institut, Abteilung Athen, 20.–21. November 2009*, Athenaiia 6, München, 83-94.